Mesnevî Deryasından

Âb-ı Hayat Katreleri

Osman Nûri TOPBAŞ

ERKAM YAYINLARI

İstanbul 1426 / 2005

İstanbul 2005
Erkam Yayınları: 229
Şebnem Kitapları: 4
ISBN: 975-6247-56-8

Dizgi : Ö. Faruk Demireşik
Mizanpaj&kapak : altınoluk grafik
Baskı : Erkam Matbaası (0 212) 671 07 07
http : www.erkamyayinlari.com
mail : erkam@erkamyayinlari.com

ERKAM
YAYIN VE SANAYİ MAMÜLLERİ A.Ş

- Adres : Organize Sanayi Bölgesi Turgut Özal Cad. No: 117/4 İkitelli / İSTANBUL
  Tel : (+90 212) 671 07 00 (Pbx) Faks: (+90 212) 671 07 17
- Adres : Ankara Caddesi Nakipoğlu İşhanı No: 60/5 Cağaloğlu / İSTANBUL
  Tel : (+90 212) 513 35 80

Mesnevî Deryasından

ÂB-I HAYAT KATRELERİ

Osman Nûri TOPBAŞ

ERKAM
YAYINLARI

Allâh Teâlâ buyuruyor:

“... Yeryüzüne sâlih kullarım vâris olacaktır!..”

(el-Enbiyâ, 105)

“Bilesiniz ki, evliyâullâha korku yoktur.
Ve onlar mahzûn da olmayacaklardır.”

(Yûnus, 62)

“Dünya hayatında da, âhirette de
onlara müjde vardır...”

(Yûnus, 64)

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- buyurur:

“...Hiç şüphe yoktur ki (gerçek) âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler (ise), ne dinarı, ne de dirhemi mîras bırakmışlardır. Onlar mîras olarak ilmi bırakmışlardır. Kim o ilmi alırsa, çok büyük bir nasibi almış olur.”

(Tirmizî, Ebû Dâvûd)

İmam Gazâlî -kuddîse sirruh- buyurur:

“Gerçek peygamber vârisleri, zahirî ve batınî âlimlerdir.”

Hazret-i Mevlânâ -kuddîse sirruh-'dan

Sen aklını başına al da, ömrünü,
şu içinde bulunduğun bugün say.
Bak bakalım, bugünü de hangi sevdalarla harcıyorsun.

Gözünü aç da, baştan başa Allâh kelâmı olan
Kur'ân-ı Kerîm'e bak!
Kur'ân'ın bütün âyetleri **edeb** ta'lim eder, **edeb** öğretir.
"İman nedir?" diye aklımdan sordum.
Akıl, kalbimin kulağına:
"Îmân, edebden ibârettir!" diye fısıldadı.

Teni besleyip geliştirmeye bakma, çünkü o,
sonunda toprağa verilecek
bir kurbandır. Sen, gönlünü beslemeye bak.
Yücelere gidecek, şereflenecek odur.

"Gül, o güzel kokuyu diken ile hoş geçindiği için kazandı.
Bu hakîkati gülden de işit. Bak, o ne diyor:
–Dikenle beraber bulunduğum için neden gama düşeyim,
neden kendimi kedere salayım? Ben ki gülmeyi,
o kötü huylu dikenin beraberliğine katlandığım
için elde ettim. Onun vesîlesiyle âleme güzellikler ve
hoş kokular sunma imkânına kavuştum..."

Gönle dedim ki, lutuf merhemi ol; inciten diken gibi olma!

ÖNSÖZ

Bütün insanların sulh, sükûn ve huzuru için gerekli mükellefiyetleri tanzim eden İslâm hukûku, iki fârik husûsiyeti hâizdir:

a. Hükümlerinde daha ziyâde akla ağırlık verip hikmete istinâd etmek.

b. Adâlet ve merhamet-i ilâhiyye îcabı olarak emir ve nehiylerinde toplumun en alt kademesinde bulunan asgarî tâkatlileri, yani zayıfları esas almak.

Çünkü bir pehlivanın taşıyacağı yükü, çocuk seviyesindeki bir kimseye teklif; adâlet ve merhamete aykırı olacağından, yâni zulüm teşkil edeceğinden her çeşit muhatabın durumunu göz önünde bulundurmak, bir lutuf mâhiyetindedir.

Şu iki vasıf, toplumun her kesimi için hakkâniyete ve maslahata uygundur. Ancak **"havass"**, yani rûhen mâneviyâta daha istîdâtlı kişilerin daha yüksek mânevî seviyeler katedebilmeleri için İslâm'ın üst âlemlere açılan rûhânî kapısının her zaman açık tutulması da gerekmektedir. Aksi hâlde mâneviyâta teşne nice kabiliyetli gönüllerin ufku kapatılmış olur.

İşte bu gerçek sebebiyledir ki, İslâm tarihinin her safhasında tasavvufî akımlar daima alâka ve revaç bulmuştur. Çünkü

aşk ve muhabbet merkezi olan gönle, akıldan ziyâde ağırlık verilmesinden doğmuş olan tasavvufî akım ve üslûplar, denilebilir ki, her türlü hâricî tesirden korunmak için inşa edilmiş olan bir binayı, dört duvardan ibâret bırakmayıp onu güzelce tahkim ve sonra da tezyin etmek faaliyetidir.

Bu faaliyet ve gayret içinde olan mâneviyâta teşne, kabiliyetli ve istîdâdlı kişiler, elde ettikleri olgunluk sayesinde artık bütün hâdisâtı hem akıl, hem de gönül ikliminin derûnî hâlleri ile telakkî ederler. Böylece ibtilâ ve musîbetler karşısında tevekkül ve mukâvemetleri daha ziyâde olur. Çünkü tasavvuf, öncelikle ilâhî takdir ve tasarruftaki hikmet ve sırları idrak etmeyi ve bununla tesellî, tatmin ve huzur bulmayı talim eder.

Dolayısıyla İslâm dünyasında buhran ve sıkıntıların had safhaya ulaştığı zamanlarda tasavvufî cereyanlar, her zamankinden daha fazla revaç bulmuştur. Bilhassa tasavvufun özünü teşkil eden **"Hâlık'ın nazarıyla mahlûkâta bakış"** ufku; zor dönemlerde şifalı bir sevgi, muhabbet ve şefkatin derinleştirdiği bir hissiyât ile zayıf, mağdur ve mazlûmlar için en müstesnâ bir sığınak, barınak ve âdeta bir ana kucağı vazîfesi görmüştür.

Bu hakîkat, İslâm tarihinin en dehşetli safhalarını teşkil eden Moğol istilâları dönemlerine bakıldığında daha bâriz anlaşılır. Moğol istilâları, İslâm dünyasını yakıp yıkmış ve toplumun büyük çoğunluğunu kanadı kırık bir kuş gibi acze sürüklemişti. O devirde tasavvuf, umûmî ıstıraplara bir melce' ve merhem olarak huzur, rûhâniyet ve tesellî sundu. Bir mıknatıs gibi insanları kendisine cezbederek bir câzibe merkezi hâline geldi. Kanayan yaralara devâ, bunalan yorgun gönüllere ise tesellî oldu. Böylece o buhranlı devirlerde bereketli, ruhlara şi-

fâ tevzî eden ve tesiri günümüze kadar devam eden Yunus Emre ve Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî gibi Hak dostları zuhur etti.

Fakat maalesef tasavvufun tesir ve güzelliğinin azaldığı dönemlerde ise, toplumda çöküntüler yaşanmıştır. Nitekim 19. asırdan îtibaren su yüzüne çıkan **"İslâm'dan inhiraf"** temâyülleri gitgide gelişip büyüyerek günümüz toplumunda büyük bir buhran meydana getirmiştir. Nefsânî arzularına râm olan günümüz insanları, maddenin cenderesinde rûhânî hayatını zaafa uğratmış ve Moğol istilâlarından daha beter bir mânevî yıkıma uğramıştır. Zîrâ toplum, gayr-i ahlâkî bir anaforun içinde selde yüzen kütükler gibi meçhûl bir âkıbete doğru sürüklenmektedir. Bu büyük buhran karşısında ayakta kalabilmek için yine gerçek bir sığınak ve barınak olarak tasavvufun sunduğu sükûn ve huzur limanına sığınmak zarûreti vardır.

Bu sebepledir ki, zamanımızda maddenin pençesinde zaafa uğrayan akıl yerine, hâdisâtı gönül gözüyle ve hikmet nazarıyla değerlendirmek, hayâtî bir zarûret hâline gelmiştir. Biz, yeniden Bahaeddin Nakşibendî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Abdülkâdir Geylânî ve emsâli Hak dostlarının ibretli, hikmetli ve sırlı nasihatlerine gönül vermek ve onların rûhânî nefhasından istifâde etmek mecburiyetindeyiz.

Böyle bereketli bir istifâde niyet ve niyazıyla **"Mesnevî Bahçesinden Bir Testi Su"** isimli eserimizi te'lif etmiştik. Bu eserin gördüğü rağbet, binbir buhranın girdabında kıvranan insanımıza tasavvufun şifâ verici bir iksir mâhiyetinde olduğunu tekrar gösterdi. Dolayısıyla bizi yine Mesnevî'nin diriltici nefhasından istifâde ederek ikinci bir eser kaleme almaya teşvik etti. Bu bakımdan elinizdeki bu yeni eser, rûhâniyet ve huzura ihti-

yaç duyan toplumumuza, Hazret-i Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden âdeta ikinci **"Bir Testi Su"** makâmındadır.[1]

Bu vesileyle ifâde etmek gerekir ki, sadece milletimize değil, bütün insanlığa yüzyıllardır ölümsüz bir ilham kaynağı olan Mesnevî, Cenâb-ı Hakk'ın Mevlânâ -kuddîse sirruh-'a lutfettiği bir mânâ ve sır deryâsıdır. Aynı zamanda derin sırlarla dolu bir esrar kitabıdır. İnsanın keşfi ve insan ruhunun kelimelerle çizilmiş resmidir.

Mesnevî'de Hazret-i Mevlânâ, insan ruhunun derinliklerine inmiş, insanın içyüzünü gerçek kimliği ile müşâhede etmiş ve âh u figanlarla derdini açacak bir gönül aramıştır.

Tasavvufî hakîkatleri ve ruhun inceliklerini, Mesnevî kadar derinlemesine ifâde eden eserler nâdirdir. Mevlânâ Hazretleri, beşer müfekkiresi ile zor kavranan tasavvufî mevzûları, rûhânî ifâdeler ve hikmetli hikâyeler yoluyla ehl-i irfânın gönlüne zerketmektedir.

Rabbimiz, Hazret-i Mevlânâ'ya lutfettiği o hikmet dolu gönül ummânından ve onu vasıta kılarak bizlere de âcizane ona âid duyuşlarla bu kitabı derlemeyi nasib etti. Bizler ancak bir daktilo mâhiyetinde olup kendimize âid her türlü iddiâdan teeddüb eder, Cenâb-ı Hakk'a sığınırız.

1. Bu eserin telifi esnasında merhum Şefik Can Beyefendi'nin yazmış olduğu **"Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi"**nden istifâde edilmiş ve Mevlânâ hazretlerinin ifâde ettiği gerçeklerin okuyucularımız tarafından daha rahat anlaşılabilmesi için Mesnevî'den alınan beyitlerin bazı kelimelerinde ufak-tefek değişiklikler yapılmıştır. Eserimizin telifinde her ne kadar ilmî bir gâye gözetilmemişse de isteyen okuyucularımızın bu beyitlere rahatça ulaşabilmesi için ismi geçen tercümeye de zaman zaman atıflar yapılmıştır.

Yüce Mevlâmızdan, bu mütevâzı esere teselsül bereketi niyaz eyler ve te'lifinde yardımcı olan Ömer Faruk Demireşik ve diğer bütün kardeşlerimizin samîmî gayretlerinin bir sadaka-i câriye olmasını dileriz.

Rabbimiz, hâlis niyet ve teşebbüslerimizi katında kabul buyursun ve meçhul kişilere gönderilen bir mektup hükmündeki bu eseri, maddî-mânevî buhranlarla bunalan bütün ruhlara, yorgun gönüllere teneffüs ve huzur imkânı hâsıl eden mânevî bir pencere kılsın. Âmin.

Muvaffakiyet, Allâh'tandır.

Osman Nûri TOPBAŞ
23 Mart 2005

Ney'in Hikâyesi

Mevlânâ'nın eserlerinde geçen ney, aslında "insan-ı kâmil"i temsil etmektedir. Sazlıktaki bir kamışın ney hâline gelene kadar geçirdiği devreler, insanın olgunlaşmasını, yani "nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye" basamaklarını ifâde eder.

NEY'İN HİKÂYESİ

Mevlânâ'nın eserlerinde geçen ney, aslında **"insan-ı kâmil"**i temsil etmektedir. Sazlıktaki bir kamışın ney hâline gelene kadar geçirdiği devreler, insanın olgunlaşmasını, yani **"nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye"** basamaklarını ifâde eder.

Ney başlangıçta kamış olarak bulunduğu sazlıktan ayrılmış ve bu ayrılık, onun nasıl acı acı feryadına sebep olmuşsa; ruhlar âleminden gelip balçıktan yaratılmış bedene, yani ten kafesine giren **"kâmil insan"**da da o rûhânî âleme hasret başlamıştır. Bu hasreti; riyâzât, murâkabe, tefekkür, ilâhî aşk ve çilelerle yoğrulan insan olgunlaşır, seviye bulur; nihâyet **"kâmil"** hâle gelir.

Sazlık içindeki kamışlar arasından çıkarılan ney, usta bir el tarafından usûlüne uygun şekilde kesilir. İçi boşaltılıp, kurutulur. Daha sonra, ateşle delinerek baş ve son kısmına demir boğumlar yerleştirilir. Bir müddet bu hâlde bekletildikten sonra ney; neyzenin nefesinden üflenen nefha ile dinleyenlerin kalbî seviyelerine göre[2] güzel sesler, hayret ve hikmetler yay-

2. Mevlânâ hazretleri, "Ney"in, insanların kalplerine göre farklı tesirler meydana getirdiğini, yine onun dilinden şöyle anlatmaktadır:
"Ben her cemiyette, her mecliste inledim, durdum. Kötü huylu olanlarla da, iyi huylu olanlarla da düşüp kalktım. Herkes kendi anlayışına göre benim yârim oldu. Fakat içimdeki esrârı araştırmadı."
Mevlânâ hazretleri, başka bir beytinde, kendi sırlarını paylaşabileceği, kâmil bir insan arayışını şöyle dile getirir:
"İçimi dökecek, beni anlayacak bir kişinin hasretiyle gidiyorum!.."

maya başlar.[3]

İnsan da kemâl yolunda hep bu safhalardan geçer. İnsan-ı kâmiller, diğer insanlar arasından belli kıstaslarla seçilirler. Nitekim peygamberlerin en büyük özelliklerinden birisi onların «seçilmiş» olmalarıdır. Daha sonra, çeşitli terbiye usûlleriyle onun

3. İslâm, insan tabiatında mevcud olan özellikleri reddetmeyip, onları mükemmel bir sûrette nizamlayan yüce dîndir. Pek çok bedîî sanat gibi, mûsikî de insanoğlundaki fıtrî husûsiyetlerin tezâhür şekillerinden biridir. Dolayısıyla onun da diğer husûsiyetler gibi ne tamâmen reddi ve ne de olduğu gibi kabulü mümkündür. Ancak insanda meydana getirdiği tesirler ve icrâ ediliş şekilleri düşünülerek hayır veya şerde kullanılmasına göre hüküm beyan edilebilir.

   Bu konuyla ilgili olarak Bahâeddîn Nakşibend -kuddise sirruh-'un müridlerinden Hoca Misâfir şöyle der:

   "–Hoca Bahâeddîn Hazretleri'nin hizmetindeydim ve mûsikîye düşkündüm. Birgün müridlerden birkaçıyla bir araya gelerek birtakım mûsikî âletleri bulup Hoca Hazretleri'nin meclislerinde mûsikî icrâ etmeyi ve böylelikle onun bu mevzûdaki fikirlerini öğrenmeyi düşündük ve öyle de yaptık. Hoca Hazretleri ise bize engel olmadılar ve şöyle buyurdular:

   «Biz bu işi yapmayız; ama inkâr da etmeyiz!»"

   Şâh-ı Nakşibend -kuddise sirruh-'un bu sözü, nefsâniyete dönüşmesi mümkün ve muhtemel olan bu sahada ihtiyatlı olmanın zarûretine işâret etmektedir. Nitekim günümüzde, bu dengeyi koruyamayan kimi çevrelerin, tasavvufun özünden uzaklaşarak işi sadece mûsikîden ibâret gördükleri müşâhede edilmesi münâsebetiyle, bu konudaki hassâsiyetin ne kadar önemli olduğu, daha iyi anlaşılmaktadır.

   Hazret-i Mevlânâ'nın hayatının "piştim ve yandım" devresinde daha çok müşâhede edilen vecd ve istiğrak hâli esnasında, sokaktan geçerken duyduğu kuyumcunun altını dövmesi gibi muhtelif seslerin âhengi bile ona Allah'ı hatırlatıyor ve cezbeye gelmesine sebep oluyordu. Bu hâl, onun yüksek ruhuna mahsus, engin derinlik, duyuş ve sırlardan neş'et eden bir keyfiyet olduğu için, Mevlânâ'nın ahenkli seslerle (mûsikî ile) ilgili bu meczûbiyeti, umûma misal teşkil etmez.

içi fânî dünyevî bağ ve endişelerden boşaltılır. Seyr ü sülûk yolunun sabrı gerektiren meşakkat, ibtilâ ve imtihanlarıyla karşılaşır ve **"vahy"**in izini takip etme netîcesinde olgunlaşır. Sonunda Allâh'ın sanat, hikmet ve kudretinin tecellî ettiği bir vâsıta hâline gelir. İnsanlar ondan sâdır olan derûnî hikmetlere râm olur ve vuslat yolunda mesâfe almaya başlarlar.

İnsanlarla ortak kaderi paylaşan ney'in ortaya çıkışı ve onlar tarafından keşfedilişi hakkında, Mevlevî kaynaklarda şu temsîlî hikâye nakledilir:

Peygamber Efendimiz, Allâh'ın kendisine ihsan ettiği esrar ve hikmet denizinden bir damlasını, ilmin kapısı Hazret-i Ali'ye de emânet eder ve:

"–Bu sırları sakın ifşâ etme!" diye sıkı sıkı tenbihler.

Hazret-i Ali, kendisine tevdî edilen bu emânete tahammül edemez, altında iki büklüm olur. Sahralara düşer. Derûnunda sakladığı esrarı bir kör kuyuya döker. Vaktolur kuyu suyla dolup taşar. Kuyudan taşan bu sular, çevresini zamanla bir sazlık hâline çevirir ve burada kamışlar biter. Bu sazlığın rüzgarda hoş nağmeler çıkardığını farkeden bir çoban, bunlardan bir tanesini keser ve ondan "ney" yapar. Fakat ney'den çıkan bu ses, o kadar içli ve yanıktır ki, herkes bu sesin derin, duygulu ve yakıcı nağmelerine meftûn olur. Onunla ağlar, onunla gülmeye başlar. Çobanın ünü kısa zamanda yayılır ve Arap kabileleri bu çobanı dinlemek için etrafında toplanmaya başlarlar. (Ahmed Eflâkî, Âriflerin Menkıbeleri, II, 440)

İşte Mevlânâ'nın **Mesnevî**'si, kulaklardaki bu hoş nağmelerin ve taşıdığı esrarın yazıya dökülmüş şeklidir. Bu yüzden **Mesnevî**'yi okuyanlar, mânâlar içinde derinleştikçe pek çok esrar ve hikmet ihtiva ettiğini ifâde etmek mecbûriyetinde kal-

mışlardır.[4] Engin bir deryâyı sadece bir damlada seyredebilen Hazret-i Mevlânâ, her biri bir damla mâhiyetindeki bu beyitlerde bizlere vüs'atımıza göre âdeta birer deryâ, hattâ okyanus sergilemektedir. Bu kadar derin mânâlar ve hikmetler ihtivâ ettiği hâlde Mevlânâ sırrını arzu ettiği ihâtada ortaya dökememenin feryadı içindedir. Bu istikâmette **Mesnevî**'nin ilk muhatabını düşünerek bir keresinde:

"–Ben, bu Mesnevî'yi Hüsâmeddin'e göre yazdım!" demişler; bir keresinde de:

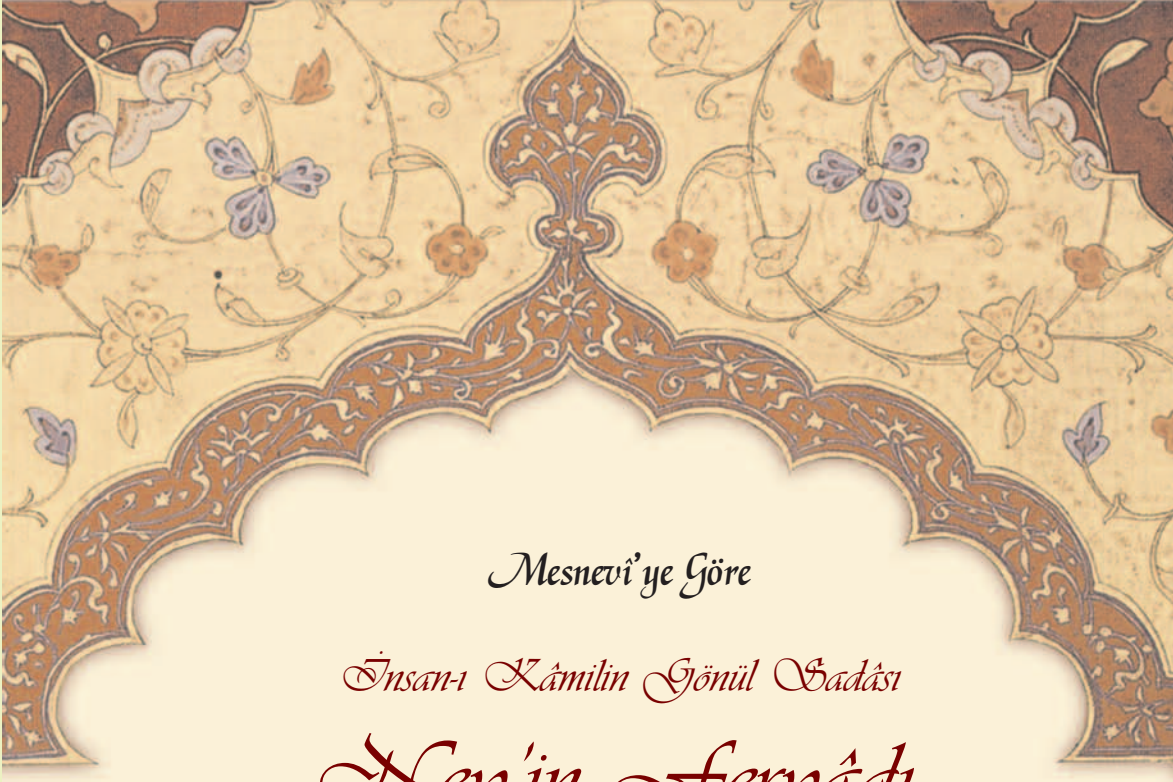
"–Ben, Mesnevî'yi hülâsâ olarak yazdırdım. Eğer esrar ve hikmetleri biraz daha şerh edecek olsaydım, onu kırk merkep zor taşırdı." buyurarak Allâh'ın ilim ve hikmet denizinin nihâyetsizliğine işaret etmişlerdir.

Mevlânâ âşığı bir mütefekkir, ondaki derûnî hâllerin idrâkinde insanların ekserisinin acziyet içinde olduğunu ifâde sadedinde şöyle der:

"–Biz, Mevlânâ Celâleddîn'in vecdinin feryatlarını dinledik. Daldığı huzur denizinin derinliklerini görmemize imkân yok. Denizin tâ dibinden sıyrılıp, suyun yüzüne ne vurdu ise onu görüyoruz. Biz Hazret-i Mevlânâ'nın aşkını değil, sadece aşkının dile gelen feryatlarını elde ettik. Peltek dilimizle anlatmaya çalıştığımız, bütün bundan ibâret. Huzur denizine yalnız o daldı. Bize vecdinin fırtınasından çıkan sesler kaldı. Heyhât! Onu Mevlânâ zannediyoruz."[5]

---

4. Aslen hıristiyan iken, Mesnevî vesîlesiyle hidâyete eren rahmetli Farsça hocam **Yaman Dede**'ye:
   "–Siz, niye Mevlânâ ve Mesnevî'den bu kadar çok bahsediyorsunuz?" diye sorulduğunda, O da:
   "–Oğlum, benim elimden Mevlânâ tuttu ve Hazret-i Peygamber'in kapısına götürerek hidâyetime vesîle oldu. Beni ateşten kurtaran birisini bu kadar anmam çok mu?" derdi.
5. Nûrettin Topçu, *Mevlânâ ve Tasavvuf,* s. 139

Mesnevî'ye Göre

İnsan-ı Kâmilin Gönül Sadâsı

Ney'in Feryâdı

Mesnevî: *"Rızıklar denizini, bir testiye dökecek olsan, ne kadarını alır? Ancak onun istiâbı kadar… Yani her mahlûkun ancak kendine takdir olunan nasibi…"* (c.1, 20)

Rızkı, her mahlûk için ihtiyâcı kadar takdir eden Cenâb-ı Hak'tır. Onun temini için hırslı olmak abestir. Zîrâ hadîs-i şerîfte, *"Ecelin kula ulaşması gibi rızık da kula ulaşır."* (İbn Hibbân, Sahih, VIII, 31) buyrulmuştur. Bunun mânâsı, hiçbir mahlûkun hayatı, kendisine takdir olunan rızkı tüketmeden nihayete ermez demektir. Cenâb-ı Hakk'ın diğer takdirleri gibi rızk takdiri de sebeplere yapışmak ile gerçekleştiğinden, gayret ve faaliyette bulunmak hem şart, hem vazîfe ve hem de zarûrîdir. Lâkin hâsıl olan netîceyi, yani rızkı Rabb'i unutarak kendinden bilmek kat-

merli gaflettir. Sebepler, uygunluğu kadar netîce verir. Öyleyse âkil insan, rızkı, peşinde koştuğu sebeplerden değil, sebepleri halk eden Cenâb-ı Hakk'tan, yani O'nun takdirinin bir netîcesi olarak bilir.

Rızkı gönderen O'dur. Biz bu rızkı gönderen Rezzâk'ın peşinde koşmalıyız. Âyet-i kerîme'de **"...Biz senden rızık istemiyoruz. Bilakis senin rızkın Bize aittir..."** (et-Tâhâ, 132) buyrulmaktadır.

Mesnevî: "*Harîslerin, yani dünyayı çok sevenlerin göz testileri hiç dolmaz. Sadef de kanaat edici olmayınca, içi inci ile dolmaz.*" (c.1, 21)

İhtiras her yaratılmışın fıtratında derece derece, ama mutlaka vardır. İki çocuğun eline aynı oyuncakları verseniz, biri diğerinin elindekine, fıtratındaki meyil kadar hased eder. Bu meylin kontrol altına alınıp asgarîye indirilmesi de ancak nefis terbiyesi ile mümkündür. Bundan dolayıdır ki, Kur'ân-ı Kerîm'de **"Kendisini tezkiye eden,** (kötü temâyüllerden arındırıp temizleyen) **kurtuluşa erer."** (el-A'lâ, 14) buyrulmuştur. Toplum hayatında huzurun ve saâdetin birinci şartı, Allâh'ın bizim için takdir ettiğine râzı olmaktır. Zîrâ bu takdir, kader-i mutlak icabıdır. Kaderse bir sır ummânıdır. Onda gizli olan hikmetlerin künhüne vâkıf olmak aslâ mümkün değildir. O hâlde, Allâh'ın takdirine râzı olup o takdirdeki hikmete itimad etmek şarttır. Bu hâle muvaffak olamayanlar, içinde her türlü iştihanın tuğyan ettiği bir gayyâ kuyusu anaforunda perişan olurlar.

Mesnevî: *"İlâhî aşk sayesinde nefsâniyetten kurtulan, benlik elbisesinden sıyrılan kimse; hırstan, her türlü ayıp ve çirkinlikten tamamıyla temizlenir."* (c.1, 22)

Rûhunu besleyip îmânın lezzetine ulaşanlar, can ve mal endişesinden kurtulduğu gibi bunları Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetine vâsıl olmak için bir vesile ve vâsıta hâline getirirler. Ancak bu, öyle kolayca gerçekleşebilen bir olgunluk değildir. Bunun için sabır, sebat, ibâdet, duâ ve mücâhede-i nefsiyye ile daimî bir sûrette gayret gereklidir. Toprak bile kışın meşakkatine tahammül ettiği için baharın nimetleriyle zînetlenir. Sadef de bu sûretle bağrında bir incinin vücûd bulması saâdetine erer.

Mesnevî: "*Topraktan yaratılmış olan bedenimiz, aşk sâyesinde göklere yükseldi, ulvîlik kazandı.*" (c.1, 25)

İnsanın bedeni, turâbîdir; yani toprağa mensuptur. Bu vasfı îtibariyle diğer mahlûkâttan farkı yoktur. Bütün canlılar gibi o da topraktan yaratılmıştır; toprağın tahavvülü ile vücûda gelen gıdalarla beslenir ve âkıbet yine toprağa dönüp orada fânîleşir. Rûhânî vasfımızsa Allâh'a mensuptur. Gerçekten âyet-i kerîmede, **"Ona ruhumdan** (kudretimden) **üflediğim zaman…"** (el-Hicr, 29; es-Sâd, 72) buyrulmaktadır. Zîrâ Cenâb-ı Hak, kendisine doğru yücelebilmesi için kuluna birtakım istidâd ve temâyüller lutfetmiştir. Menfî, beşerî temâyülleri bertaraf ederek kemâl yoluna girenler, ilâhî vuslata doğru mesafeler katetmeye başlarlar.

Hazret-i Mevlânâ:

"Teni aşırı besleyip geliştirmeye bakma! Çünkü o, sonunda toprağa verilecek bir kurbandır. Sen, asıl gönlünü

beslemeye bak! Yücelere gidecek ve şereflenecek olan odur."

"Bedenine yağlı ballı şeyleri az ver. Çünkü onu gereğinden fazla besleyen, nefsânî arzulara düşüyor ve sonunda rezîl olup gidiyor."

"Rûha mânevî gıdâlar ver. Olgun düşünüş, ince anlayış ve rûhî gıdâlar sun da, gideceği yere sonsuzluk seyyahı olarak güçlü, kuvvetli gitsin." buyuruyor.

Mesnevî: *"Sadece kendi diline ve gönlüne âşinâ olanlar, onun dilini konuşan ve meramını anlayanlardan uzak düşerse; yüzlerce dil, yüzlerce nağme bilse, yine dilsiz olur, susar."* (c.1, 28)

Peygamber Efendimiz *"İnsanlara anlayışlarına göre söz söyleyiniz."* (bkz. Buhârî, İlim, 49) buyurmuştur. Muhâtabın anlayışını aşan söz ve ifâdeler, ne kadar yüksek seviyede olurlarsa olsunlar bir fayda hâsıl etmezler. Bu bakımdan, gönülden sâdır olan derin ve ince hisler için hitab edilecek kimselerin ehl-i gönülden olması icab eder. Zîrâ günah kirlerine batmış olanlarla oturup kalkmak baş ve gönül gözünü kör eder. Ahmak ve nâdânlara sarfedilen sözlere ne yazıktır ki, bunlar, kaldırım kenarlarında açan, ayaklar altında çiğnenip can vermeye mahkûm, nâdide çiçekler gibidir.

Mevlânâ hazretleri aynı zamanda hem avâmın, hem de havassın istifâde edebileceği bir orta yol tutarak büyük eseri **Mesnevî**'yi vücûda getirdiği hâlde:

"–Anlayışlı adam hasretiyle öleceğim!.." buyurmuştur.

Diğer taraftan telkinin muhatapta arzu edilen tesiri husûle getirmesi için, aynı zamanda aralarında muhabbet olması şarttır. Muhabbet öyle bir sihirli cereyan vâsıtasıdır ki, kelâma inkılap etmeden bile o kanalla, gönülden gönüle intikal edebilir. Mutasavvıfların her türlü telkin ve irşad zemininde muhabbeti kullanmaları, işte bu sebepledir.

Allâh için gerçek dostluk, bedenleri ayrı olan iki varlığın bir kalpte yaşamasıdır. Diğer bir ifâde ile dostların, birbirini yıkayan iki el hâline gelmesidir. Tıpkı muhâcir ve ensar gibi…

Mesnevî: *"Gülün tarâveti (tazeliği) bozulup, gül bahçesi hazân mevsimine girince, artık bülbülün hoş nağmeleri ve feryatları işitilmez olur."* (c.1, 29)

İnsanın insanla muhabbeti ve bu muhabbetin meyvesi olan âşıkâne sohbet de gül ve bülbülün mâcerâsına benzer. İnsanlardan ekseriya, muhatabın istîdâd ve rûhî taleplerine uygun söz ve fikirler sâdır olur. Konuşan kalptir, dil sanki kalbin tercümânıdır. İfâdeler, âdeta yanık bir ney nağmesidir. Dinleyense onu üfleyen bir neyzen… O neyi üfleyen acemiyse, o meclis hazan mevsimine girmiş bir gül bahçesine benzer.

Mesnevî: *"Kendi fânî varlığından uzaklaşıp nefsânî benliğinden kurtulmuş olanlara, yani ölümsüzlere muhatab olan ve bağlanan kişi ne bahtiyardır. Yazıklar olsun, o diriye ki, ölü ile oturmuş ve kendisi de mânen ölmüştür."* (c.1, 1513)

Cenâb-ı Hak, **"Ey îmân edenler! Allâh'tan korkun ve sâdıklarla beraber olun!"** (et-Tevbe, 119) buyurmaktadır. Gerçek saâdet, Hak dostlarının gönlünden sâdır olan feyz ve rûhâniyete muhatab olup güzel ahlâkla mücehhez hâle gelmekle mümkündür. Zîrâ onların bu güzel hâli, beraberliği icab ettiren muhabbet sayesinde gönülden gönüle sirâyet eder ve insanı olgunlaştırır. Ashâb-ı kirâm buna ne güzel bir misaldir. Geçmişleri vahşetle dolu, kız çocuklarını diri diri toprağa gömen, hak ve hukuk tanımayan bu câhiliye insanları, Peygamber Efendimize muhabbet ve ona yakınlık sayesinde ahlak ve faziletin zirvelerine yükselmişlerdir. Allâh dostları da derece derece hep aynı durumdadırlar.

Bu hâl, Mevlânâ'nın diliyle âdeta şöyle ifâde edilmektedir:

"Ey dost!.. Peygamber Efendimize yetişip de aynı istifâdeyi sağlayamadım diye üzülme!.. O mübârek varlığın vârisi olan sâdıklarla beraber ol, aynı nasipten istidâd ve iştihân kadar rızıklanırsın."

En büyük beşerî felâket ise **"...Zâlimler topluluğu ile oturma!"** (el-En'âm, 68) emrine ters hareket ederek nefsânî arzularının sultası altında yaşayan kimselerle beraber olmaktır. Böylelerine muhabbet ise her türlü menfîliğin kalpten kalbe in'ikasıyla müthiş bir hüsran sebebi olur.

Dâima sâlihlerle beraber olan, sâlihleşir; zâlimlerle beraber olan da zâlimleşerek onların zulüm ve cürüm ortağı olurlar. Mevlânâ, bu hakikati başka bir yerde şu mısralarla açıklar:

"Mânâ ehli ile düş kalk da, onlardan hem lutuflar, ihsanlar elde et, hem de mânevî güç kazan, ilâhî muhabbetle genç, zinde ve dinç kal.

Şu, ten içinde bulunan rûh, mânâdan, aşktan habersiz ise, o, kın içindeki tahta kılıç gibidir. O tahta kılıç, kınında bulundukça, görünüşte kıymetli, işe yarar sanılır; kınından sıyrılıp dışarı çıkınca, ancak yanmaya yarar.

Eğer o tahtadan ise, git, başka bir kılıç ara. Eğer elmastan ise, sevinerek, iştahla ileri atıl. Elmas kılıç, velilerin silâhlığındadır. Onları görmek size kimyadır. Mânevî güçtür.

Sen, kaskatı bir taş veya mermer parçası olsan dahî, bir gönül sahibine erişebilirsen, işte o zaman cevher, yani zümrüd, pırlanta, elmas olursun. Temiz erlerin sevgisini gönlüne yerleştir. Âriflerin muhabbetinden başka bir şeye gönül verme."

Mesnevî: *"Aşkın sesi gelince ölmüş rûhlar kanat çırpmaya, ölüler beden kabrinden baş kaldırmaya başladılar."* (c.4, 840)

Peygamber ve velîler, bir âb-ı hayattır. Onlarla katılaşmış ölü ruhlar dirilir, zindeleşir.

Mesnevî: *"Ey heveskar insân! Şunu iyi bil ki, rahmet-i ilâhiyyenin en büyük eseri, gönüldür. Onun dışındakiler, bu büyük eserin gölgesi mesâbesindedir."* (c.4, 1362)

"Ağaçlar arasında bir dere akıp gider. Onun berrak suyunda iki tarafın ağaçlarının akislerini görürsün."

"Su içine aksedip görülenler, hayâlî bir bağ-bahçedir. Asıl bağ ve bahçeler, gönüldedir. Çünkü gönül, nazargâh-ı ilâhîdir." (c.4, 1364-1365)

Kalbin, bir nazargâh-ı ilâhî olduğunu unutmamak lâzımdır. Zîrâ rivayete göre Cenâb-ı Hak, *"Yere ve göğe sığmam; ancak Ben* mü'min *(bir) kulumun gönlüne sığarım."* buyurmuştur. (Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, II, 195) Yûnus Emre bu gerçeği ne güzel şerh eder:

Gönül, Çalabın tahtı
Çalab gönüle baktı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise

Mesnevî: *"Velîlerde, Hakk tarafından ihsan edilmiş öyle bir kudret vardır ki, onlar atılmış, yaydan çıkmış oku yoldan geri çevirirler."*

"Bir velî, bir hadisenin meydana gelmesinden huzursuz olursa, o hadiseyi meydana getiren sebep kapısını, Hakk'ın kudret eliyle kapar." (c.1, 1669-1670)

Hak dostlarının Cenâb-ı Hakk'ın katında sâhip bulunduğu kıymet ve mazhariyet, bir hadîs-i kudsîde şöyle ifâde buyrulur:

"Her kim Benim velî bir kuluma düşmanlık ederse, Ben ona karşı harb îlân ederim. Kulum, kendisine emrettiğim farzlardan daha sevimli herhangi bir şeyle Bana yakınlık sağlayamaz. Kulum, Bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibâdetlerle de durmadan yaklaşır; nihâyet Ben onu severim. ***Kulumu sevince de Ben onun*** *(âdeta)* ***konuşan lisânı, akleden kalbi, işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum.*** *Ben'den ne isterse mutlaka veririm, yardım istediğinde yardım ederim, bana sığınırsa onu korurum…"* (Buhârî, Rikâk, 38)

Diğer bir hadîs-i şerîfte, Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

"Allâh'ın kullarından birtakım insanlar vardır ki, nebî değildirler, şehîd de değildirler, fakat kıyâmet gününde Allâh katındaki makamlarından dolayı onlara nebîler ve şehîdler imrenerek bakacaklardır."

Ashâb-ı kirâm:

"–Bunlar kimlerdir ve ne gibi hayırlı ameller yapmışlardır? Bize bildir de biz de onlara sevgi ve yakınlık gösterelim, yâ Rasûlallâh!" dediler.

Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Bunlar öyle bir kavimdir ki, aralarında ne akrabâlık, ne de ticâret ve iş münâsebeti olmaksızın, sırf Allâh rızâsı için birbirlerini severler. Vallâhi yüzleri bir nûrdur ve kendileri de nûrdan birer minber üzerindedirler. İnsanlar korktukları zaman bunlar korkmazlar, insanlar mahzûn oldukları zaman bunlar hüzünlenmezler." buyurdu ve peşinden şu âyeti okudu:

"Bilesiniz ki, Allâh'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. Onlar ki, Allâh'a îmân etmişlerdir ve hep takvâ ile (de) **korunur dururlar. Onlara dünya hayatında da, âhiret hayatında da müjdeler vardır. Allâh'ın sözlerinde değişiklik yoktur. İşte bu, en büyük kurtuluştur."** (Yûnus, 62-64) (Hâkim, *Müstedrek*, IV, 170)

Hazret-i Mevlânâ yukarıdaki mısralarını diğer mısraları ile şöyle tefsir eder:

"Allâh; nebîleri ve velîleri âlemlere rahmet olarak dünyaya göndermiştir. Bu yüzden halka bıkmadan, usanmadan

nasihatte bulunurlar. Bu nasihatleri dinlemeyip kabul etmeyenler için de; "Yâ Rabbi! Sen bunlara acı, rahmet kapısını bunlara kapatma!" diye yalvarırlar.

Sen aklını başına al da, velîlerin öğütlerini canla başla dinle! Dinle de, üzüntüden, korkudan kurtul, mânevî rahata kavuş, eminliğe eriş!

Fırsatı kaçırmadan ve tereddüde düşmeden, bu fânî âlemin aldatmacalarından sıyrılmış, kendini tamamıyla Hakk'a teslim etmiş olan kâmil insanın eteğini tut ki, âhir zamanın, şu bozulmuş dünyanın fitnelerinden kurtulasın!

Velîlerin sözleri âb-ı hayatla dolu, saf, dupduru bir ırmak gibidir. Fırsat elde iken, ondan kana kana iç de gönlünde mânevî çiçekler, güller açılsın."

Mesnevî: *"Cenâb-ı Hak, Hazret-i Âdem'e, kendi esmâ ve sıfatlarını bizzat bildirdi. Başkalarına ise, o esmâyı Âdem vasıtasıyla açığa vurdu."* (c.1, 1943)

"Allâh'ın nûrunu ister Allâh'tan al, ister kâmil insandan. Aşk şarabını, ister küpten iç, ister testiden." (c.1, 1944)

"Bir mumdan yakılan mumu gören, gerçekten de asıl mumu görmüş olur."

"Böylece, o mumun ışığı, yüz muma nakledilse, o mumdan yüzlerce mum yakılsa, sonuncu mumun aydınlığını gören bile asıl ilk mumu görmüş olur."

"İstersen, aradığın hidayet nûrunu, aşk nûrunu son mumdan al; istersen bizzat ondan, can mumundan al; aralarında hiçbir fark yoktur." (c.1, 1947-1949)

Yukarıda ifâde edilmiş gerçekler sebebiyledir ki, **"veresetü'l-enbiyâ"**, zühd ve takvâ yolunda, zâhiriyle birlikte kalb âlemini de rûhânî tecellîlerle kemâle erdirmiş, idrâk ve ihâtasını genişleterek îman lezzeti ve ince bir duyuşa ulaşmış mâneviyat ricâline denir.

Cenâb-ı Hak ile aralarındaki nefsânî engelleri bertaraf etmeye çalışan Hak dostları, Hazret-i Peygamber ve O'nun ashâbını göremeyenler için tâbî olunabilecek fiilî ve müşahhas numûnelerdir. Bu Hak dostlarının örnek yaşayışları ve irşâdları, nebevî ahlâkın zamanları aşan zirve tezâhürleridir.

Onlar, îmân ehli olup da istîdâdlı bulunan kimseler için bir mıknatıs gibi câzibe merkezleri olduklarından, toplumun bütün kesimlerine bir şefkat ve muhabbet kucağıdırlar. Zîrâ, onları Cenâb-ı Hak sevdirir. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur:

"Îmân edip de sâlih amellerde bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allâh, (gönüllerde) **bir sevgi yaratacaktır."** (Meryem, 96)

İnsan-ı Kâmilin Gönül Sadâsı

Ney'in Feryâdı

"Ney'i dinle; nasıl hikâye ediyor, (hayır) ayrılıklardan şikâyet ediyor:"
"(Diyor ki:) Beni neyistândan/sazlıktan koparıldıklarından beri, erkek, kadın (herkes) feryadımdan inlemektedir."

İnsan-ı Kâmilin Gönül Sadâsı

NEY'İN FERYÂDI

Ruhlar âleminden sonsuzluğa doğru yola koyulan insanoğlu, bu yolda nice sevinç ve ürperiş ile dolu iki zıtlığın mâcerâsı içinde çalkalanır durur. Yolculuğunun en çetin ve tehlikeli safhası da dünyâ geçididir ki, bu geçitte yaşanan hayat mâcerâsı, beşik ile tabut arasında dar bir koridor ve sıkıntılı bir yolculuktur. Bunun netîcesi de, ya sonsuz bir saâdet ve kazanç, ya da sonsuz bir hüsran ve kaybedişin hüznüdür.

İnsanlar, bu geçitte, gözlerine inen gaflet perdeleri yüzünden birçok hakîkati, daha mühimi, ötelerin ötesini göremez hâle gelirler. Bu fânî mekânda mevkîini, vazîfesini ve mes'ûliyetini tayin edemeden ve toprak altı karanlığına ne gibi bir hikmet ve zarûretle katılacağını öğrenemeden yaşayanlar, yâni:

"–Ben kimim? Nereden ve niçin geldim? Bu toprak saltanatı nedir? Ömür ırmaklarının kavuştuğu karanlık âkıbet denizinde, bu vücud teknesi hangi rıhtıma yanaşacak?!." şeklindeki suâl ve tefekkürlerin gerisinde olanlar, ölümü nefislerine uzak sanıp, âdeta ölümsüzmüş gibi bir hisse kapılırlar. Fânîliğe isyan hâlinde yaşarlar. Ebediyyete olan iştiyakları zayıflar ve âhıret tedarikinde zaafa uğrarlar. Dünyevî yaldızların aldatıcı pırıltılarına mahkûm olurlar.

Oysa insanın en mühim irfan ve olgunluğu, toprak ve onun altındaki mezar bilmecesini çözmekle başlar. Zihinler ve yürekler, toprak altında pervaneleşmedikçe, bu kabristan ülke-

sinin sırlı iklimine girilemez. Ölümün sırrını çözücü ezeliyet ve ebediyet haritasını çizecek ilim ise, ancak Rabbimizdedir... Bu hususta en tatminkâr ses, kat'î ve feyizli irşad da, peygamberler ve onların vârislerindedir. Onun için, peygamberlerden sonra onların vazifelerini deruhte eden Hak dostu ârif gönüller, gâfilleri uyandırmak üzere ilâhî bir vecd ve vazîfelendirilişin heyecanı içinde yaşarlar. Binbir türlü üslûb ve tarz içerisinde kâh mecâzî, kâh hakîkî hikmet ve ibretler sergileyerek, ilâhî sırların kulaktan gönle inmesine yardımcı olurlar. Bu bakımdan **Hazret-i Mevlânâ**'nın, **Mesnevî**sine başlangıç olarak yazdığı **on sekiz beyit**lik bölüm, pek derin hikemî mânâ ve sırlar ihtiva eder. Öyle ki, sırf bu kısımda anlatılan engin sırlardan aldığı intibalar ile İslâm'ı seçmiş nice gayr-i müslim vardır.

Hazret-i Mevlânâ, Hak yolunda aşk ateşiyle yanan, susuzluğu devamlı şiddetlenen, kanmayan, her ân vuslat iştiyâkı ile çırpınan ve coşan, mest ve meclûb bir gönüldür. Ancak devrinde, onun muhabbet iklîmindeki sır ve hikmetlerle dolu hâlini anlayamayanlar, hakkında türlü dedikodular yapmışlardı. Onun bitmek tükenmek bilmeyen bir aşk heyecan ve vecdi içinde olmasına, ızdırap ve çırpınışına akıl erdiremeyerek onu incitmişlerdi.

Bu anlayışsızlıktan hayli muzdarip olan Hazret-i Mevlânâ, kâmil insanın gönül sadâsını; bir bakıma da kendi hâlini, ney'in feryâd dilinden anlatmak zarûretinde kalmıştır.

Nitekim:

«Sırrım feryâdımdan uzak değildir, sırrım feryâdımın içindedir!» anlayışıyla ve *«Dinle!»* diyerek yazmaya başlamıştır.

O hâlde bizim açımızdan yapılacak şey, onun bu feryâdına ve «Dinle!» talebine kulak vermektir. O aşk sultanı, ez-cümle özlü bir şekilde şöyle diyor:

"Ney'i dinle; nasıl hikâye ediyor, (hayır) ayrılıklardan şikâyet ediyor:"

"(Diyor ki:) Beni neyistândan/sazlıktan kopardıklarından beri, erkek, kadın (herkes) feryadımdan inlemektedir."

Yâni ney demek istiyor ki:

"Ben önce bir kamışlıktaydım. Köküm ve gönlüm suda, topraktaydı. Orada nazla salınır, her esen rüzgâra uyardım. Fakat gün geldi, beni kamışlıktan kestiler. Vücûdumu aşk ateşiyle kuruttular, dağladılar, deldiler. Tenimde türlü yaralar açtılar. Sonra beni bir yüce nefeslinin eline verdiler. Onun sıcak aşk nefesleri, benim içimden geçti. Bu nefes, içimde aşktan gayrı ne varsa sürdü çıkardı. Artık, aşk ile inleyip feryada boğuldum. Feryât ve inleyişim, aslında içimdeki sonsuz ve ilâhî sırları söylemektedir. Ulaştığım hakikati ve saâdeti terennüm etmektedir. Yâni benim sırlarım, âdeta ses hâline gelmiş ifâdelerdir ki, bunlar, sırrımın mecâzî bir ifşâsıdır. Lâkin gözleri sisli olanlarla kulakları paslı olanlarda benim bu sırlarımı görecek nur ve söylediğim hakîkatleri anlayacak hâl zuhûra gelmemiştir."

Hazret-i Mevlânâ, **Mesnevî**'sinde "ney" dinleyenlerin, onun sadâsı ile ulvî duygulara ulaşmasını arzû eder.

Ney'in âid olduğu yer olan Neyistân, yâni sazlık, bir semboldür. Bununla da insanın ezel âlemindeki Hak ile olan beraberliği hatırlatılır. Ayrıca Cenâb-ı Hakk'ın insan hakkında meâlen, «**Kudretimden** (ruhumdan) **ona** (bir sır) **üfledim**» buyurması ile rûhî âlemimizin Allâh'tan bir sır taşıdığı ve bunun farkına varan kâmil ve ârîflerin, bir ömür Rablerine vuslat ateşi ile yanıp tutuştukları beyan edilir.

Mesnevî şârihleri:

"Kur'ân-ı Kerîm'in «ikra'!» (oku!); Mesnevî'nin ise «bişnev!» (dinle!) diye başlamasını îzâh ederken, «bişnev!» (dinle!) sözünün, «ikra'!»nın tefsîri olduğunu..." söyleyerek;

"Kelâm-ı ilâhîyi dinle! Esrârı dinle! Kendindeki gizli hakîkati dinle!" şeklinde anlaşılmasını da isterler.

Çünkü Mesnevî, Kur'ân-ı Kerîm'in hakîkat ve esrârından gönül ehline sunulan şebnemlerdir.

Diğer taraftan Hazret-i Mevlânâ, **"bişnev!"** sözündeki **«b»** harfiyle, eserine **«besmele»** ile başlamış olmaktadır. Çünkü dînî kültürümüzde yazı, mektup, risale başlarında «besmele» yerine «b» harfi de fiilî olarak kullanılmıştır. Bunun temelinde de **Hazret-i Ali**'nin:

"Kur'ân'da ne varsa Fâtihâ'da, Fâtihâ'da ne varsa Besmele'de, Besmele'de ne varsa başındaki «b» harfindedir." beyânı vardır.

Mesnevî'nin ilk onsekiz beyti, Mevlânâ'daki fikrî incelik, maharet ve mânâ enginliğini gösteren sırlar deryâsıdır. Onun için Mesnevî'nin bu giriş bölümü, beyit-beyit, kelime-kelime, hatta harf-harf açıklanmış ve nice zengin şerhler yapılmıştır. Diğer bir ifâdeyle bu onsekiz beyit, yirmialtı bin küsur beyitlik Mesnevî'nin, âdeta bir «Fâtiha»sı olarak telâkkî edilmiştir. Bu beyitleri, Hazret-i Mevlânâ bizzat kendisi kâğıda dökmüş ve bundan sonraki asıl kısmı ise o söylemiş, samîmî mürîdi Hüsameddin Çelebi de yazmıştır.

Hazret-i Mevlânâ, burada ney'i, nefsânî arzulardan kurtulmuş, benliğini yok etmiş, hiçleşmiş, ilâhî sevgi ile dolmuş kâmil insanın sembolü olarak ele alır. Ney'in inleyiş ve feryâdı, kamış-

lıktan, yâni aslî vatanından ayrı düştüğü içindir. İnsan da, bu dünyaya ezel âleminden, yâni Hakk'a yakınlık dergâhından imtihan olarak sürgün edilmiştir. Dolayısıyla Hak'tan ayrı düştüğü için ruhu muzdariptir. İnsan, kâmil olduğu ölçüde şu gurbet diyarında, acılar, hastalıklar, belâlar içinde çırpındıkça, rûhlar âlemindeki mutluluk ve huzurunun hasretiyle yanıp tutuşacaktır. Böylece bedenen olmasa da, rûhen yabancı olduğu ve sürgün gibi yaşadığı bu fânî ikametgâha aldanmadan, vuslat âlemine doğru kanat çırpmanın gayret ve iştiyakıyla bir ömür sesli-sessiz feryâd içinde olacaktır. Tıpkı ney'in feryâdı gibi...

Ayrıca insan, bu dünyâda bir ten kafesindedir. Ten, yani nefsî ve bedenî arzular ise, ilâhî vuslata engel teşkil eder. Dolayısıyla, kâmil ve âşık gönüller için ten kafesi, daima derin bir hicran ve hasret ateşine vesîle olmuştur.

Bu ateşin yakıcılığıyla gönlün feryâdı artar ve semâlara yükselir. Bu da, neyin içli nağmeleri gibidir ki, hem vuslatın, hem de Hak'tan ayrılığın sırlarını anlatır. Dolayısıyla neyin bu feryadını dinleyenler, yâni ayrılık ve kavuşma sırlarına kulak veren erkek-kadın herkes, aynı şekilde inler, feryâd ü figân eyler.

Hâsılı Allâh aşkı ve muhabbeti ile dolanlar, denizdeki balıklar gibi olurlar ki, içinde yüzdükleri aşk deryası dahî onları kandıramaz. Ama bu sevgi ve aşktan mahrûm olanlar ise, binbir rızıkla müzeyyen sofranın ortasında, karınlarını doyuracak nîmetleri fark etmeyerek, aç kalan gâfillere benzerler. Her gün, boş yere geceler misâli karanlık ve solgun bir ömür içinde çırpınır dururlar. Böyle ham ruhlar da, elbette ki has ve kâmil ruhların hâlinden, onların yüce nasib ve mazhariyetlerinden habersiz ve mahrûm kalırlar. Öyle ki, böylelerine ne öz, ne de söz tesir eder.

Özet olarak;

«**Dinle!**» diye başlayıp:

Hâl-i hastan anlamaz bir türlü ham,
Söz az olsun, özlü olsun vesselâm!..

diye nihayete eren on sekiz beyit, umûmî mânâ ve bir bütün hâlinde çok büyük sırlar ihtiva etmektedir. Sadece bir damlada, engin bir deryâyı seyredebilen Hazret-i Mevlânâ, her biri bir damla mâhiyetindeki bu beyitlerinde de bizlere âdeta birer deryâ, hattâ okyanus sergilemektedir.

Nitekim Hazret-i Mevlânâ, gönlündeki esrarı herkesin idrâk edemeyeceğini, onu ancak kendisi gibi vuslat ateşiyle kavrulan âşıkların anlayabileceğini ifâde sadedinde der ki:

"İştiyak ve hasret derdinin şerhini söylemek için, ayrılıktan parça parça olmuş bir gönül isterim!"

Bu cümlenin izahını, yine Hazret-i Mevlânâ'nın kâmil insan aramakla alâkalı olarak anlattığı şu temsîlî misâle bırakalım:

"Bir gece vaktiydi. Evimden dışarı çıktım. Kırlarda geziyordum. Bir adamcağızın elinde fenerle dolaştığını gördüm:

«–Bu gece karanlığında ne arıyorsun?» diye sordum.

Adam:

«–İnsan arıyorum.» diye cevap verdi.

Ona dedim ki:

«–Yazık! Boşuna yoruluyorsun... Ben yurdumu terk ettim de yine onu bulamadım. Git evine... Yat, rahatına bak. Nâfile arıyorsun, onu hiçbir yerde bulamayacaksın!»

Adamcağız acı acı baktı:

«–Bulamayacağımı ben de biliyorum. Ama, yine de aramaktan zevk alıyorum!»"

Bu çırpınış, varlıkların en şereflisi olan kâmil insanın aranışıdır. Ve arayışlar, böyle bir çırpınış hâline dönüştüğü ân, arananın bulunacağı ândır. Aksi hâlde, yâni çırpınıştan uzak kalan bilgi ve arayıştan hiçbir semere alınamaz.

Aşk, çırpınışla başlar. Hayat okyanusunu aşıp vuslata erebilmek, hep bu aşk ve vecd çırpınışlarının feyizli ve bereketli zemininde gerçekleşir. Çırpınmayan tembel ve paslı yürekler, sînede yük oldukları gibi, hayat okyanusunun girdaplarında da bir yük hâline gelirler. netîcede boğularak helâk olurlar.

Kalp, deryalara benzer. Balığın hayâtiyeti deryada yaşamasına ve deryanın nimetleriyle gıdalanmasına bağlıdır. Balık deryadan çıkarsa biter ve ölür.

Kalb de zikir, aşk ve muhabbetten mahrum kalırsa deryadan çıkan balığa döner. Gâfilleşir. Nefsinin pençesinde perişan olur. İlâhî azamet ve hikmet tecellileri karşısında alık ve abus hâle dönüşür.

Cenâb-ı Hak, cümlemizi kâmil insanların sır ve hikmet dolu ilâhî sadâsına kulak veren ve Hak yolunda bir ney misâli, aşk ve vecd içinde vuslat iştiyakıyla yanarak vâsıl-ı ilâllâh olan bahtiyarlardan eylesin!

Âmîn!..

Mesnevî'ye Göre

Dostluğun Hakîkati

Mesnevî: *"İnsan, âdeta sırf gözden, yani derûnî idrâkten ibârettir. Geriye kalansa deridir, ceseddir. Hakikî göz ise, ancak dostu gören, yani onu idrak etmiş olandır. Dostu görmeyen gözü, sen göz sayma!"* (c.1, 1406)

Göz, düşünce ve his dünyasına açılan bir penceredir. Gerçekten insanın görmüş olduğu iyi veya kötü her şey, onun kalbinde ve zihninde akisler, çağrışımlar meydana getirir.

Tefekkür ve tahassüste ilk adım, etrafa ibret nazarıyla bakmaktır. Allâh, Kur'ân-ı Kerîm'de kullarını böyle ibretleri kavramaya medâr olacak bir basîretle bakmaya davet etmiş ve çeşitli âyetlerde:

"Onlar deveye, buluta, yağmura, dağlara, yeşil bitkilerin kışın ölüp baharda dirilmesine, geçmiş kavimlerden kalan eserlere... bakmazlar mı?" buyurmuştur.

Diğer taraftan yine Kur'ân-ı Kerîm'de Allâh'ın nimetleri sayıldıktan sonra, insanlara defalarca (يَا أُولُوالْأَلْبَابِ) yani **"Ey bakış, görüş (idrâk) sahipleri!.."** diye hitap edilmiş; onlardan kâinâta basîret gözüyle bakmaları istenmiştir. Bu istikâmette benzer pek çok âyet-i kerîmede de (اَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ ; اَفَلاَ يَعْقِلُونَ ; اَفَلاَ يَتَفَكَّرُونَ) **"Düşünmezler mi? Akletmezler mi? İdrâk etmezler mi?"** buyrularak âdemoğlunun kâinâtı boş, kavrayışsız bir nazarla değil; hikmeti idrâk edecek bir dirâyetle müşâhede etmesi lâzım geldiği ifâde edilmiştir.

Böyle bir dirâyetle kâinâtı müşâhede edenler, onun yüce Yaratıcısına, o Yaratıcının akılları âciz bırakan san'atına beşer tâkâti nisbetinde nüfûz ederler.

Kâinât, ilâhî neşvenin kaynağıdır. İnsan denilen bu icad bedîası (sanat harikası) ilâhî neşvenin bir tecellîsidir. Gören gözler, duyan kalpler, yeryüzünde ilâhî neşveden başka bir şey duymaz ve görmezler.

İnsan, şafak vakti başını kaldırıp doğan güneşe doğru şöyle bir bakmalı ve ufukta çizilen rengârenk, çeşit çeşit tabloları görmelidir. Bir ressamın tablosu karşısında hayran kalan bizler, kâinâtın ilâhî sanatkârının her ân ve her şeyde ayrı ayrı çizdiği şaheser tablolar karşısında nasıl bîgâne ve vurdumduymaz kalabiliriz?

Bir laleye, bir menekşeye bakın! Bu renkleri acaba kara toprağın neresinden buldular? Ya o kırmızı dut? Güneşin ışığında oynaşan şu çiçeğin mavisi, pembesi… Ve saymakla bitmeyecek diğer güzellikler… Duygu derinliğine sahip bir kalp için, her yer harikalar sergisi… Bir çiçeğin işvesine, arı ve kelebeğin raksına, pervanenin yanışına, bülbülün feryâdına bir de dönüp kendinize bakın. Bütün hepsi, bütün güzellikler, güzeller güzeli

Rabbimizin cemalinin hüsnünden sızan bir akis pırıltısından ibarettir.

Şafak sökerken, ilk ışıklarıyla eşyayı aydınlatan güneş, başlayan yeni günün selâmını getirerek, bize, âdeta:

"–Uyan!" demekte ve şöyle bir muhâsebe iklimine sokmaktadır:

"–Bak, sana bu sabah da hayat defterinden yepyeni bir sayfa hediye edildi. Kıyâmette önüne konacak bu sayfayı nasıl dolduracaksın? «Oku kitabını, bugün sana hesap sorucu olarak nefsin kâfîdir!» deneceği o dehşetli gün için, bugün ne hazırlamayı düşünüyorsun?"

Akşam olup, gökyüzü önce kızıla, sonra dalga dalga siyaha boyandığında ise, gece, hâl lisânıyla insana:

"–Bir günün daha geçti. Ölüme bir adım daha yaklaştın. Artık beyhûde âh u figân etmeye gerek yok. Ne kadar gayret edersen et, geçen günü geriye getiremezsin. Şimdi sen de ölümün kardeşi olan uykunun kollarına kendini teslim edeceksin. Ne yaptın? Ne yapmalıydın? Yaptıklarını ve yapmadıklarını önüne koy ve düşün!.. Belki bir daha sabahın ışıklarını göremeyeceksin!.." demektedir.

Kâinâta bu şekilde tefekkür ve tahassüsle yönelen ruhlar, netîcede hakîkî bir ma'şuk ve dost olarak Allâh'ı bulurlar. İnsanın, bu ibret ve hikmet dolu yönelişinde en büyük yardımcısı, beşerî tefekkür ve tahassüse yön veren vahye râm olması ve Hakk'a dost olmuş sâlihlerle arkadaşlık, yani gönül beraberliği te'sîs etmesidir. Böyle sâlih arkadaşlara "dost" denilmesi mecâzîdir. Hakîki dostluk, Allâh'a muhabbetle teveccüh ise de ona vâsıl olmadan önce; Allâh'a yakın kimselerle ünsiyet elde etmek, mutlak aşk ve dostluğu mecâzen ve bir ilk safha olarak

gerçekleştirmek, beşerî acziyetin bir zarûretidir. Çünkü mânevî irtifâ ânî olarak değil, tedrîcen gerçekleşebilir. Bu sebepledir ki, Allâh'a dostluk için gerekli olan beşerî dostluklar, bu yolculukta zarûrî olan bir ilk lâzımedir.

Mevlânâ bu hakikati başka mısralarıyla şöyle anlatır:

"Yalnız kaldığın ve danışacak bir akıl sahibi bulamadığın için, ümitsizliğe düşersen hakîkat güneşine mensup bir dostun gölgesi altına girersin.

Yürü, çabucak kendine bir Hakk dostu ara; böyle yaparsan, Allâh senin dostun olur, yardımcın olur.

Halvete girmek, yalnız kalmak, yabancılara karşı olur, dosta karşı değil. Kürk kış içindir, bahar için değil.

Selîm akıl, bir başka selîm akılla, yani vahiyle terbiye edilmiş akılla birleşince güçlenir, nûru çoğalır, yolunu iyi görür.

Nefs ise bunun aksine, bir başka nefsle sırf nefsânî tatminkârlık arzusuyla dost olmaktan hoşlanır, böyle olunca o yolda karanlık artar; hakîkat görünmez olur."

Mesnevî: *"Ey gönül! Senin içini aydınlatan yere, sana yakın olan olgun insanların bulundukları yere git ki; onlar sana gelecek belalara karşı siper olurlar."*

"Onlar; senin kötülüklerini mâzur görürler de canlarının içinde sana yer verirler." (c.2, 2576-2577)

Gerçekten, kötü hareketlere karşı ceza verilerek kötülüklerin önlenmesini sağlamak, bütün hukuk sistemlerinde kabul

edilmiş umûmî bir kâidedir. Şeriat da **"caydırıcılık"** gerçekleşsin diye bu yolu tercih eder. Mutasavvıflar ise, bir suçluyu -işlenen suçu mâkul ve makbul telakkî etmemekle beraber- *"bir kötülüğe sürüklenmeye karşı kendini korumaktan âciz kalmış bir kimse"* telakkî ederek telâfî edecek bir metot kullanırlar. Ve onu kanadı kırık bir kuş olarak telakkî ederler. Onu hemen cezâlandırmak yerine tedâvî çarelerine yönelirler. Tıpkı tabâbet sahasında olduğu gibi… Hiçbir doktor hastasına:

"–Neden kendini koruyamadın da, şu trafik kazasına maruz kaldın veya kendini üşüttün!" diye sual sormaz, onu muâheze etmez.

Aksine kendisini, karşısına gelen insandaki hastalığı tedâvî etmekle mükellef bilir. Mutasavvıflar da kusurlu insanlara, aynen doktorların bu üslûbuyla muâmele ederler. Zîrâ tamirciye bozulan eşya götürülür. Tamircinin mahareti ise, tamir edilen eşyanın mükemmeliyeti nisbetindedir. Hazret-i Mevlânâ *"Onlar; senin kötülüklerini mâzur görürler de canlarının içinde sana yer verirler."* mısraı ile bu gerçeği ifâde etmektedir.

Mesnevî: *"Her şeyi anlayan, idrak eden akıl bile, dostların ayrılığı ile yayı kırılmış okçu gibi şaşırır, kalır."* (c.3, 3693)

Akıl, İslam'da, **"akl-ı nâkıs"** olarak yâd edilir. Bunun mânâsı, aklın tek başına Hakk'a ve hayra ulaşmaya kifâyet edememesidir. Bu gerçek, Cenâb-ı Hakk'ın akılla techiz eylediği kullarına, bir de peygamberler göndermek sûretiyle yardım etmesi ile sâbittir. Akıl, bir ferdin mes'ul tutulması için evveliyetle şarttır. Gerçekten, her hukuk sisteminde, aklı olmayan biri cinâyet işlese mâzur görülür. Böylelerine ceza verilmez. Cezaya çarptı-

rılan her suçlu akıl ve şuuru tam kabul edildiğinden, bu muâmeleye mâruz kalır. Bu bile, aklın, insanı yanlış hareket etmekten koruyacak bir mükemmelliğe sahip olmadığını gösterir.

Bu eksikliği sebebiyle, akıl, diğer selîm akıllarla takviye edilmelidir. Zîrâ bir darb-ı mesel olarak zikredilen *"Akıl, akıldan üstündür."* düsturu, ehliyet ve liyâkat sahibi insanlarla istişârenin de lüzûmunu göstermektedir. Ferd ve toplum hayatındaki tekâmüle yardımcı olmak cihetiyle istişâre, Kur'ân-ı Kerîm tarafından da muhtelif âyetlerle emredilmiştir.

"...İşleri onlarla istişâre et!.." (Âl-i İmrân, 159)

"...Onlar işlerini şûrâ (istişâre) **ile yürütürler ..."** (eş-Şûrâ, 38)

Mesnevî: *"Evlâdım; her kimi Allâh tâlibi (Allâh'ı isteyen) görürsen, onun dostu ol, onun önünde saygı ile eğil!"*

"Allâh'ı isteyenlerin, Allâh dostu olanların komşusu olursan, sen de Hakk'ı isteyenlerden olursun; onların sâyesinde, sen de nefs savaşını kazanırsın." (c.3, 1446-1447)

Türkçemizde *"Üzüm üzüme baka baka kararır."* diye bir darb-ı mesel vardır. Bu gerçek, tasavvufta **"Hâl sârîdir."** yani *"Hâl insandan insana geçer."* sûretinde ifâde edilir. Kimi sever ve onunla beraber olursan, onun hâli ile hâllenme istikâmetinde bir değişikliğe maruz kalırsın. Bundan dolayıdır ki, Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de **"...Sâdıklarla beraber olunuz!"** (et-Tevbe, 119) buyurmaktadır. Zîrâ insan, muhabbet ettiği kişinin kaderinden pay alır; onunla temayül ve duygularda müştereklik kazanır. Bu şekilde sâlihlerle beraberlik, müsbet yönde terakkîye vesîle olur.

Mesnevî: *"Şunu iyi bil ki, bu dünyadaki fânî ve yalancı dostlar, sahte sevgililer, sonunda hepsi sana düşman olacaktır. Baş kesen düşman kesilecektir."*

"Hâlbuki sen, feryatlar içinde mezarda: «Ya Rabbi, beni yalnız bırakma!» diye Allâh'a yalvaracaksın." (c.5, 1523-1524)

Dünya hayatında insanlar bir çok şeyle kalbî ünsiyet ve muhabbet peydâ ederler. Lâkin bekâ âlemine yolculuk sırası geldiğinde, onları terk etmek mecbûriyetinde kalırlar da bu şekilde dünyada iken sevilmiş ve bel bağlanılmış olan şeyler, hiçbir fayda sağlamaz. Dünyada sevilecek şeylerin zirvesini mallar ve evlatlar teşkil ettiği için, Cenâb-ı Hak, onların dahî bekâ âleminde bir fayda sağlamadığını **"O gün mal ve evlatlar bir fayda sağlamaz. Ancak Allâh'a götürülen kalb-i selîm müstesnâ."** (eş-Şuarâ, 88-89) buyurmaktadır. Bu gerçeği ifâde için şâir de:

Sanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler
"Yevme la yenfeu" da kalb-i selîm isterler

(Ey Hoca, «hiçbir şeyin fayda vermeyeceği o gün»de senden altın ve gümüş isteneceğini sanma!.. (O gün, tek geçer akçe, Allâh'ın huzuruna takdim edilen) selîm (arınmış) bir kalbdir.) demiştir.

Mesnevî: *"Kimin bir ölüye, yâni fânî bir varlığa sevdâsı varsa, o sevdâyı canlı ve diri varlığa kavuşmak için besler. Böylece fânî bir varlığı sevmek, aşka bir köprü olur da, onu ilâhî sevgiye ulaştırır."* (c.3, 545)

"Ey Hakk yolcusu, sen öyle bir diriye kavuşmak için, ona kavuşmayı umarak çalış çabala ki, o gönül verdiğin di-

ri, bir müddet sonra cansız bir hâle gelip toprağa gömülmesin."

"Hislerine kapılıp da bir saman çöpünü, yâni fânî bir güzeli, kendine yakın bir dost olarak seçme. Çünkü, ondaki sevgi ve yakınlık duygusu iğretidir. Sen kalıcı dostu ara."

"Eğer Allâh'tan başka senin gönül verdiklerinde vefâ ve bağlılık olsaydı, senin en vefâlı yakının olan annen ile babanın dostluğu (şimdi) nerede?" (c.3, 547-549)

"Gönül verdiğin şeyin yaldızı, aslına gidip de o şey çirkinleşince, bakırı meydana çıkınca, yâni sevdiğin güzelliğini kaybedince, tabiatın ona doyar, ondan hoşlanmaz, onu boşlayıverir." (c.3, 555)

"Fânî varlıklarda görülen güzellik, ilâhî güzelliğin iğreti olarak onlara aksetmesinden ibârettir. Akseden o nûr, günün birinde aslına geri dönecektir. Bu yüzden ey sâlik, iğreti/geçici güzelliklere bakma da, sen onun aslını, yâni o güzelliği vereni ara!"

"Güneşin duvara düşen nûru, yine güneşe gider. Sen duvara düşen nûra değil de, o nûru düşürene, yâni güneşe git; sana lâyık olan odur."

"Mâdem ki oluktan su akmadı, yâni güzellerden vefâ görmedin; bundan sonra suyu, sen göklerden elde et." (c.3, 558-560)

İnsandaki sevme meyli, aslında paha biçilmez bir hazinedir. Onun, olur olmaz yere sarfedilerek israf edilmesinin netîcesi, hüsrandır. Bu âlemde Allâh'dan gayri sevgiye mazhar olacak bütün dostlar, mutlak bir sûrette fânîdir. Bu yüzden sevginin, aşkın, vefâ ve dostluğun asıl hedefi Cenâb-ı Hak olmalıdır. Allâh -celle celâlühû- bir taraftan aklın kavrayamayacağı derecede

uzak ve idrak ötesi (müte'âl); diğer taraftan kuluna şahdamarından daha yakın bir dost ve yardımcıdır. Kul, kalbî hayatı ile Rabbine yaklaşma gayreti içinde olursa; Cenâb-ı Hak da onun *"Gören gözü, işiten kulağı, tutan eli olacağını…"* (Zübdetü'l-Buhârî, 1107) müjdelemiştir. Bu hâl ile ilgili olarak; **"…Allâh bize yeter; O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır."** (Meselâ bkz. Âl-i İmrân, 173) denmiştir.

Bununla beraber meşrû beşerî aşk, yani Allâh'tan gayri bir varlıkla kalbî ünsiyet ve bağlılık geçici bir merhale olarak yaşandığı takdirde, bu hoş görülür. Zîrâ bu takdirde o, muhabbetullâha giden yolda bir merhale olur. Ancak kalb, o fânî varlığa takılıp kalırsa, muhatap putlaşır ve ilâhî vuslata engel olur. Eğer Mecnûn gibi, **"Leylâ diye diye Mevlâ'yı buldum."** diyebilir ve fânî bir varlığa teveccühle başlayan meşrû muhabbeti, o fânî varlığa takılıp kalmayarak ilâhî aşka bir basamak olarak kullanabilirse ne mutlu!.. Yani aslolan "mutlak cemâl"dir. Onun tâlibi olmak, dünya hayatındaki en büyük ve en ulvî gâyedir.

Mesnevî: *"Herkesin, her şeyin Kendisine muhtaç olduğu, lâkin kendisinin hiç bir şeye ihtiyacı bulunmayan Allâh'ın tertemiz Zât'ına yemin ederim ki, kötü yılan, kötü dosttan iyidir!"*

"Kötü yılan, insanın canını alır. Fakat kötü dost, insanı ateşe atar, yakar yandırır!"

"İnsan, konuşmasa bile, kötü arkadaşından huy kapar! Gönül gizlice onun ahlâkını alır, benimser; onun kötü ahlâkını kendisine ahlâk edinir!"

"Doğruluktan nasibi olmayan, sermayesi bulunmayan arkadaş; sana gölgesini düşürür, senin sermayeni de alır gider!" (c.5, 2634-2637)

Yukarıda da söylediğimiz gibi, **"hâl, sârî"** yani **"insandan insana geçici"** olduğundan; iyi insanla beraberlik iyi tesire, kötü insanla beraberlik de kötü tesire mâruz kalmaya sebep olur. Bunu bir misâlle anlatan Peygamber Efendimiz:

"İyi ve kötü arkadaşın hâli güzel koku satanla körük çeken (demirci)nin hâline benzer. Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar meccânen verir ya da sen satın alırsın. (Yahud onunla bulunduğun sürece) onunla güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise ya elbiseni yakar veya körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun." (Buhârî, Zebâih, 31) buyurmuştur.

İmam-ı Rabbânî hazretleri de kötülerle arkadaşlığın insana ne gibi felâketlere sürükleyeceği husûsunda şöyle bir misal vermiştir:

"Kumarbazlarla oturup kalkan kimse belki kumar oynamaz. Böylece kendisini kirlenmemiş hisseder. Ama onlarla bulunduğu müddetçe kumar oynamayı hoş görmeye başlar. Bu ise mânevî yıkımdır."

Çünkü insanın herhangi bir günahtan korunmak için zarûrî olan böyle bir siper-i sâikayı, bilerek veya bilmeyerek terk etmiş bulunması, her ân o günaha düşme tehlikesini de beraberinde getirir. Zîrâ ham ve nâdân kişilerle beraberlik, nihayetinde onlara **"zihnî yakınlık"** peydâ eder. Bu yakınlık, zaman içinde **"kalbî beraberlik"**e döner ve insanı adım adım helâke doğru sürükler.

Mesnevî: *"Münafıklarla dost olmanın uğursuzluğu, mü'mini de onlar gibi çirkinleştirir ve âsî kılar."* (c.2, 2892)

Kötü ahlâklılığın en son haddi, nifaktır. İslâm'da münafıklığın derecesi; "kendi hâlinde bir kâfir"den daha beterdir. Çünkü başkalarını yanıltması îtibariyle zararı, müteaddî olmayan (başkalarına küfrünü aşılamaya çalışmayan) kâfirden bile fazladır. Bu bakımdan dostluk ve beraberlikten en çok zarar görenler, münafıkları dost edinenlerdir. Zîrâ zihnî alâka, zamanla kalbî akrabalığa döner. Bu da mü'minin iflas ve hüsrânına sebebiyet verir. Hazret-i Mevlânâ yukarıdaki beyitte bu gerçeğe işaret etmektedir.

Mesnevî: *"Madem ki, bizim görüşümüzde bir çok hastalıklar vardır. O hâlde, git kendi görüşünü, dostun görüşünde yok et."*

"Bizim görüşümüze karşılık dostun görüşünü elde edebilmek, verilenin yerine alınan ne güzel bir karşılıktır. Onun görüşünde, bütün dilekler bulunur." (c.1, 921-922)

Dostlar, acı da olsa hakîkati söylemeye çalışır. Dostunun kalıcı bir zarar görmesindense geçici olarak kırılmasını tercih ederek, doğruları söylemekten vazgeçmez. Mevlânâ, başka beyitlerinde kendisine danışmak isteyen birine, yardımcı olamayacağını söyleyen bir kişinin dilinden bu hakîkati şöyle anlatır:

"Adamın biri, bir türlü karar veremediği bir mesele hakkında, kat'î karara varmak, tereddütten kurtulmak için birisine danışarak onun fikrini almak istedi.

Danışmak istediği kişi dedi ki: "Bana güvenerek, bana danışmak için başvurman hoşuma gitti. Ama ben, senin

dostun değilim ki! Sen benden başkasını bul da, danışacağını ona danış!

Ben, sana dost değilim; bana danışma! Dost olmayanın vereceği akıl ile başarıya ulaşılmaz!

Git; sana dost olan birini ara! Dost, şüphe yok ki, dostun hayrını ister!

Ben dost değilim; benim gibi birisinden sana fayda gelmez! Ben; eğri büğrü yürürüm, sana yanlış şeyler söylerim!

İyi insanlarla dost olup onlarla oturan kişi, külhanda bile olsa, gül bahçesinde oturuyor sanılır.

Fakat bahçede dost zannettiği kötü düşmanla beraber oturan kişi, külhanda oturuyor gibidir!

Aklını başına al da, benliğe kapılarak o samîmî dostu küçük görme, onu incitme!"

Mesnevî: *"Gönül, her dosttan bir gıda alır. Gönül, her bilgiden bir mânevî zevk, bir safa, bir arınma elde eder."* (c.2, 1089)

"Buluştuğun herkesten mânevî bir gıda alırsın, mânevî bir şey yersin. Kavuştuğun her güzel dosttan da bir şeyler alırsın." (c.2, 1091)

Yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi, dost olacağımız kimseyi iyi seçmemiz gerekir. Mevlânâ'nın bu beyti, iyi insanlarla dost olmanın sağlayacağı faydaya işaret etmektedir. Zîrâ evvelce de söylediğimiz gibi hâller sirâyet eder. Hâlin akış kanalı ise muhabbettir. İnsan beraber olduğu bir kimseye duyduğu muhabbet

nisbetinde onun hâliyle hâllenir. Nefret bu rûhî alış-verişi önlerken, muhabbet kendisindeki şiddet kadar kalbî alış-verişin hızlanıp çoğalmasına sebep olur.

Mesnevî: *"Sen, kaskatı bir taş veya mermer parçası olsan, bir gönül sahibine erişebilirsen cevher olursun."*

"Temiz erlerin sevgisini gönlüne yerleştir. Âriflerin muhabbetinden başka bir şeye gönül verme."

"Ümitsizlik tarafına gitme, ümid kapıları vardır. Karanlıklar semtine varma, güneşler parlamaktadır."

"Gönül, seni gönül ehlinin, âriflerin mahallesine doğru çeker, ten ise seni su ve çamur hapsine koymak ister."

"Aklını başına al da, bir gönül arkadaşının sohbeti ile gönlüne gıda ver." (c.1, 722-726)

Nefs, insanı süflî istikâmetlere sevkeder. Bunun için azgın bir atı terbiye eden sahibi gibi onu; ilim, ibâdet ve Allâh yolunda yürüyenlerin mânevî ikliminde terbiye edip sâlih hâle getirmek lâzımdır.

Bu iş için ilim lâzımdır, ama yeterli değildir. İlim ehli, ilmini irfâna çevirmeli, hâl ve davranış olgunluğuna erişmelidir. Böylece akıl ve kalbin fonksiyonları müşterek ve âhenkli bir şekilde hareket etmiş olur. Aksi hâlde kuru ilim de insanı, gurur, benlik ve helâke sürükleyebilir.

Nefsin birçok merhalesi vardır. Hiç terbiye görmemiş bir nefs, **"emmâre"**dir. Bu, sahibine daima kötülüğü emreder, ancak o terbiye edile edile **"levvâme"**, **"mülhime"** ve **"mutmain-**

ne" derecesine kadar yükselir, o zaman bu azgın nefis, sahibine itaatli bir at gibi onu menzil-i maksuduna ulaştırır. Gerçek kulluk kendini bu merhalede gösterir. Allâh'ın -celle celâlühu- izni ile daha da ötelere tekâmül ettikçe **"râdıyye"**, **"merdıyye"** ve **"kâmile"** makamlarına ulaşır. Bu hâle ulaşabilmenin temel sâiklerinin başında, Allâh dostlarıyla beraberlik ve onlara kalbî muhabbet gelir. Ham nefs bunu arzu etmez. Başlangıçta insanı süflîlerle beraber olmaya zorlar. Lâkin her güçlükte bir kolaylık olduğu gibi bu işte de bir kolaylık vardır. Elverir ki, o yola tevessül edilsin. Diğer taraftan, insanın -icabında- melekten üstün bir mevkîye yükselebilmesi terbiye edilmiş nefs sayesindedir. O derecede ki, Âdem -aleyhisselâm-'a ilk yaratılışında meleklerin secde etmesi yönündeki ilahî emir de insanın nefse mâlikiyeti sebebiyledir. Çünkü melek, hiçbir engele mâruz kalmadan Cenâb-ı Hakk'a teveccüh ettiği hâlde, insanoğlunun bunu başarabilmesi nefs engelini aşabilmesiyle mümkün olmaktadır. Bu sebeple insanın Allâh'a vâsıl olmakla elde ettiği zafer, bu güçlük sebebiyle meleklerinkinden daha fazla takdir ve mükâfâtı icab ettirmektedir.

Mesnevî: *"Bir dosta, dostun cefâsı nasıl ağır gelir? Cefâ ve ızdırap bir şeyin içi gibidir. Dostluk onun kabuğuna benzer. Dostluğun belirtisi belâlardan, âfetlerden, mihnetlerden hoşlanmak değil midir? Dost altın gibidir. Belâ ise ateşe benzer. Hâlis altın ateş içinde saf bir hâle gelir."* (c.2, 1459-1461)

Eskilerin bir tabiri vardır: *"İnsanın asili mihnette, madenin asili ateşte belli olur."* derler. Gerçekten lutuf gibi kahır da bizim içindir. Lâkin bu iki tecellîye de muhatab olanlarda ayak kayması gibi müthiş bir tehlike vardır. Kahır tecellileri karşısında sabredip esbâba tevessül şartıyla rızâ göstermek, onlardan

istifâdeyi, yani rızâ-yı ilâhîyeyi netîcelendirdiği hâlde, isyan etmek helâke götürür. Lutuf da bir mânâda böyledir. Lütfu Allâh'tan bilip şükretmek, büyük bir feyz ve berekete sebep olduğu hâlde, onu kendi gücünden zannedip kibir ve gurura kapılmak da helâkle netîcelenir.

Hak dostları, yani büyük ruhlar; idrak ve iz'ânlarını öylesine vahiyle terbiye etmişlerdir ki, onlar kahırdan da, lutuftan da kârlı çıkar, zarara uğramazlar. Onun için böyleleri, **"Kahrın da hoş; lütfun da hoş!"** diyebilirler. Rabbimizin lütfuyla biz de öyle olmaya çalışmalıyız. Kahırdan da, lutuftan da gerçek istifâde, ön plandaki sebeplere değil, **"müsebbibu'l-esbab"** yani en kökteki sebebi kavrayarak Allâh'tan râzı olmaya bağlıdır. Bunu yapabilenler "rızâ" makamına ererler ki, Hazret-i Mevlânâ yukarıdaki beyitlerle bunu ifâde etmektedir.

Mesnevî: *"Başımıza gelen belaların rüzgârı çok sert esmede, ömrümüzün mumu ise sönmek üzere; çabuk olalım, çabuk davranalım da ömrümüzün mumundan bir başka mum uyandıralım, bir başka mum elde edelim."*

"O iki mumdan birini rüzgâr söndürürse, bari öbürü ile yolumuza devam edelim." (c.6, 3108-3109)

Hazret-i Mevlânâ yukarıdaki beytinde de aynı gerçeği ifâde etmekte ve hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemeyi telkin etmektedir. Bilhassa ayak kaydıran hâl ve davranışlara karşı teyakkuz hâlinde bulunmalıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak, her kul için son nefese kadar affına mazhariyeti va'd buyurmuştur. Yeter ki, gerçek mânâsıyla bir nedamet yaşanabilsin.

Mesnevî: *"Âh, tabiatı bize uymayan dostun verdiği ıztıraplardan!.. Âh, onların kalbimizde açtığı derin yaralardan! Ey ulu kişiler, ey büyük insanlar; aklınızı başınıza alın da kendinize iyi dostlar, uygun arkadaşlar arayınız!"* (c.6, 2950)

"Kendine gel de, görünüşe kapılma, güzel sûrete tapma; öyle bir söz de söyleme! Aynı cinsten oluşu görünüşte, sûrette arama!" (c.6, 2953)

Dostluk, müsbet veya menfî vasıflardaki ortaklıktan kaynaklanır. Gerçek dostluk ise yalnız samîmî ruhlarda barınır. Bu vasfa, insan şahsiyetinin en yüksek kademelerinde rastlanır. Her hâdise karşısında, iki kişinin aynı duygulara sahip olması ile dostluk yaşatılır. Gerçek dostluk, iki gönül arasındaki cereyan hattıdır. Bu cereyanla, yani muhabbet akışı netîcesinde, sevilenin her hâli sevene sirâyet eder. Gönüldeki aşk deryaları coşmaya ve sevda güneşleri tutuşmaya başlar. Bu îtibarla, müşterek duygulara sahip olmayanların, arkadaşlık ve kardeşlik gibi zahirî ve tesâdüfî yakınlıklarının dostlukla alâkası yoktur. Zîrâ Ebû Leheb, Hazret-i Peygamberin öz amcası olduğu hâlde, O'na en uzak düşen bedbahtlardan biriydi.

Dostluğun Hakîkati

Hakîkî bir muhabbet, zahmetleri rahmete inkılâb ettirdiği için, sevilenin kahrı da, lutfu gibi hoş karşılanır. Bir kimsenin muhabbetinin hakîkî olup olmadığını anlamak ve seviyesini ölçmek için, sevdiğinin kahrına ne kadar tahammül gösterebildiğine bakmak kâfidir.

DOSTLUĞUN HAKÎKATİ

Muhabbet, iki kalb arasında bir cereyan hattıdır. Sevenler, hiçbir zaman sevdiklerini gönüllerinden ve dillerinden düşürmezler. İmkânlarını sevdiklerine cömertçe sunmak sûretiyle, ömür boyu bu fedâkârlıklarının huzûru içinde yaşarlar.

Umûmî mânâsıyla dostluk, şahıslar arasındaki müsbet veya menfî berâberlik ve müştereklikllerden kaynaklanır. Hakîkî dostluk ise, yüksek şahsiyetlerin samimî ruhlarında barınır. Dostluğun zirve seviyede yaşanması da, her hâdise karşısında, iki kişinin aynı duygulara sâhip olması, âdeta iki bedende bir yürek hâline gelmesiyle mümkündür.

İnsan, gönül verdiğine meftun ve hayran olur. Muhabbet akışı netîcesinde, sevilenin her hâli sevene sirâyet eder. Gönüldeki aşk deryâları coşmaya ve sevdâ güneşleri tutuşmaya başlar. Netîcede kendi irâde ve ihtiyârını terk edip sevdiğini taklide yönelir. Bu îtibarla bir mü'min, her hususta gayretlerinde «muhabbet» iksirini kullanmasını iyi bilmelidir.

Hakîkî bir muhabbet, zahmetleri rahmete inkılâb ettirdiği için, sevilenin kahrı da lutfu gibi hoş karşılanır. Bir kimsenin muhabbetinin hakîkî olup olmadığını anlamak ve seviyesini ölçmek için, sevdiğinin kahrına ne kadar tahammül gösterebildiğine bakmak kâfîdir.

Hazret-i Mevlânâ, hakîkî muhabbet ve dostluğun, ancak dosttan gelen ezâ ve cefâyı dahî hoş karşılamakla, ona rızâ ve

teslîmiyet göstermekle mümkün olabileceğini aşağıdaki hikâyede şöyle anlatır:

"Bir efendiye, ziyârete gelen yakın dostları hediye olarak kavun getirmişlerdi. O da sevdiği, gönüldaşı, derin duygulu sâdık hizmetkârı Lokman'ı çağırttı.

Lokman gelince, efendisi kavundan bir dilim kesip, ona ikrâm etti. Lokman o dilimi sanki bal gibi, şeker gibi yedi. Öyle hoşlanarak öyle zevkle yemişti ki, onu görenlerin de iştahları kabarıyor, ona âdeta imreniyorlardı. Efendisi ona ikinci bir dilim daha verdi. Zîrâ efendisi, Lokman'ın duyduğu bu lezzet karşısında huzur buluyordu. Derken kavundan son bir dilim kaldı. O zaman efendisi:

"–Bunu da ben yiyeyim de ne kadar tatlı bir kavun olduğunu anlayayım!" dedi.

Efendisi o dilimi yer yemez, kavunun acılığından ağzını bir ateş kapladı. Dili uçukladı, boğazı yandı. Kavunun acılığından kendinden geçti. Ondan sonra Lokman'a:

"–Ey benim cânım hizmetkârım! Ey benim cihânım!" dedi. "Böyle bir zehri, nasıl oldu da tatlı tatlı yedin? Böyle bir kahrı, nasıl oldu da lutuf saydın? Bu ne sabırdır? Kim bilir, şimdiye kadar ne acılara katlandın ve sabrettin? Yoksa sen tatlı canına düşman mısın? Neden bir şey söylemedin? Neden; «Beni mâzur görün, şimdi yiyemem!» demedin?"

Lokman dedi ki:

"–Ben, siz efendimizin elinden o kadar tatlı yemekler yedim, maddeten ve mânen o kadar nâdide gıdalar aldım ki, size, bunlar için mukâbelede bulunamadığımdan dolayı utancımdan iki büklüm olmuşumdur. Elinizle sunduğunuz

bir şeye, nasıl olur da «Bu acıdır, yenilemez.» diyebilirim?!. Hem, sizin elinizle gelen her acı, bana tatlı gelir. Çünkü bedenimin her hücresi, sizin nîmetlerinizle perverde olmuştur."

Sonra Lokman, heyecan ve muhabbet dolu sözlerle içini dökmeye şöyle devâm etti:

"–Efendim! Sizden gelen bir acıdan feryâd edersem, başıma yüzlerce defa toprak saçılsın. Lutufkâr elinin tadı, bu kavunda nasıl acılık bırakır? Muhabbetten acılar tatlılaşır, muhabbet yüzünden bakırlar altın olur. Muhabbet ile tortular durulur, arınır. Muhabbetten, dermansız dertler şifâ bulur. Muhabbetten ölüler dirilir. Muhabbet yüzünden pâdişahlar kul olur. Muhabbetten zindanlar gül bahçelerine döner. Muhabbet yüzünden karanlık evler aydınlanır, nûrlanır. Muhabbet yüzünden nâr, nûr olur. Muhabbet yüzünden, çirkin bile hûri kesilir. Muhabbetten kederler, üzüntüler neşe olur, sevinç olur. Muhabbet yüzünden, yoldan çıkaran, yol kesen, yol gösterici ve saâdet rehberi olur. Muhabbet yüzünden hastalık, sıhhat ve âfiyete çevrilir. Muhabbetten kahır rahmet olur."

Muhabbet, yaratılıştan gelen kalbî bir temâyüldür. Ancak kalbdeki muhabbetin seviyesi, muhabbet duyulanın ulviyyetine münâsip derecede olmalıdır. Bu îtibarla, kalbdeki muhabbet istîdâdının nihâî muhâtabı, Allâh -celle celâlühû-'dur. Lâkin kalbin Allâh muhabbeti gibi son derece yüksek bir muhabbete muktedir olabilmesi için, daha önce tâkat getirebileceği bâzı mecâzî muhabbet temrinleriyle merhale kat etmesi îcâb eder.

Varılacak nihâî gâye olan **"Hakk'a vuslat"**ı unutarak; mal, mülk, mevkî, servet, âile ve evlâd gibi fânî muhabbet merhalelerinden birinde takılı kalmak, gönül âleminin zaafa uğratılıp ziyân edilmesi demektir. Bundan kurtulmak için bütün fânî muhabbetlerin "muvakkat" merhaleler olduğunu hatırdan çıkarmayıp onlara karârınca değer vermek ve onları ilâhî muhabbete vâsıta kılmak zarûrîdir. Esâsen onlar, kalbin Allâh muhabbetini taşıyabilecek bir istîdâd kazanması için gerekli merhalelerdir. Fânî muhabbetlerin ilâhî muhabbete basamak olması, îmânın bir lezzet hâline gelmesine vesîle teşkîl eder. Beşerî endişe ve takıntılarını aşarak kâmil bir îmân ile âkıbetini düşünen her idrak sâhibi kolayca anlar ki; sonsuz isteklere, zevk u safâlara, gel-geç fânî sevdâlara bir sınır çizerek muhabbeti, ilâhî maksada yönlendirmek, yaratılış gâyesinin muktezâsıdır.

Fânî varlığının nefsânî arzularından sıyrılarak ilâhî varlığa râm olan kul, ölümsüzlüğe kavuşur. Böylece fânî varlığının toprak olmasından sonra da ömrü devâm eder. Bunun en tipik misâli, Leylâ'ya duyduğu mecâzî aşkı gönül âleminde tekâmül ettirerek Mevlâ aşkına ulaşan Mecnûn'dur. Eğer Mecnûn, Leylâ'da takılıp kalsaydı, fânî muhabbetlerin binlerce emsâllerinden biri olurdu. netîcede ismi asırlarca anılmaya lâyık olmaz, mâzîde gömülü kalırdı.

Hak ve hakîkatler, sadece satırlardan okunarak değil, sadırlardaki, yâni gönüllerdeki muhabbetle tanınır. Kalb, fânîlere duyulan muhabbet kademelerini aşıp Hak muhabbeti ile dolarsa, işte o zaman bütün sırlar, hakîkatler ve güzellikler gönüllere akseder. Bu bakımdan kişiyi ebedî saâdete götürecek hakîkî dostluk, "Hak ile kurulabilen dostluk"tur.

Aşağıdaki hikâyede, efendi ile köle arasındaki şu mükâleme, Hak ile dostluğun hakîkatini ne güzel ifâde eder:

Adamın birisi bir köle satın almıştı. Köle, dîn ve salâh ehlinden, takvâ sâhibi bir mü'min idi. Efendisi onu alıp evine götürünce, aralarında şöyle bir konuşma geçti:

Efendi:

"–Benim evimde neler yemek istersin?"

Köle:

"–Ne verirsen onu."

Efendi:

"–Nasıl elbiseler giymek istersin?"

Köle:

"–Nasıl elbise giydirirsen onu giyerim."

Efendi:

"–Evimin hangi odasında kalmak istersin?"

Köle:

"–Hangi odada kalmamı istersen orada."

Efendi:

"–Evimin hangi işlerini yapmak istersin?"

Köle:

"–Hangi işleri yapmamı istersen onları."

Bu son cevâbın ardından, efendi bir müddet tefekküre daldı ve gözlerinden süzülen yaşları silerken şöyle dedi:

"–Keşke, ben de Rabbimle böyle (dost) olabilseydim. O zaman ne mutluydu bana!.."

Bu arada köle dedi ki:

"–Ey benim efendim! Efendisinin yanında, kölenin irâde ve ihtiyârı olur mu?.."

Bunun üzerine efendi:

"–Seni âzâd ediyorum. Allâh için hürsün. Fakat, benim yanımda kalmanı da arzu ediyorum. Tâ ki canım ve malımla sana hizmet edeyim..." dedi.

Kim ki, Allâh'ı hakkıyla tanır ve ona gerçek bir muhabbetle yönelirse onda ne irâde kalır, ne de ihtiyâr. (Bu durumda) o yalnız şöyle der:

"–Allâh'tan istekte bulunmak benim neyime?!."

Hakk'ı seven bir mü'min, hakîkatte hiçbir şeye mâlik olmadığının idrâk ve şuurunda olmalıdır. Zîrâ sevdiğine her şeyini teslîm etmesi îcâb eder. Muhabbet, fedâkârlık gerektirdiği için mâlikiyet ile imtizâc etmez. Muhabbet, gönülde tabiî olarak maddî ve mânevî bir ikram meyli doğurur. Bu da muhabbetin şiddeti nisbetinde gerçekleşir. Bu sebepledir ki, insanlar en büyük bedelleri, muhabbet duygusu mukâbilinde öderler. Bu, muhabbetin şiddetine bağlı olarak, sevilen uğruna hayat nîmetinden vazgeçmeye kadar varabilen bir fedâkârlık tablosu şeklinde tezâhür eder. Nitekim Yüce Mevlâmız bir âyet-i kerîmede bu husûsu şöyle te'yid eder:

"(En) **sevdiklerinizden infak etmedikçe birre** (gerçek iyiliğe) **ulaşamazsınız!.."** (Âl-i İmrân, 92)

Bu bakımdan Rabbini seven ve sevgisinin hakîkatine sâdık olan kişi, **"nefsini, her türlü imkânlarını ve âkıbetini"** O'na teslîm eder. Zîrâ Allâh ve Rasûlü'nün dostluk ve muhabbeti, her bir mü'minin ona sahip olduğunu iddiâ edeceği kadar kolay kazanılacak bir seviye değildir.

Hakîkî dostluğun ve muhabbetin şartı, sevdiğinin yanında, sevenin hiçbir irâdesinin bulunmamasıdır. Hazret-i İbrâhîm -aleyhisselâm-'ın, Hak dostluğunun zirvesini teşkil eden şu hâli ne kadar ibretlidir:

Hazret-i İbrâhîm -aleyhisselâm-, Nemrud tarafından ateşe attırılırken kendisine yardım etmek üzere gelen meleklere:

"–Ateşi (esas) yakan kimdir? O benim her hâlimi biliyor. Sizden bir talebim yok! (Dost'la Dost'un arasına girmeyin.)" buyurmuştur.

O'nun, Rabbine olan teslîmiyeti netîcesinde, dağ gibi ateş, bir gülistan hâline döndü.

Daha sonra Hazret-i İbrâhîm -aleyhisselâm-, neslinden bir peygamber gelmesi için duâ etti, Cenâb-ı Hak ona ihtiyar yaşında bir evlâd ihsân eyledi. Hazret-i İbrâhîm -aleyhisselâm- onu çok sevdi. O mâsum, İbrâhim -aleyhisselâm-'ın kalbinde taht kurdu. Dostluğun nişânesi ve bir imtihânı olarak, onu da Dost'una fedâ etmesi îcâb etti. Lâkin evlâdına duyduğu engin muhabbet, onu, gördüğü rüyâ hakkında tereddüde düşürdü. Tâ ki, aynı rüyayı üç sefer görünce, gönlü itmi'nâna erdi. Bu hususta vesvese vererek yolunu kesmeye kalkan iblisi taşladı.

O, fânî muhabbetini Bâkî olan Dost'unun muhabbeti uğrunda kurbân etmeye götürdü. Bâkî Dost'u da, ondaki bu kararlılığı gördükten sonra, bir koç indirerek yavrusunu ona bağışladı ve onun bu dostluk nişânesi mukâbilinde şöyle buyurdu:

"...Ey İbrâhîm, rüyâna sadâkat gösterdin, Biz, ihsan sâhiplerini böyle mükâfatlandırırız. Bu gerçekten çok ağır bir imtihandır.

Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik. Geriden gelecekler arasında ona iyi bir nâm bıraktık. İbrâhîm'e selâm, dedik." (es-Sâffât, 104-109)

Böylece, Hazret-i İbrâhîm -aleyhisselâm-'ın Hak ile dostluğu bütün bir beşeriyete tescil edildi.

Hak ile dost olanlar, Hakk'ın mahlûkâtıyla da dost olurlar. Hakk'ın nazarıyla mahlûkâta bakış tarzı kazanırlar. Dostluğun şâhikasında bulunan Fahr-i Kâinât Efendimiz de, Taif'te taşlanırken hakîkî dostu olan Rabbine, o beldenin halkı için duâ ediyordu.

Yine Hak dostlarından, ağır bir dostluk imtihanına tâbi tutulan Hallâc-ı Mansûr, kesif tecellîler altında kalmış, vecdine hâkim olamayıp ağyâre, mahrem olan sırları fâş etmişti. Bu sebeple, onun muhatab olduğu mânevî hâllerden habersiz halk tarafından taşlanırken:

"Yâ Rabbî! Benden evvel beni taşlayanları affet. Çünkü onlar benim yaşadıklarımı bilmiyorlar. Bana da ancak din gayreti ile saldırıyorlar." diyerek, insanlara karşı af ve merhametin nasıl olması gerektiğini gösteriyor; aynı zamanda Hâlık'ın nazarıyla mahlûkâta bakış tarzının şaheser nümûnelerinden birini sergiliyordu.

İnsan, ancak nefs engelini aştıktan sonra, ibtilâ ve meşakkatlere lâyıkıyla sabır gösterebilecek ve onları gönderene karşı râzı olabilecek bir dirâyete erişir. Bunlar, mâneviyat yolundaki med-cezirlerin cilveleridir. Onun için büyük mükâfâtlar ve dostluklar, dâimâ büyük mukâvemet, sabır, sebat ve tahammüllerin ardından gelir.

Bu mertebedeki mü'minlerin nazarında, hayatın gam ve sürûru birdir. Zîrâ dünyâdan kalben koptuklarından, hayâtın sevinç ve kederleri onlar için müsâvî hâle gelmiştir. Hayır veya şer, her ne takdîr olunmuşsa hepsini Cenâb-ı Hak'tan bilip râzı olurlar.

Aşağıdaki şu mısrâlar, bu hâli ne güzel ifâde eder:

Hoştur bana Sen'den gelen,
Ya gonca gül, yâhud diken!
Ya hil'at ü yâhud kefen,
Kahrın da hoş, lutfun da hoş!

Gâyet kolaylıkla okunabilen şu kıtadaki gerçeklerin hayata tatbik edilmesi ne kadar azîm bir güçlük taşımaktadır. Ancak **"râdıye"** makâmında gerçekleşebilen bu veya benzeri sözleri, nefsinde bir varlık vehmine kapılarak veya taklîd hevesiyle, vaktinden önce ve fütûrsuzca terennüm etmekten sakınmak gerekir. Zîrâ bu takdîrde, onlar birer iddiâ mâhiyetini taşırlar ki, Cenâb-ı Hak, kulunun söylediği bu sözde samîmî olup olmadığını imtihan ederse, pek çok kulun bu yolda yaya kalacağından korkulur!

Hâsılı kalbin safâsı, Hakk'tan gelene rızâ göstermekte gizlenmiştir. Bunun aksi hiçbir hareket, fayda getirmez. Hazret-i Mevlânâ ne güzel buyurur:

"Sen, Allâh'ın verdiklerine râzı olmadıkça, rahat etmek ve kurtulmak ümidi ile nereye kaçarsan kaç, orada karşına bir âfet çıkar; gelecek olan belâ gelir ve yine sana isâbet eder."

"Bilesin ki, bu fânî cihânın hiçbir köşesi tuzaksız değildir. Hakk'ı gönülde bularak ve O'na sığınarak, O'nun mânevî huzûrunda yaşamaktan başka kurtuluş ve rahat yoktur. Bak; bu fânî âlemde en emin yerlerde yaşayanlar da en güçlü zannedilenler de nihâyet ölümün kucağına düşmüyorlar mı?"

"Sen fânî tuzaklardan emin olmaya değil, Hakk'a sığınmaya bak! O dilerse senin için zehri şifâ yapar, dilerse suyu zehir hâline getirir!"

Yâ Rabbî! Biz âciz kullarını Hak dostlarının gönül iklîminden lâyıkıyla müstefîd eyle!

« لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ » **"...Onlara herhangi bir korku yoktur ve onlar mahzûn da olmazlar."** (Yûnus, 62) **âyet-i kerîmesinin tecellîsinden bizlere hisseler nasîb eyle!..**

Âmîn!..

Mesnevî'ye Göre

Ezelî Muhabbet ve Varlık Nûru

Mesnevî: *"Gel ey gönül! Hakîkî bayram, Cenâb-ı Muhammed -sallallâhu aleyhi ve sellem-'e vuslattır. Çünkü cihânın aydınlığı, O mübârek varlığın cemâlinin nûrundandır."* (c.6, 1861)

Ezelde yalnız kendisi var olan Cenâb-ı Hak, insanlar ve cinlerin idrâkleri seviyesinde bilinmeyi (mârifetullâhı) ve bunun bir netîcesi olarak ibâdetlerle kullarının seviye kazanarak kendisine daha yakın olmalarını murâd ettiği için bu cihânı yaratmıştır. Bu yaratılışta ilk vücud bulan **"Nûr-i Muhammedî"**dir. Bu hususta Allâh Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Âdem, rûh ile cesed arasında iken ben nebî idim." (Tirmîzî, Menâkıb, 1) buyurmuştur. Öyleyse Peygamber -aleyhissalâtu

vesselâm-'ın aslî cevheri olan nûr-i Muhammedî; yaratılışta ilk olmasına mukâbil, beden giydirilerek nebî ve rasûl sıfatıyla bütün bir insanlığa rahmet olarak gönderilişi ile de en sondur. Peygamberlik takvimi, varlığın ilki olan **"Nûr-i Muhammedî"** ile başlamış; son yaprağı da **"Cismâniyet-i Muhammedî"** ile tamamlanıp kemâle erdirilmiştir.

Nûr-i Muhammedî, "Hakikat-i Muhammediye"nin özü, aslı ve mayasıdır. Nasıl değerli bir mücevher, çıplak bir sûrette takdim olunmaz ve birtakım nâdide ambalajlarla zarif mahfazalar içine konursa, bütün varlıklar da **"Nûr-i Muhammedî"** karşısında o mevkîdedir. Onun izzet-i hakkı için yaratılmıştır. Buna göre varlığın ilk sebebi, Cenâb-ı Hakk'ın bizzat kendi varlığı; ikinci sebebi ise **"Nûr-i Muhammedî"**yi sâir varlıklar ile zarflandırmak ve süslemek gereğidir. Nitekim, diğer bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmaktadır:

"Âdem -aleyhisselâm-, cennetten çıkartılmasına sebep olan zelleyi işlediğinde, hatâsını anlayıp:

"–Yâ Rabbî! Muhammed -sallâllâhu aleyhi ve sellem- hakkı için, Sen'den beni bağışlamanı istiyorum." dedi. Allâh Teâlâ:

"–Ey Âdem! Henüz yaratmadığım hâlde Muhammed -sallallâhu aleyhi ve sellem-'i sen nereden bildin?" buyurdu.

Âdem -aleyhisselâm-:

"–Yâ Rabbî! Sen beni yaratıp bana rûhundan üflediğinde, başımı kaldırdım, arşın sütunları üzerinde "Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedü'r-Rasûlullâh" cümlesinin yazılı olduğunu görünce anladım ki, Sen, zâtının ismine, ancak yaratılmışların en sevimlisini izâfe edersin!" dedi.

Bunun üzerine Allâh Teâlâ:

"–Doğru söyledin ey Âdem! Hakîkaten o, Bana göre mahlûkâtın en sevimlisidir. Onun hakkı için Bana duâ et. (Mâdem ki duâ ettin), Ben de seni bağışladım. Şâyet Muhammed -sallallâhu aleyhi ve sellem- olmasaydı seni yaratmazdım!" buyurdu." (Hâkim, Müstedrek, II, 672; Beyhakî, Delâil, V, 488-489)

Muhabbet, insanda kalbin varlığının ilk alâmetidir. Bu hâlin kemâli ise en lâyıkına, yani muhabbetin hâlıkı, Allâh Teâlâ ve O'nun sevgili Rasûlü'ne duyulan muhabbettir.

Mesnevî: *"Ey oğul! Bütün dünyâyı, ağzına kadar ilimle, güzellikle dolu bir testi bil. Fakat bilesin ki, bu ilim ve güzellik, zuhûru zâtının muktezâsı olan ve zuhûr etmemesine imkân bulunmayan Allâh'ın Dicle'sinden bir katredir. O gizli bir hazîneydi. Marifetine muhabbet etti. Böylece o hazîne, pek dolu olduğundan yarıldı, kendisini izhâr etti. Toprağı, göklerden daha parlak bir hâle getirdi. Gizli bir hazîneyken coştu; toprağı, atlas giyen bir sultan hâline getirdi."* (c.1, 2860-2863)

Allâh, zaman ve mekândan münezzehtir. O, zamansız ve mekânsız bir âlemde, zâtî hakîkati sadece Kendisine mâlum bir sûrette mevcuttur.[6] Cenâb-ı Hakk'ın bu mevcûdiyeti mutlak, diğer yaratılan bütün varlıkların vücûdu ise, izâfîdir.

Buna göre ezelde yalnız Kendi var olan ve var olmak için başka bir var ediciye muhtaç bulunmayan Cenâb-ı Hak, insan-

6. Bu hükümdeki **"âlem"** sözü, Allah katındaki hakîkatin, insan idraki seviyesine indirilmesi için mecâzen ve zarûreten kullanılagelmiştir. Aynı şekilde, ezel (zamanda başı olmamak) ve ebed (zamanda sonu olmamak) gibi kelimeler de Cenâb-ı Hakk'a izâfe edilerek kullanıldığı zaman, böyledirler.

lar ve cinlerin idrakleri seviyesinde bilinmeyi ve bu bilginin doğurduğu vicdânî bir zarûretle ibâdetlerle tekrîm olmayı murad eylediğinden, **"âlem-i kesret"** (çokluk âlemi) denilen bu cihânı yaratmıştır. Bu gerçek, كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا yani *"Ben, gizli bir hazineydim…"* (İsmâil Hakkı Bursevî, Kenz-i Mahfî) sûretindeki hadis-i kudsî ile bildirilmiştir. Bu hadîs-i şerîf, içinde yaşadığımız âlemin varlık sebebi ve hikmetini kavramak ve o hikmeti gerçekleştirmeye yönelmek üzere, bütün insanlık için en temel bir hayat düstûrudur.

Mesnevî: *"Bil ki, içi ilâhî aşk ve muhabbetle dolu olmayan insan, ne kadar zavallıdır; belki hayvandan daha aşağıdır. Zîrâ Ashâb-ı Kehf'in köpeği dahî aşk ehlini aradı, buldu, rûhânî bir safâya erişti ve o has kullarda fânî olarak cenneti kazandı."* (c.2, 1425; 1428)

Ashâb-ı Kehf, Kur'ân'da anlatılan mü'min ve muvahhid gençlerden oluşan küçük bir topluluktur. Bu gençler, içlerinde bulundukları toplumun küfür, fesad ve zulmünden uzaklaşarak, îmânları istikâmetinde yaşamaya gayret etmişler ve bu îmânlarını açıklamaktan çekinmemişlerdir. Ancak o zâlim topluluk arasında can emniyetleri kalmadığı için yaşadıkları şehri terk ederek, bir mağaraya sığınmışlardır. Yolda, bir köpek (Kıtmîr) de onlara katılmış ve mağarada kendilerine bekçilik yapmıştır. Bu îmânlı gençleri takip eden ülkenin kralı Dakyanus ve askerleri, mağaranın ağzına kadar gelmiş, fakat onları kılıçtan geçirmek yerine mağaranın giriş bölümünü taşlarla kapatarak, onları, bu hâl üzre ölüme terk etmiştir. Aradan üçyüz küsur yıl geçmiş, mağaradaki bu gençler Allâh'ın bir lütfu olarak bu süre boyunca uyuyakalmışlar ve nihayet uyanmışlardı.

Hazret-i Mevlânâ, bu îmânlı gençler hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de nakledilen (el-Kehf, 9-22. âyet-i kerîmeler) kıssada, Kıtmîr'in hâline dikkat çekerek; gerçek îmân ve aşk ehilleri ile beraberliğin, bir köpeği dahî, "cennet ehli" olmaya kadar varacak bir safâya eriştireceğini bildiriyor. Böyle kimselerle beraberliğin, bir köpeğe bile hayal ötesi bir nimetin takdir edilmesini zikrederek bizi, onun yerinde bulunabilecek bir insan için, nasıl büyük nimetler takdir edileceğini düşünmeye sevk ediyor. Bu sûretle, sâdıklarla ve sâlihlerle beraber olmamızdaki berekete işaret ederek bizleri bu yolda yürümeye teşvik ediyor. Esasen Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de **"...Sâdıklarla beraber olunuz."** (et-Tevbe, 119) buyurduğundan bu keyfiyet, aynı zamanda Kur'ânî bir irşaddır.

Nitekim Peygamber Efendimiz, cennette hayvanlar bulunmayacağı hâlde Kıtmîr'in ve fârikalarından dolayı birkaç hayvanın cennete girmeyi hak ettiğini haber vermiştir.

Mesnevî: *"Muhabbet, bulanık suları berraklaştırır. Gerçek muhabbet, ölü kalbleri diriltir; pâdişâhları bile kul-köle eyler!.."* (c.2, 1530-1531)

Mevlânâ'nın muhabbet için, *"Bulanık suları berraklaştırır."* buyurması, aşk ve muhabbetin, insan hayatındaki feyizli netîcelerine işarettir.

Hakîkaten muhabbet tahakkuk edince zahmet, rahmete inkılap eder; güçlükler kolaylığa dönüşür. Bir kimse aşkla yöneldiği bir yolda, karşılaştığı güçlükleri aşmak için muhabbet sâyesinde bir kudret, liyâkat ve dirâyet kazanır. Ferdî ve tabiî hayatta bile karşılaşılan zorluklar, yaptığı işi seven insanlar için, mu-

habbetinin gücü nisbetinde yok olur veya küçülür, ehemmiyetsizleşir. Nitekim ashâb-ı kirâm, İslâm dinine bağlılıkları, Allâh'a ve Peygamber Efendimize muhabbetleri sebebiyle, bu yüce dinin tebliği için Çin, Semerkand ve İstanbul gibi uzak diyarlara zorlu, çetin ve çileli seferler yapmışlar, ama bu onları yormamıştır. Zîrâ sînelerinde taşıdıkları risâlet nûrunun izleri ve îmân aşkı, bu uzun ve meşakkatli seferlerde çektikleri çileleri kendileri için âdeta bir lezzet hâline getirmişti. Ferhat'a da dağları delmek; mecâzî ve fânî aşkı sayesinde kolaylaşmış ve o, bu güç işin üstesinden zevkle gelmişti.

Muhabbet, yöneldiği varlığın sevilmeye liyâkati ölçüsünde şiddetli olur. Bu bakımdan muhabbetlerin en ulvî ve en feyizlisi, **"muhabbetullâh"**tır, yani kulun Rabbine karşı olan sevgi ve aşkıdır. Çünkü ondan başka büyük bir aşk ile yönelmeye lâyık hiç bir varlık yoktur ve olamaz. Zîrâ muhabbetin hâlıkı, O'dur. Nitekim âyet-i kerîmede mü'minlerin Allâh'a olan muhabbetleri anlatılırken:

"...Mü'minlerin Allâh'a olan muhabbetleri ise herşeyden daha ileri ve daha kuvvetlidir..." (el-Bakara, 165) buyrulmaktadır.

İnsanlar en büyük bedeli, aşk sebebiyle öderler. Ferhat'a Şirin için dağları delmek; Mecnûn'a Leylâ uğruna çöllerde yaşamak kolay gelmiştir. **"Mecâzî aşk"** dediğimiz bu gibi sevgilerin, insanları aşkları uğrunda hayat fedâ etme derecesinde dehşetli bir diğergâmlığa sevk edebildiği düşünülürse, **"ilâhî aşk"** yolunda, binlerce kere can fedâ etmek bile az kalır. Seven, sevilen yolunda, sevdiği nisbette kendi benliğinden fedâkârlık etmeye ve bazen de tamamen vazgeçmeye meyil duyar. Bu sebeple ashâb-ı kiram, canını-malını Allâh ve Rasûlü'nün yoluna fedâ hâlinde yaşamışlar, bu hâli canlarına minnet bilmişlerdir. Nitekim Hazret-i Peygamberin en ufak bir arzusuna, yürekten

"Anam, babam, malım ve canım sana fedâ olsun ey Allâh'ın Rasûlü!" diye karşılık vermişlerdir.

Fâtih Sultan Mehmed'in askerleri de **"Elbette İstanbul fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir!.."** (Ahmed bin Hanbel, IV, 335; Hâkim, IV, 468/8300) hadîs-i şerîfinin şümûlüne girebilmenin canhıraş mücadelesine girmişlerdi. Rum ateşleri ve kızgın yağlar üzerlerine dökülürken Bizans'ın surlarına tırmanıyorlar ve coşkun bir îmân vecd ve heyecanı içinde:

"–Bugün şehid olma sırası bize geldi." diyorlardı.

Yukarıdaki misallerde de geçtiği üzere beşerî aşklar için yapılan fedâkârlıklar hatırlanırsa; insandaki sevme meylinin zirvesi olan aşk hâlinin, Allâh ve Rasûlü'ne müteveccih bulunmasının, mü'mini, yani bir Hak âşığını ne hâle getireceği hesab edilmelidir. O hâl, kendi fânîliğini tüketmek, gerçek kulluğa ulaşmak, yani Allâh karşısında yok olup hiçliğini idrak ederek kullukta zirveye ulaşmak demektir.

Rûhâniyet iklîmlerinde, ilâhî menbâdan feyizlenen muhabbetler, binbir râyiha ile meltemlenen cennet bahçelerinin çiçekleri gibidir. Onun, zaman zaman yaprakları dökülse, çiçekleri solsa bile, o, yine baharların tebessümü ile feyz ü bereket ve neşv ü nemâ bulur.

Ancak lâyıkını bulamayan muhabbetler ise, fânî hayâtın hazin israflarıdır. Mübtezel ve bayağı menfaatlerin kıskacında kalan muhabbetler, kaldırım kenarlarında açan çiçeklere benzer ki, er-geç çiğnenmeye ve mahvolmaya mahkûmdur. Sokağa düşürülmüş bir pırlanta, ne kadar tâlihsizdir! Liyâkatsiz bir gönle dûçâr olmak, ne hazin bir yıkımdır!

Mesnevî: *"Cesedi yakmadan, ilâhî aşk ve muhabbet lezzetlerine vâsıl olmak mümkün değildir."* (c.1, 22)

Yukarıdaki beyit dolayısıyla ifâde ettiğimiz gibi kul, yaratıcısına muhabbetle yöneldiği ve bu muhabbet, aşk derecesine yükseltilebildiği takdirde, fânî varlık ve ona bağlı bütün imkânlar gözden düşer, ehemmiyetini kaybeder. Ortada **"ben"** ve **"sen"** kalmaz. Benlik gider, fânî varlık Allâh'a ait senlikle ihyâ olur.

Bu gerçeği tersinden ifâde etmek istersek, kalbi, dünya ve onun nimetlerinden ve bunlara ait muhabbetten kurtarmadıkça, dünyamızda ilâhî aşkın şimşeği asla çakmaz; ilâhî lutuflar perdelenir. Muhabbetullâh, kalbi dünya muhabbetinden temizlemedikçe tam olarak gerçekleşmez.

Mevlânâ Hazretleri buyurmuşlardır ki:

"Rüzgar ve topraktan korkan damla gibi olma! Zîrâ bu ikisi, damlacığı helâk eder: Rüzgar onu kurutur, toprak da emer! Fakat o damla denize sıçrayabilse, güneşin hararetinden de kurtulur, rüzgârdan ve topraktan da... O damlanın görünen varlığı denizde yok olur, ama zâtı ve hakîkati, daimî bir şekilde o denizin bir cüz'ü olarak kalır!

Fânî bir varlık, kendisini bâkî bir varlığa teslim edince, o da bâkî ve ölümsüz olur! Ey varlık âlemine nisbetle bir damla mesabesinde olan kişi!... Kendine gel de, pişman olmadan gerçek saâdete nâil olabilmek için varlığını Hakk'a ver! Ver de; bir damlacık canına karşılık denize kavuş, o uçsuz bucaksız deniz ol! Kendine gel; varlığını bu yüceliğe fedâ et, denizin avucuna gir de nefsin dehlizlerinde telef olmaktan kurtul!"

Mesnevî: *"Aşk, muhabbet, dostluk gibi hususların cümlesi vefâya bağlıdırlar ve dâimâ vefâlı olan kimseyi ararlar. Onlar, vefâsız bir gönle aslâ yaklaşmazlar."* (c.5, 1165)

Vefâ, insandaki istikrar hâlinin bir netîcesidir. Mayıs böcekleri gibi yanıp sönen muhabbetlerle bir yere varılmaz. Ruhunda istikrar meyli olan insandır ki, bir defa ilâhî aşkın lezzetinden haberdâr olunca, o yoldan dönmez ve fânî varlığından vazgeçinceye kadar bu yolda ilerler. Bu istikrara sahip olmayanların kalbi, muhabbetullâhı uzun süre taşıyamaz. Böyleleri, sahip olduğu nimetin idrakinde eksik kalmış demektir. İdrak tam olsa, tadılan lezzet, sahibinin ölüm ânına kadar devam eden bir vasfı olur.

Bu demektir ki, aşk ve muhabbet, yerleşeceği kalbin zemininde istikrar ve bunun netîcesi olan vefâyı bulmazsa orada barınamaz. Muhabbetullâh ise -şiddeti sebebiyle- yerleşeceği kalplerde bu vasfı bulmadığı takdirde o kalpte tecellî etmez.

Vefâ ve fedâkârlık, kalbin seviyesini gösteren en mühim pusulalardandır. Fedâkârlıktan uzakta kalma ve vefâdan mahrûmiyet, muhabbet ve dostluğa ihanettir.

Mesnevî: *"Denize kavuşan bir nehirde nehirlik biter, girdiği denizin bir parçası olur."* (c.4, 2619)

"Yediğimiz bir ekmek, bünyemiz içinde erir ve vücûdumuzun bir parçası hâline gelir. (Seven bir kimsenin varlığı da, duyduğu muhabbetin şiddeti kadar, sevdiğinde kaybolur.)" (c.1, 3166)

"Aşk olmasaydı, varlık nerden olurdu? Ekmek nasıl olurdu da kendini sana verirdi; gelir, senin vücuduna katılırdı da, sen olurdu?

Ekmek kendini sana verdi, sen oldu! Neden böyle oldu? Aşktan, istekten! Yoksa, ekmeğin senin bedeninde can olmasına yol verirler miydi?

Aşk, ölü ekmeğe bile can bağışlıyor; fânî olan canını sana katıyor, ebedîleştiriyor!" (c.5, 2012-2014)

Muhabbet, seven ile sevileni aynîleştirir veya biri, diğerini benliğinde yok eder.

Muhabbet arttıkça, yöneldiği varlıkla alakalı her şeyi içine almaya başlar ve onlara nüfûz ile sirâyet eder. Mesela bir kimseyi şiddetle seven, onun doğduğu şehre, o şehrin insanlarına veya sevdiği insanın hâllerine benzer hâller taşıyanlara, onun ismini taşıyanlara… ilh. derece derece muhabbet eder. Buna muhabbetin **"şuurî derinlik"** kazanması da denir. Pakistan'ın meşhur mütefekkiri Muhammed İkbal, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye o kadar muhabbet hâlinde idi ki, uçağı Türk hava sahanlığına girdiği zaman heyecandan gayr-i ihtiyârî ayağa kalkmış:

"–Şimdi Mevlânâ'nın yurduna girdik!.." demiştir.

Yesrib'i, **"Medînetü'n-Nebî"** yapıp gönüllerde taht kurmasını temin eden unsur, bağrında şefkatle bastığı âhirzaman Peygamberinin bulunmasıdır. Hazret-i Peygamber ve O'nun şehri **"Medîne"** anıldıkça, gönüllere ılık bir meltem eser. Yine Uhud'u yüzbinlerce dağdan ayırıp sevimli kılan da Peygamber Efendimizin ona olan husûsî muhabbetidir.

Böyle bir muhabbet, genişleyip bütün varlıkları içine aldığı zaman, onun adı **"mutlak aşk"** olur. Bütün varlıkların kendisine bağlanabildiği tek varlık ise Cenâb-ı Hakk'tır. Çünkü onların

hepsi, Allâh'ın, hâlık (yaratıcı) sıfatından bir nebze alarak **"var"** olmuşlardır. Öyleyse aşkın insan anlayışına göre zirvesi demek olan gerçek aşk, muhabbetin ancak Allâh'a yönelmesi ile gerçekleşebilir. O derecede ki, Allâh'la irtibatları dolayısıyla bütün varlıklar o muhabbetin içine girerler. Hakk'ın nazarıyla mahlûkâta bakış tarzı başlar. Yılan ürkütücü olmaktan çıkar. Bu ölçüyle bakıldığı zaman mutlak aşk, ancak ve ancak Allâh'a has bir fiildir.

Biz, Allâh'a ait başka sıfatları da çeşitli varlıklara, özellikle insana izâfe ederiz. Mesela bir kimseye **"âlim"** veya **"âdil"** deriz. Böyle derken insanın Allâh gibi ilim sahibi veya adâletli olduğunu iddia etmeyiz. Eğer bunu kasdetsek, şirk olurdu. Çünkü biz, bu sıfatları Allâh'tan başkası için kullanırken, Allâh'ın **"muhâlefetün li'l-havâdis"**, yani yaradılmış olan hiçbir şeye benzememe sıfat-ı ilâhiyyesini hiçbir zaman unutmayız. Bu sözlerimizle âlim veya âdil dediğimiz bir kimsenin, beşerî güç ve kapasitesi kadar bu ilâhî sıfatlardan nasib aldığını ifâde etmek isteriz. Aşk da aynen böyledir. Bu sebeple, gerçekte **"âşık"** da **"ma'şuk"** da Cenâb-ı Hakk'tır.

Fânî olan insan; Allâh'ın rahmet, merhamet ve muhabbetiyle kuşattığı kâinâta, bu rahmet ve bereketin tecellîsi olan bir nasiple yönelebildiği kadar **"âşık"** sayılır. Bu hâle gelenin makamı, **"fenâfillâh"**tır. Yani o, kendi benliğini Allâh'ta yok etmiş, her türlü iddiadan arınmış, fânîliğin zirvesine ve lezzetine varmış demektir. Damla, deryânın lezzetini tattığı anda rahmet denizinden bir nasîb almış ve deryaya kavuşmuştur.

Hak dostları bu hâli ne güzel ifâde ederler:

"Sen çıkınca aradan
Kalır seni Yaradan"

Mesnevî: *"Âşıklık ister nefsânî olsun, ister rûhânî olsun, sonunda bizi ötelere götürecek bir rehberdir."* (c.1, 111)

"O, ölümsüz olan, bâkî olan Allâh aşkını seç ki, o canına can katan mânâ şarabını sana lutfetsin, sana hayat versin." (c.1, 219)

"Sen öyle büyük bir varlığın aşkını seç ki, bütün peygamberler, O'nun aşkıyla kudret ve kuvvet buldular, şeref ve saâdete erdiler." (c.1, 220)

Aşkın meşrû olan her türlüsü, insanı fedâkârlığa alıştırdığı ve benliğinden kurtardığı için mûteberdir ve ayrıca insanın ulvîleşmesine de rehberlik eder.

Mal, evlad ve eşler; Allâh'ın sınırlarını tayin ettiği bir ölçü içinde ve Allâh için sevilirse, ulvî gâyelere ulaştıracak bir basamak; ilâhî vuslata erdirecek bir antrenman olur. Ancak Rabbimizin lutfettiği bu sevgiyi, nefsânî arzuların elinde oyuncak yapmak ve kalbinde büyütüp onu âdeta putlaştırmak da aslâ kabul edilemez. Geminin altında bulunan ve onun seyr ü seferine yardımcı bulunan suyu; geminin içine taşımaya kalkmak, onun batışını hazırlamaktır.

Kalbin, Allâh'tan başka hiçbir şeye **"aşk"** sayılacak bir derecede muhabbet beslemesi, aslında, gerçek bir mü'min olmak için uygun görülmez. Bu fânî aşklar, ilâhî aşka bir istasyon olduğu takdirde hoş görülür. Kalp, Allâh'tan gayri bir varlıkla aşırı bir ünsiyet peydâ eder, ona muhabbetle takılıp kalır ve bu muhabbet, kalpte iyice kökleşip yerleşirse, bu, şirk olur. Âyet-i kerîmede:

"Hevâ ve hevesini ilâh edinen kimseyi gördün mü?" (el-Furkân, 43; ayrıca bk. el-Câsiye, 23) buyrulur.

İlâhî muhabbette bir zemin teşkil etmek ve kalbi, muhabbetullâha istidâtlı kılmak husûsunda bir role sahip olan bu gibi mecâzî aşklarda, yahut şiddetli bağlılıklarda, en ziyâde mala ve evlada yönelik muhabbet tehlike teşkil ettiği için, Kur'ân-ı Kerîm'de **"Mallarınız ve evladınız, sizin için fitnedir..."** (el-Enfâl, 28) buyrulmuştur. Bu fitne tehlikesi, mal ve evlâda duyulan muhabbetteki meylin şiddeti ve istikrar ihtimalini gösteren bir durumdur. Yoksa gelip geçici bir istasyon olmak şartıyla meşrû hudutlar içerisinde mahlûka muhabbet câizdir. Hatta kalbin muhabbetullaha istîdâd yönünden bir antrenmanı (temrini) demek olduğundan hoş görülüp izin verilmiştir.

Mesnevî: *"Ey dost, âşıkların hayatı ölmektedir. Gönül vermeyince, sen gönül bulamazsın."* (c.1, 1751)

Yukarıda ifâde ettiğimiz gibi âşık, mâşukunda fânî olmak meyliyle doludur. Ondan lezzet alır. Ashâb-ı Kirâm, bütün imkânlarını vâsıta telakkî ederek fedâya hazır hâle getirdiler. Allâh Rasûlü'nün en ufak bir arzusuna:

"–Canım, malım senin uğrunda feda olsun, Yâ Rasûlallâh!" dediler. Bu hâlin gerçekleşmesi, kalbin, muhabbetullâha aid arzusunun had safhada tatminidir. Bu keyfiyetten bir zerre miktarı nasib alma bahtiyarlığına eren kelebekler, **"pervâne"** adını almışlar ve bu ışığa meftunlukları sebebiyle kendilerini yakıp kül ederek aşklarını ispat etmişlerdir. Bu gerçeği Muhammed İkbal bir şiirinde ne güzel anlatır:

"Bir gece, kütüphanemde bir güvenin, pervaneye şöyle dediğini duydum:

«–İbn-i Sînâ'nın kitapları içine yerleştim. Farabî'nin eserlerini gördüm. (Onların bitmek bilmeyen kuru satırları ve o satırlardaki solgun harflerin arasında gezindim ve onları kemirdim. Bu meyanda Farabî'nin faziletliler şehri mânâsına gelen el-Medînetü'l-Fâzıla'sını sokak sokak, cadde cadde dolaştım. Fakat) bu hayatın felsefesini bir türlü anlayamadım. Kâbuslu çıkmaz sokakların hazin bir yolcusu oldum. Bir güneşim yok ki, günlerimi aydınlatsın...»

Güvenin bu feryadına mukabil, pervane, güveye yanık kanatlarını gösterdi:

«–Bak!» dedi. «Ben bu aşk için kanatlarımı yaktım.» Sonra da şöyle devâm etti:

«–Hayatı daha canlı kılan çırpınış ve muhabbetlerdir; hayatı kanatlandıran da aşktır!..»"

Yâni pervâne, güveye yanık kanatlarını göstererek hâl lisanı ile:

"–Sen bu felsefenin müteverrim (veremli) çıkmaz yokuşlarında helâk olmaktan kendini kurtar! Mesnevî'nin aşk, vecd ve feyz dolu mânâ deryasında nasiplenerek vuslata kanatlan!.." demekteydi.

Aşk, çırpınışla başlar. Hayat okyanusunu aşıp vuslata erebilmek, hep bu aşk ve vecd çırpınışlarının feyizli ve bereketli zemininde gerçekleşir.

Ezelî Muhabbet ve Varlık Nûru

Bilmelidir ki, Allâh'a muhabbet deryasına götürecek olan yegane rahmet ve muhabbet pınarı, Hazret-i Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'dir. Öyle ki, Hazret-i Peygamber (s.a.v.)'e muhabbet, Allâh'a muhabbet; O'na itaat Allâh'a itaat; O'na isyan ise Allâh'a isyan mâhiyetindedir.

EZELÎ MUHABBET ve VARLIK NÛRU

Hadis-i kudsî olarak meşhûr olmuş bir rivayette buyrulur:

"Ben gizli bir hazineydim. Bilinmemi arzu ettim. (Marifetime muhabbet ettim) de (bu) kâinâtı yarattım." (İsmâil Hakkı Bursevî, Kenz-i Mahfî)

Bu beyân çerçevesinde kâinat ve bütün varlıklar, ilâhî muhabbetle meydana gelmiştir. Onun için kâinâta gönül gözü ile bakabilenler, bütün eşyâyı, varlıkları; aşk ve muhabbetin bir tezâhürü olarak görürler. İdrâk ederler ki, Allâh Teâlâ, bütün varlıkları kendisinin sanat ve kemâline delil olarak yaratmıştır. İlâhî bir sanat hârikası olan insanın varlığı da, aşk ve muhabbetin kâmil bir tezâhürü olmuştur.

Hazret-i Mevlânâ, aşk ve muhabbetin insan için ehemmiyetini Mesnevî'sinde şu şekilde îzâh eder:

"Bil ki, içi ilâhî aşk ve muhabbetle dolu olmayan insan ne kadar zavallıdır; belki de hayvandan daha aşağıdır. Zîrâ Ashab-ı Kehf'in köpeği dahî aşk ehlini aradı, buldu. Rûhânî bir safâya erişti ve o has kullarda fânî olarak cenneti kazandı."

Yine Hak dostları bilirler ki, varlıkların zuhûruna vesîle olan ezelî muhabbetin goncası:

"–Habîbim! Sen olmasaydın bu âlemleri yaratmazdım." hitâbına mazhar olan varlık Nûru, Hazret-i Muhammed Mustafa -sallallâhu aleyhi ve sellem-'dir. Bu sebeple kâinât O'na ithaf edilmiştir.

Nübüvvet Takviminin İlk ve Son Yaprağı

Hazret-i Peygamber -sallallâhu aleyhi ve sellem-, nûruyla Hazret-i Âdem'den önce, bedeniyle de bütün peygamberlerden sonra zuhûr etmekle, nübüvvet takviminin ilk ve son yaprağı olmuştur. Dolayısıyla **O, yaradılış îtibariyle ilk, zaman îtibariyle son peygamberdir.**

Bütün varlıkların sebebi, nûr-i Muhammedî olduğundan, Cenâb-ı Hak, Hazret-i Peygamberi **"Habîbim"** hitâbına mazhar olacak bir liyâkatte yaşatmıştır. Rabbimiz, Sallâllâhu aleyhi ve sellem Efendimizin müstesnâ ve mûtenâ hayatını, zâhiren ve bâtınen en güzel bir şekilde terbiye ederek, O'nu bütün insanlığa bir armağan olarak lutfetmiştir.

Rasulullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in sîreti ve mübârek şahsiyeti, sırf insan idrâkine sığabilen tezahürleri ile dahî, beşerî davranışlar manzûmesinin en ulaşılmaz zirvesini teşkil eder. Zîrâ Allâh -celle celâlühû-, O mübârek varlığı, bütün insanlığa bir **"Üsve-i Hasene"** yani en mükemmel bir ahlâk numûnesi olarak yaratmıştır. Bundan dolayıdır ki, O'nu, insan topluluğu içinde acziyet bakımından en altta bulunan "yetim çocukluk"tan başlatarak, hayatın bütün kademelerinden geçirip, kudret ve salâhiyet bakımından en üst noktaya, yani devlet reisliği ve peygamberliğe kadar yükseltmiştir. **Tâ ki, beşeriyet kademelerinin herhangi bir yerinde bulunan herkes, O'ndan kendileri için en mükemmel fiilî davranışları örnek alıp, O'nu**

kendi iktidâr ve istîdâdı nisbetinde gerçekleştirmeye meyledebilsin.

Esâsen Cenâb-ı Hak, O'nu peygamberlikle vazifelendirdiği ândan îtibaren, kıyâmete kadar gelecek bütün insanlara bir **"örnek"** olarak gönderdiğini beyân buyurmaktadır:

"Andolsun ki, Allâh'ın Rasûlü, sizin için, Allâh'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allâh'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir." (el-Ahzab, 21)

Bu demektir ki, bütün insanlık îmânî ve ahlâkî, daha emin bir tâbirle, tasavvufî davranış mükemmelliğine ulaşabilmek için, O mübârek varlığın hayat ve faâliyetlerini lâyıkıyla öğrenmek mecbûriyetindedir. Her insan, öğrendiklerini kendi istîdâdı nisbetinde taklîde yönelmelidir. Bu ise, O'na duyulan muhabbet ve O'nun rûhâniyetine bürünebilme nisbetinde gerçekleşir.

Allâh Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, peygamberlikten önce de tevhid muhtevâsı içinde asîlâne bir hayat yaşamıştır. Bilhassa, peygamberlik vazifesinin kendisine verilmesinin yaklaştığı zamanlarda, kendini daha çok Allâh -celle celâluhû-'ya gerçek bir kul olmaya adamıştı. Hira (Nûr) dağında uzun müddet inzivâlara çekilmiş ve derin tefekkürlere dalmıştı.

Bu inzivânın sebebi, zâhirde halkın içine düştüğü sapıklık, zulüm ve sefâletten gönlüne akseden ızdırap ve bütün âlemleri içine alan merhameti idi. Hakîkatte ise, insanlığa ebedî bir meş'ale olan Kur'ân'ın, Allâh katından, Peygamber Efendimizin kalb-i şerîfi vâsıtasıyla insanlığa ulaştırılmasını sağlayacak bir hazırlık safhasıydı.

Zîrâ âyet-i kerîmede;

"De ki: Cebrail'e kim düşman ise, şunu bilsin ki, Allâh'ın izniyle Kur'ân'ı senin kalbine bir hidâyet rehberi, ön-

ce gelen kitapları tasdîk edici ve mü'minler için de müjdeci olarak o indirmiştir." (el-Bakara, 97) buyrulmuştur.

Bu tecellî ve tezâhürlerle onun kalb âlemi, gerçek bir sâfiyete ererek, vahyi telakkî edebilecek bir seviyeye ulaştı. Vahye hazır hâle gelen o mübarek kalb, altı ay müddetle **"sâdık rüyâlar"** şeklinde tecellî eden mânevî işaretler ve ilhamlara mazhar oldu. Böylece kendisine mâneviyât âleminden esrar perdeleri aralandı. Bu hâl, vahye muhâtap olmanın, sıradan kullar için tahammülü imkansız ağır yükünü taşımak husûsundaki yaratılışında mevcut, ama gizli hâlde bulunan kâbiliyet ve istîdâdının zâhire çıkma mevsimi idi. Tıpkı, ham demirin içindeki istidât ile çelikleşmesi gibi…

Kısaca Fahr-i Kâinât Efendimiz, bütün peygamberlerin salâhiyet ve vazifelerinin cümlesini, şahsiyet ve davranışlarında cem etti. Neseb ve edeb asâleti, cemâl ve kemâl saâdeti onda zirveye ulaştı. Ahkâm vaz' etti. **"Kalbi tasfiye" ve "nefsi tezkiye" keyfiyetini ta'lim edip, berrak bir kalb ile Cenâb-ı Hakk'a karşı yapılacak kulluk ve duâyı öğretti. En güzel ahlâkı yaşayarak, insanlığa en mükemmel numûne oldu.**

Tasavvufun Özü

Tasavvuf, özü îtibariyle gönül âlemimizin selîm (temiz, şeffaf, berrak, hastalıksız) bir hâle gelip, mârifetullâh (Allâh'ın kalb ile tanınması) ve muhabbetullâhtan hisse alacak bir seviyeye ulaşabilmesi ve bu sâyede ilâhî vuslata medâr olabilecek bir kıvâma gelebilmesidir. Peygamber Efendimiz'e, vahyi telakkîde uygulanan manevî eğitim, kalb tasfiyesi ve nefs tezkiyesinin zeminini teşkil etmektedir.

Henüz vahiy gelmeden önce, belli bir kalbî ve ruhî seviyeye ulaşmış olan Peygamber Efendimiz, ulvî bir hayatın ve yüksek bir ahlâkın içindeydi. Lâkin, ilâhî bir tâlimat ile Hira Mağarası'ndan döndüğünde, eski hayatını fersah fersah aşan yüce bir merhaleye ulaşmış bulunuyordu. Böylece yüce Rabbiyle derin ve kuvvetli bir kalbî irtibâta geçmiş, tevhid ve mârifetullâh nûrunu bütün zerrelerine sindirerek, kullukta takvâ ve huşûun zirvesine ulaşmıştır. Öyle ki, geceleri ayakları şişinceye kadar gözyaşları içinde kulluk ve ibâdete devam etmiş, gözleri uyusa bile kalbi dâimâ uyanık kalmış, Allâh'ın zikrinden, tefekkür ve murâkabesinden bir an bile uzak kalmamıştır.

Allâh'ın lütfu sâyesinde ulaştığı bu kalbî kıvam ve kemâlle, bütün beşeriyete hidâyeti ulaştırabilme iştiyâkı içinde din-i mübîni tebliğe devâm etmiş, kendisine tevdî edilen bu ilahî emaneti îfâ şuûru, O'nu zirvelerin zirvesi hâline getirmiştir. Vazifesini yerine getirmesine mânî olacak bütün dünyevî teklifleri tereddütsüz reddetmiş ve Hakk'a kulluğu her şeyin üzerinde kabul etmiştir.

Esasen, ilk olarak Âlemlerin Rabbine hamd ile başlayan, netîcede de kalbi kötü duygu, düşünce ve vesveselerden arındırıp, bütün mahlûkâtın yegâne Rabbine kayıtsız şartsız sığınmayı emrederek son bulan Kur'ân-ı Kerîm, kıyâmete kadar insanlığa hidâyet rehberi olmuştur. İnsanlığın fiiliyâttaki rehberi ise Peygamber -aleyhissalâtü vesselâm- ve O'nun bir hayat boyu ta'lim ettiği sünnet-i seniyyesidir.

Bilmelidir ki, Allâh'a muhabbet deryasına götürecek olan yegane rahmet ve muhabbet pınarı, Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'dir. Öyle ki, **Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e muhabbet, Allâh'a muhabbet; O'na itaat Allâh'a itaat; O'na isyan ise Allâh'a is-**

yan mâhiyetindedir. Buna göre Hazret-i Peygamberin muazzez varlığı, beşer için bir muhabbet melcei, yani sığınağıdır.

İşte tasavvuf, -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in mübârek hayatıyla zâhiren ve bâtınen bütünleşerek, engin bir muhabbetle kaynaşmaktan ibârettir. Çünkü **Rasûlullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-'in her hâli tasavvuftur.**

Diğer bir ifâdeyle **tasavvuf; bir yüce nasîbin, Âdem -aleyhisselâm-'a "rûh üfürülmesi"yle başlayan, âhir zaman Nebîsindeki kemâl tezâhüründen, muhabbet dolu kalblere akseden feyz şebnemlerinden ibârettir.**

Mesnevî'ye Göre

Peygamber Ahlâkı

Mesnevî: *"Ben öyle birine âşıkım ki, her şey O'nundur, her şey O'nun mahlûkudur. Benim aklım da, canım da, O'nun habîbine kurban olmuştur."* (c.3, 4136)

Sevme istîdâd ve gücünün had safhası, "aşk" olarak adlandırılır. Had safhada muhabbet, ancak Cenâb-ı Hakk'a mütevecciih olursa aşkta kemâle erilir. Bunun yolu ise, kademe kademe **"mecâzî aşk"** denilen beşerî muhabbetler safhasından geçmekledir. Bu hususta en feyyâz olan, **"muhabbet-i Rasûlullâh"**tır. Zîrâ O'nu, bütün varlıkların Hâlıkı olan Allâh Teâlâ, cihâna rahmet olarak armağan etmiştir.

Mevlânâ hazretleri de yukarıdaki beytinde **"Habîbullâh"** olan Rasulullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-'e aklını da, canını da kurban etmek sûretiyle muhabbetullâha ulaşabildiğini beyân etmektedir. Ashâb-ı kirâm, bunun en mümtaz misâlidir. Allâh

Rasûlü'nün en küçük bir ricâsına, "Canım, malım sana fedâ olsun, buyur ey Allâh'ın Rasûlü!.." diyerek karşılık vermişlerdir.

Mesnevî: *"Ey insanlar! Siz hepiniz, birbirinizin sürüsü ve çobanısınız. Peygamber ise hepinizin çobanıdır. Halk sürü gibidir; Peygamber ise, onun güdeni."*

"Çoban, sürüsü ile uğraşmaktan korkmaz. Fakat onları sıcaktan ve soğuktan korur."

"Çoban eğer sürüye kahırla bağırsa bile, bil ki; bu bağırış, bütün sürüyü sevdiğindendir." (c.3, 4146-4148)

Mevlânâ hazretlerinin yukarıdaki beyitlerinde insanların **"sürü"** kelimesi ile ifâde edilmesi, onları aşağılamak maksadıyla değildir. Onların, **"idâre edilmek"** mevkiinde bulunmak gibi bir vasıflarına dikkati çekmek içindir. Gerçekten bir hadîs-i şerîfte *"Siz hepiniz çobansınız ve güttüklerinizden mes'ûlsünüz!"* (Buhârî, Cum'a 11, İstikraz 20; Müslim, İmâre 20) buyurulmaktadır. Bu da belli ölçüde herkesin idarecilik sıfatını hâiz bulunduğunu ve bu sıfattan doğan mes'ûliyeti tebârüz ettirmektedir. Çok zaman görürüz ki, çoban geride kalan hasta ve zayıf hayvanı kucağına alarak sürüye yetiştirir. İdarecinin en mümtaz vasfı; merhamet, şefkat, samimiyet sahibi olması ve mes'ûl olduğu kitleyi gönlünde taşımasıdır.

Mesnevî: *"Kur'ân-ı Kerîm, peygamberlerin hâl ve evsâfıdır. Okuyup tatbik edersen, kendini peygamberler ile, velilerle görüşmüş farzet!"*

"Kur'ân okuduğun hâlde, onun emirlerine uymaz ve Kur'ân ahlâkını yaşamaz isen, peygamberleri ve velîleri görmenin sana ne faydası olur?"

"Peygamber kıssalarını hakkıyla okudukça, ten kafesi, can kuşuna dar gelmeye başlar." (c.1, 1516-1518)

Kur'ân-ı Kerîm, insanları hidâyete erdirerek, onlara dünyâ ve âhıret saâdetini kazandırmak üzere gönderilmiştir. O, bu maksadı sağlamak için, irşâdını, farklı üslûp ve beyânlarla birçok mevzûya temâs etmek sûretiyle gerçekleştirir. Bu mevzûlar içinde bilhassa peygamberler ve onların gönderildikleri kavimlerle ilgili olarak anlatılan kıssalar ehemmiyetli bir yer teşkil eder. Bu kıssaları okuyan insanlar, Allâh'ın râzı olduğu peygamberlerle sâlihlerin kavuştukları nimetler ve Cenâb-ı Hakk'a isyan eden kâfir ve zâlim gürûhun helâkı hakkında pek çok mâlûmât sahibi olacak ve istikâmet ehli olarak hayatını tanzim edeceklerdir.

Kur'ân-ı Kerîm'de zikrolunan peygamberlere aid bu kıssalardan yeterince istifâde edebilmek için, insanın iç âlemini de buna hazırlaması gerekmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, âyetlerin derûnî mânâları üzerinde düşünmemenin, kalplerdeki kilitten kaynaklanabileceğini şöyle beyân eder:

"Onlar, Kur'ân'ı inceden inceye düşünmezler mi? Yoksa, kalblerinde kilitler mi var?" (Muhammed, 24)

Âyet-i kerîmenin muhtevâsına göre, Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak, kavramak, hissedip duyabilmek ve esrârına vâkıf olabilmek için selîm bir kalbe ihtiyaç vardır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm, esrârını ancak selîm bir kalbe göre açar. Kur'ân-ı Kerîm'in en büyük müfessiri Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- olduğu için bütün hadîs-i şerîfler, Kur'ân-ı Kerîm'in tefsîri

mâhiyetindedir. Hazret-i Peygamber'den sonrakiler arasında en büyük ve gerçek müfessirler, ilmi ile âmil olup Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in kalbî hayâtından hisse alan âlim evliyâullâhdır. Nitekim bu husûsta Mevlânâ hazretleri şöyle buyurur:

"Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi anlayanlar, onu yaşayanlardır."

Kesâfetle buğulanmış ve kararmış kalblerin Kur'ân-ı Kerîm'den alacağı hiçbir şey yoktur. Nitekim İslâm'ı araştıran batılı müsteşriklerde, zâhirî ilim olup kalbî hayât olmadığı için Kur'ân onlara hidâyet vermez ve esrârını açmaz. Allâh Teâlâ buyurur:

"...Onlar, bütün mûcizeleri görseler de îmân etmezler! Doğru yolu görseler de yol edinmezler! Fakat azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gâfil olmalarından ileri gelmektedir." (el-A'râf, 146)

Kur'ân okumaktan maksad, onun ahlâkı ile ahlâklanmaktır. Nitekim Peygamber -sallallâhu aleyhi ve sellem- Efendimizin vefatından sonra, Hazret-i Âişe'ye O'nun ahlâkını sorduklarında:

"–O'nun ahlâkı Kur'ân'dan ibâretti." (Müslim, Müsâfirîn 139; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 2) buyurmuştur.

Kur'ân'sa, ahlâk bakımından insanı melekten üstün kılmaya âmil hükümler ihtivâ etmektedir. Hazret-i Mevlânâ, zikredilen beyitlerinde, anlayarak Kur'ân okumanın Hazret-i Peygamberin ahlâkı ile ahlaklânmayı te'mîn edeceğini ifâde buyurmaktadır. Kur'ân'daki ahlâk, Peygamber Efendimizin lisanında; **"ilâhî ahlâk"** olarak tâbir edilmiş ve O muazzez varlık ümmetine, *"Allâhu Teâlâ'nın ahlâkı ile ahlâklanınız!"* (Münâvî, et-Teârîf, s. 564) buyurmuştur.

İbn-i Abbas'ın şu kıssası, Kur'ân ahlâkına ne güzel bir misaldir. Adamın biri, İbn-i Abbâs'a çirkin sözler söyledi. İbn-i Abbâs -radıyallâhu anh- ise sükût etti. Adam hayretler içinde, İbn-i Abbâs'a niçin mukâbele etmediğini sordu. İbn-i Abbâs da:

"–Bende üç haslet var ki, bunlar sana cevap vermeme mânîdir." buyurdu ve o hasletleri şöyle sıraladı:

"–Birincisi, Allâh'ın Kitâbı'ndan bir âyet okunduğunda; keşke bütün insanlar, benim şu duyduğumu bilseler, diye temennî ederim.

İkincisi, müslüman bir hâkimin adâleti tevzî ettiğini duyunca çok sevinirim. Hâlbuki, o hâkimle hiçbir maddî-mânevî alâkam yoktur. (Ben, sadece İslâm'ın güzellikleri neşrolunduğu ve adâlet tevzî olunduğu için sevinirim.)

Üçüncüsü, müslümanların beldesine yağmur yağınca da çok sevinirim, hâlbuki o beldede ne otlayan bir hayvanım, ne de bir arâzim vardır. (Zîrâ din kardeşlerimin sevinci, beni mes'ûd etmeye yeter.)

(Benim gönlüm bu hâldeyken, sana cevap vererek nasıl olur da bir müslüman gönlünü incitebilirim!..) dedi." (Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, c. IX, s. 284)

Mesnevî: *"Peygamberlerin gönüllerinde öyle diriltici nağmeler vardır ki, o nağmeler, Hakk'ı arayanlara kıymet biçilmez bir hayat bağışlar."* (c.1, 1919)

Hayatın değerlenmesi, doğru fikirler ve doğru hareketler ile kâimdir. Bu, hakka ve hayra ulaşmak demektir. Bunun için en mûtenâ ve yegâne rehber, peygamberlerdir. Çünkü Cenâb-ı Hak onları ve hâssaten Peygamber Efendimizi, bütün insanlığa

bir **"nümûne-i imtisâl"** yani örnek olarak göstermektedir. Mevlânâ hazretlerinin yukarıdaki beyti de bu gerçeği terennüm etmektedir.

Peygamber Efendimizin insanlar üzerindeki bu tesirleri ve örnek şahsiyeti, kendi devrinden îtibaren bütün beşeriyeti kuşatmıştır. Ona inanmayanlar bile ahlâk ve üstünlüklerini teslim etmek mecburiyetinde kalmışlar; ona gönül verenler ise içlerindeki duygu ve hisleri yanık nağmeler hâlinde terennüm etmişlerdir. Ashâb-ı kirâm, "Malım, canım, bütün varlığım seve seve sana kurban olsun" diyerek teslîmiyet ve bağlılıklarını beyân etmişlerdir. Ucu kıyâmete kadar uzayan aşk kâfileleri, O'nun sevgi ve heyecânı ile akmaktadır. Cihân, O'nun güneşten daha parlak olan nûru ile aydınlanmıştır. Îmanın lezzetine O'nunla erişilmiştir. O'nu fânîler tariften âciz kalmıştır. Çünkü O, ahlâk ve yaratılışı ile kâinâtın en nâdide cevheridir. Âşıklar, edîbler ve şâirler O'nu senâ etmeye doyamamışlardır. O hak âşıklarının muhrik nağmelerinden muhabbet terennümleri hâlinde mısralara akseden birkaç inci tanesi şöyledir.

Aslen hıristiyan olduğu hâlde, hakîkat-i Muhammediyye'yi idrâkin hazzına ulaşınca, gözü yaşlı bir mü'min ve yanık bir Peygamber âşığı hâline gelerek **Yaman Dede** adını alan, yakın zamanların içli şâirinin şu mısrâları ne güzeldir:

Susuz kalsam, yanan çöllerde cân versem elem duymam
Yanardağlar yanar bağrımda, ummânlarda nem duymam
Alevler yağsa göklerden ve ben messeylesem duymam
Cemâlinle ferâh-nâk et ki yandım yâ Rasûlallâh
Ne devlettir yumup aşkınla göz, râhında cân vermek
Nasîb olmaz mı Sultânım haremgâhında cân vermek
Sönerken gözlerim âsân olur âhında cân vermek
Cemâlinle ferâh-nâk et ki yandım yâ Rasûlallâh

Son devrin büyük Hak dostlarından **Muhammed Es'ad Erbilî** Hazretleri, Rasûlullâh'a duyduğu aşkın kavurucu ateşi içinde yanışını ne güzel ifâde eder:

Tecellâ-yı cemâlinden habîbim nev-bahâr âteş!
Gül âteş, bülbül âteş, sünbül âteş, hâk ü hâr âteş!

(Habîbim, Senin güzelliğinin tecellî ederek ortaya çıkmasından (dolayı, sana âşık olan) ilkbahar ateş, gül ateş, bülbül ateş, sünbül ateş, toprak ve diken ateş!..)

Şuâ'-ı âfitâbındır yakan bil-cümle uşşâkı;
Dil âteş, sîne âteş, hem dü çeşm-i eşk-bâr âteş!

(Bütün âşıkları yakan, (o mübârek yüzünün) güneş (gibi parlak) nûrudur… (Bu sebeple) gönül ateş, kalp ateş, (aşkınla) ağlayan (şu) iki göz ateş!..)

Ne mümkün bunca âteşle şehîd-i ışkı gasl etmek?
Cesed âteş, kefen âteş, hem âb-ı hoş-güvâr âteş!

(Bu kadar ateşle aşk şehîdini yıkamak mümkün mü? Cesed âteş, kefen âteş, şehidi yıkayacak tatlı su dahî âteş!..)

Her güzellik, âdeta O'nun güzelliğinden bir akis almış gibidir. Bu hilkat (yaratılış) bahçesi, O'nun yüzü gibi bir gül görmemiştir.

Fuzûlî ise, meşhûr **Su Kasîdesi'**nde bu hakîkati şöyle ifâde eder:

Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlâre su
Kim bu denlû dûtuşan odlâre kılmaz çâre su

(Ey göz (Allâh'ın yüce Rasûlü'nün muhabbetiyle) gönlümde (tutuşup alevlenmiş) ateşlere gözyaşından su dökme! Çünkü bu (son) derece (aşk harâretiyle) tutuşmuş olan ateş-

lere su (dökmek) çâre değildir. (Bu aşk ateşi sönmez! Yanan ateşe dökülen su damlası, onun alevini arttırır.)

Suya virsün bağbân gülzârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzün tek virse bin gülzâre su

(Bahçıvan, gül bahçesini sulamak için (boş yere) zahmet çekmesin! (Zîrâ), bin tane gül bahçesi sulasa, (Yâ Rasûlallâh, yine de) Sen'in yüzün gibi bir gül (hiçbir zaman) açılmaz!..)

Yine **Fuzûlî**, bu dâsitânî hasreti tek beyte şu şekilde sığdırmaktadır:

Gül-i ruhsârına karşı gözümden kanlı âkar sû
Habîbim, fasl-ı güldür bû akan sûlar bulanmaz mı

Mesnevî: *"Eğer, Peygamber Efendimizin bildiklerini bir kişi bilmiş olsaydı, ne niyaz etmeye, yalvarmaya gönlünde bir güç bulabilirdi, ne bedeninde oruç tutmaya, namaz kılmaya bir kuvvet kalırdı."* (c.2, 1913)

Peygamber Efendimize bildirilen hakîkatler üç kategori teşkil ederler:

Bunlardan birinci kategoriye girenler, Peygamber Efendimiz ile Cenâb-ı Hak arasında **"ebedî bir sır"** olarak kalmıştır. O yüce Peygamber, bunlardan bir zerresini bile hiçbir ferde nakletmemiştir. Bunu ifâde sadedinde:

"–Allâh'a yemin olsun ki, eğer benim bildiğimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız, yataklarda kadınlarla telezzüz etmezdiniz, yollara, çöllere dökülür, (belânızı def etmesi

için) Allâh'a yalvar yakar olurdunuz." (İbn Mâce, Zühd, 19) buyurmuşlardır.

Çünkü bu kategorideki gerçekler, ancak **"nûr-i nübüvvet"** ile kavranabilir. O salâhiyet, Hazret-i Peygamber'den gayrisinde mevcut olmadığı için, bu bilgiler, insanlık âlemine ebedî bir meçhul olarak kalmıştır. Bu husus, **"meskûtun anhâ"**dandır.

Peygamberimize bildirilen gerçeklerin ikinci kategorisinde yer alan bilgiler, insanlar arasında müstesna bir idrak ve iz'âna mâlik olan mahdûd insanlara intikal ettirilmiştir. Bunlar umûm için değildir. Böyle mahdud olan istîdâdlı kimseler için, biz, Hazret-i Ebubekir'le Hazret-i Ali'nin muhatab alındığını bilmekteyiz. Ayrıca Peygamber Efendimizin Ebû Hureyre'ye ve Huzeyfetu'l-Yemân'a da birtakım sırlar tevdî ettiğini bilmekteyiz.

Bu kategorideki fikirler, ledünniyâta aid **"tasavvufî bilgiler"**dir. Bundan dolayıdır ki, tarîkatlar -silsile îtibariyle- ya Hazret-i Ebûbekir'de veyahut da Hazret-i Ali'de nihayetlenirler. Bu kategorideki bilgiler, **"havass"** içindir. Bunlar, sadırdan sadıra nakledilegelmişlerdir. Bu keyfiyet, kıyâmete kadar da devam edecektir. Bunların birtakım kitaplara intikal eden kısmı ise bir meyvenin hâricî kabukları mesâbesindedir. Öz, "kâl" değil; "hâl"dir, yani söz değil keyfiyettir.

Peygamber Efendimize Cenâb-ı Hak tarafından bildirilen bilgilerin üçüncü kısmı ise umûm içindir. Bunlar şer'î gerçeklerdir. İşte bu gerçeklerin muhatabı, bütün insanlıktır. Çünkü, peygamberimiz bir kavme veya bir zamana mahsûs olmak üzere gönderilmemiş, bütün insanlığa karşı risâletle me'mur kılınmıştır. Bundan dolayıdır ki, bi'setinden kıyamete kadar bütün insanlık, **"ümmet-i Muhammed"**dir. Lâkin bunlar da ikiye ayrılır. O muazzez varlığın davetini kabul edenlere **"ümmet-i icâbe"**;

reddedenlere ise **"ümmet-i gayr-i icâbe"** veyahut **"ümmet-i dâvet"** denir. Dâvet, bütün insanlığadır.

Mevlânâ da bu gerçeğe yukarıdaki beyitlerinde işaret etmekte ve anlatılan birinci kategorideki bilgilere vukûfiyetin, beşerin tâkatini aşacağını ve bu sebeple onun acze mahkûm olacağını ifâde etmektedir.

Mesnevî: *"Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki:*

«Ey ashabım! Ey ümmetim! Ben size bir babadan daha şefkatli ve merhametliyim.»" (c.3, 1934)

Peygamber Efendimizin ümmetine muhabbeti, elbette bir babanın evlatlarına muhabbetiyle mukayese edilemeyecek derecede büyük ve şiddetlidir. Siyer kitapları, bu gerçeğin fiilî tezâhürleriyle doludur. Bu konuda zikredilebilecek binlerce misal vardır. O, ümmeti açken yememiş, içmemişti. Hatta karnına taş bağlamak sûretiyle bu açlığını bastırmaya çalıştığı zamanlar olmuştu. Namaz kıldırırken bir çocuğun ağlamaya başladığını duysa, namazı uzatmaz, kısa sûreler okuyarak namazını tamamlardı. En zor zamanlarda, ümmetinin en önündeydi. Uhud'da, Huneyn'de ordu bozguna uğrayıp dağılırken o yerini muhafaza etmiş, hatta zaman zaman düşman hatlarının içinde kalmıştı. Bazı gazvelerde de geride kalarak askerlerin toplanmasına ve birliğe yetişmelerine yardım ederdi. O'nun ümmetine düşkünlüğü, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle beyân edilmiştir:

"Andolsun! Size içinizden (öyle) **bir peygamber geldi ki, zahmet çekmeniz O'nu incitir ve üzer. Size çok düşkündür; mü'minlere çok merhametlidir, onlara hayır diler."** (et-Tevbe, 128)

Bu âyette Allâh Teâlâ, Peygamberini, kendine has **"Raûf ve Rahîm"** isimleriyle taltîf ve takdîm etmektedir.

O, fiiliyle, kavliyle ve ahlâkî yaşayışıyla bütün insanlığı kuşatan bir rahmetti; yol göstericiydi. Hidâyet yolunda her türlü meşakkat ve çilenin en büyüğü, O'nun omuzlarındaydı. O, aldığı ilâhî vazîfeyi, en mükemmel bir şekilde îfâ ediyordu. Bu husûsta öyle bir sabır ve gayretin içindeydi ki, bâzen kendisini harâb etmemesi için îkâz-ı ilâhî sâdır olurdu.

İnsanların selâmeti için Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in gösterdiği bu yüksek fazîlet, Kur'ân-ı Kerîm'deki şu âyette ifâdesini bulur:

"(Rasûlüm!) **Onlar îmân etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksın!"** (eş- Şuarâ, 3)

Peygamber Ahlâkı

En son dîn olan İslâm'ın sunduğu ahlâkî zirve ve bütün insanlığa nümûne şahsiyet, Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'dir. Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in kalbî hayatı ve mükemmel ahlâkından nasiplenmek, iki cihan seâdetinin yegâne teminatıdır.

PEYGAMBER AHLÂKI

İnsanca yaşamanın yegâne şartı din ve ahlâktır. Îmân, hidâyet ve kulluğu yaşayabilmek için Cenâb-ı Hak tarafından beşeriyete takdim edilen zirve, misilsiz yüksek ahlâk numûnesi peygamberlerin îmândan sonra en mühim vazîfeleri, mü'minleri nefsânî vasıflardan kurtarıp ahlâk-ı hamîdeye yükseltmeleridir.

En son dîn olan İslâm'ın sunduğu ahlâkî zirve ve bütün insanlığa nümûne şahsiyet, Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'dir. Cenâb-ı Hak buyurur:

"(Ey Rasûlüm!) **Şüphesiz Sen, yüce bir ahlâk sâhibisin!.."**
(el-Kalem, 4)

Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in kalbî hayatı ve mükemmel ahlâkından nasiplenmek, iki cihan saâdetinin yegâne teminatıdır. Bu vasfa nâil olabilmek de, ancak O'na duyulan muhabbet ve O'nun rûhâniyetine bürünebilmek nisbetindedir.

Cihan, ilâhî muhabbetin tezâhürüdür. Bu tezâhürün öz cevherini de Muhammedî nûr teşkil eder. Dünyâ ve âhiret saâdeti, O'na olan muhabbet sermâyesi ile kazanılabilir. Târih şâhiddir ki, O'na olan muhabbet cevheri ile ziynetlendiğimiz zamanlar, cihânın en üstün ve fazîletli milleti olduk.

Erişilmez incelikler, bedîî güzellikler ve dibi görünmez derinlikler istidâdı içinde yaratılan biz insanlar, insânî kıymetimizi,

ancak Allâh -celle celâlühû-'ya kul olabildiğimiz ve O'nun Habîbi'nin davranış ve zirve ahlâkından hisse alabildiğimiz nisbetle muhâfaza edebiliriz.

Hazret-i Mevlânâ, asr-ı saâdette insanlığı ve vicdanı kaybolmuş, duyguları dumûra uğramış, kaba-saba bir insanın, Allâh Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in ince, zarif hâlleri ve hidâyet üslûbu ile nasıl îmân ettiğini, kendi öz hikâye üslûbu ile şöyle anlatır:

Birtakım müşrikler, akşam vakti mescide gelip Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e misafir oldular. Dediler ki:

"–Ey bütün dünyadaki insanları mânen misafir eden yüce insan! Biz buraya, Sana misafir olarak geldik. Yiyeceğimiz, içeceğimiz yok. Ayrıca biz çok uzaklardan geldik. Burada tanıyanlarımız da yok. Haydi keremini, ihsânını göster, nûrlar saç, yani faziletinden, kereminden ihsân et. Biz garipleri sevindir, gönüllerimize neşe nûrları saç."

Peygamber Efendimiz sahabelerine:

"–Ey dostlar!" diye buyurdu. "Bunları pay edin, evlerinize götürün, ikramlarda bulunun, çünkü siz, Benimle bir huyda ve cömertliktesiniz. Benim ahlâkımla dolusunuz."

Ashâbdan her biri bir misafir seçti, götürdü. Aralarında eşi, benzeri olmayan, iri yarı, kaba-saba biri vardı. Onun pek iri bir cüssesi vardı. Bu fil gibi cüsseli adamı, kimse alıp evine götürmeye cesâret edemedi. Kâsedeki şerbet tortusu gibi mescitte yalnız kalakaldı. Kimsenin götürmediği o iri adamı, Hazret-i Mustafa -sallâllâhu aleyhi ve sellem- aldı, hâne-i saâdetine götürdü. Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in sürüde yedi baş süt verir keçisi vardı.

Keçiler yemek vakti sağılmak için evde idi. Kıtlık babası gibi olan o iri misafir, sofrada ekmeği de, yemeği de, o yedi keçinin sütünü de tamamıyla yedi ve içti. Bütün ev halkı bu duygusuz nâdân insana öfkelendi. Çünkü bütün ev halkının gıdası, bu insafsızın midesine inmişti.

O obur adam karnını davul gibi şişirdi, sekiz-on adamın yiyeceğini yalnız başına yedi. Yatma zamanı gelince de bir odaya girdi. Hizmet eden kızcağız, hodgâm yaratılışlı bu insana kızgınlığı sebebiyle kapıyı üstüne kilitledi. Dışardan kapının zincirini taktı. Çünkü ona pek kızmış, onun bu vurdumduymazlığına pek içerlemişti.

Misafirin gece yarısı dışarı çıkması lâzım geldi. Sabaha kadar karnı ağrıdı. Yatağından fırlayıp kalktı. Kapıya doğru koştu. Elini kapıya götürünce, onun kapalı ve zincirli olduğunu anladı. Kapıyı açmak için o obur hileci, çeşit çeşit hileler yaptı, uğraştı, durdu. Fakat kapıyı açamadı. Sıkıştıkça sıkıştı. Oda kendine dar gelmeye başladı. Şaşırdı kaldı. Ne dermanı vardı, ne rahatı… Çare olmak ve sıkıntısını unutmak üzere uyumak için kıvrıldı, uyudu. Rüyasında kendini bir virânede, yıkık bir yerde gördü.

Hatırında yıkık bir ev vardı. Rüyada da kendine orası göründü. Kendisini, tenha bir yıkık yerde görünce, oracıkta abdestini bozuverdi. Uyanıp da yattığı yeri pislik içinde görünce, utancından deli gibi oldu.

"–Bu gece bir geçse de, kapının açılmasını duysam." diye beklemeye başladı. Bu bekleyiş, böyle pislik içinde görünmemek için, kapı açılınca ok yaydan fırlar gibi kaçmak içindi.

Sabahleyin Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- geldi. Oda kapısını açtı. O yolunu kaybetmiş adama yol

verdi. Ancak Mustafa -sallâllâhu aleyhi ve sellem- kapıyı açarken o rezil olmuş kişi görüp de utanmasın diye kendisini gizlemişti.

Misafir kaçtı gitti. Fakat hâne halkından biri, pislik bulaşmış yatağı aldı, Peygamberimizin huzûruna getirdi. Sanki "Bak!" diyordu, "Misafirin ma'rifetini gör."

Âlemlere rahmet olan Peygamber Efendimiz, gülümsedi:

"–Bana o su kabını getir, hepsini kendi elimle yıkayayım." diye buyurdu.

Orada bulunanların hepsi de yerlerinden fırladılar ve utançlarından dediler ki:

"–Canımız Sana kurban olsun. Sen bırak da pisliği biz yıkayalım. Bu iş, el işidir. Gönül işi değildir. Biz Sana hizmet etmek için yaşıyoruz. Hizmeti Sen yaparsan, biz neyiz? Yâni biz ne işe yararız?"

Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

"–Bana olan sevginizi biliyorum. Fakat, bunu şimdi benim yıkamamda bir hikmet var."

Ev halkı, Peygamberin bu sözünü duyunca, bu işin derûnundaki sır meydana çıksın diye beklemeye başladılar. Peygamberimiz o pisliği yıkamakta, Allâh'ın emrine candan uymada idi. Çünkü mübareğin gönlü: "Bunları sen yıka." diyordu. Bu işte kat kat hikmetler vardı.

O îmânsız misafirin küçük bir putu, bir muskası vardı. Boynuna takıyordu. Onun kaybolduğunu anlayınca kararı kalmadı. Kendi kendine dedi ki:

"–Bu değerli ilâhımı haberim olmaksızın, yattığım odada bırakmış olmalıyım."

Yaptığı kötü işten utanıyordu ama, boynuna astığı muska puta olan bağlantısı, utancını giderdi. Putunu aramak için koştu geldi. Hazret-i Mustafa'nın odasında putunu gördü. Gördü ama kendisinin pislediği yatağı, Allâh'ın kudret eli ve rahmeti olan Hazret-i Mustafa -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in bizzat yıkadığını gördü.

Putu kalbinde kırdı, onu muhabbetini gönlünden kazıdı. Kendine geldi; ulvî bir cezbeye tutuldu. Yenini yakasını yırttı. İki elini yüzüne, başına vuruyor, kafasını kapı ve duvara çarpıyordu. Başına vuruyor: "Ey akılsız baş!" diyordu. Göğsüne vuruyor: "Ey nûrsuz göğüs!" diye bağırıyordu. Kendi kendine: "Vicdan mahrûmu zavallı!" diyerek secdeye kapanıyor:

"–Ey yeryüzünün şânı, şerefi olan yüce insan! Senin keremine karşı gösterdiğim gafletten utanıyorum." diyordu.

Muzdarip bir gönülle yeryüzüne sesleniyordu:

"–Ey hikmetlerle dolu yeryüzü! Sen Allâh'ın emrine uyuyor, O'na boyun eğiyor, O'nun aşkı ile dönüp duruyorsun; ben ise senin üstündeki nîmetlerle perverde olan âciz bir kimse olduğum hâlde nefsime mağlûbum. Azıyorum. Sen Allâh'a karşı hor, hakîr oluyor, ondan titreyip zikrediyorsun. Ben ise, onun emirlerine karşı geliyorum. Yazık bana!.."

Her an yüzünü göğe kaldırıyor, Hazret-i Peygamber'e:

"–Ey cihânın kıblesi, Sana bakacak yüzüm yok!" diye feryad ediyordu.

Onun cezbe hâli, titremesi, çırpınması hadden aşınca, Hazret-i Mustafa -sallâllâhu aleyhi ve sellem- o küfürden kaç-

mak isteyen zavallıyı can sarayına aldı, huzura kavuşturdu. Onun vîrâne olmuş gönlünü ihyâ etti. Ona ince, derin ve esrarlı sözler söyledi.

Böylece, daha evvel putunun zebûnu olan gâfil kişi, daha önce yabancısı olduğu bu ahlâk ve hassas gönül karşısında, yakın bir dost oluverdi. Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in, o mânâ padişahının lutuflarından, engin tevâzû sahibi oluşundan şaşırdı kaldı.

Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ona:

"–Bu tarafa gel." diye buyurdu.

Adam ağır bir uykudan uyanır gibi, uyandı, o tarafa geldi. Dedi ki:

"–Ey Allâh'ın birliğinin şâhidi, bana kelime-i şehâdet öğret… Allâh'ın birliğine îmân ve Senin peygamberliğini tasdîk edip saâdet kervanına katılayım. Ben artık bu kaba varlıktan, bu duygusuz vicdan ve fil bedenimden usandım, artık îmânın sonsuz sahrasına varayım."

Mustafa -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, o adama imânı tâlim etti.

O mübarek şehadet kelimesini, yâni "Lâilâhe illallâh Muhammedün Rasûlullâh" demesi, bağlanmış düğümleri çözdü. Hazret-i Mustafa -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Bu gece de, hem hânemizin, hem gönlümüzün misafiri ol." diye buyurdu.

Müslüman olan o bahtiyar adam dedi ki:

"–Vallâhi nerede olursam olayım, nereye gidersem gideyim, ebede kadar Senin misafirinim. Ben ölü idim, beni diriltin.

Artık ben Senin azadlı kölenim. Senin kapıcınım. Zaten dünya da, âhiret de Senin şefaat sofranın misafirleridir."

O gece bedevî, Hazret-i Peygamberin misafiri oldu. Bir tek keçiden sağılan sütün, ancak pek azını içti. Sonra şükretti ve sofradan çekildi.

Peygamber Efendimiz:

"–Süt iç, ye." diye üstüne düştü ise de, o yeni mü'min dedi ki:

"–Vallâhi ben gerçekten de doydum. Bunu ne ağız yapmak, ne utanmak sıkılmak, ne de gösteriş yapmak için söylemiyorum. Artık, Senin feyzinle dolu bir lokma, yüzlerce lokmaya bedel oldu; ben, dün geceki oburca yiyişimden daha fazla doydum…"

Bütün ev halkı:

"–Bu gövdeli kandil, bir damla zeytinyağı ile nasıl oldu da doldu?" diye şaştı kaldı. Aralarında fısıldaştılar:

"–Bir Ebâbil kuşunun gıdası, böyle bir filin karnını nasıl doyurdu? Hayret; fil vücutlu adam, sivrisinek kadar yiyor!"

Hâsılı kâfirlik hırs ve zilletinden kurtulunca, bu ejderha mide, bir karınca gıdası ile doydu, gitti.

Mevlânâ Hazretleri'nin ince bir üslûpla anlattığı bu hâdise, birçok hikmeti muhtevîdir. Öncelikle Hak yolunda rehber olan, yol gösterici kimselere derin bir düstûr vermektedir. Bu düstûru, bizzat kendi nefsinde uygulayarak sergileyen Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, hiç kimsenin kabul etmediği îmânsız obur misâfiri evine götürmüş, ona izzet ü ikrâmda bulunmuştur. Üstelik kendi paylarını da ona takdim ederek…

Daha sonra o şahsın mecbur kalıp yaptığı çirkin davranışı, yine Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bizzat gidermiş ve o kâfiri hayran bırakacak yücelikte bir ahlâk sergilemiştir. Hizmetçilerin bile yapmakta zorlanacağı bir temizliği, berrak sular misâli gerçekleştirmiştir… Bu esnâda kimseyi ayıplamamış, büyük bir olgunlukla âbide bir mü'min gönlü sergilemiştir. netîcede hodgâm, doymaz bir bedenin ve karanlık bir gönlün hidâyet nûrlarıyla dolmasına vesile olduğu gibi o bahtiyar gönlün, ayrıca ahlâk-ı peygamberî ile de dolarak eski huy ve hatâsını da düzeltmesine âmil olmuştur.

İşte peygamber ahlâkı!..

Bu ahlâk ki, kâfiri mü'min eylemiş, obur bir şahsı kanaat deryâsı hâline getirmiştir.

Bu ahlâk ki, nice azgın rûhları birer itâatkâr eylemiş, gözü kanlı, acımasız yürekleri birer merhamet okyanusuna döndürmüştür.

Bu ahlâk, yarı vahşî bir toplumu, beşeriyetin en zirve cemiyeti yapmıştır.

Bu ahlâk, gönülleri bir dergâh hâline getirmiş; muzdaribin barınağı, sığınağı ve kucağı eylemiştir.

Bu ahlâk, kendini bütün menfîliklerden mes'ûl gören insanlar yetiştirmiştir.

Bu ahlâk, insan inşâ eden, hâliyle ve kâliyle hidâyet rehberi olup, cemiyetleri insan israfından kurtaran nice kâmil ve has kulların zuhûruna âmil olmuştur.

Bu ahlâk, kötülüğü iyilik ve ihsân ile güzelleştirmeyi öğretmiştir. Çünkü insanlar ihsâna mağluptur. İhsân edildiği kadar düşmanlık azalır. Ortada olan da dost olur.

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Sen o kötülüğü, en güzel olan hasletle def' et!.." (el-Mü'minûn, 96; el-Fussilet, 34)

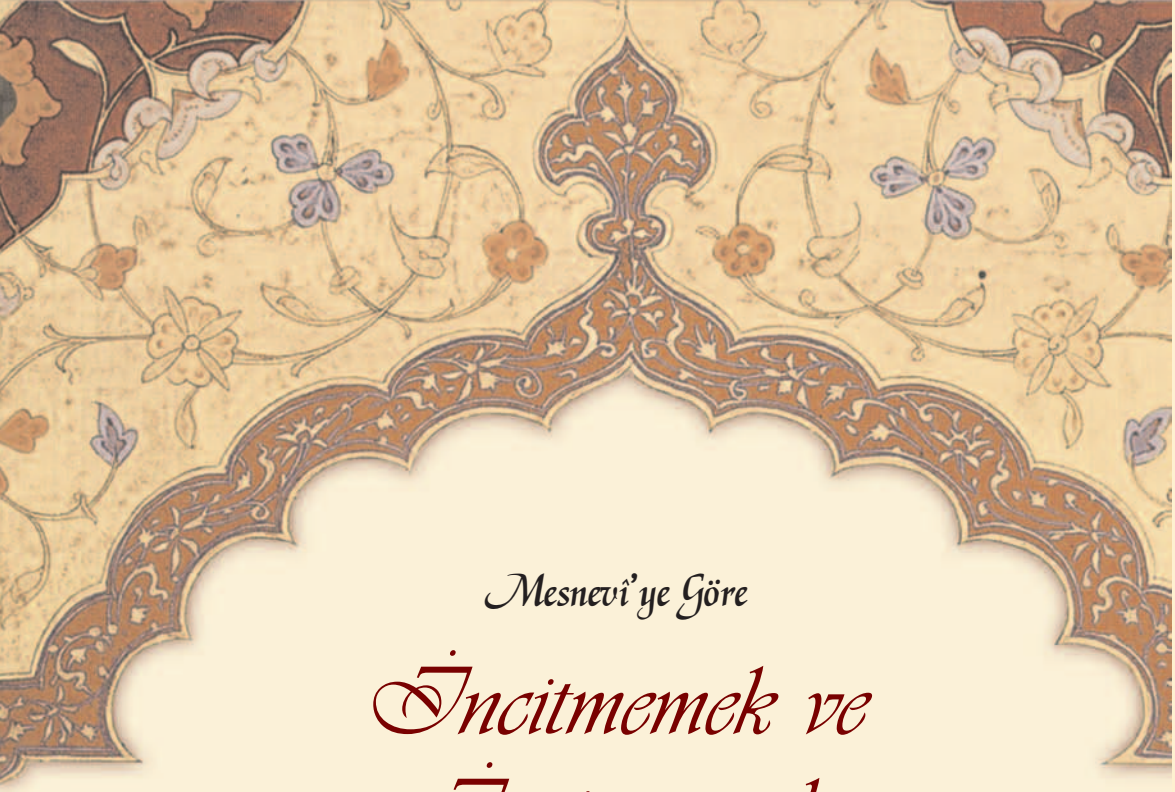
Bu ahlâk, Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'i iki cihânın sultanı eylemiştir.

Hâsılı bu ahlâk, Allâh'ı hoşnud eyleyen en yüce bir ahlâk olmuştur. Öyle ki: «**Sen hiç şüphesiz yüce bir ahlâk sâhibisin.**» (el-Kalem, 4) âyetiyle senâ edilmiştir.

Ne mutlu, bu yüce ahlâk-ı hamîdeden nasîb alabilen bahtiyarlara…

Allâh'ım! Bizlerin ahlâkını, Rasûlü'nün yüce ahlâkıyla güzelleştir. O'nun sonsuz güzelliklerle dolu davranışlarını, sünnet-i seniyyesini yaşamayı bütün ehl-i îmâna müyesser kıl!

Âmîn!..

Mesnevî'ye Göre

İncitmemek ve İncinmemek

Mesnevî: *"Bu gönül evinin içinde kimin bulunduğunu biliyorsanız, bu gönül sahibinin kapısı önünde ettiğiniz terbiyesizlik nedendir?"*

"Ahmaklar, insan yapısı mescide saygı gösterirler de, gönül sahiplerine bîgâne kalarak onların gönüllerini kırarlar." (c.2, 3108-3109)

Gönül, Cenâb-ı Hakk'ın nazargâhıdır. Nefsin en büyük cinâyeti bir gönül kırmaktır. Bundan dolayı Mevlânâ hazretleri başka bir beytinde:

"Kâ'be bünyâd-ı Halîl-i Âzer est
Dil, nazargâh-ı Celîl-i Ekber est" buyurmaktadır.

Yani Kâ'be, Âzer'in oğlu Halil İbrâhîm'in inşâ ettiği bir yapıdır. Gönülse o yücelerin yücesi olan Cenâb-ı Hakk'ın nazargâhıdır. Binâenaleyh nazargâh-ı ilâhî olan gönlü yıkmak, Kâ'be'yi yıkmaktan daha büyük bir cürüm olarak görülmüştür.

Yûnus Emre hazretleri de:

Ak sakallı pîr hoca
Bilemez hâli nice
Emek yimesün hacca
Bir gönül yıkar ise

buyurarak, aynı gerçeğe işaret etmişlerdir.

İnsan, eşref-i mahlûkât, yani yaratılmışların en mükemmelidir. Onun kalbi ise nazargâh-ı ilâhîdir. Hadîs-i kudsî olarak nakledilen bir rivâyette, *"Ben yere göğe sığmam. Bir mü'min kulumun kalbine sığarım."* (Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, II, 195) buyurulmaktadır. Bütün bunlar, insanın muhterem mevkiini ifâde etmekte ve onun hatırını veya kalbini kırmanın, ne derece ağır bir cürüm olduğunu ifâde etmektedir.

Kalbi kırık insanların, Cenâb-ı Hak nezdindeki îtibar ve mevkileri yüksektir. Rızâ-yı ilâhîye kavuşmak isteyenler, böyle mahzûn gönülleri sevindirmelidirler. Nitekim Hazret-i Mûsâ -aleyhisselâm- birgün:

"–Yâ Rab! Seni nerede arayayım?" diye niyazda bulunmuştu. Allâh Teâlâ da:

"–Beni kalbi kırıkların yanında ara!.." (Ebû Nuaym, Hilye, II, 364) buyurdu.

Ebû Hureyre'den nakledilen bir hadis-i kudsîde de Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

"Kıyâmet günü aziz ve celil olan Allâh şöyle buyuracaktır:

"–Ey âdemoğlu! Ben hasta oldum, Beni ziyâret etmedin!"

Kul diyecek:

"–Ey Rabbim, Sen Rabbü'l-âlemîn iken, ben Seni nasıl ziyâret ederim?"

Cenâb-ı Hak buyuracak:

"–Bilmedin mi, falan kulum hastalandı, fakat sen onu ziyâret etmedin. Bilmiyor musun, eğer onu ziyâret etseydin, yanında Beni bulacaktın!.."

Allâh Teâlâ buyuracak:

"–Ey âdemoğlu!.. Ben senden yiyecek istedim, ama sen Beni doyurmadın!"

Kul diyecek:

"–Ey Rabbim, ben Seni nasıl doyururum?! Sen ki, âlemlerin Rabbisin!"

Cenâb-ı Hak buyuracak:

"–Benim falan kulum, senden yiyecek istedi. Sen onu doyurmadın. Bilmez misin ki, eğer sen ona yiyecek verseydin, onu, ben yanımda bulacaktım."

Rabbimiz buyuracak:

"–Ey âdemoğlu! Ben senden su istedim, Bana su vermedin!"

Kul:

"–Ey Rabbim, ben Sana nasıl su içirebilirim? Sen ki, âlemlerin Rabbisin!" diyecek. Bunun üzerine Allâh Teâlâ:

"–Falan kulum senden su istedi. Sen ona su vermedin. Bilmiyor musun, eğer ona su vermiş olsaydın, bunu Benim yanımda bulacaktın!" buyurur. (Müslim, Birr, 43)

Zulme mâruz kalmış, gönlü incinmiş her kulun duâsı, imân veya küfür ehli olduğuna bakılmaksızın, Cenâb-ı Hakk'a arzolunur ve en kısa zamanda kabul olunur. Zîrâ mazlûmun duâsı ile Cenâb-ı Hak arasında perde yoktur. Peygamber Efendimiz, ashâb-ı kirâma böyle makbul olan mazlûmların duâsından sakınmalarını şöyle öğütlemişlerdir:

"Mazlûmun duâsından sakınınız. Zîrâ onun duasıyla Allâh Teâla arasında perde yoktur." (Müslim, İmân, 29)

"Üç kişi vardır ki, Allâh onların duâlarını reddetmez:

1- İftar edinceye kadar oruçlunun duâsı,

2- Mazlûmun duâsı,

3- Adâletli devlet reîsinin duâsı." (Tirmîzî, Deavât, 48; İbn Mâce, Duâ, 2)

Cenâb-ı Hakk'ın, kullarının istihkar edilmesine râzı olmadığını, şu hadîs-i şerîf ne güzel ifâde eder:

Rasulullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem- buyurdular ki:

"–Bir adam: «Vallâhi, Allâh falancayı mağfiret etmeyecek!» diye kestirip attı.

Allâh Teâlâ Hazretleri de:

«Falancayı mağfiret etmeyeceğim husûsunda, yemin eden de kim? Ben onu mağfiret ettim, senin amelini de iptal ettim!..» buyurdu." (Müslim, Birr, 137)

Mesnevî: *"Bir Hak dostunun, yani bir peygamberin veya velînin gönlü incinmedikçe, Allâh, hiç bir kavmi rezil ve rüsvây etmemiştir."* (c.2, 3112)

Bu beyit, kavimlerin zillete sürüklenmelerinin belli başlı sebeplerinden birinin, peygamber veya bir Allâh dostunu incitmek olduğunu ifâde etmektedir. Allâh katında makbûl olan bir kula ihtiram eden, onun değerini bilip takdir eden şahıs veya zümreler de aksine şeref ve îtibarlarının artmasıyla mükâfâtlandırılırlar, demektir.

Kudsî bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

"Her kim Benim velî bir kuluma düşmanlık ederse, Ben ona karşı harb îlân ederim. Kulum, kendisine emrettiğim farzlardan daha sevimli herhangi bir şeyle Bana yakınlık sağlayamaz. Kulum Bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibâdetlerle de durmadan yaklaşır; nihâyet Ben onu severim. Kulumu sevince de Ben (âdeta) onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden ne isterse, mutlaka veririm, Bana sığınırsa, onu korurum." (Buhârî, Rikâk, 38)

Buna tarihten bir misal vermek gerekirse, Firavun'un sihirbazları Hazret-i Mûsâ'nın ulviyet ve rûhâniyetteki kudretini fark ederek:

"–Ey Mûsâ, önce sen mi âsânı atarsın, yoksa biz mi atalım?" diye sordular.

Böylece bir Hak dostuna rüçhâniyet tanıyarak yapılan bu iltifatın bereketiyle hidâyete erdiler. Buna rağmen, bir peygamberle müsâbakaya cür'et etmenin bedeli olarak da cezaya çarptırıldılar, âdeta mânevî kısasa uğradılar. Mâlum olduğu üzere onlar, Firavun'un emriyle, önce işkenceye mâruz kalmış ve son-

ra da kolları, bacakları çaprazlama olarak kesilerek şehid edilmişlerdi.

Aynı gün içerisinde, bir peygamberle müsâbakaya çıkmak gibi küfrün zirvesinden, Firavun'a meydan okumaya kadar iki zıt kutba erişen sihirbazlar, nihâyet öyle bir îmân vecdine sahip oldular ki, Firavun'un zulüm ve tehdidlerine karşı, bâkîyi (ebedî nîmeti), fânîye (geçici olan dünyaya) tercîh ettiler de:

"(Sihirbazlar) **dediler ki: «–Bize gelen açık açık mûcizelere ve bizi yaratana, seni tercîh edemeyiz. Dolayısıyla sen, yapacağını yap! Sen, ancak bu dünyâda hükmünü geçirebilirsin!»"** (Tâhâ, 72)

Diğer bir âyet-i kerîmede de:

"–Zararı yok! dediler: (Nasıl olsa) **hiç şüphesiz ki biz, Rabbimize döneceğiz!"** (eş-Şuarâ, 50)

Firavun, ellerini ve ayaklarını kesmek sûretiyle sihirbazları ağır bir işkenceye uğratırken onlar, îmânlarının zaafa uğramasından endişe ederek, Cenâb-ı Hak'dan canhıraş bir şekilde sabır ve îmânda sebât niyâz ettiler:

"...Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver (üzerimize sabır yağdır) **ve müslüman olarak canımızı al!"** (el-A'râf, 126)

Mevlânâ -kuddîse sirruh- bu hâdisenin derûnî veçhesini de şu şekilde tahlil eder:

"Mel'ûn ve zâlim Firavun, sihirbazları, îmânlarından dolayı ölümle tehdîd ederek:

«–Elinizi ve ayağınızı çaprazlama olarak kestireceğim.. Sonra da sizi afvetmeyip astıracağım!» demişti."

"Firavun, o anda sihirbazların korkacaklarını, ürkeceklerini ve titreyerek kendisine boyun eğeceklerini sanmıştı."

"Ama Firavun bilmiyordu ki, o sihirbazlar, korku ve endişeden kurtulmuşlar, ilâhî esrar ve hakîkate vâkıf olmuşlardı."

"Onlar, felek havanında yüz kerre dövülüp un hâline gelseler dahî, artık gölgelerini kendilerinden ayırt etme irfan ve basîretini göstermişlerdi."

Yâni, ruhun asıl, cesedin ise bir gölge olduğunu anlamışlar ve bir an önce bu gölgeyi feda edip **"fenafillâh"** makamına ulaşmışlardı.

"Ey insan, bu dünyâ bir uyku ve rüyâdan ibarettir. Sen oradaki cümbüş ve debdebeye sakın aldanma! Şâyet rüyâda elin kesilse veya vücûdun lime lime doğransa bile korkma! Zîrâ Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

«Bu dünyâ, bir rüyâdan ibarettir.» buyurmuştur."

Mesnevî: *"Bazıları peygamberlerle cenk etmeye kalkıştılar. Onların bedenlerini gördüler; onları basit insan sandılar."* (c.2, 3113)

Peygamberleri sadece hemcinsleri olan insanlardan bir fert olarak telakkî edip onlardaki ilâhî tecellî, hikmet ve nasibi görmeyenler, nefislerini edebsizlik ve saygısızlığa sürüklenmekten kurtaramazlar. Bu, tarihte de daima böyle olmuştur. Peygamberleri, ilâhî memuriyetleri ve bunun netîcesi olan mânevî dünyâları îtibariyle kavrayamayanlar, itaat ve teslîmiyet noktasına ulaşamayıp küstahlıkları sebebiyle zelîl olmuşlardır. Ebû Cehil-

ler, Ebû Lehebler, Hazret-i Peygamberi kendileri gibi etten bir kalıp zannettiler de bu idrâk noksanlığının kurbanı olarak helâk edildiler.

Peygamber Efendimizi yakından tanıyan sahâbîler ise, O'nu hayranlıkla seyrettiler. Bu hâlin zirvelerinden biri olan Hazret-i Ebû Bekir ise O'nun (s.a.v.) yanındayken bile O'na hasret içinde kalır ve O iki cihan güneşini hayranlıkla seyrederdi.

Rasûlullâh'ın baş müezzini, Peygamber mescidinin bülbülü Hazret-i Bilâl -radıyallâhu anh-'ın hâli ise çok daha başkaydı. Allâh Rasûlü dünyâyı terkedince sanki dilini yuttu, ağzını bıçaklar açmaz oldu. Koca Medîne kendisine dar geldi.

Halîfe Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, Bilâl'e ezan okuması için defâlarca yalvardı. O peygamber âşığı, dertli Bilâl, şu cevâbı verdi:

"–Yâ Ebâ Bekir! Benim arzumu sorarsan, Rasûlullâh'tan sonra ezan okumaya tâkatim kalmadı. Beni zorlama. Ne olursun, beni kendi hâlime bırak!.."

Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh- ise, Rasûlullâh hasretiyle Bilâl'den o güzel demlerin ezânını ısrarla istiyor:

"–Ümmet, Rasûlullâh'tan sonra, bir de O'nun müezzininden de mi mahrûm olsun?" diyordu.

Israrlara dayanamayan Bilâl, nihâyet sabah ezânı için boynu bükük, gözü yaşlı minâreye çıktıysa da boğazına tıkanan hıçkırıklardan, ezanı okuyamadan geri indi. Ebû Bekir -radıyallâhu anh- daha fazla ısrâr etmedi.

Bilâl -radıyallâhu anh-, Allâh Rasûlü'nün aziz hâtıralarıyla dolu Medîne'de daha fazla duramadı, o sabah namazından son-

ra derhal yola çıktı. Şam'a gitti. Bir an evvel Rasûlullâh'a kavuşmak hasretiyle, serhad boylarında şehâdet peşinde muhârebelere iştirâk ediyor, ancak takdîr-i ilâhî gereği, her defâsında gâzî oluyordu. Bu minvâlde seneler geçti.

Bir gece, rüyasında Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'i gördü. Rasûl-i Ekrem şöyle buyuruyordu:

"–Yâ Bilâl! Bu cefâ nedir? Beni ziyâret edecek vakit hâlâ gelmedi mi?"

Hazret-i Bilâl telaşla uyandı. Derhal devesine atlayıp engin çöllere daldı. Yalnız başına günlerce yol aldıktan sonra, nihâyet nûrlu Medîne'ye geldi. Hiç kimseye görünmeden derhal Rasûlullâh'ın kabrine koştu. Mezârın üzerine kapandı. Yüzünü gözünü mezarın toprağına sürerek, gözyaşları içinde:

"–Geldim Yâ Rasûlallâh, geldim işte!" dedi.

Tam bu esnâda, Rasûl-i Ekrem'in torunları Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin çıkageldi. Onları gören Bilâl, mezarın üzerinden kalkarak:

"–Aah! Rasûlün nûr-i dîdeleri (göz nûrları)!" dedi ve hasretle onları kucakladı.

Hazret-i Hasan -radıyallâhu anh-:

"–Yâ Bilâl! Senden bir şey ricâ etmek istiyorum, yapar mısın?" dedi. Hazret-i Bilâl -radıyallâhu anh-:

"–Söyle cânımın cânı, söyle!" deyince:

Hasan -radıyallâhu anh-:

"–Rasûlullâh'a Mescid-i Şerîf'te okuduğun ezana hasretiz. Onu işitmek istiyoruz. Okur musun?" dedi.

Bilâl -radıyallâhu anh- da:

"–Sizin için okurum." dedi.

Öğle vakti Hazret-i Bilâl, Mescid-i Nebevî'de eskiden ezan okuduğu yere çıktı.

Dertli ve yanık bağrından öyle bir "Allâhü Ekber, Allâhü Ekber!" dedi ki, koca Medîne Allâh Rasûlü'nün tedâisinden zangır zangır titredi. Dağlar taşlar bu yanık sadâ ile inledi.

"Eşhedü en lâ ilâhe illâllâh"a gelince Medîne çalkalandı.

"Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullâh!" da ise artık bütün halk sokaklara dökülmüştü.

"–Ne oldu, Rasûlullâh dünyayı yeniden mi teşrîf etti." diye birbirine soranlar, ağlayanlar, hıçkıranlar...

Hazret-i Bilâl ise, boğazına saplanan hıçkırıkları zaptetmeye ve ezân-ı Muhammedî'yi tamamlamaya çalışıyordu. Fakat ne mümkün... Neredeyse hıçkırıktan boğulacak. Kendisini tutamadı, bitkin ve gözü yaşlı bir hâlde, olduğu yere bir külçe gibi yığıldı kaldı.

Yine cennet hanımlarının efendisi Fâtımâ annemiz, mübârek babaları Rahmet Peygamberi'nin fânî ayrılığından o kadar mahzûn oldular ki:

"–Fahr-i kâinâtın ukbâ âlemini teşrîfleri ile benim üzerime öyle bir musîbet geldi ki, karanlığın üstüne gelse, karanlığın rengi değişirdi." buyurdular.

Rabbimiz, Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in, sahâbe-i kirâmın ve onların izinden yürüyen evliyâullâhın muhabbetiyle gönüllerimizi nurlandırsın! Peygamber Efendimizi yakînen tanımayı, ahlâk ve şahsiyetinden lâyıkıyla istifâdeyi nasîb eyle-

sin. Onun ulvî muhabbetini kalbimize hiç tükenmeyen, durmadan ziyâdeleşen bir azık eylesin!.. Âmin...

Mesnevî: *"Sen hiddete kapılıp, gönüller kırmış, onlara ateş düşürmüş isen, o ateş senin için cehennem ateşinin mayası olur."*

"Senin öfke ateşin bu dünyada bile seni yakar, yani zillete düşürür. Ondan doğan cehennem ateşi ise bu zilletin netîcesi olarak seni âhirette de ebedî olarak yakar."

"Senin hiddet ateşin, burada, insanlara kasteder. Bu kasdının eseri olarak doğan cehennem ateşi ise sana âhirette ve ebedî olarak saldıracaktır." (c.3, 3472-3474)

Kâmil insan, o kadar mükemmel bir ahlâk ve tabiata sahip olmuştur ki, -Allâh için müstesnâ- hiç kimseye kızmaz, hiç kimseden kırılmaz. O:

"O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allâh için infâk ederler; öfkelerini yutarlar ve insanları afvederler. Allâh da (bütün hâl ve ibâdetlerinde bu şekilde) **ihsân sahibi olanlara muhabbet eyler."** (Âl-i İmrân, 134) sırrına ermiştir.

Rivâyete göre Câfer-i Sâdık Hazretleri'nin bir kölesi vardı. Kendisinin yakın hizmetlerini görürdü. Birgün köle, getirmiş olduğu içi çorba dolu bir kâseyi, kazârâ Câfer Hazretleri'nin üzerine döktü. Üstü başı çorbaya bulanan Câfer Hazretleri de, öfke ile kölenin yüzüne baktı.

Bunun üzerine köle:

"–Efendim! Kur'ân'da: « وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ » -öfkelerini yenenler- takdîr buyuruluyor!" dedi.

O zaman Câfer-i Sâdık Hazretleri:

"–Öfkemi yendim!" dedi.

Bu sefer köle:

"–Kur'ân'da aynı yerde: « وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ » -insanların kusurlarını bağışlayanlar- da takdîr buyuruluyor!" dedi.

Câfer Hazretleri:

"–Haydi bağışladım seni!.." dedi.

Bu defâ da köle:

"–Âyetin sonunda: « وَاللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ » -Allâh ihsânda bulunan, iyilik eden kimseleri sever!- buyruluyor!" dedi.

Bunun üzerine Câfer-i Sâdık Hazretleri:

"–Haydi git, hürsün artık; seni Allâh için âzâd ettim!.." dedi.

Hayat kitabının öfke faslı, bir fâcia târihidir. Bu vahim tehlikeden kurtuluş çaresi, bu hoşa gitmeyen feveran karşısında kardeşlik ve sabır gücünü kullanmak, muvâzeneyi bozmadan sükûnete bürünmektir.

Ebû Derdâ -radıyallâhu anh-, Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'e:

"–Bana cennete götürecek bir şey öğret!" deyince; Fahr-i Kâinât Efendimiz:

"–Öfkelenme!" (Buhârî, Edeb, 76; Tirmizî, Birr, 73) buyurdu.

Yine aynı şekilde bir kişi, Peygamber Efendimiz'e:

"–Yâ Rasûlallâh! Çok şey belleyecek gücüm yok! Bana, saâdetime mûcib olacak kısa bir şey buyur!" deyince, ona da:

"–Öfkelenme!" (Buhârî, Edeb, 76; Tirmizî, Birr, 73) buyurdu.

Diğer hadîs-i şerîflerde de:

"Allâh Teâlâ, öfkesini tutanın ayıbını örter!" (İhyâ, III, 372)

"Allâh indinde rızâya nâiliyet için bir kulun öfke yudumunu yutmasından daha sevaplı bir yudum olmaz!" (İhyâ, III, 392)

"Güçlü ve kuvvetli pehlivan herkesi sallayıp yere yatıran değildir. Asıl kahraman kişi, öfke zamanında kendini tutandır." (Buhârî, Edeb, 102; Müslim, Birr, 106-108) buyrulmaktadır.

Mesnevî: *"Yeryüzünde bir zayıf, bir zavallı emân diyecek, Hakk'tan yardım isteyecek olursa, gökyüzü ordusuna (meleklere) bir gürültü düşer."* (c.1, 1315)

"Ey insan, başkalarından gördüğün zulümler, kötülükler, senin kendi kötü huyunun onlardan aksetmesidir, görünmesidir." (c.1, 1318)

Hadîs-i şerîfte, mazlûmun âhından korkulması tavsiye edilmiş, mazlumun bedduâsının bâr-gâhı ulûhiyete vâsıl olmasına hiçbir şeyin engel teşkil edemeyeceği bildirilmiştir. Bu sebeple zulümden içtinâp etmek lâzım gelir. Buna rağmen mazlum da, mâruz kaldığı zulüm ve kötülüklerin kendi kötü huyunun bir başkasında akis ve tecellisi ile karşılaştığını düşünmelidir. Nitekim Mevlânâ, insanın iç ve dış dünyasındaki huzur ve huzursuzluğu diğer beyitlerinde şöyle ifâde etmektedir:

"Eğer sana bir diken batmış ise, bil ki o dikeni sen dikmişsindir! Şâyet yumuşak ve latîf kumaşlar içinde isen, o kumaşı da sen dokumuşsundur!"

"Sen, kendi huyunun, tabiatının derinliklerine inseydin, kötülüğün, ahlâksızlığın senden, kendinden olduğunu anlardın.

Eğer sen, Allâh nûru ile baksaydın, kötülük husûsunda başkasını ayıplar, başkasının kusurlarını görür de gaflete düşer mi idin?"

Gerçi bir insanın mâruz kalacağı ibtilâlar ve sû-i muâmeleler, her zaman onun vâkî bir hatasının netîcesi değildir. Öyle olsaydı, ma'sumiyet sıfatı olan enbiyâ, hiçbir kötü muâmeleye mâruz kalmazdı. Bu ibtilâlar, kimi zaman imtihân âlemi olan dünya hayatının iktizâsı, kimi zaman da kişinin mânevî tekâmülüne yardımcı olmak gayesine mâtuftur.

Lâkin karşılaşılan kötülüklerin bir kısmı da, yukarıda zikredildiği gibi muhâtabın istihkâkı ile gerçekleştiğinden böyle hâdiselerde nefsi yoklayıp kendini hesaba çekmek lâzımdır. Bu sebeple konuşmadan evvel ağzımızdan çıkacak lafızlara dikkat etmelidir. Zîrâ maksad, kalplere hançeremizden dökülen dikenler saplamak değil; kalpleri kalbimizin içinde saklamak olmalıdır. Davranışlarımız da sözlerimizi te'kîd etmeli ve her hâlimizden çevremize güzellikler yansımalıdır.

Mesnevî: *"İnsanı inciten kişinin, Allâh'ı incittiğinden haberi yoktur. O bilmiyor ki, bu küpün suyu, Hakk ırmağının suyu ile birleşmiştir."* (c.1, 2520)

Allâh'ın bir mahlûkunu rencide eden bir muâmelenin, o mahlûktan önce Cenâb-ı Hakk'ın gadabını tevlîd edeceğini düşünmek gerekir. Çünkü Allâh, mahlûkâtına muhabbette harîstir. Bundan dolayıdır ki, günahkâr, yani Rabbine âsî olan bir ku-

lun bile günah ve kusurunun zikredilip şüyû bulmasını menetmiş ve bunu **"gıybet"** nâmıyla, ağır günahlardan biri olarak ilân buyurmuştur.

Cenâb-ı Hak, **"...Ona rûhumdan** (kudretimden) **üfledim..."** (el-Hicr, 29; Sâd, 72) buyurarak kendisine yaklaşmak için insana istidât vermiş ve onu en güzel şekilde **"ahsen-i takvîm"** sırrıyla yaratmıştır. Bu yüzden Rabbimiz, kulunun istihkar edilmesinden, küçük görülüp incitilmesinden bile râzı olmaz. Rivâyet edilir ki, Muhyiddin-i Arabî hazretleri bir sahilden geçerken, testiyi başına dikip şarap içen bir genç gördü. Aynı genç bir yandan da yanındaki bir kadına taşkınlık ediyordu. Muhyiddin-i Arabî içinden şöyle geçirdi:

"–İnsan, mahlûkât içinde kendisini en aşağı bilmeli, mütevâzî olmalı; ama ben herhalde şu günahkâr gençten daha üstünüm. Şarap da içmiyorum, laubâli hareketler ve ahlâksızlıklar da yapmıyorum."

Tam o sırada denizden bir feryad duyuldu:

"–Batıyoruz, İmdâd!.."

Bu sesi duyan genç, elinden testiyi atarak kaşla göz arasında denize fırladı ve birkaç dakika içinde boğulmak üzere olan dört kişiyi kurtararak sahile taşıdı. Sonra da olan biteni hayretler içinde izleyen İbn-i Arabî hazretleri, biraz önce aklından geçen tereddütlerine cevap buldu ve:

"–Bak, o küçümsediğin, günahkâr ve hakîr gördüğün genç, dört kişiyi birden kurtardı. Ya sen ne yaptın!? Bir kişi bile kurtaramadın!.."

Bu kıssada da anlatıldığı üzere, zâhirî davranışlarını gördüğümüz birtakım kişilerde, göremediğimiz bazı kabiliyet ve cevherler olabilir. Peygamberlerin dışında, hiç bir kimsenin son ne-

fes garantisi yoktur. Bu bakımdan tasavvuf ehli, Allâh'ın kullarını istihkarı, kalbin cinâyeti olarak kabul etmişlerdir.

Mesnevî: *"Her zahmete kızmada, öfkelenmede, her terbiyesize kin gütmedesin. Peki ama, cilalanmadan nasıl ayna olacaksın?"* (c.1, 2980)

İnsanı olgunlaştıran, meşakkatler ve mahrûmiyetlerdir. Her külfetten kaçınmak tembellik, bencillik ve irâdesizliktir. Doğru olan, katlanılan külfetle elde edilecek netîce arasında bir muvâzenenin mevcut olup olmadığına dikkat etmektir.

Bu ölçüyle layık olmadığı bir muâmeleye mâruz kalan insan, hemen öfkelenmek ve mukabelede bulunmak yoluna gitmeden, kendisine yönelen tarize müstahak olup olmadığını idrak edebilmek için nefsini hesaba çekmelidir. Eğer mâruz kaldığı kötü muâmele, ona müstahak olmadığı hâlde vâkî oluyorsa, bu yolda sabretmek olgunlukta bir basamaksa, şükredip bu haksız muâmelenin fâiline acımak son merhaledir. Bu ise kolay olmadığından, böylesi pehlivanlar nâdirdir.

Zayıfa, fakire, sefile, yalnıza acımak ve onlara yaklaşmak, merhamet muktezâsıdır. Lâkin;

-Zulüm pençesi altında mazlumları inim inim inleten **"zâlimin vicdânına"**,

-Geniş imkânlarını, **"fânî ve taşkın zevk saltanatına esir eden sefil rûhlara"**,

-Hakkın ve hukûkun yok olduğu bir düzende, **"merhamet fukarası hodgâmların rezil ruhuna"** daha çok acımalıdır. Zîrâ onlar, âkıbette, yani ebedî âhiret âleminde en büyük kaybedenler olacaktır.

Yasin-i Şerif'in ikinci sayfasının sonunda (13-27. âyet-i kerîmelerde) belirtilen Habîb-i Neccâr hâdisesi, bu hâlin kahramanlığını ifâde eden ne güzel bir misaldir. Habib-i Neccar, halkına hakkı tavsiye etmesinden dolayı taşlanarak şehid edildi. Kur'ânî ifâdeyle hayata vedâ ederken ilâhî perdeler açıldı:

"–Âh, keşke kavmim, Rabbimin beni bağışlayıp ikramlara garkettiğini bilseydi!" dedi. (Yâsîn, 26-27)

Hak dostluğunun bir nişânesi olarak, kendini şehid eden kavminin gafletine ve zavallığına acıdı.

Mesnevî: *"Önemli olan gül tabiatlı olabilmektir. Yâni bu dünya bahçesinde, dikenleri görüp, onlardan incinip dikenleşmek değil, araya kış gibi çileler girse bile onları bahar iklimiyle kucaklayarak, bütün âleme bir gül olabilmektir."* (c.3, 3259)

İnsanın gül olması, **"mahz-ı hayır"** ile hâllenmesi demektir. Böyle olanlar yılana bile baksa onu uysallaştırabilirler.[7] Çünkü Hak dostları, Allâh'ın hiçbir mahlûkuna kin ve nefretle na-

7. Abdülkadir Geylânî hazretlerine musallat olan bir yılan ile ilgili meşhur bir misal vardır. Bir gün Geylânî hazretleri, mescidde ibâdetle meşgulken karşısında bir yılan beliriverir. Sağında solunda dolaşır. Mesciddekiler kaçışırlar, o ise hiç istifini bozmaz. Yılan, Geylânî hazretlerinin etrafında dolaşır ve kaybolup gider. Benzer bir kıssa, Mahmud Sâmî Efendi ile ilgili de nakledilmiştir. Medine'de ikâmet ederken hânelerine girmiş olan yılan herkesi ürkütmüş, o üstad hazretleri ise sekînet ve huzur hâllerini muhafaza ederek yılanın zarar vermek üzere gelmediğini söylemişlerdir. Gerçekten yılan, evin içinde biraz kıvrıldıktan sonra geldiği delikten geri dönüp gitmiştir.

zar etmezler. Kötülüklere karşı tabiî olarak vâkî olan buğzları bile muhâtabı aşan bir sırrîliğe mazhardır. Böylesine, **"buğz-ı fillah"** yani "Allâh için kızmak" denilir.

Fakat bu âlemde olup biten hâdiseler karşısında, bu kadar hayırhâh bir nazara ve hissiyâta mâlik olmak kolay değildir. Bunun için, **"nefs-i emmâre"**den başlayan yolculukta, zirve olan **"nefs-i kâmile"**ye doğru bir hayli yol katetmek lâzımdır.

Mevlânâ hazretleri, gül ile âdeta şöyle hasbihâl eder:

"Gül, o güzel kokuyu diken ile hoş geçindiği için kazandı. Bu hakîkatı gülden de işit. Bak, o ne diyor:

Dikenle beraber bulunduğum için neden gama düşeyim, neden kendimi kedere salayım? Ben ki gülmeyi, o kötü huylu dikenin beraberliğine katlandığım için elde ettim. Onun vesîlesiyle, âleme güzellikler ve hoş kokular sunma imkânına kavuştum…"

Bir mü'min, muhatabına tesir edebilmek için hâliyle, lisânıyla bir olgunluk kazanmalıdır ki, karşısındakinin yaptığı hatadan kendisini mes'ûl addetsin. Bir doktorun vazifesi, hastaya kızmak değil, hastalığın tedâvî çarelerini bularak onun şifaya kavuşmasına yardım etmek olduğu gibi; ehl-i tasavvuf, günahkâra kızmak yerine onu kanadı kırık bir kuş gibi telakkî eder, onları gönül saraylarına alırlar ve günaha olan nefretlerini günahkâra taşırmazlar.

İncitmemek ve İncinmemek

İncitmemek, nisbeten kolaydır. Ama incinmemek elde değildir. Zîrâ o, bir gönül işidir. Dolayısıyla incinmemek, ancak fânîlerden gelen ve kalblere saplanan zehirli okların tesirsiz kalması ile mümkündür. Bu da, nefs tezkiyesi ve kalb tasfiyesinin kemâlindeki seviye nisbetindedir.

İNCİTMEMEK ve İNCİNMEMEK

Peygamber Efendimiz'in müezzinlerinden Abdullah İbn Ümm-i Mektûm -radıyallâhu anh- zaman zaman Rasûlullâh Efendimiz'in yanına gelir:

"–Yâ Rasûlallâh! Allâh'ın Sana öğrettiklerinden bana da öğret!" diye yalvarırdı.

Peygamber Efendimiz de; o temiz yürekli sahâbîsini kırmaz, tatlılıkla bütün sorularına cevaplar verirdi.

Birgün, Kureyş'in ileri gelenlerinden birkaç kişi, Peygamberimiz'in yanında bulunuyorlardı. Hazret-i Peygamber de: «Belki bu Kureyş'in ileri gelenleri îmâna gelirler de maiyyetindekiler de hidâyet bulurlar.» ümidi içindeydi. Bu sırada, doğuştan âmâ olan müezzin Abdullah İbn Ümm-i Mektûm yine geldi. Âmâ olduğu için Rasûlullâh'ın yanında kimlerin bulunduğunu bilmiyordu. Bundan dolayı, her vakitki ricâsını tekrarladı. Misafirlerin yanında bu yersiz suâlden Hazret-i Peygamber üzüldü ve sıkıldı. Başını öte tarafa çevirdi. Alâka göstermedi. Bu durumdan, Abdullah İbn Ümm-i Mektûm'un gönlü hafifçe incindi. Bunun üzerine Abese Sûresi'nin başında bulunan iki âyet nâzil oldu:

"Rasûlullâh, âmâ geldi diye yüzünü buruşturdu ve başını çevirdi." (Abese, 1-2)

Bu hâdiseden sonra, Rasûlullah Efendimiz Abdullah İbn Ümm-i Mektûm'u ne zaman görse:

"–Ey kendisi için Rabbimin Bana sitem ettiği zât, merhaba!" (Vâhidî, Esbâbu Nüzûli'l-Kur'ân, s. 471) diye buyururlardı.

Hiç şüphesiz bu hâdise, ümmeti irşâd için Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in şahsında sergilenmiş ilâhî bir örnektir. Bununla, bütün ehl-i îmâna, böyle mevzûlarda takip etmesi gereken istikâmet gösterilmiştir. Dolayısıyla Hak dostları, bu mesele üzerinde, yâni incitmeme husûsunda titizlikle durmuşlar ve gönülleri birer nazargâh-ı ilâhî, yâni bir bakıma mânevî kâbetullâh olarak addetmişlerdir. Zîrâ, kim gönül kâbesine zarar verirse, hakîkatte onun sahibini incitmiş olur. Bu îtibarla denir ki:

«Allâh, gönlü kırıklarla beraberdir.»

Hadîs-i şerîfte buyrulur:

"Mûsâ -aleyhisselâm- Cenâb-ı Hakk'a bir ilticâsında:

«– Yâ Rab! Seni nerede arayayım?» dedi.

Allâh Teâlâ buyurdu ki:

«– Beni, kalbi kırıkların yanında ara.»" (Ebû Nuaym, Hilye, II, 364)

Hazret-i Mevlânâ'nın naklettiği şu hikâye, bu gerçeği ne kadar güzel yansıtır:

Bir gemide bir derviş vardı. Yükü ve eşyâsı yoktu. İyi huylarından, mertlik ve insanlıktan bir yastığa dayanmıştı. Gemi suların üzerinde akıp giderken, bir ara gemide bir kese altın kayboldu. Derviş ise o sırada uyumuştu. Herkesi aradılar, bulamadılar; biri de o dervişi gösterdi. Ve:

"–Şu uyuyan fakiri arayalım." dedi.

Para sahibi, derdinden dolayı, yok yere onu uyandırdı. O mâsum dervişe itham dolu bakışlarla:

"–Bu gemide bir kese altın kayboldu. Herkesi aradık; bulamadık. Sıra sende! Hırkanı çıkar, soyun da, halkın şüphesi kalmasın." dedi.

Derviş:

"Ya Rabbî! Mâsum kulunu suçlu buluyorlar, hâlimi Sana arzediyorum!" diyerek Hakk'a iltica etti.

Gemidekiler, dervişe gönül kırıcı bir şekilde davranmışlardı. O temiz gönlün sahibi, yâni Hak Teâlâ ise, onun kırılmasına râzı olmadığından, balıklara emretti ve o anda denizin her tarafından sayısız balık başını çıkardı. Her birinin ağzında, çok kıymetli iri bir inci vardı. Her birinin ağzında bir inci vardı ama ne inci... O incilerden her biri, bir memleket geliri değerinde idi. Allâh tarafından lutfediliyordu. Kimsenin o incilerde hakkı yoktu.

Derviş balıkların ağzından birkaç inci alıp geminin ortasına attı. Kendisi de sıçrayıp havada iskemleye oturur gibi oturdu. Padişahların tahtlarına oturdukları gibi bağdaş kurmuş, havada duruyordu. Gemi de onun önünde gitmede idi. Gemidekilere seslenerek dedi ki:

"Haydi gidin; gemi sizin olsun Hak benim olsun! O, ne beni hırsızlıkla suçlar, ne de beni kusurlarımı açığa vuran birisinin eline bırakır."

Gemide bulunanlar:

"–Ey ulu kul! Sana bu yüce makamı ne yüzden verdiler?" diye seslendiler.

Derviş:

"Mânâ sultanlarına saygı gösterdiğim için verdiler. Yoksullara karşı da hiç kötü zanna kapılmadım. O latîf ve nefesi hoş yoksullar yok mu; "Abese" Sûresi, onları yüceltmek için geldi. Onların yoksulluğu dünyalık için veya dünyaya sarılmak için değildir. Onların dünyada Hak'tan başka hiç bir şeyi olmadığından, onlar yoksulluğu benimsemişlerdir." dedi.

Şâir diliyle bu incelik şöyle anlatılmıştır:

Fukarâ kalbine her kim dokuna
Dokuna sînesi Allâh okuna

Bu kıssadan hisse çıkaran Hazret-i Mevlânâ şöyle ifâde buyurur:

"İnsanı inciten kişinin, Allâh'ı incittiğinden haberi yoktur. O bilmiyor ki bu küpün suyu, Hak ırmağının suyu ile birleşmiştir."

"Bilgisizliğimiz, körlüğümüz yüzünden, Hakk'ın velîlerini hor görmek, onları incitmek istiyoruz."

"İbtilâ, belâya uğrayış bir hastalıktır, belâya uğrayan kişiye acırlar, ama ahmaklık öyle bir hastalıktır ki başkalarını da yaralar ve incitir."

"Ahmaklar, insan yapısı mescide saygı gösterirler de, gönül sahiplerinin gönüllerini kırmaya çalışırlar."

"Bu gönül evinin içinde kimin bulunduğunu biliyorsanız, bu gönül sahibinin kapısı önünde ettiğiniz terbiyesizlik nedendir?"

"Oysa bir Allâh adamının, yani bir peygamberin veya velînin gönlü incinmeyince, Allâh hiç bir kavmi rezîl ve rüsvây etmemiştir."

Dolayısıyla tasavvuf, incitmemek bahsi üzerinde ziyadesiyle durur. Öyle ki, incinmemek derecesinde…

Sâmi Efendi Hazretleri, Daru'l-Fünûn Hukuk Fakültesi'ni yeni bitirmişti. Onun güzel hâlini ve tertemiz sîretini pek beğenen bir Allâh dostu:

"–Evlâdım, bu tahsîl de güzeldir ama, sen asıl tahsîli ikmâl etmeye bak. Seni irfân mektebine kaydedelim, orada da gönül ilimlerini ve âhiret sırlarını öğren!.." dedi.

Ardından da ekledi:

"–Evlâdım, o mektebde nasıl eğitim yaparlar, ne öğretirler bilemem. Ama bildiğim bir şey var ki, bu tahsîlin ilk dersi incitmemek, son dersi de incinmemektir…"

İncitmemek, nispeten kolaydır. Ama incinmemek elde değildir. Zîrâ o, bir gönül işidir. Dolayısıyla incinmemek, ancak fânîlerden gelen ve kalblere saplanan zehirli okların tesirsiz kalması ile mümkündür. Bu da, nefs tezkiyesi ve kalb tasfiyesinin kemâlindeki seviye nisbetindedir. Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Tâif'te taşlanıp hakâret gördüğünde melekler:

"– Ey Allâh'ın Rasûlü! Dilersen, şu iki dağı birbirine çarpıp buranın zâlim halkını helâk edelim." demişlerdi.

Ancak o âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan yüce Peygamber, meleklerin bu teklifini kabul etmediği gibi şefkat ve merhamet duyguları içerisinde, mübârek yüzünü Tâif tarafına

çevirdi ve ahâlisinin hidâyet bulmaları için duâ eyledi. (Bkz. Buhârî, Bed'u'l-Halk, 7; Müslim, Cihâd, 111)

Bir Peygamber âşığı olan Hallâc-ı Mansûr da taşlanırken:

"–Allâh'ım! Bunlar bilmiyorlar, benden evvel onları affet!" diye duâ etmiştir.

Bu, gerçek tahsîl ile, yâni mânevî terbiye netîcesinde elde edilen kalb-i selîme âit bir hâldir.

Ebu'l-Kâsım el-Hakîm'e, kalb-i selîmin sıfatlarını sorduklarında şunları söylemiştir:

"Kalb-i selîmin üç vasfı vardır:
Birincisi, incitmeyen bir kalb,
İkincisi, incinmeyen bir kalb,
Üçüncüsü de iyiliği Allâh'ın rızâsı için yapıp karşılığını beklemeyen bir kalb…

Zîrâ bir mü'min, Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna, hiç kimseye eziyet etmeyince verâ ile; kalbini Rabbe yöneltip kimseden incinmeyince vefâ ile; yaptığı sâlih amellere herhangi bir fânîyi ortak etmeyince de ihlâs ile gelir…"

Şâir ne güzel söyler:

Cihân bâğında ey âkil, budur makbûl-i ins ü cin;
Ne kimse senden incinsin ne sen bir kimseden incin!..

İncitmemek ve incinmemekte en mühim hususlardan biri de, kusur ve kabahat örtmektir. Bu güzel ahlâkı gerçekleştirmek için Belh meşâyıhından Hâtem Hazretleri, işitmesine rağmen "esamm", yâni sağır lakâbını almıştır. Şöyle ki:

Birgün, kendilerine ma'ruzâtta bulunmak üzere dertli bir kadıncağız geldi. Tam merâmını anlatmaya başlamıştı ki, kadın-

dan gayr-ı irâdî olarak, kazâ ile gaz sancısı netîcesinde çirkin bir ses sâdır oldu. Kadın bir mum gibi eridi, âdeta mahvoldu. Hâtem Hazretleri ise, kadının mahcûb olup müşkil durumda kalmaması için hiçbir şey duymamış gibi kendisini işitmezliğe verdi ve elini kulağına götürerek:

"–Bacım, kulağım zor işitiyor; biraz yüksek sesle söyle! Duyamadım…" dedi.

Böylece kadıncağız, gayr-i ihtiyârî vâkî olan kusurunun gizli kaldığını düşünerek rahatladı. Merâmını yüksek sesle tekrar anlatmaya başladı.

Bu olaydan sonra, Hâtem hazretleri, **"Hâtem-i Esamm"** (Sağır Hâtem) diye yâdedildi.

Bu misâldeki inceliği ve ahlâkî seviyeyi, sâdece kitaplardan edinilen mâlumatlarla hayâta geçirmek elbette ki mümkün değildir. Hâtem Hazretleri'nin sergilediği bu nezâket ve incitmeme duygusu, onun Cenâb-ı Hakk'ın Rahmân, yâni merhamet ve **"Settâru'l-uyûb"** yâni "ayıpları örtücü" sıfatından aldığı hisseyi, ancak ahlâka inkılâb ettirebilmiş olmasıyla îzâh edilebilir. Böyle davranışlar, özellikle tasavvufta "Allâh'ın ahlâkıyla ahlâklanma" şeklinde tâbir olunmuştur.

İncitmemek husûsunda hadîs-i şerîfte buyrulur:

"İnsana günah olarak, müslüman kardeşini küçük görmesi yeter…" (Müslim, Birr, 32)

İncinmemek husûsunda hadîs-i şerîfte buyrulur:

"Size iyilik yapanlara karşı iyilik yapmak, fenâlık yapanlara da fenâlık yapmak meziyet değildir. Asıl meziyet, size fenâlık yapanlara karşı aynı şekilde mukâbelede bulunmayıp iyilik yapabilmektedir." (Tirmizî, Birr, 63)

Hak Teâlâ buyurur:

"Rahmân'ın (has) **kulları onlardır ki, yeryüzünde tevâzu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara lâf attığında,** (incitmeksizin) **«Selâm!» derler** (geçerler)**."** (el-Furkân, 63)

Bu yüksek hâller, bir firâset meselesidir. Yoksa insan, farkına varmadan nice çamlar devirir. Yâni öz olarak ille firâset, ille firâset…

Firâset nedir?

Firâset, peygamberlerin sıfatlarından bir cüzdür. İnce bir zekâ ile muhatabın aklının seviyesine göre davranmaktır. Zîrâ bir kimseyi sevindiren bir davranış, diğer bir kimseyi üzebilir. Dolayısıyla insan terbiyesi, onun psikolojik durumunu tespit edebilmek ve hâdiselerin iki-üç merhale sonrasını hesap edebilmekten geçer.

Firâsetin şaheseri, ölüm bilmecesini halletmenin gayreti içinde olmakla başlar. Zîrâ fânî âlemde sırlara ve hakîkate ârif olabilmek, ancak "ölmeden evvel ölebilmekle" mümkündür. Yâni nefsânî ve dünyevî arzulardan vazgeçebilmek zarûrîdir. Hak dostları, bu hususta şu düstûrlara riâyet ederler:

İki şeyi unutma:

1. Allâh'ı ve
2. Ölümü.

İki şeyi de unut:

1. Sana yapılan fenalıkları
2. Yaptığın hayır ve iyilikleri.

Bize yapılan fenâlıkları unutmak, affetmek olarak gerçekleştirildiği takdirde, bu daha büyük bir fazîlettir. Çünkü kul, affede affede ilâhî affa mazhar olur. Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"(Rasûlüm!) **Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir."** (el-A'râf, 199)

"Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü (açıklamayıp) **affederseniz, şüphesiz Allâh da ziyâdesiyle affedici ve kâdirdir."** (en-Nisâ, 149)

"...Allâh'ın sizi affetmesini istemez misiniz?.." (en-Nûr 22)

İbn-i Ömer -radıyallâhu anhümâ- anlatıyor:

"Bir adam Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e gelerek:

«–Hizmetçiyi ne kadar affedeyim?» diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz susup cevap vermedi. Adam tekrar:

«–Ey Allâh'ın Rasûlü! Hizmetçimi ne kadar affedeyim?» diye sordu.

Bu defâ Fahr-i Kâinât Efendimiz (kesretten kinâye olarak):

"–Her gün yetmiş defa affet!" cevabını verdi. (Ebu Dâvud, Edeb, 123-124/5164; Tirmizî, Birr, 31/1949)

Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in dünyâya vedâ ânında, fem-i muhsinlerinden sâdır olan şu son sözleri ne kadar mânidardır:

"Namaz! Namaza dikkat ediniz! Mâlik olduğunuz (köleler, kadınlar ve çocuklar) hakkında Allâh'tan korkunuz!" (Ebû Dâvûd, Edeb, 123)

Bir başka hadîs-i şerîfte Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyururlar:

"İnsanlara borç para veren cömert biri vardı. O kişi, hizmetçisine:

«–(Borç verdiğimiz) fakire (borcu almak için) varırsan (ödeme imkânı temin edememişse), ondan vazgeç ve onu affediver (alacağımızı hibe et)! Umarım Allâh da bizi affeder.» derdi.

Sonunda adam Allâh'a kavuştu ve Allâh da onu affetti." (Buhârî, Enbiyâ, 54; Müslim, Müsâkât, 31)

İşte bu, firâsettir. Bizim de böyle davranmamız için Âlemlerin Efendisi tarafından gönüllerimize takdim edilmiş yüce bir hâldir. Bu hâle erenler, Allâh dostu olurlar. Onun için hiçbir Allâh dostu, ahmak olmaz. Hiçbir ahmak da Hak dostluğuna yükselemez.

Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e bir kimse methedildiği zaman:

"–Onun aklı nasıl?" buyururlardı.

Cenâb-ı Hak, âyet-i kerîmelerde sık sık:

"Akıl etmezler mi? Düşünmezler mi?" buyurur.

Yâni Allâh Teâlâ, kullarına, kalbe bağlı olarak aklı kullanmaları husûsunda ısrar etmektedir.

En büyük firâset, istikbal bilmecesini çözmektir. Onu çözen kimse de artık hiçbir fânîden incinmez, hiç kimseyi de incitmez. Her hâdisedeki murâd-ı ilâhîyi ve ezel-ebed sırrını sezer. Hak rızâsına göre davranır.

Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri buyurur:

"Rabbine karşı dâima edebi muhâfaza et! Hâdiselerin, Cenâb-ı Hakk'ın takdîriyle meydana geldiğini unutma. Arada vâsıta olan ne varsa, sadece birer izâfî sebepten ibârettir."

Ehl-i gönül buyurur:

"İnsanlar arasında kendini bilenler, şu üç vasfa sahip olanlardır:

1. Rüzgârı bile incitmeyenler,
2. Kendi ad ve sıfatlarını söylemekten edeb edenler,
3. Hâlık'ın mahlûkuna merhamet ve şefkat ile nazar edenler."

Hâsılı incitmeme ve incinmeme husûsunda kalbî seviyemiz: "Seni öldürmeye gelen, sende dirilsin." düstûrunu gerçekleştirebilecek bir kıvamda olmalıdır.

Cenâb-ı Hak, bu yüksek hâli, yâni ince, zarif ve rakîk bir gönle sahip olabilmeyi cümlemize ihsân buyursun.

Âmîn...

Mesnevî'ye Göre

Kibir Şaşkınlığı

Mesnevî: *"Yeryüzü, gökyüzüne teslîm olmuştur da «Ben bir esirim; ne dilersen yağdır!» demektedir."* (c.3, 452)

"Güneşten, onun üstüne ateş yağsa, yeryüzü o ateşe yüz tutmuştur. Ondan kaçmak şöyle dursun, o ateşe karşı yüzünü yerlere sererek, sessizce ona teslîm olmuştur." (c.3, 450)

"Ey insanoğlu, sen de yeryüzünün bir cüz'üsün. Onun üstünde yaşıyorsun; sen de Allâh'ın buyruğuna, kazâ ve kaderine karşı gelme!.."

«Sizi topraktan yarattık.» âyetini duydun, işittin. Demek ki, Allâh da senin toprak olmanı istiyor, ilâhî emre karşı gelme!.."

"Allâh buyurdu ki: «Ey insan, dikkatle bak da gör, senin topraktan yaratılmış bedenine, rûhumdan bir tohum ektim,

seni yücelttim. Sen bu toprağın bir tozu iken, seni üstün bir varlık yaptım. Sana akıl verdim, aşk verdim."

"Sen bir hamle daha yap da, topraklığı, yâni tevâzu'u kendine sıfat, huy edin. Ben de, seni bütün yarattıklarımın üstüne emîr kılayım.»" (c.3, 453-456)

Mevlânâ yukarıdaki beyitlerinde, tevâzu'un insan için asıl ve hatta fıtrat îcâbı olduğunu ifâde etmektedir. İnsanın bedeni, topraktan hâsıl olan gıdalarla gelişip teşekkül ettiğine göre, onun bedenen aslı topraktır. Ruh ise Allâh'ın emirlerinden bir "emr", yani iş ve fiil olmak itibâriyle Allâh'tandır. İnsanı bütün mahlûkâta üstün kılan ve yeryüzünde Allâh'ın halîfesi olarak telakkî ettiren âmil, insan bedenine ilâhî bir nefha (üfürme) ile dâhil olan ruhtur. İnsanoğlu, bedeninin aslı ve menşei olan toprak gibi mütevâzî olmakla mükelleftir. Vücûd madeninin, aslı olan topraktaki sıfat ile muttasıf olması, fıtrat icabıdır. Ancak bu fıtrî temâyüller, **"akıl"** ve **"irâde"** denilen iki kâbiliyetin doğru kullanılmaması netîcesinde zaafa uğrar, bozulur ve insan da tevâzûdan uzaklaşıp şeytanın sıfatı olan **"kibir"**le muttasıf hâle gelir. Bunun netîcesinde de o, kendi aslî tabiatına vedâ ederek taşıdığı yüce şerefe aykırı hareket etmiş olur.

Gökten ne yağarsa, yer itirazsız bir şekilde onu kabullenir. Zîrâ arzda irâde yoktur. İnsanoğlu da ilâhî takdir karşısında aynen toprak gibi teslîmiyet hâlini yaşamalı ve kadere, yerin göğe teslim olduğu gibi mutlak bir sûrette teslim ve o Hak'tan gelene râzı olmalıdır ki, yaratılış gâyesinin zirvesine ulaşsın. Kâmilleşerek, böylece yeryüzünde kendisi hakkında takdir olunmuş bulunan **"halîfetullâh"** sıfatına layık bir hâle gelebilsin.

Mesnevî: *"Her meyvenin tohumu, önce yerdedir. Yere girer, ondan sonra yerden başkaldırır, yükselir."*

"Bütün nimetlerin asılları, gökten toprağa yağdı, toprağın altına girdi. Ondan sonra tertemiz cana gıda oldu." (c.3, 459-460)

Canlı-cansız bütün varlıkların, vücûd cevheri îtibariyle aslı **"toprak"**tır. Toprağın değişerek şekilden şekile bürünmesi, canlıları vücûda getirir. Cenâb-ı Hak, dünyamızın dörtte üçünü su ile kaplamış ve ancak dörtte birini kara olarak bırakmıştır. Bu dörtte birin de belki ancak dörtte birinin otuz santimlik tabakası bitki yetiştirmeye müsâiddir. Bu demek oluyor ki, dünyanın yüzölçümü îtibariyle, ancak onaltıda birini teşkil eden kısmında mevcut toprak, dünyaya gelmiş ve gelecek nebât, hayvan ve insanların bedenlerinin teşekkülü için tükenmez bir hazine olmuştur. Cenâb-ı Hak, onu nihâyetsiz bir istihâle (değişim) kanununa tâbî kılmış ve sayısız beden için onu yegâne bir sermaye hâline getirmiştir. Eğer -ezelden ebede- dünyaya gelecek olan nebât veya hayvanlardan bir çeşidi, dünyaya toptan gelmiş olsaydı; mekân ve gıda o bir tek nev'e bile kâfî gelmezdi. Bunu farazâ, bir çam ağacı veya fil için düşünebilirsiniz. İnsan da aynı durumdadır. Bütün insanlar aynı anda dünyaya gelmiş olsaydı; ne beslenme, ne de adım atacak bir imkân bulabilirlerdi. Bundan dolayıdır ki, Cenâb-ı Hak, bütün mahlûkâtını aslı toprak olan bir sermayeyi kullanarak ilâhî bir tanzimle **"nöbetleşe"** dünyaya gönderir. Hayat, her canlı varlık için toprakta başlar ve yine onda biter.

İnsan topraktan yaratıldığı için toprağın özelliklerini taşır. Toprak, zaman zaman kurur, sıcaktan kavrulur, suya hasret çeker. Bir mevsim kışın cefâsına katlanır. Zamanı gelir, bol bahar yağmurları ile yeniden dirilir. Binbir güzellik, renk, koku ve

âhengi ile ilâhî kudret akışlarını sergiler. İnsan da böyledir. Hayat ihtirasının girdaplarında, çöllerdeki kum fırtınaları gibi çalkalanır durur. Nefsin sultasında kendisini perîşân eder. Ancak nefs engelini aşması netîcesinde, kâmilleşir. Toprağın bahar yağmurlarından hayat bulduğu gibi feyz ve rahmet tecellîlerine nâil olarak diğergâmlaşır. Böylece kendisine gelen nîmetleri, bir bahâr bereketinin güzellik ve bolluğu içerisinde Allâh rızâsı için münbit topraklar misâli etrâfına infâk eder.

Hazret-i Mevlânâ'nın verdiği tohum misali, o tohumdan meydana gelen bitkinin ya doğrudan doğruya, ya da bir silsilelenmenin sonunda, yine toprağa döndüğünü ifâde etmektedir. Bu kanundan, hiçbir canlı varlık hâriç kalamaz. Bu hâl, kâinâttaki sayısız azamet-i ilâhiyye tecellîlerinden biridir. Tefekkür sahiplerine ne mutlu!.. Âyet-i kerîmede şöyle buyurulmaktadır:

"İnsan, yediğine bir baksın!.. Şöyle ki: Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yardık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) **sizi ve hayvanlarınızı faydalandırmak içindir."** (Abese, 24-32)

Mesnevî: *"İyi talihli ve insan olan kişi bilir ki; zeki olmak, akıllı geçinmek iblisin yoludur; aşk ve kulluk da Âdem'indir."*

"Şeytan gibi zeki olanlar, okyanusta yüzenler gibidir. Koca bir okyanusta yüzen kimsenin kurtulması, nâdirdir. Nihâyet batar, boğulur; yâni aklına güvenip şerîat gemisine binmeyenler, sonunda helâk olurlar."

"Sen yüzmeyi bırak, kendini beğenmekten vazgeç, kini terket! Yüzdüğün su; dere, ırmak değildir, okyanustur! Bu okyanus, aslında kazâ ve kader denizidir!" (c.4, 1402-1404)

Hazret-i Mevlânâ, aklı şeytana mahsus bir sıfat olarak zikrediyorsa da bu, aklın vahiyle terbiye edilmemiş vahşet hâlini ifâde eder. Yoksa akıl, Hakk'a ve hayra ulaşmak için bir ilk sermayedir. Lâkin bu sermaye, sahibini Hakk'a ve hayra ulaştırmaya yetmez. Yani o, lâzım, fakat kâfî olmayan bir vasıtadır. Bundan dolayıdır ki, İslam'da akıl, **"akl-ı nâkıs"**, yani eksik akıl olarak ifâde edilir. Aklın kemâli, kendi kifayetsizliğini telakkî ederek bunu telâfîye medâr olacak vahye bağlanabilmekle, yani teslîmiyetle mümkündür. Akıl, Rabbimizin büyük bir nîmetidir. Ancak bu nîmet, vahyin, yani Kitab ve Sünnet'in içinde bir kıymet ifâde eder. Aksi hâlde sahibini nefsine esir ederek helâke sürüklenmekten alıkoyamaz.

Mevlânâ hazretleri vukuât âlemini bir okyanusa benzetmekte, insanoğlunu da o okyanusta boğulmaya mahkûm bir acemi yüzücü olarak tavsif etmektedir. Beşerî akıl ve irâdeye güvenerek kadere meydan okumaksa hamâkatten başka bir şey değildir. Çünkü akıl ve irâde; kadere, yani murâd-ı ilâhî'ye tam bir teslîmiyete girmedikçe, hiçbir hayırlı netîce gerçekleşmez.

Kader ise, mutlak mânâsıyla meçhûldür. Buna göre insanın gücü nisbetinde sebeplere tevessül edip irâdesini kullandıktan sonra, kadere teslîmiyet göstermesi, yegâne kurtuluş yoludur.

Tarlayı ekmeden nebâtın bitmesini beklemek beyhûde olduğu gibi, sırf tohumu serpmenin, onun yetişip boy atması için yeteceğini düşünmek de kâfî değildir. Tohum atmak insanın işidir; bitkiye hayâtiyet vermek ise Allâh'ın takdir ve kudretine bağlıdır. Bu sebeple insan, tohumu ekmek sûretiyle, **"sebeple-**

re tevessül etmeli" ve bundan sonra, kendi güç ve irâdesini aşan rüzgar, yağmur, zaman ve benzeri bütün unsurlarda, kaderin ve vukuâtın sahibi Rabbü'l-Âlemîn'e **"tevekkül ve teslîmiyet"** göstermelidir.

Mesnevî: *"İlâhî aşk, seçkin mü'minler için bir gemi gibidir. Bu gemiye binenler; âfete, felâkete pek uğramazlar; çoğu zaman da kurtuluşa ererler."*

"Ey Hakk yolcusu! Sen; aklı, zekayı sat da hayranlığı satın al! Çünkü zeki olmak, akıllı olmak; bir fikir yürütmekten, bir zanna kapılmaktan ibârettir! Hâlbuki hayranlık; Hakk'ın güzelliğini, kudretini, san'atını görmek, şaşırıp kalmaktır!"

"Aklı, Hazret-i Mustafa huzûrunda kurban et ve «Allâh'ım bana yeter!» de!" (c.4, 1406-1408)

"Akıl ve zekâ, sana kibir ve gurur verir." (c.4, 1421)

"Aklı, dostun aşkında kurban et! Çünkü bütün akıllar, dostun bulunduğu taraftadır! Çünkü rûhların da, akılların da çıkış yeri Hakk'tır! Bu sebeple aklı, Hakk'ın aşkında kurban et!"

"Akıllı olanlar, akıllarını dostun bulunduğu yere, ötelere göndermişlerdir! Bu dünyada kalan akıl ise, sevgiden haberi olmayan, sevmeyen, sevilmeyen, ahmak olan akıldır!" (c.4, 1424-1425)

Yukarıdaki beyitlerin izahında da bahsettiğimiz gibi aklın doğru kullanılması, onun ilâhî emirlerin "hikmet" ve "maslahat"a uygunluğunu, yani Kitap ve Sünnetin muhtevâsı içinde

hikmetini kavramaya tahsîs edilmesiyle mümkün olur. Bu yapılmayarak, aklı hudutsuz bir kuvvete sahip zannetmek, karıncayı at zannetmek gibi bir hamâkattir.

Mevlânâ hazretleri, *"Aklı, Hazret-i Mustafa huzûrunda kurban et!"* derken onun vâsıtasıyla vâkî olan ilâhî emirlere teslîmiyetin ehemmiyetini ifâde etmektedir. Akıl, bu sûretle -âdeta azgın bir at gibi- **"vahy"**in dizginiyle dizginlenmedikçe sahibini hadsiz hudutsuz iddialara ve bunların netîcesi olan felaketlere sürükler.

İnsan, aklını, Allâh'ın kâinâttaki ilâhî sanatını ve kudret akışlarını farketmeye medâr olan **"hayret"** ve **"hayranlık"** duygusu yolunda kullanırsa, hem **"imân-ı kâmil"** sahibi olur ve hem de bu hayret ve hayranlık sebebiyle aklının kifâyetsizliğini daha berrak bir sûrette müşâhede eder.

Lâkin, bu hayranlıkta mutlak bir istiğrak hâline gelenler, beşerî hayat için zarûrî olan **"temkin"**i ellerinden kaçırdıkları için meczûb olurlar. Bu ise, hayret ve hayranlığın muazzam füyûzât ve bereketine rağmen merduttur. Çünkü beşerî hayatın normal îcabları için bir zaaf sebebi teşkil eder. Bundan dolayıdır ki, dinde **"meczûb"** (sâlik-i meczûb) olmak yerine **"câzib"** (meczûb-ı sâlik) olmak, şâyân-ı tercih ve matlûbdur. Câzib de hayret ve hayranlığa dalmış, **"Allâh, kuluna kâfîdir"** hükmüne ulaşmış ve fakat bununla beraber temkinini de muhafaza edebilmiştir. Mevlânâ'nın tervic eylediği aşk ve istiğrak, hiç şüphesiz böyle temkinle zarflandırılmış bir muhtevadaki aşk ve istiğraktır.

Mesnevî: *"Nefsini alçak gören kişiye, ne mutlu!.. Dağ gibi kendini üstün gören kişinin de vay hâline."*

"Şunu iyi bil ki, bu kibir, ululanma, kendini herkesten üstün görme hâli, öldürücü bir zehirdir. Ahmaklar, bu zehirli şarabı içerek sarhoş olurlar." (c.4, 2746-2747)

Bir mü'minin, bir çok beşerî meziyetlere sahip olmasına rağmen nefsini kifayetsiz telakkî ederek tevâzû tacı ile taçlanması gerekir ki, olgunluk yolunda ilerleme nasib ve lutfuna mâlik olsun. Zirâ kendini mükemmel kabul edenler, eksiklerini düzeltmeye yönelmezler. Çünkü o eksikliklerin varlığını kabul etmezler. Bu, ancak o eksiklikleri idrak edip kendini böbürlenmekten koruyabilenlerin işidir. Bundan dolayıdır ki, hadîs-i şerîfte:

"Kim Allâh Teâlâ'nın rızâsı için bir derece tevâzû gösterirse, bu sebeple Allâh onu bir derece yükseltir. Kim de Allâh'a karşı bir derece kibir gösterirse, Allâh da onu bu sebeple bir derece alçaltır, netîcede onu esfel-i sâfilîne (aşağıların aşağısına) atar." (İbn-i Mâce, Zühd, 16) buyurulmuştur.

Âyet-i kerîmede, Allâh'ın medhettiği mütevâzî kullar şöyle tarif edilmektedir:

"Rahmân'ın kulları ki, yeryüzünde vakar ve tevâzû ile yürürler, câhiller kendilerine (hoşa gitmeyecek) **lâflar attığı zaman, «Selâm!» derler** (geçerler)**."** (el-Furkân, 63)

Diğer âyet-i kerîmelerde ise, insanın kibir ve böbürlenmekten vazgeçmesi emredilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

"Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma!.. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) **ne yeri yarabilir, ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin!"** (el-İsrâ, 37)

"Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Zîrâ Allâh, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri aslâ sevmez!" (Lokmân, 18)

Şuna dikkat etmelidir ki, tevâzû bir kul için meziyet olmakla beraber, Allâh'ın kendisine lutfettiği ni'metlerini yok saymaya sebep olmamalıdır. Buradaki incelik, o ni'metlerin idrâkinde olmakla beraber, bunları, Cenâb-ı Hakk'a izâfe edebilmek dirâyetidir. Buna dinde **"tahdis-i ni'met"**, yani ni'metlerin, Cenâb-ı Hakk'a âid olmak şartıyla varlığını idrak edip şükürde bulunmak denir. Bu kibirlenme değildir. Kibirlenme, o nimetleri nefsine aid kabul etmek, yani kendinden bilmektir. Kârûn'u, nefsinin anaforunda helâke sürükleyen ve nihayet yerin dibine geçmesine sebep olan bu "benlik"tir. Şu hâlde Mevlânâ hazretlerinin yukarıdan beri, akıl, irâde, tevâzû ve kibir gibi mefhumlar hakkında irad eylediği sözleri bu fikrî zeminde telakkî etmek gerekir.

Mesnevî: *"Pâdişahın biri, bir pâdişaha galip gelirse, onu ya öldürür, yâhut zindana attırır."*

"Fakat aynı pâdişah bir düşkün yaralıyı, zavallı bir dertliyi bulursa, yarasına merhem kor, ona ihsânda bulunur."

"Kendini üstün görmek, pâdişah olduğu için kibirlenmek bir zehir olmasaydı, o gâlip pâdişah, mağlûp ve esîr olmuş pâdişahı, suçu olmadığı hâlde niçin öldürürdü?"

"O düşkün dertliye kendisine bir hizmette, bir kullukta bulunmadığı hâlde neden iyilik ediyor, ona acıyor? Bu iki duruma bakıp kibrin nasıl bir zehir olduğunu anlaman mümkündür." (c.4, 2750-2754)

Mevlânâ hazretlerinin yukarıdaki beyitlerde zikrettiği misâl, tevâzû ve kibrin muhâtaplarında husûle getirdiği irâdî tezâhürleri anlatmaktadır. Gerçekten yaralı bir insana, onun kim oldu-

ğunu, iyi veya kötü bir insan olup olmadığını bilmeksizin herkes yardıma koşar. Çünkü onun muzdarip hâli, onu görenlerin merhamet ve yardım duygularını tahrîk eder. Kibirli ve iddiâlı bir insanınsa, muhatabında hâsıl edeceği hisler bunun tam aksinedir. Onu rekabete sevkeder. İş, güç gösterisine döner. Bu demektir ki; tevâzû, beşerî dertlere devâ ve âcizliklere çâre bulmak husûsunda, sahibi için büyük bir nimet olduğu hâlde, kibirli bu nimeti peşînen ve kendi elleriyle yok etmiş olur. Hulâsaten, tevâzû ve acziyet, merhameti celbeder; hem Allâh katında, hem de kul katında…

Mesnevî: *"Birtakım kötü kişilerin elinden kurtarabilmek için Hızır -aleyhisselâm- gemiyi deldi, sakatladı."*

"Mâdem ki kırık olan, dökülen, perîşan olan kurtuluyor; sen de kırıl dökül, perîşan ol. Kurtuluş ve selamet yokluktadır. Haydi, sen de benlikten, varlıktan kurtul, yokluğa doğru git."

"İçindeki madende birazcık altın, yâhut gümüş bulunan bir dağ, kazma yaraları ile paramparça olur."

"Kılıç, boynu olan kişinin boynunu keser. Gölge ise yerlere serilmiştir. Boynu ve bedeni olmadığı için onun yaralanması ve kesilmesi de yoktur." (c.4, 2756-2759)

Mevlânâ hazretleri yukarıdaki beyitlerinde de aynı gerçeği bir başka cihetle ifâde etmektedir. Şöyle ki, mütekebbir olanlar, kendilerinde vehmettikleri meziyeti sağa sola mübalağa ile takdim ettiklerinden, muhâtabların iştihâsını kabartır ve onların husûmetlerini celbeder. Meşhûr bir darb-ı meselde:

"Bülbülün çektiği, dili belâsıdır." denilmiştir. Bu demektir ki, bülbülün o güzel nağmesi olmasa, kimse onu kafese sokmaz. Gerçekten hiçbir zaman kafeste karga beslendiği görülmemiştir.

Buradan çıkan bir netîce olarak şunu da söylemek lâzımdır ki, meziyetli insanın hasmı bulunmak, âdeta dünyada menfî bir kâidedir. Velev böyle bir insan, peygamberler gibi yalnızca hayır ve fazîlet tevzii vasfında bulunsa bile… Bu gerçeği ifâde için şâir:

Nâ-ehil olur muârız-ı ehil
Her Ahmed'e bulunur bir Ebû Cehil

demiştir.

Mesnevî: *"Ey dünya malı için çırpınan ve dünyaya tapan gâfil!.. Firavun'da olan kötü ahlâk, tamamıyla sende de var! Sen de kibirlisin, sen de kendini beğeniyorsun, sen de mal ve şehvet peşinde koşuyorsun! Fakat senin ejderhan, yâni nefsin, âcizlik, yoksulluk kuyusuna düşmüş, güçsüz kalmış da Firavun gibi saldıramıyor, bir şey yapamıyor!"*

"Yazıklar olsun! Bu söylenilen sözlerin hepsi de senin hâllerin, senin kötü huylarındır; tutuyor, sen onları Firavun'un üstüne atıyorsun!"

"Hâlbuki senin kötü hâllerinden, kötü huylarından söz edilse, canın sıkılır, hoşuna gitmez; başkalarından bahsedilse sana masal gibi gelir!.." (c.3, 971-973)

Her insanda **"nefsâniyet"** ve **"ruhâniyet"** temâyülleri bir arada bulunur. Zîrâ Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Nefse ve onu yaratılış maksadına uygun olarak şekillendirip, ona fücûr ve takvâsını ilhâm edene andolsun!" (eş-Şems, 7-8) buyurmuştur.

Fücûr ve takvâ, insana dâimâ telkin ve fısıltı hâlindedir. Bu yüzden insan şahsiyeti, hayra sevkeden ruhâniyet veya rahmâniyet ile, şerre sevkeden nefsâniyet arasında bir çatışma, yani harb sahası gibidir.

İnsanoğlunun, nefsine mutlak bir sûrette gâlip geldiği takdirde melekten üstün; aksine ona yenilip tam mânâsıyla tâbî olduğu takdirde de hayvandan aşağı (belhüm edall) olduğu kabul edilmiştir. Bu "melekten üstünlük" keyfiyeti, meleğin hayra ve Hakk'a yönelmek husûsunda, önünde **"nefs"** gibi bir engel bulunmamasına mukâbil, insanoğlunun böyle müthiş bir engeli aşmasından dolayıdır. Bunun mânâsı, her insanda meknûz, müessir bir **"Firavun olmak"** temâyülü vardır. Lâkin herkesin şartları ve imkânları bir ve aynı olmadığından, kiminde bu temâyül, küçük küçük filizler hâlinde mevcut bulunmasına mukabil; kiminde de imkânların elvermesiyle dehhâmeleşir, yani anormal derecede büyür, gelişir.

Mevlânâ hazretleri bu nükteye işâret ederek tarihteki meşhur Firavun'u tenkid ve târiz oklarına hedef kılanların, kendi nefislerinde de küçük bir Firavun mevcut olduğunu unutmamalarını ister. Zîrâ bu küçücük Firavun, şartları îtibariyle tarihteki meşhur Firavun'un şartlarının mükemmelliğine ulaşamadığı için kendi kabuğunda kalmıştır. Şâyet o da gelişme imkânı bulmuş olsa, zulmü ve benliğiyle müşahhaslaşmış Firavun'dan asla geri kalmazdı.

Bu sûretle Hazret-i Mevlânâ, başkalarını tenkid edenlerin de çoğu kere o tenkitten kendi nefislerinin berî olduğu zannı ile

kendini kandırdıklarını ve bu hâlin kibirden neş'et ettiğini işaret etmektedir.

Yine aynı mânâyı te'kid eden başka bir beytinde Mevlânâ hazretleri şöyle buyurmaktadır:

"Kibir, kendini üstün görüş, durmadan mevkî, rütbe, mal ve mülk arar; çünkü külhan, tezekle kızışır.

Bu iki dadı, yani mevkî ile mal; deriyi semirtir, kalınlaştırır; içine yağ, et, kibir ve gurur doldurur."

Mesnevî: *"Kibir yolunda önde giden, yol gösteren İblis'tir; çünkü mevkî tuzağına ilk düşen, avlanan odur."* (c.5, 1950)

"Bu hastalık, iblis hastalığıdır; iblis, benliğe kapılmıştı da «Ben, Âdem'den daha hayırlıyım.» demişti. Aslında bu hastalık, her mahlûkun, her insanın nefsinde vardır." (c.1, 3216)

"Ey alçak gönüllülük, tevâzû perdesi altında benlik hastalığını gizleyen kişi!.. Birisi denemek kastı ile seni kızdıracak, coşturacak, karıştıracak olursa, içinde pislik bulunan su bulanır da pisliğin rengi meydana çıkar." (c.1, 3218)

Mahlûkât içinde sadece insanlar ve onlarla birlikte cinler, "nefs" ile mücehhezdirler. Şeytan da Allâh'a âsî olmadan evvel meşhûr bir kanaata göre, "meleklerin hocası" olduğu hâlde, cin soyundan bulunmak îtibariyle nefse mâlikti. Bu yüzden, Cenâb-ı Hakk'ın Âdem'e secde edilmesi husûsundaki emrine melekler tereddüdsüzce uydukları hâlde, şeytan, bir kıyas yaparak ateşten yaratılmış olan kendisinin, topraktan yaratılmış olan

Âdem'e fâikiyetini (üstünlüğünü) iddiâ ile ona secde etmekten imtinâ etmiş ve Allâh'a âsî olmuştur. Allâh Teâlâ şeytana:

"–Hanginiz üstün?" diye sormamıştı.

Ondan, secde emrine itaat etmesini istemişti. Şeytan ise, Cenâb-ı Hakk'ın bu emrini görmezden gelerek bir kıyaslamaya gitti. Bizler de Cenâb-ı Hakk'ın açık emirleri karşısında kaçış yolları arar, cüz'î aklımızla bu emir ve yasakları bertaraf etmek için âciz aklın çârelerine başvurursak, şeytanın düştüğü felâket ve hüsrâna dûçâr oluruz. Meselâ, ribâ ile iş görüp, "Ben bununla zengin olup hayır ve hasenât yapmak istiyorum." diyenler gibi…

Yukarıda zikredildiği üzere, nefs engeline takılarak ilâhî emre muhalefet etme yolunda ilk örnek şeytan olduğundan, bu tarzdaki bütün fiillerin kaynağını teşkil eden tekebbür (kibirlenme) şeytana izâfe edilmiş ve bu bâbdaki ameller, **"şeytanın amelleri"** olarak kabul edilmiştir. Mevlânâ, kibir sâikıyla Haktan yüz çevirenleri bu sebeple şeytanın etbâı, yani ona tâbî olanlar şeklinde telakkî ve beyân buyurmaktadır. Şeytanın bu ilk ameline paralel düşenler de şeytan gibi merdûd (reddolunmuş) ve makhûr (kahrolunmuş) olmaktan kurtulamazlar.

Kibir Şaşkınlığı

«Benlik» ve «iddiâ»nın girdiği yerde mevkî ve rütbenin putperestliği başlar, orada aslâ rahmet tezâhür etmez. Kibir benlik ve iddiâ, rûhânî hayâtın kanseridir.

KİBİR ŞAŞKINLIĞI

Küçük bir fâre kocaman bir devenin yularını kapmış, eline almış, kurula kurula gidiyordu. Deve, kendi huyu, uysal tabiatı yüzünden, onunla yol alıp giderken fâre, kendi küçüklüğünü göremeden:

"–Meğer ben ne müthiş bir pehlivanmışım, develeri sürükleyebilecek bir yiğitmişim!" diye böbürleniyordu.

Gide gide bir nehrin kenarına geldiler. Nehri gören fare, kibrinin şaşkınlığı içinde donup kaldı. Onun kibrinin farkında olan deve ise, mânidâr bir şekilde:

"–Ey dağda, ovada bana arkadaşlık eden! Neden durakladın? Neden böyle şaşırıp kaldın? Haydi, yiğitçe nehrin içine gir. Sen benim kılavuzum, öncüm değil misin? Yol ortasında böyle şaşırıp kalmak, sana yaraşır mı?" dedi.

Mahcûp düşen fâre, kekeleyerek şöyle cevap verdi:

"–Arkadaş! Bu su pek büyük, pek derin bir su; boğulurum diye korkuyorum."

Deve suyun içine girip:

"–Ey kör fâre! Su diz boyu imiş, korkmana gerek yok!" dedi.

Fâre çaresiz ve mahcûp îtirafına devam etti:

"–Ey hünerli deve! Nehir sana göre karınca, bize göre de ejderha gibidir. Çünkü dizden dize fark vardır. Benimki gibi yüz tane dizi üst üste koysak, ancak senin bir dizin eder."

Bunun üzerine akıllı deve, fâreye şu nasîhatte bulundu:

"–Öyleyse, gurur ve kibire aldanıp bir daha terbiyesizlik etmeye kalkma; haddini bil! Sana olan hoş görüş ve müsâmahama kapılıp şımarma; çünkü Allâh, şımaranları sevmez!..

Var git; sen, kendin gibi fârelerle boy ölçüş!"

Artık, iyiden iyiye gerçeği anlayıp utanmış bulunan fâre:

"–Tevbe ettim, pişman oldum. Allâh için olsun şu öldürücü, şu boğucu sudan beni geçir!" diye yalvardı.

Böylece deve, yine merhamet edip ona acıdı da:

"–Haydi! Sıçra da hörgücümün üstüne çık, otur! Bu sudan geçmek veya başkalarını geçirmek benim işimdir. Zîrâ vazîfem, senin gibi yüz binlerce âcize hizmetten ibarettir." dedi ve fareyi nehrin öbür tarafına geçirdi.

Hazret-i Mevlânâ'nın Mesnevî'de anlattığı bu hikâyede fâre; başından büyük işler görmeye kalkışan, kendini başkalarından üstün gören, böbürlenen bir kişinin sembolüdür. Deve ise sabırlı, tecrübeli, hünerli ve kâmil bir insanın remzidir.

Hazret-i Mevlânâ'nın bu kıssayı nakletmekten murâdı da, ondan nice ibretli düşünce, fikir ve hisseler aksettirmektir. Cümlelerinin her birini bir irfan deryâsı hâlinde söyleyen Hazret-i Pîr, buradan çıkarılması gereken nükteleri de yine kendisi şöyle ifâde buyurur:

"İblis, önceleri melekler arasında büyük tanınmış, kendini üstün görmeye alışmıştı. Bu alışkanlığı yüzünden şı-

mardı ve Allâh'ın emrinin azamet ve haşmetinin farkına varmadı; Âdem -aleyhisselâm-'ı hakîr, aşağı gördü. Böylece aşağıların aşağısı bir âkıbete dûçâr oldu..."

"Bil ki, bakır, altın olmadıkça bakırlığını bilmez. Gönül de mânevî kıvâma ulaşmadıkça hatalarını görmez, süflîliğini anlamaz. Ey gönül! Nefsin kibir ve gurur çukurundan kurtul da sen de bakır gibi iksîre hizmet edip bir altın hâline gel! Gönülleri kuşatan sevgiliye hizmet et!.."

"Bu sevgililer, gönül sahibi olanlardır. Gece ile gündüz birbirinden nasıl çekinir ve ayrılırsa, onlar da dünyadan öyle çekinir, öyle kaçıp dururlar..."

Bütün bu anlatılanlar gösteriyor ki, «benlik» ve «iddiâ»nın girdiği yerde mevkî ve rütbenin putperestliği başlar, orada aslâ rahmet tezâhür etmez. Zîrâ benlik ve iddiâ, rûhânî hayâtın kanseridir.

Benlik ve iddiânın kaynağı ise, insanın, ilâhî kudret karşısında kibirlenmesidir. Yani büyük bir sahrada bir kum tanesi bile olmamasına rağmen bu mevkîini unutarak elindeki, Allâh'ın ihsan ettiği birtakım emânet imkânlara aldanmak sûretiyle kendisini büyük görmesi, kibirlenmesidir. Kibir ise, hiç şüphesiz insana, onu olduğundan daha güçlü, hünerli ve kabiliyetli gösterir. Oysa mahlûkâtta ne kadar güç varsa, Cenâb-ı Hakk'ın ihsân ettiği güç değil midir? Bu hakîkati idrâk edemeyenlere çok yazık! Nitekim Firavun ve Nemrud'un ilâhlık iddiâsına kadar varan kibirleri ve netîcede ilâhî intikâma dûçâr olmaları mâlûmdur.

Onun için Cenâb-ı Hak, Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ve ashâbına, bilhassa büyük zaferlerden sonra dâima tevâzu ve teslîmiyet telkin buyurmuş ve onların nefsânî bir böbür-

lenme içine girmelerine mânî olmuştur. İslâm'ın var oluş mücâdelesi olan Bedir muzafferiyeti hakkında, mü'minlere, onların ihlâslarına göre önce bin, sonra üç bin, daha sonra beş bin melek gönderdiğini beyân buyurmuş ve:

"...(Rasûlüm!) **Attığın zaman Sen atmadın, ancak Allâh attı!.."** (el-Enfâl, 17) âyetini inzâl eylemiştir.

Bu yüce ve ilâhî terbiye netîcesinde, Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ve sahâbe-i kirâmın hâli, bütün ümmete ebedî bir örnek teşkil etmektedir. Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Mekke'yi fethinde, o gün aslında içine girdiği şehirden çok gönülleri fethetmişti. O mübârek beldeye girerken de zafer işaretleriyle değil, şükrân hisleri içinde ve devesi üzerinde secde hâlinde idi.

İşte bütün bu yüce hâller:

"Nefsini bilen Rabbini bilir!.." (Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, II, 361) düstûrunu tâlim etmektedir.

Zîrâ kendi hâl ve mevkiini bilen her kul, ona göre hayat sürer, yâni Yaratıcısını ve O'nun yüce emirlerini idrâk ederek yaşar. Yoksa hikâyede geçen fârenin deve karşısında şımarması, onun kendi cüceliğinden habersiz oluşundandır. Nitekim kendini bilince devenin gücünü de idrâk etmiştir. Yine bir karınca da, eğer fil ile güreşmeye kalkarsa, bu da onun kendi aciziyetinin farkında olmamasından dolayıdır. İşte insan da, eğer Rabbine kulluk etmiyor ve kibir, gurur bataklığında geziniyorsa, o da kendisinden haberdâr değildir, âdeta ilâhî azamet karşısında bir körebe oyununun içindedir, demektir. Onun için en mühim mesele, kendimizi tanımak ve böylece Rabbimizi tanımaktır...

Kendini tanıyanlar, hiçbir zaman kibre ve gurura düşmez, bilâkis tevâzularını artırır ve mahfiyete bürünürler.

Kendini bilen bir insana misal olarak, Hazret-i Hüseyin'in başından geçen şu olay ne kadar ibretlidir:

Bir gün Hazret-i Hüseyin -radıyallâhu anh- yoldan geçerken, ekmek kırıntıları yiyen fakirlere rastladı. Fakirler:

"–Ey Allâh'ın kulu! Buyur, gel!.." diye davet ettiler.

Hazret-i Hüseyin, kibirli bir insan olmadığı ve kibirlilerden de hiç hoşlanmadığı için hemen atından inip onlarla beraber yediklerinden yemeye başladı. Yemek bitince, Peygamber Efendimizin güzel torunu:

"–Ben, sizin davetinize uydum. Haydi, şimdi de ben sizi davet ediyorum. Buyrun, bizim eve!.." der. Hep beraber hane-i saâdetlerine gidip yemek yerler.

Kendini tanıyanlar, devamlı şükür ve secde hâlinde yaşarlar.

Kendini tanıyanlar, ebedî saâdete hazırlanırlar.

Kendini tanıyanlar, yüce Allâh'a, Rasûlullâh'a ve ehl-i îmâna dost olarak hayatlarını devam ettirir, sonsuzluk kervânına dâhil olurlar.

Kendi yaratılış hikmetinden habersiz olanlar ise, bütün bu güzelliklerden mahrûmdur. Şeyh Sâdî'nin dediği gibi:

"Fıstık misâli kendisinde bir iç var zanneden kimse, soğan gibi hep kabuk çıkar..."

Böylelerini Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh- şöyle îkâz buyurur:

"Ey gâfil insan! Madem ki peygamber değilsin, ötelerden haber alamıyorsun, sana uyanlar da yok; bu yolda haddini bil, kendi safında kal; ileri gitme! Yürüdüğün hakîkat yolunda da büyük bir velînin arkasından yürü ki, bir gün nefsaniyet kuyusundan çıkıp Hazret-i Yûsuf gibi bir mânâ padişahı olasın."

"Madem ki Hakk'ta fânî olup Hakk'ın lisânı olamadın; bâri kulak kesil! Bir şey söyleyeceksen bile suâl tarzında söyle de, sözün bir şeyler öğrenmeye yarasın! Padişahlar padişahıyla, hiçbir şeyi olmayan fakir ve muhtaçlar gibi konuş!"

"Kibrin ve kinin başlangıcı, her türlü nefsânî arzulardan, bilhassa Kârûn gibi bir zenginliğe ve dünyevî isteklere karşı duyulan aşırı sevgidendir. Bu aşırı arzuların gönle yerleşip kalması, kök salması da âdet ve alışkanlıktandır."

"Kötü huy alışkanlıkla kuvvetlenince, seni ondan vazgeçirmek isteyene kızarsın, kin bağlarsın. Puta tapanlar bile alışkanlıkla puta tapmayı huy edindiklerinden, putun etrafında toplanırlar; onları yollarından alıkoyanlara düşman kesilirler..."

Bu kibir hâli ise, nefret edilecek olmasının yanı sıra, bir o kadar da acınacak bir perişanlıktır. Nitekim, merhametin pek çok şûbesi vardır. Bunlardan biri de, zayıfa, fakire ve garîbe acımaktan ziyâde; gururlu ve kibirliye acımaktır. Çünkü bir bakıma mağrur; sefih vicdânına uymak, nefsinin esîri olmak ve gönlünü perişan etmekle kulluk haysiyetini ziyân eylemiş ve iblisin arkadaşı olmuş bir zavallıdır. Büyük Anadolu velilerinden Yûnus Emre bu konuda şöyle der:

Gönül pasın yudunısa
Kibr ü kini kodunısa
İkrar bütün olmayınca
Erden nazar olmayısar

Rabbimiz, bizleri kibir ve gurur şaşkınlık ve şımarıklıklarından muhâfaza buyursun! Nefsimizi tanıyarak Hakk'a kulluk ve ibâdet dolu bir hayat yaşayan sâlihlerden eylesin!..

Âmîn!..

Kalbdeki Çıban

Kibir ve Ucub

Kibir, kendinden başkasını hor ve hakir görmek; ucub ise, kendini beğenmek ve şahsını başkalarından üstün bilmektir. Kibir ile ucub, birbirinden ayrılmayan iki çirkin vasıftır. Bu illetlerin netîcesi, dünyâda huzursuzluk, âhirette ise ilâhî azap tecellîleridir.

Kalbdeki Çıban

KİBİR ve UCUB

Cenâb-ı Hak, dünyâ hayâtını bir imtihan âlemi olarak yaratmış, bu yüzden insanoğlunu hayra da şerre de temâyül edebilecek bir kâbiliyet ile techîz etmiştir. Dolayısıyla her bir kulun iç dünyâsı, hak ile bâtıl ve hayır ile şer temâyülleri arasında bir mücâdele sahasıdır. Cenâb-ı Hak, kullarının bu mücâdeleden gâlip çıkarak cennete nâil olabilmeleri için onlara başta peygamberler olmak üzere hidâyet rehberleri lutfetmiştir.

Bu ilâhî yardıma rağmen, insanların pek çoğu gafleti bertaraf edemedikleri için yaratılışlarındaki nefsânî arzuları azgınlaştıracak bir yol tutarlar. Böyle kimselerde görülen en çirkin iki vasıf da; **"kibir ve ucub"**dur.

Kibir, kendinden başkasını hor ve hakir görmek; **ucub** ise, kendini beğenmek ve şahsını başkalarından üstün bilmektir. Kibir ile ucub, birbirinden ayrılmayan iki çirkin vasıftır. Bu illetlerin netîcesi, dünyâda huzursuzluk, âhirette ise ilâhî azap tecellîleridir. Bu iğrenç huylar, kişinin kalbi ile güzel ahlâk arasına çekilen birer mânevî âfet perdesidir.

Kibir ve ucub sâhibi kişi, herkesi küçük görme illetine müptelâ olduğu için **"gayz, kin, yalan, iftirâ ve öfke"** gibi her türlü nefsânî kötülüğü sînesinde barındırır ve netîcede rûhuna zehir saçar. Diğer yandan bunların zıddı olan **"tevâzû, merhamet, samimiyet, doğruluk, kanaat"** gibi ne kadar insanî güzel-

likler varsa, onlara da menfîliklerdeki şiddeti nispetinde vedâ eder. Çünkü cennete girmeye mânî olan bu cehennemî vasıflar, ahlâkî kıymetler ile bir arada barınamaz.

Ashâb-ı kirâmdan Hazret-i Câbir -radıyallâhu anh- diyor ki:

Birgün, Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e gittim ve kapısını çaldım. Rasûl-i Ekrem Efendimiz:

"–Kim o?" diye sordular.

"–Benim!" diye cevap verdim.

Bunun üzerine Allâh Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Benim, benim!" diye tekrar etti. Gâliba bu cevâbımdan hoşlanmamıştı." (Buhârî, İsti'zân, 17)[8]

Ârifler sultânı Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh-, bu hadîs-i şerîfteki nükteleri gönül lisânıyla şöyle şerh eder:

"Birisi geldi, bir dostun kapısını çaldı. Dostu içerden:

«–Ey güvenilir kişi, kimsin?» diye seslendi.

Kapıyı çalan:

«–Benim.» deyince, dostu:

«–Öyleyse git! Senin için henüz içeri girme zamanı değildir. Böyle bir mânevî nîmetler sofrasında ham kişinin yeri yoktur.» dedi.

Ham kişiyi, ayrılık ve firak ateşinden başka ne pişirebilir? Nifaktan, iki yüzlülükten onu ne kurtarabilir? O zavallı adam kapıdan döndü, tam bir sene yollara düştü, dostunun ayrılığı ile yandı, yakıldı. O yanık âşık, ayrılık ateşi ile pişe-

8. Şârihler, bu hadîsin şerhinde şu işârî mânâya da yer vermişlerdir: Peygamber Efendimiz, Hazret-i Câbir'in "ben" demesinden râzı olmadı. Çünkü, "ben" sözünde benlik, kibir ve büyüklük vardır.

rek döndü geldi, dostunun evi etrafında yine dolaşmaya başladı. Ağzından sevgili dostunu incitecek bir söz çıkmasın diye, binbir endişe içinde ve yüzlerce defa edep gözeterek kapının halkasını yavaşça vurdu. Dostu içerden:

«–Kapıyı çalan kimdir?» diye seslendi.

Adam:

«–Ey gönlümü almış olan! Kapıdaki de sensin.» cevabını verdi.

Dostu:

«–Mâdem ki, şimdi "sen", "ben"sin. Ey "ben" olan, "ben"den ibâret olan, haydi gir içeri! Bu ev dardır; bu evde, iki "ben"i alacak yer yoktur. İğneden geçirilecek bir iplik, ayrılır da iki iplik olursa, yâni ucu çatallaşırsa iğneden geçmez. Mâdem ki sen tek katsın, birsin; gel bu iğneden geç!» dedi." (c.1, 3056-3064)

Demek ki seven, sevdiğinin hâliyle hâllenip onunla aynîleşme yönünde belli bir kıvâma gelmeden, gerçek bir dost olamaz. Bu sebepledir ki artık, o olgunluğa erişen kapıdaki adam, içeriden gelen:

"–Kim o?" suâline:

"–Bir ben ki, baştan başa sen!" ifâdesiyle karşılık vererek, dostuyla hemhâl oluşun makbûl olan seviyesini elde ettiğini bildirmiş olmaktadır.

Hazret-i Mevlânâ şöyle devam eder:

"Ey nefsindeki benliği alt eden kişi! Gel, içeri gir. Sen, artık bahçedeki dikenler gibi gülün zıddı değilsin! Sen şimdi güllere şâh olansın!

Nefsini alçak gören kişiye, ne mutlu. Kendini üstün gören kimsenin de vay hâline! Şunu iyi bil ki, bu kibir ve ucub,

yâni kendini üstün görme hâli kahredici bir zehirdir. Ahmaklar, bu zehirli şarabın sarhoşu oldukları için kendilerinde varlık hissederler.

Bahtsızın biri bu zehirli iksirden içerse neşe ile bir an başını sallar. Sallar amma biraz sonra da insanlığa vedâ eder, rezil olur.

Ey aklı başında kişi! Şunu iyi bil ki; kılıç, boynu olan kişinin boynunu keser. Gölge ise yerlere serilmiştir. Boynu ve bedeni olmadığı için onun yaralanması ve kesilmesi de mümkün değildir.

Ey doğruluktan sapmış kişi! Büyüklük taslamak, kibre, gurura ve ucba kapılmak, odunun üzerine ateş koymak gibidir. Böyle bir ateş üzerine sen nasıl gidiyor da kendini ateşe atıyorsun?

Dikkatle bak da gör; yerle bir olan gölgeler, hiç oklara hedef olabilir mi?

Yerden başını kaldırıp varlık gösteren, böbürlenen kişi ise, oklara hedef olur. Çâresiz, oklar onu delik deşik ve perişan eder durur."

Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme! Ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Zîrâ Allâh, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri aslâ sevmez! Yürüyüşünde tabiî ol! Sesini alçalt!.." (Lokmân, 18-19)

"Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) **ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin."** (el-İsrâ, 37)

Birgün, Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdular:

"Kalbinde hardal tanesi kadar îmân olan hiçbir kimse, cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan hiçbir kimse de cennete giremez." (Müslim, Îmân, 148-149)

Ebedî saâdet için kalbdeki îmânın ne büyük bir cevher olduğunu, buna mukâbil insanın rûhunu zehirleyen kibrin de, ne kadar vahim bir âhiret felâketi olduğunu vurgulayan bu nebevî beyân üzerine ashâbdan biri:

"–Yâ Rasûlallâh! İnsan elbisesinin, ayakkabısının güzel olmasını istemez mi?" deyince, Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şu karşılığı verdi:

"–Şüphesiz ki Allâh güzeldir; güzelliği sever. Kibir (ise nîmetleri kendinden bilerek) hakkı inkâr etmek ve insanları küçük görmektir." (Müslim, Îmân, 147; Tirmizî, Birr, 61)

Yine Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, katı kalpli, kaba, cimri kimselerle birlikte kurularak yürüyen kibirli insanların da cehennem ehlinden olduğunu belirtmiş[9] ve:

"Elbisesini kibirle yerde sürüyen kimseye Allâh merhamet nazarıyla bakmaz." (Müslim, Libâs, 42) buyurmuştur.

Kibir ve ucbun ne ağır bir cürüm olduğunu tebârüz ettiren diğer hadis-i şerîflerde de şöyle buyrulmuştur:

"Vaktiyle kendini beğenmiş bir adam, güzel elbisesini giymiş, saçını taramış, çalım satarak yürüyordu. Allâh Teâlâ, onu yerin dibine geçiriverdi. O şahıs kıyamete kadar de-

9. Buhârî, Eymân, 9; Müslim, Cennet, 46.

belenerek yerin dibini boylamaya devam edecektir." (Buhârî, Enbiyâ, 54; Müslim, Libâs, 49-50)

"Cennet ile cehennem münâkaşa ettiler.

Cehennem:

«–Bende zorbalar ve kibirliler var.» dedi.

Cennet:

«–Bende zayıflar ve yoksullar var.» dedi.

Bunun üzerine Allâh Teâlâ onların çekişmesini şöyle hâlletti:

«–Ey cennet! Sen Benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim. Ey cehennem! Sen de Benim azâbımsın. Dilediğime seninle azâb ederim. Ben, her ikinizi de dolduracağım.»" (Müslim, Cennet, 34)

"Bir kimse, kibirlene kibirlene sonunda zâlimler gürûhuna kaydedilir. Böylece zâlimlere verilen cezâ ona da verilir." (Tirmizî, Birr, 61)

Kibir ve ucub târihi, İblis'ten başlayarak Nemrudlar, Firavunlar, Kârûnlar ve Ebû Cehiller gibi nice ahmakların âleme ibret olan âkıbetlerini sergilemektedir. Bu zavallılar silsilesi, sayıya gelmeyecek kadar uzundur.

Kur'ân-ı Kerîm'de, kibrin ilk temsilcisi olarak iblis gösterilmektedir. O, **"Âdem'e secde et!"** emri karşısında büyüklük tas-

lamış, netîcede bu kibri onu küfre sürüklemiştir. (el-Bakara, 34) Allâh Teâlâ, iblisin bu davranışına karşı:

"...Böbürlendin mi, yoksa gerçekten yücelmiş olanlardan mısın?" (es-Sâd, 75) buyurmak sûretiyle de, onun secde etmeyişinin gerçek yücelikle bir alâkasının bulunmadığını ve sadece büyüklük kuruntusundan kaynaklandığını beyân etmiştir.

Demek ki "**ben**" iddiâsı, mânevî yolun bir nevî kanseridir. İblis, meleklerin hocası iken, benliği yüzünden ebedî hüsrâna dûçâr olmuştur.

Nemrud da, Hazret-i İbrâhîm'in "tevhid dâvâsı" karşısında kibre kapılarak:

–"Ben, İbrâhîm'in söylediği semâların Rabbine harp îlân ediyorum." dedi. Böylece büyüklük taslayıp etrafındakilere böbürlenmek sûretiyle, kudret ve azametini değil, bilâkis hamâkat ile alçaldığı seviyesini ortaya koydu.

Ebû Cehil ve emsâlleri de Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in nübüvvetini vicdânen kabul ettikleri hâlde, nefsâniyetleri sebebiyle inkâr etmişlerdi. Zîrâ îmân ederek, o zamanlar ekseriyeti zayıf ve kölelerden oluşan mü'minlerin safında yer almayı gururlarına yediremedikleri için budalaca bir inada sürüklenmişler ve:

"...Bu Kur'ân, iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?" (ez-Zuhruf, 31) diyecek kadar kibir ve ucbun gayyâlarına düşmüşlerdi.

Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in saâdet rehberliğini ve getirdiği istikbâl haberlerini teşekkürlerle, minnetlerle karşılayacakları yerde, -ne hazindir ki- kibir ve gururla-

rı yüzünden çok çetin bir inatla, yüz kızartıcı menfîliklerle, alay, hakaret ve iz'âçlarla karşılamışlardır.

Firavun da, vezîri Hâmân'a:

"–Bana tuğla pişirip yüksek bir kule yap ki, şu Mûsâ'nın Rabbini araştırayım." diyecek kadar ahmaklaşmıştır.

Bu ahmaklar silsilesinin yakın tarihimizdeki temsilcilerinden, Rus astronot Gagarin'in:

"–Ben, gökyüzünde Allâh'a rastlamadım." demesi de aynı ahmaklığın tekerrüründen başka bir şey değildir.

Gönüllerin îmân güzellikleri ve ahlâkî fazîletlerle tezyîn edilebilmesi, ancak "kibir ve ucub"dan temizlenmesiyle mümkündür. Geldiği yeri düşünmeden, gideceği yeri hesâba katmadan, kendisine türlü nîmet ve imkânlar bahşeden Allâh Teâlâ'nın emirlerine muhâlefet ile kibre saplanmak, ne hazin bir gaflet ve ne korkunç bir âhiret sefâletidir. Mütekebbir Kisrâları kırıp yerin dibine geçiren, zâlim Kayserleri helâk fırtınalarıyla savuran, Firavunlara azap denizinin ortasında çâresizlik ve acziyetin en fecîsini tattıran kibir ve ucbun, bu nevî hazin akıbetlerini hatırdan çıkarmamak îcâb eder.

Dünyâ ve âhiret hayâtına bu derecede zarar veren kibir ve ucub da, diğer menfî temâyüller gibi -mutlak sûrette değilse dekontrol altına alınarak bertaraf edilebilir. Yeter ki, Allâh'ın emir ve nehiylerine lâyıkıyla gönül verilebilsin. Zîrâ İslâm, yalnız kibir ve ucbu değil, benzer bütün menfîlikleri bertaraf etmek, müsbet temâyülleri de, geliştirmek husûsundaki reçetelerin en mükemmellerine sâhiptir. Bunların hayata tatbiki için de, Rasû-

lullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in numûne-i imtisâl hâl ve tavırları, çok zengin bir fiilî kıstaslar deryâsı teşkîl eder. Yâni Allâh'ın râzı olacağı bir hayat yaşayabilmek için, ilâhî emirleri doğru öğrenmek, bunları tatbik husûsunda Allâh Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'i elden geldiğince taklîde çalışmak, ayrıca bütün güç ve imkânları Allâh'ın rızâsını kazanmaya yönlendirmek şarttır. Bu, işin zâhirî kısmıdır. Bir de mânevî veche vardır. O da, güzel ahlâk sâhibi olmak husûsunda, Cenâb-ı Hakk'a dâimî bir duâ ve ilticâ hâlinde bulunarak haramlardan korunmaya çalışmaktır. Zîrâ, haram gıdâ ve gâfilâne davranışlar, negatif enerji vermek sûretiyle idrâki matlaştırır.

Ayrıca, rûhunu tasfiye ederek mânen yücelmiş kimselerle berâber olmaya da dikkat edilmelidir ki, onların rûhâniyetinden istifâde edilebilsin. Bütün bu mânevî ölçülere riâyet edildiği takdirde bertaraf edilemeyecek bir menfîlik yoktur. Sâlih ve sâdık kimselerle berâber olmak tedbîri de, fevkalâde ehemmiyetlidir. Zîrâ hâller sârîdir. Kişiye, muhabbet duyduğu kimsenin kaderinden müsbet veyâ menfî bir pay isâbet eder. Bu yüzden kişi, ünsiyette bulunduğu insanlara dikkat etmek mecbûriyetindedir.

Cenâb-ı Hak âyet-i kerîmede:

"Ey îmân edenler! Allâh'tan korkun ve sâdıklarla berâber olun!" (et-Tevbe, 119) buyurmaktadır. Çünkü sâdıklarla berâberlik, onların hâlleriyle hâllenmek istikâmetinde bir rûhî alışveriş imkânı sağlar.

Diğer taraftan, insanda fıtrî bir sermâye olarak bulunan kibir duygusu, iki ağızlı bir bıçak gibi hayra da şerre de kullanılmaya müsâittir. Bu yüzden makbûl olan; bu temâyülü mutlak bir sûrette yok etmek değil, onu kontrol altına alıp hayra istikâmetlendirmektir.

Zîrâ fıtrî bir sermâye olan kibir temâyülünü kullanmanın câiz, hattâ gerekli olduğu durumlar da vardır. Nitekim bunlardan biri olmak üzere; *"Kibirliye karşı kibir, sadakadır."* (Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, IV, s. 366/5299) buyrulmuştur.

Yine İslâm'a karşı mütecâviz bir durumda olan inançsızlara ve fâsıklara karşı İslâm'ın izzet ve haysiyetini muhâfaza etmek için yapılan tekebbür de makbûl sayılmıştır. Zîrâ böyle durumlarda bu fıtrî sermâye yerinde, haklı ve müsbet bir sûrette kullanılmış olur ki, o zaman **"vakar"** adını alır.

Vakar da, tevâzû gibi ahlâk-ı hamîdedendir. Zîrâ Cenâb-ı Hak, râzı olduğu kullarının vasıflarını bildirdiği âyet-i kerîmede:

"(O sâlih kullar)**, yalan yere şâhitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile** (oradan) **geçip giderler."** (el-Furkân, 72) buyurmaktadır.

Nasıl ki, tevâzûun gerekli olduğu durumlarda kibir göstermek, çirkin ve iğrenç ise, vakar vasfındaki tekebbürün câiz ve hattâ gerekli olduğu durumlarda tevâzû göstermek de zillettir.

Yâni yaratılıştaki bütün istîdatları lâyık olduğu ölçüde tutmak ve onları İslâm'ın çizdiği hudutlar çerçevesinde kullanmak lâzımdır. Hayâtı numarasız gözlükler gibi tavır yeknesaklığı içinde yaşamak, İslâm nazarında ne makbul sayılan, ne de arzu edilen bir durumdur. Zîrâ yeri geldiğinde zehir bile şifâ olur.

Velhâsıl, ebedî saâdet için, hayatı, sonsuz ilim sâhibi olan Hak Teâlâ'nın emirleri istikâmetinde yaşamak ve bu emirlerin -tâbir câizse- mantığını kavrama husûsunda büyük bir hassâsiyet göstermek şarttır.

Cenâb-ı Hak, ilâhî intikam ve kahrını celbeden iğrenç vasıflardan lâyıkı vechile sakınabilmeyi cümlemize nasîb ey-

lesin. Bizleri, İslâm'ın izzet ve vakarını taşıyan; ilâhî kudret ve azameti karşısında ise, "hiçliğini" idrâk edip haddini bilen, yersiz övünmelerden sakınan ve:

"O Rahmân'ın (has) **kulları ki, yeryüzünde mütevâzî olarak dolaşırlar..."** (el-Furkân, 63) **âyet-i kerîmesinden lâyıkıyla hissedâr olan kullarından eylesin!**

Âmîn!..

Mesnevî'ye Göre

Gafletten Kurtuluş

Mesnevî: *"Kâinatta her şey O'nun sevgisinin esiri olduğu için köpeğin sızlanması bile Hakk'ın cezbesi, yâni O'nun çekişi iledir. Çünkü herhangi bir şeye rağbet edenin, ona yönelenin karşısında, bir yol vurucu, bir engel vardır. Yâni, köpeğin vazifesi evi korumak, sürüyü beklemektir. Köpeğe bu vazifeleri engel olmasaydı, köpekler de Hakk'ın cezbesi ile dağlara düşerler, birer Mecnûn-ı İlâhî olurlardı."*

"Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi ki, o cezbe sâyesinde leş yemekten kurtuldu da, pâdişahlar pâdişahının sofrası başına oturdu."

"O köpek, Ashab-ı Kehf'in dostluğunu seçtiği, onlarla beraber bulunmanın zevkine vardığı için, mağaranın kapısı önünde kıyâmete kadar çanaksız çömleksiz, rahmet suyunu içip merhamet yemeğini yer durur."

"Köpek postuna bürünmüş, yâni görünüşte hor ve hakir, adı sanı olmayan nice kişiler vardır ki, perde arkasında, Ashab-ı Kehf'in köpeğine verilen sevgi kadehinden içer dururlar."

"Oğlum, o kadehi elde etmek için can ver! Nefisle savaşa girişmeden, başına gelen belalara sabretmeden, hiç üstünlük elde edilebilir mi?"

"Bu sevgi kadehinden içmek için; sabretmek, sıkıntılar çekmek, pek dayanılmaz bir mihnet ve meşakkat de sayılmaz. Sen de sabret ve sıkıntılara katlan ki, sabır; ferah ve neşenin anahtarıdır."

"Dünya pususundan, yâni bedene ait arzu ve isteklere sabretmeden, acılara katlanmadan ve ihtiyatla hareket etmeden hiç kimse kurtulamadı. Çünkü sabır, ihtiyatın eli ayağı gibidir." (c.3, 207-213)

Peygamber Efendimiz, *"Kişi, sevdiği ile beraberdir."* (Buhârî, Edeb, 96; Müslim, Birr, 165) buyurmuşlardır. Muhabbet ve onun netîcesi olan beraberlik, beraber olunanla hemhâl olmayı icab ettirir. Çünkü "hâl sârîdir" ve onun akım vâsıtası **"muhabbet"**tir.

Eskiler, *"Kalpten kalbe yol vardır."* demişlerdir. Bu yol, kalpten kalbe hâl akışını sağlayan muhabbet kanalıyladır. Bu bakımdan kötülere muhabbet edenler, onların hâlleriyle hâllendikleri gibi Allâh'ın sevgili kullarına muhabbet edenler de o sevgili kulların hâlleriyle hâllenirler. Bunu anlamak için, Ashâb-ı Kehf kıssasına dikkatle bakmak gereklidir. Onların köpekleri Kıtmîr, sırf o sâlih kullarla beraberlik sâyesinde yücelmiş ve hayvanlar arasında cennete girecek bir varlık hâline

gelmiştir.[10] Allâh'ın sâlih kullarıyla beraber olmak, bir köpeği bile cennetlik kılabildiğine nazaran, insanların böyle bir beraberlikten ne azametli bir fâide elde edebileceklerini düşünmek gerektir.

Sâdî Şirazî -kuddîse sirruh-, Kehf sûresindeki Ashab-ı Kehf kıssasını misal göstererek:

"–Bir kelp, sâlihlere bekçilik ettiği için sâdıklaştı ve Kur'ânî bir ifâde kazandı. Hazret-i Nuh -aleyhisselâm- ve Hazret-i Lût -aleyhisselâm-'ın hanımları ise fâsıklarla beraber oldukları için küfre düşüp cehennem yolcusu oldular." demektedir.

Gerçekten muhabbeti lâyıkına, husûmeti de müstahakkına yöneltebilmek, sahibini âbâd ederken, aksine muhabbeti lâyık olmayana, husûmeti de müstahak bulunmayana yöneltmek, bunu yapanı bu yönelişlerdeki şiddet nisbetinde bedbaht kılar.

Bu hakîkat göz önünde tutulduğunda, mânevî terakkî için Allâh'ın sâlih kullarıyla berâber olup onların tesir dâiresi içinde yaşamanın lüzûm ve ehemmiyeti net bir şekilde ortaya çıkar. Ancak bu takdîrde de istifâde, muhâtaba duyulan muhabbet nisbetinde gerçekleşir. Yoksa, kuru kuruya bir berâberlik -az çok bir fâide sağlasa da- istenen netîceyi hâsıl etmez.

---

10. Muhammed Bahâeddin Nakşibend hazretleri; Abdülkâdir Geylânî hazretlerinin türbesini ziyâret ettiğinde, kapısı üzerine şu kıt'anın yazılmasını ricâ buyurmuşlardır:

Seg-i dergâh-ı pîrân şevi
Çün hâhî kurb-ı Rabbânî
Ki ber şîrân şeref dâred
Seg-i dergeh-i Geylânî

(Eğer Hakk'a yakın olmak istersen; aslan olmaktan yeğdir, Şâh Abdulkâdir Geylânî'nin kapısında köpek olmak...)

Ashâb-ı Kirâmın, mâzileri itibâriyle çorak topraklara benzeyen gönül âlemleri, Allâh Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in sohbet meclisindeki mânevî iklimin rahmet ve bereket sağanaklarıyla yoğruldu. Bu sâyede, vaktiyle üstü kapalı olan eşsiz fazîlet ve mânâ tohumları neşv ü nemâ buldu. Sadırdan sadıra in'ikâs eden muhabbet ve rûhâniyet alışverişiyle yıldız şahsiyetler inkişâf etti. Câhiliyye devrinin merhametsiz, vicdansız, kız çocuklarını diri diri gömecek kadar katı kalpli, hak ve hukûk tanımaz insanı eridi, kayboldu. Aynı silüet içinde, fakat bu defâ, gözü gönlü yaş dolu, diğergâm, ince, rakîk, hassas bir insan hüviyeti teşekkül etti.

Dünya hayatı, bütün varlıkları oyalayıp meşgul etme husûsunda bir nevî afyon gibidir. Yani Allâh'tan alıkoyucudur. Esâsen:

"–Dünya nedir?" suâline büyükler:

"–Allâh'tan alıkoyan herşey!" cevabını vermişlerdir. Dünyâ hayatı ise her varlık için bir me'muriyettir. Bu me'mûriyetin nihâî gâyesi âhireti kazanmaktır. Peygamber Efendimiz'den bu nükteye işaret eden *"Dünyâ, âhiretin tarlasıdır."* (Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 412) beyânı rivâyet olunmuştur. Yani insanoğlu, bu dünyada ne ekerse âhirette onu biçer.

Dünyânın oyalayıp gaflete sevketmek husûsundaki şu vasfını, dinin hassas terâzisinde dengelemek lâzımdır. Gafletin zıddı teyakkuzdur. Onu mutlak bir sûrette gerçekleştirme hâlinde dünya hayatını idâme ettirmek mümkün olmaz. O takdirde denge bozulmuş ve beşerî davranışlar, akıl ve mantık çerçevesinin dışına taşmış demektir.

Hazret-i Mevlânâ'nın yukarıdaki beyitlerinde ifâde ettiği üzere gaflet; idrâk ve ihâtası kısır, mükellefiyeti basit olan bir

köpekte bile mutlak mânâsıyla zâil olsa o aşk-ı ilâhîyle dağlara düşer, me'mûr bulunduğu bekçilik vazifesini yapamaz. O böyle olursa insanın mutlak teyakkuzu hâlinde nasıl bir duruma geleceğini hesab etmek lâzımdır.

Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri bir şiirinde insanı gafletten teyakkuza şöyle davet eder:

Uyanıgör gafletten
Geç bu fânî lezzetten
İç kevser-i vahdetten
Tevhîde gel, tevhîde

O hâlde gafletten kurtuluş için kalbi tasfiye, nefsi tezkiye edip gönlü mâsivâdan boşaltmak ve kâinattaki kudret, hikmet ve zarâfet tezâhürlerini değişik manzaralar hâlinde gönülde seyredebilmek, zarûrîdir. Mârifet ehli der ki:

"Ey mârifet yolcusu! Bu yolda; sabırsızlığı sabırla; unutkanlığı zikirle; nankörlüğü şükürle; isyânı tâatla; cimriliği cömertlikle; şüpheyi yakîn ile; riyâyı ihlâs ile; hatadaki ısrârı tevbeyle; yalanı doğrulukla; gafleti tefekkürle değiştirmedikçe mesâfe alamazsın!.."

Mesnevî: *"Zavallı insan! Kendini gereği gibi bilemedi, tanıyamadı. Çok ötelerden, yücelerden, ezel âleminden geldi; bu noksanlar âlemine, bu kirli dünyaya düştü."*

"İnsan kendisini ucuza sattı. O, çok değerli atlas bir kumaş gibi idi; tuttu, kendini bir hırkaya yamadı." (c.3, 1000-1001)

Hadîs-i şerifte *"Nefsini bilen, Rabbini bilir."* buyurulmuştur. Bu beyân, insanın kendini tanıması ve değerini takdir husûsundaki güçlüğün ifâdesidir.

Gerçekten insanın, halifetullah olmak itibâriyle hâiz bulunduğu değer, lâyıkıyla takdir edilebilse süflî davranışlara iltifattaki çirkinlik kolayca kavranır ve onlardan içtinab etmenin lüzûm ve ehemmiyeti anlaşılır. Lâkin çoğu kimse menşeindeki ulviyet ve mükemmelliği kavrayamadığından, kendisine yakışıp yakışmadığını tartıp ölçemeyerek, süflî işlere tevessülden kendini koruyamaz. Bu sûretle aşağıların aşağısına (belhüm edall'e) doğru sürüklenir.

Mesnevî: *"Mûsâ, asâya döndü de dedi ki: "Ne şaşılacak şeydir? Peygamberliğimiz, bizim için güneş kadar açık ve parlak; düşmanlar içinse gece kadar karanlık..."*

"Acaba Firavun'un ordusu bu âlemin, kuşluk vaktinin güneşi ile doluluğunu nasıl olur da göremiyor?"

"Gözleri açık, kulakları açık ve bu parlak zekâları ile beraber hakîkati görüp işitmiyorlar! Allâh'ın gözleri bağlamaktaki gücüne, kudretine hayranım!"

"Ben, onların gafletine şaşıyorum; onlar da benim peygamberliğime, Hakk'a dâvet edişime şaşıyorlar. Onlar, bir baharın yetiştirdiği dikenlerdir; ben ise, o baharın çimeniyim, yaseminiyim!" (c.3, 1107-1110)

Kendi benliğindeki ulviyeti ve me'mûriyetinin istikâmetini lâyıkıyla takdir edemeyerek, kendi dünyalarını mart dumanına uğramış bir zemin gibi karartanlar, tepelerinde güneş bulunsa bile onun ziyâlarını göremezler. Çünkü araya gafletten teşekkül etmiş bir karanlık perde girmiştir. Mûsâ -aleyhisselâm- ve emsali peygamberler, nûrâniyet îtibariyle güneş gibi oldukları hâlde, onların hakîkatine nüfûz edememek; gâfillerin, tâbî olduk-

ları nefis engeli sebebiyle kendi dünyalarını karanlığa gömmelerinin tabiî bir netîcesidir. Onlar yorganı kafalarına çekerek, gündüzü gece telakkî, ilân ve iddia eden bir gâfil gibidirler. Gerçeğin, onlara göre değişmeyeceği hakîkatinden habersizdirler. Bu hâli, Allâh'ın takdirinden bilen Hazret-i Mûsâ -aleyhisselam-, o yüce varlığın idraklere bir perde çekişindeki dirâyetini hayranlıkla takdir etmektedir.

Lâkin o neye kâdir değildir ki!.. Bir et parçası olan göze, görme; aynı şekilde kalbe hissetme, beyne düşünme gibi hârika bir dirâyet bahşetmesi; aynı zamanda bunun zıddı olarak bu uzuvları mutlak bir körlüğe ve sağırlığa mahkûm etmesi de havsalaya sığmaz bir kudret tezâhürüdür.

Hür ve kuvvetli olan, ham nefsânî arzularını bertaraf edendir. Nefsinin şerrine, yani azabına, hıncına ve hırsına mağlup olan kişi ise, başkalarına esiri olan şahıslardan daha beterdir…

Bağdad yakınlarında Peygamber Efendimizin göz nûru Hazret-i Hüseyin -radıyallâhu anh-'ı şehid eden hain bedbaht:

"–Bugün ben dünyanın en şerefli insanını öldürdüm!" diyerek nefsinin esaret ve paçavralığını sergilemiştir.

Daha sonraki asırlarda, geçtiği her yerde kan ve göz yaşı bırakarak ilerleyen, o devrin başkenti Bağdad'da katliâm yaparak dörtyüz bin müslümanı ve aynı zamanda göz nûruyla yazılmış bütün şaheser ve nadide el yazmalarını Dicle'ye gömen Hülâgu, tarihin kaydettiği en bedbaht zavallılardandır. O aslında bir hükümdar değil, nefsinin âciz bir esiridir.

Diğer taraftan yine Bağdad'da kesif tecellîler altında kalarak sahip olduğu mahrem bir sırrı ifşâ eden, bu yüzden de insanların akıl kıstası ile hâlini ölçmesine sebep olan Hallâc-ı Mansur, taşlanırken, kendisini taşlayanlar için:

"–Ya Rabbi, benden evvel beni taşlayanları affet!" diyordu. O, bu sözleriyle nefsî problemlerini aşmış, kendisini nefsinin esaretinden kurtarmış ve vicdan huzuru içinde ruhunun zaferine ulaşmış bir insanı temsil ediyordu.

Mesnevî: *"Ey gâfil kişi! Cenâb-ı Hakk'ın Kur'ân'da; «Hakk'ın verdiği rızıktan yiyin!» diye buyurduğu rızkı, sen hikmet sanmadın da ekmek sandın."*

"Allâh'ın verdiği rızk; kişinin mertebesine, anlayış ve seziş kabiliyetine göre, hikmet ve ma'rifettir. O, yiyenin sonunda boğazında durmaz, onu öldürmez."

"Bu bedene ait olan ağzı kaparsan, sende mânevî ve rûhânî bir ağız açılır da, o ağızla ilâhî sırlar ve ma'rifetler lokmalarını yersin." (c.3, 3745-3747)

Rızk, herkesin zannettiği gibi sadece yenen içilen şeyler değildir. Bunlar, bir miktar ile tahdid edilmiştir. Yani kendisine takdir edileni, yeyip tüketmeden, rızkını tamamlamadan hiçbir insan vefât etmez. Hâlbuki, ilâhî takdirle olan diğer şeyler de aynı durumdadır. Mesela bir göz, fânî âleme ait manzaraları ne kadar seyredebilecektir, bir kulak ne kadar ses ve söz duyacaktır. Bir beyin, televizyon ekranındaki altyazı gibi sessizce ne fikirler üretecek ve bir kalp, aynı şekilde ne gibi hislere ma'kes olacaktır… Bunların hepsi ilm-i ilâhîde mâlumdur ve binnetîce mahduddur. Aynen rızk gibi, onlar da icrâ edilip tükenmedikçe ölüm gelmez.

Bu demektir ki, sâir nasipler de aynen rızk gibi mahdud ve muayyendir. Bu tahdid ve muayyeniyet, ilâhî takdir iledir. Bu

bakımdan şu vasfı; sadece yenilen, içilen şeylere mahsus sanmak bir görüş noksanlığıdır. Yine Hazret-i Mevlânâ:

"Teni aşırı besleyip geliştirmeye bakma! Çünkü o, sonunda toprağa verilecek bir kurbandır. Sen, asıl gönlünü beslemeye bak! Yücelere gidecek ve şereflenecek olan, odur."

"Bedenine, yağlı ballı şeyleri az ver. Çünkü onu gereğinden fazla besleyen, nefsânî arzulara düşüyor ve sonunda rezîl olup gidiyor."

"Rûha mânevî gıdâlar ver. Olgun düşünüş, ince anlayış ve rûhî gıdâlar sun da, gideceği yere güçlü, kuvvetli gitsin."

Mesnevî: *"Sen, ey ilkbahar güzelliğine karşı dudak ısıran, hayran olan kimse! Bir de sonbaharın sararmış hâline ve soğukluğuna bak!"*

"Şafak vaktinde, güzel güneşin doğuşunu görünce, gurûb zamanı, onun ölümü demek olan batışını hatırla!"

"İnsan da aynı bu mâcerayı yaşar. Kemâli ve cemâli, zevâle mahkûmdur."

"Güzel bir çocuk; bakarsın, güzelliği ile halkın sevgilisi olmuştur. Bir müddet sonra, ihtiyar bir bunak hâline gelir ve halka rezîl olur!"

"Eğer gümüş tenli güzeller seni avladıysa, ihtiyarlıktan sonra bir de pamuk tarlasına dönen o bedene bak!"

"Ey yağlı-ballı yemekler ve nefis gıdalar görüp imrenen! Kalk helâya git de, onların akıbetini orada gör!" (c.4, 1596-1601)

Bu âlem, Allâhu Teâlâ'nın sıfat tecellîlerinin terkibi ile vücûda gelmiştir. Allâh'tan gayri her varlığın var olması, bu sıfat tecellîlerinin terkipleriyledir. Dünyamızda zât tecellîsi yoktur. Zîrâ Cenâb-ı Hak, öyle bir tecellîye dayanabilecek bir mekân yaratmamıştır.

Diğer taraftan sıfat tecellîleri terkibiyle var olan varlıklar, **"bekâ"** sıfât-ı ilâhiyyesinden mahrumdurlar. Bu sebeple hiçbir varlıkta **"bekâ"**, yani ölümsüzlük ve daimîlik imkân ve gücü yoktur. Bunun netîcesi ise, bütün varlıkların fânîlik, eskime ve yok olmaya mahkûm olmasıdır. Âyet-i kerîmede bu hakîkat şöyle ifâde edilmiştir:

"Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır." (er-Rahmân, 26)

Fânî olan varlıkların vasıfları da fânîdir. Bu keyfiyetin bir netîcesi olarak da hepsi ebedî bir değişime ve yaşlanmaya mahkûmdur. Hiçbiri, hiçbir hâl üzere bâkî olamaz. Ancak fânîliğin seyri, her varlıkta başka bir sür'at ve mâhiyette gerçekleşir. Bundan dolayı **"her hâl gelip geçicidir."** hükmü bilinen bir gerçektir.

Bu demektir ki, zıdlar üzerine kurulmuş âlemimiz, ne güzellik, ne çirkinlik; ne hayır, ne şer; ne varlık ile yokluk; ne kemal ve ne de zevâl üzre bâkî olamaz. Ebedî bir değişim, bütün mahlûkât için mutlak bir kaderdir. Mevlânâ hazretleri, yukarıdaki beyitlerinde bu gerçeği terennüm etmekte ve bir insanın çocukluktan ihtiyarlığa doğru seyri ve bir gıdanın geçirdiği değişimi zikir ve ifâde buyurmaktadır.

Gâfilâne bir hayat; çocuklukta oyun, delikanlılıkta şehvet, erginlikte gaflet, ihtiyarlıkta elden gidenlere hasret ve binbir türlü çırpınış ve nedâmetten ibârettir. Zikri dudağına ve kalbine al-

mayan, merhametten nasîpsiz, muzdaribin derdini duymak ve hissetmek istemeyen, bedbaht ve mütekebbirlerin kaçtığı ölüm, kendisini her ân pusuda beklemektedir. Âhıretsiz bir dünyâ refâhı elde etmek için dünyâ süslerine aldananların, fânî lezzetlerde son gününe kadar yorulanların hâli, ne hazîn bir tükeniştir!..

Dünyâ bir imtihan ve ibtilâlar mekânıdır. İlk nazarda râyihası, hoş ve tatlı gelir. Nefse tazelik ve canlılık verir. Lâkin bir tuzaktır ki, nefs engelini aşamayanların girdabıdır.

Mesnevî: *"Ey insan, dünyâdan birbirine zıd iki ses gelir. Acaba senin kalbin hangisini almaya istîdâtlı?.."*

"O seslerden biri Allâh'a yaklaşanların hâli, diğeri ise aldananların hâlidir." (c.4, 1622-1623)

"Bu seslerden birini kabul ettin mi, öbürünü duymazsın bile!.."

"Çünkü seven bir kimse, sevdiğinin zıddı olan şeylere karşı adetâ kör ve sağır olur." (c.4, 1626)

"Ey sâlik; aynadaki son nakşa bak! Bir güzelin ihtiyarlığındaki çirkinliğini ve bir binânın harâbe hâline geleceğini düşün de aynadaki yalana aldanma!.." (c.4, 1628)

Hazret-i Mevlânâ, bu âlemin zıtlık üzerine kâim olduğunu, yukarıdaki beyitlerinde çeşitli misaller zikrederek anlatmaktadır. Bunun sebebi, Cenâb-ı Hak'ın **"câmiu'l-ezdâd"**, yani zıt sıfatlara sahip bulunmasıdır. Yukarıda izah edildiği üzere, sıfat tecellîleriyle var olan âlemimizde de bu zıtlık asıldır. Bertaraf edilemez. Esâsen insan beyni, zıddı olmayan şeyi kavrayamaz. O sûretle şartlandırılmıştır. İnsan ve kâinât, cemâlî ve celâlî tecellile-

rin ma'kesi ve zıtlığın sergisi hâlindedir. Zîrâ İslâm nazarında mes'ul olan şahsın idrâki, ancak zıddı kavrayabildiği kadardır.

Zıtlık (kontras) ne kadar net ise, idrak de o kadar berraktır. Siyah bir tahtanın üzerine biri beyaz, diğeri gri, iki iplik konsa; zeminle tezatı tam olan beyaz daha net görülür. Karda yürüyen beyaz tavşanı ise en keskin gözler bile görmeyebilir.

İslâm da tesis ettiği sistemin ve getirdiği dünya görüşünün izâhını yaparken bu realiteyi dikkate alır. İzahlarını zıtlar üzerine bina eder. Hayır-şer, cennet-cehennem, hayat-ölüm gibi…

Bu zıtlar arasında, hem insan şahsiyetinde ve hem de kâinâtta bir galebe ve aynı zamanda birbirini bertaraf etme mücâdelesi mevcuttur. İnsanın iç dünyasındaki fücur ve takva mücadelesi gibi… Bu mücâdelelerde birinin diğerini yok etmesi muhâldir. Çünkü birbirine zıd olan her şey, aslı kâinâtın Hâlıkı'nda olan bir sıfatın âlemimize in'ikâsıdır. Allâh'ın sıfatları da ebedî olduğundan bu zıtlık, kıyâmete kadar devam edecektir. İnsana yakışan, kendi şahsında da hâricî âlemde de hak ile hayrın, bâtıl ve şerre galebesini temin etmeye çalışmaktır. Bunun için hak ve hayra kulak vermek, şer ve bâtıldan yüz çevirmek lâzımdır. Bunu yapanlar saâdete ererler ki, dinin gâyesi de insan denilen her ferdi, bu zafere ulaştırmaktır. Nitekim âyet-i kerîmede: **"Nefsini** (maddî ve mânevî kirlerden) **temizleyen kurtuluşa erdi. Onu günahlarla örten ise helâk oldu."** (eş-Şems, 9-10) buyrulmaktadır.

Mesnevî: *"Mala mülke fazla sarılma ki, vakti gelince kolayca bırakabilesin! Hem kolayca verip gidesin, hem de sevab kazanasın! Sen, seni sımsıkı tutana sarıl ki, evvel de*

O'dur, âhir de O'dur. O'nu bulmak istiyorsan, gönül gemini batıracak ne kadar nefsânî sıkletler varsa içinden çıkarıp at ki, murâdına nâil olasın." (c.3, 128-129)

Kalbe kök salmak meyli îtibariyle dünyâ nîmetlerinden en istidâtlı olanı, **"mal"** ve **"evlâd"**dır. Bunun içindir ki, Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de bu iki nimeti **"fitne"** tavsifiyle zikretmiş bulunmaktadır.

Allâh Teâlâ'nın insanoğluna lutfettiği mal ve evlâd gibi her türlü imkân aslında birer emânettir. Bütün nîmetler O'ndandır ve O'na âittir. Bu yüzden, ârif gönüllerin Hakk'a karşı duyguları dâimâ:

"Alan Sen'sin, veren Sen'sin, kılan Sen!..
Ne verdinse odur dahî nemiz var!.."

beytinin ifâde ettiği istikâmette olmuştur. Bu sebeple Allâh dostları, bir kul olarak Hak katındaki hiçliklerini idrâk hâlinde olup, nâil oldukları nîmetleri, o nîmetlerin gerçek sâhibi olan Allâh'tan esirgemek gafletinden son derece kaçınmışlardır.

Allâh Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, ümmetinin gelecekte uğrayacağı fitne hakkında şöyle buyurur:

"Her ümmetin bir fitnesi vardır. Benim ümmetimin fitnesi de maldır." (Tirmizî, Zühd, 26)

Malı yanlış yere sarfeden veya hak sahiplerine haklarını vermeyecek derecede onu biriktiren kimseler, Allâh'ın vermiş olduğu nîmetleri zâyi etmiş olurlar. Cenâb-ı Hak, böyle bir gaflete düşenlerin fecî âkıbetini âyet-i kerîmede şöyle beyân buyurur:

"...Altın ve gümüşü yığıp da, onları Allâh yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azâbı müjde-

le! (Bu paralar) **cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün** (onlara denilir ki)**: «İşte bu, kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin** (azâbını) **tadın!»"** (et-Tevbe, 34-35)

Şeyh Sâdî'nin, dünyâ metâına aşırı düşkünlükle cimrilikte bulunanlara yaptığı şu îkaz ne kadar ibretlidir:

"Para yığmakla yükseleceğini sanma. Duran su fenâ kokar ve kurur. Bağışlamaya ve akıtmaya çalış. Akan suya gök yardım eder. Yağmur yağdırır, sel gönderir, onu deryâ eder."

Dolayısıyla asıl mârifet, cömertlik ve diğergâmlıkla gönlü deryâ hâline getirip Hakk'ın lutfettiği nîmetleri ve dünyâ ticâretini âhiret zenginliğine dönüştürebilmektir. Bu bakımdan malın hayırlısı, sâhibinden önce âhirete gönderilen; canın hayırlısı da Allâh rızâsı istikâmetinde kullanılabilendir.

Ashâb-ı kirâm, dünyâ hayatını âhiret saâdetine sermâye kılmak için fakirlikten korkmaksızın bir infâk seferberliğine girmişlerdi. Bizler de âhiretimizi tefekkür ederek, onların bu yüce fazîletinden nasîb alabilme heyecânı içinde olmalıyız.

Hadîs-i şerîfte buyrulur:

"Kimin endişesi âhiret olursa, Allâh, zenginliği onun kalbine koyar, işlerini dağınıklıktan kurtarır ve dünyâ ona boyun eğerek gelir. Her kimin endişesi de dünyâ olursa Allâh fakirliği onun gözü önüne koyar, kendisini derbeder eder ve dünyâdan kendisine ancak takdîr edildiği kadar gelir." (Tirmizî, Sıfâtü'l-Kıyâme, 30)

Hazret-i Mevlânâ, mala âid muhabbetin kalpte kökleşmesiyle Cenâb-ı Hak'tan uzaklaşmanın tehlikesine işâret etmektedir.

Doğru olan, her nimete **"emanet"** mantığı ve duygusuyla sahip olmaktır. Böyle olursa, ondan ayrılık tahammül edilmez bir ezâya sebep olmaz.

Kalp, tecelligâh-ı ilâhîdir. Oraya **"mal"** veya **"evlâd sevgisi"**ni sokmaksa, bu iki şeyi put hâline getirmek istikâmetinde bir yanlıştır. Bu, gerçek îmâna zıd bir davranış olduğu gibi aynı zamanda dünyayı âhiret kazanmak için bir vâsıta hükmünden çıkarıp gâye hâline getirmektir ki, bu hâlin netîcesi dünyada esâret, âhirette ise hüsrandır. Yani, iki cihan bedbahtlığıdır.

Gafletten Kurtuluş

Gafletten uzak kalabilmek için zikr-i dâim üzere bulunmak, yani Rabbimizi hiçbir zaman unutmamak zarûrîdir. Žîrâ insanın günaha düştüğü ânlar, Cenâb-ı Hakk'ı unuttuğu demlerdir.

GAFLETTEN KURTULUŞ

Cenâb-ı Hak, insanı hayra da, şerre de istidâtlı olarak halk etmiş ve onu, kulluk mes'ûliyetinin emânet edildiği yegâne varlık kılmıştır.

Onun benliğini, hayra ve şerre temâyül tohumları ile donatmış, dünyadaki huzura ve âhiretteki saâdete ulaşmasını, iç âleminin "**kalb-i selîm"** hâline gelebilmesine bağlamıştır. Bunu gerçekleştirmenin ehemmiyeti ve zorluğu, Şems sûresinin ilk âyetlerinde tam on bir yeminle te'yid edilerek îlân edilmiştir.

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"…Nefse ve ona birtakım kâbiliyetler verip de takva (iyilik) **ve fücûrunu** (kötülüklerini) **ilhâm edene yemin ederim ki, nefsini kötülüklerden arındıran** (tezkiye eden) **kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyân etmiştir."** (eş-Şems, 7-10)

Fucûr, nefsânî arzulara esir olma; takvâ ise, kalbi mâsivâdan koruyarak Rabb'e yaklaşabilme gayretidir. Bu iki zıt vasfın malzemeleri ekseriyetle aynıdır: Akıl, zekâ, idrâk; mal, makâm, evlâd… vesâire.

Cenâb-ı Hakk'a yaklaşmak için kullanılması gereken bu vâsıtalar, nefsâniyetin arzularına râm edilir ve rûhânî cevher zehirlenirse, kulun elindeki tek fırsat olan bu hayat nimeti ziyân edilmiş ve iki cihan bedbahtlığına dûçâr kılınmış olur.

İblis, cennetten tard edildikten sonra Cenâb-ı Hak'tan kıyâmete kadar bâkî kalma ve kulları şerre yönlendirme husûsun-

da bir dilekte bulundu. Rabbimiz de imtihan olarak getirildiğimiz bu dünya dershanesinde, onu bu arzusunda serbest bıraktı. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"(İblis:) **«Öyleyse, beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onlar**(ı saptırmak) **için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından onlara sokulacağım. Sen, onların çoğunu şükredenlerden bulmayacaksın.» dedi."** (el-A'râf, 16-17)

Allâh'a giden sırât-ı müstakîm üzerine oturup insanları şerre sevkeden ve onlara günahları süsleyen şeytanın, ihlâslı kullara hiçbir zarar veremeyeceği âyet-i kerîmede şu ifâde ile beyân edilir:

"(İblis: İnsanların hepsini azdıracağım.) **Ancak, onlardan ihlâsa erdirilen kulların müstesnâ!** (dedi.)**"** (el-Hicr, 40)

Cenâb-ı Hak da:

"Şüphesiz ki, Benim (ihlâslı) **kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin** (ve nüfûzun) **yoktur! Ancak sana tâbi olan azgınlar müstesnâ."** (el-Hicr, 42) buyurdu.

Yüce Rabbimiz, şeytanın kandırmacalarına dûçâr olmamamız için, bizi şu şekilde ikâz etmektedir:

"...Sakın o çok aldatıcı şeytan, sizi Allâh'ın affına güvendirerek aldatmasın." (Lokmân, 33)

Hazret-i Mevlânâ şeytanın desîse ve aldatmalarına kanarak nefsine râm olup ibâdet ve muâmelâtını ziyân eden kişinin hâlini, ibretli bir hikâye ile şöyle anlatır:

"Şuayb -aleyhisselâm- zamanında bir kişi: «Allâh benim bir çok ayıbımı ve günahımı gördü. Bende bu kadar günah ve cürüm gördüğü hâlde, lutuf ve keremi ile kusuruma bakmadı.» diyordu.

Şuayb -aleyhisselâm-, Hak Teâlâ'nın vahyi ile o kişiye şu îkâz edici nasihatte bulundu:

«–Ben bu kadar günah ettim de, Allâh keremi ile beni sorumlu tutmadı ve cezâlandırmadı, diyorsun. Ey aklı kıt adam, ey doğru yolu bırakıp çöllere düşen zavallı! Allâh senin kaç kere cezânı verdi de haberin yok. Baştan ayağa, tepeden tırnağa kadar gaflet içinde olduğun için basîretin kapanmış. Sen duygularının, nefsânî isteklerinin esiri olmuşsun da farkında değilsin.

Ey kararmış tencere misâli kişi! Kat kat isler ve paslar içindesin. Bunlar senin iç dünyanı karartmış. Senin gönlün kat kat paslarla örtülmüş ki, basîret gözün görmez olmuş, ilâhî sırlara karşı perdelenmiş, kalbin âmâ olmuş gitmiş.

Her şey zıddı ile daha açık görülür ve daha kolay idrak edilir. O kara is, kalaylı tencerenin beyazlığı üstünde, net bir şekilde kendini gösterir. Fakat dumanın tesiri ile tencere kararınca, onun üstündeki kara leke âdeta kaybolur ve onu kimse göremez? Aynı şekilde demirci zenci olursa, duman onun yüzünde bir iz bırakmaz. Fakat beyaz tenli birisi demircilik yaparsa, dumanın tesiri ile onun yüzü kararır.

Kalb sâfiyeti bozulmamış bir mü'min, günah işlediğinde onun tesirini çabucak anlar da 'Aman yâ Rabbî!' diye ağlayıp sızlanmaya başlar. Fakat günah işlemekte fütursuzca devam eden kişi, âdeta kalb gözüne toprak doldurmuş olur;

günahını görmez ve vicdan azâbını da hissetmez. Tevbe etmeyi hatırına bile getirmez. Günah, onun gönlüne tatlı bir mûsikî gibi gelir. Farkında olmadan îmânını zâyî eder. O pişmanlık duygusu, o 'Ya Rabbî!' deyişi ondan gider; gönül aynasına kat kat pas çöker. Onun kararıp kaskatı olan kalbini, paslar yemeye koyulur.

Beyaz bir kağıt üzerine yazı yazarsan, o yazı, net olarak okunur. Lâkin yazılı bir kağıt üzerine tekrar yazarsan, yazdığın anlaşılmaz, birbirine karışır. Okunması güçleşir ve yanlış okunabilir. Çünkü mürekkebin siyahlığı üst üste gelince, iki yazı da körleşir, mânâsı kalmaz. Eğer o kağıda üçüncü kere yazı yazarsan, onu kâfir kalbi gibi simsiyah edersin.

Öyle ise her çaresizliğin çaresi olan Allâh'a sığınmaktan başka ne yapılabilir ki? O merhamet ve rahmet sâhibi olan Rabb'inizden hidâyet ilticâsında bulunun ki, devâsız dertten, yani kalbinizin kararmasından ve paslanmasından kurtulmuş olasınız!»

Şuayb -aleyhisselâm-'ın ilâhî nefha taşıyan ve kalbleri titreten bu sözleri üzerine kendine gelen bu kişi, istiğfar etmek niyetiyle:

«–Benim idrâk edemediğim bu günahlarıma karşılık, ilâhî cezâya mâruz kaldığımın alâmeti nedir?» diye sordu.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Şuayb Peygamber'e şöyle vahyetti:

«Ben suçları, günahları örterim; sırları fâş etmem, fakat onun belâlara uğradığına dâir en bâriz alâmet şudur:

O kulluk vazifesini yapıyor, oruç tutuyor, namaz kılıyor, zekat veriyor, daha başka hayır işleri de yapıyor, fakat hiç birinde, zerre kadar bile mânevî zevk bulamıyor.

İbâdeti şeklen uygun, kulluğu güzel, ama rûhaniyeti za'afa uğramış; kalbi ile bedeni bir âhenk içinde değil. Cevizler zâhiren sağlam görünüyor, ama içleri boş.

Îmânın ve ibâdetlerin bir lezzet hâline gelebilmesi için gönlün mâneviyât ve rûhâniyet kesbetmesi mecburîdir. Çekirdeğin fidan vermesi için içli olması gerektir. İçi boş olan çekirdek hiç fidan verebilir mi? Cansız sûret, bir kalıptan ibaret değil midir?!»

Şuayb -aleyhisselâm- o gâfil kişiyi, bu rûhânî nasihatlerle îkâz etti. Onun gönlünde, peygamberin rûhânî nefeslerinden ümit çiçekleri açtı. İstiğfar ederek kalbini Hakk'a yöneltmeye azmetti…"

Merhametlilerin en merhametlisi olan Yüce Allâh, kullarına Halîm ve Gafûr sıfatları ile muâmele ediyor, yapılan hataların cezâsını hemen vermiyordu. Onları, belli bir zamana kadar te'hir ediyordu. O şaşkın kul, bu hakîkatten gâfildi. Âyet-i kerîme bu gerçeği şöyle beyân eder:

"**Eğer Allâh, insanları işledikleri günahlar yüzünden** (hemen) **cezâlandıracak olsaydı, dünyada tek bir insan bile bırakmazdı; ama Allâh onların cezâsını belirlenmiş bir vâdeye kadar erteler. O vâdeleri geldiği vakit hükmünü yerine getirip onları cezâlandırır. Çünkü Allâh kullarını görmektedir."** (Fâtır, 45)

Böyle bir mânevî hastalığa tutulan tâlihsiz kimseler, günah-

larının farkına varamamalarının yanısıra yaptıkları işlerin güzel ve iyi olduğunu ve âhirette hayırlı bir netîce ile karşılaşacaklarını zannedebilirler. Hâlbuki Cenâb-ı Hak, amellerini bu şekilde gafletle îfâ eden kimselerin fecî âkibetlerini şöyle haber vermektedir:

"**De ki: Amelleri en çok boşa gidenleri size bildirelim mi?** (Bunlar) **iyi işler yaptıklarını sandıkları hâlde, dünya hayatındaki gayretleri boşa giden kimselerdir."** (el-Kehf, 103-104)

Bu bakımdan mü'minler, yaptıkları amelleri ihlâsla îfâ etmeye dikkat etmekle birlikte onların boşa çıkmasından son derece korkarlar ve işledikleri en ufak hataları bile gözlerinde büyütürler. Gâfiller ise bunun aksine, irtikap ettikleri günahlar ne kadar büyük olursa olsun onu ehemmiyetsiz görürler.

Abdullâh bin Mes'ud -radıyallâhu anh- şöyle demiştir:

"–Mü'min günahını, altında oturduğu ve sanki üzerine her ân düşme tehlikesi olan bir dağ gibi görür. Bu koca dağ üzerime düşer mi, diye korkar durur. Fâcir ise, günâhını burnunun üzerinden geçen bir sinek gibi görür."

İbn-i Mes'ud -radıyallâhu anh- bunu söyledikten sonra eliyle, işte şöyle diyerek, burnundan sinek kovalar gibi yapmıştır. (Buhârî, Deavât, 4; Müslim, Tevbe, 3, 2744)

Rasûlullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-, bir defâsında Âişe vâlidemize şöyle buyurmuşlardı:

"–Ey Âişe! Önemsenmeyen en küçük günahlardan dahî sakın! Zîrâ Allâh katında onları gözetleyip kaydeden bir (melek) *vardır."* (İbn-i Mâce, Zühd, 29; Dârimî, Rikâk, 17)

Günümüzde, insanların farkında olmadan düştükleri mühim gafletlerden biri de ibâdullâhı tahkîr, yani Allâh'ın kullarını küçük görerek hafife almaktır. Bu hâlin bir netîcesi olan gıybet, gıybet edilen kimseyi alçaltıp, gıybet eden kimseye ucûb, yani kendini beğenme hâli verir. Böylece o insan, nefsinin kibir ve arzularına taviz vererek nefsâniyetini palazlandırır. Bu ise, cezası kıyâmete kalan bir kul hakkı meydana getirir.

Hâlbuki Cenâb-ı Hak, hiçbir kulunun tahkîr edilmesine râzı olmaz ve bunu büyük cürümler arasında zikrederek şöyle buyurur:

"Arkadan çekiştirmeyi (yani gıybeti)**, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay hâline!"** (el-Hümeze, 1)

Daha sonraki âyetlerde ise bu bedbahtların, ateşi tâ yüreklerine nüfûz eden **"Hutame"**ye, yani cehenneme atılacakları tehdîdinde bulunur.

Gönülleri en çok meşgul eden, gaflete düşüren ve ibâdetlerin mânevî feyzinden mahrum eden şeylerden bir tanesi de dünya sevgisi ve mal kazanma hırsıdır. İnsanın bu yöndeki zaafını, Yüce Rabbimiz şöyle beyân buyurmaktadır:

"**Rabbi, insanı denemek için ikram ve değer verip, nimetlere garkedince o: «Rabbim bana değer verdi.» der. Ama yine denemek için nasibini daraltınca o: «Rabbim beni zelil, perişan etti.» der. Hayır! Siz** (Allâh'tan hep ikramı devam ettirmesini istersiniz ama,) **yetime değer verip ikram etmezsiniz! Muhtaçları doyurmaya teşvikte bulunmazsınız. Mîrasları helâl-haram demeden ne gelse yersiniz. Zîrâ mal mülk sevgisi bütün benliğinizi kaplamıştır!"** (el-Fecr, 15-20)

Lokman Hekim, gafletten îkâz sadedinde oğluna şu nasîhatte bulunur:

"Yavrum! Dünya, dipsiz bir deryâdır. Ârif olmayan âlimler ve pek çokları, gaflete düşerek bunda helâk oldular. Bu deryâda senin gemin, Allâh'a mutmain bir kalb ile îmân etmek olsun. Geminin donanımı ise takvâ ve ibâdet olsun. Denizlerde seyr ü sefer ettiren bu geminin yelkeni de tevekkül olsun. Umulur ki, ancak bu sûretle kurtuluşa erebilirsin." (Beyhakî, Kitâbü'z-Zühd, 73)

Allâh Rasûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem-, kalbin günahlarla kirlenip kararmasını şöyle tasvir etmektedir:

"*Kul bir hata işlediği zaman, kalbine siyah bir nokta vurulur. Şâyet günahtan vazgeçer, istiğfâr ve tevbe ederse kalbi cilâlanır. Böyle yapmaz da tekrar hatalara yönelirse siyah nokta artırılır ve netîcede bütün kalbini kaplar.*" (Tirmizî, Tefsîr, 83; İbn-i Mâce, Zühd, 29)

Yine Fahr-i Kâinât -sallallâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

"*–Demirin paslandığı gibi kalbler de paslanır.*" buyurmuştur.

"*–Ya* Rasûlallâh! Onun cilâsı nedir?" diye sorulunca da:

"*–Allâh'ın kitâbını çokça tilâvet etmek ve Allâh'ı çok çok zikretmektir.*" cevabını vermiştir. (Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-ummâl*, II, 241)

Cenâb-ı Hak, sevdiği ve râzı olduğu müttakî kullarından bahsederken, onların günahlarından hemen tevbe ettiklerini ve günahta aslâ ısrar etmediklerini şöyle haber verir:

"Onlar (muhsinler ki), **bir günah işledikleri yahut nefislerine zulmettikleri zaman, Allâh'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Allâh'tan başka günahları kim affedebilir? Bir de onlar, bile bile işledikleri** (günah) **üzerinde ısrar etmezler!"** (Âl-i İmrân, 135)

Gafletten uzak kalabilmek için zikr-i dâim üzere bulunmak, yani Rabbimizi hiçbir zaman unutmamak zarûrîdir. Zîrâ insanın günaha düştüğü ânlar, Cenâb-ı Hakk'ı unuttuğu ânlardır. Farkında olarak veya olmayarak işlenen günahlar ve gafletle yapılan hatalar, mânevî merkez olan kalbin üzerinde, mânen pas tutmasına sebep olur. netîcede kalb körelir ve ibâdetlerden haz almamaya başlar. Böyle bir hastalığa dûçâr olan kul, uykusuna mağlup olarak seherlerini ziyân eder. Bu gafletin netîcesinde, hatalarının farkında olmadığı gibi ellerini açıp **"yâ Rabbî, yâ Rabbî"** diye yalvarmaktan ve istiğfâr etmekten mahrum olur.

Bu sebeple Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimiz'e ve O'nun şahsında bütün mü'minlere dâimî zikri emretmekte ve bir an bile bundan gaflet etmemelerini istemektedir:

"**Sabah akşam demeden, kendi içinden, korkarak ve yalvararak, alçak sesle Rabbini zikret ve gâfillerden olma!"** (el-A'râf, 205)

Kul, hayat güzergâhında karşılaştığı bir kısım mânevî sarsıntıları, tevbe ilacıyla hemen tedâvi edip ihlâsa sarılmalıdır. Nitekim Cenâb-ı Hak kullarından, sırf kendi rızâsını kastederek ihlâslı ameller yapmalarını istemektedir. İbâdetlerin mânevî haz ve lezzetine de ancak bu yolla erişmek mümkündür. Âyet-i kerîmede buyrulur:

"(Rasûlüm!) **Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O hâlde sen de dini Allâh'a has kılarak** (ihlâs ile) **kulluk et."** (ez-Zümer, 2)

Dolayısıyla ibâdetlerin fayda vermesi için onların ihlâs, huşû ve takvâ hissiyâtı ile yani beden ve kalb âhengi içinde îfâ edilmeleri zarûrîdir. İçinde ihlâs olmayan ibâdetler, rûhu olmayan sûretlerden, içleri boşalmış meyvelerden ve özü çürümüş habbelerden ibârettir. İbadetlerin mânevî hazzını gideren en mühim sebep ise haram ve şüpheli lokmalardır. Kul bundan ne kadar sakınırsa, gönlünde îmân neşvesi o kadar artar ve ibâdetlerden haz alır. Bununla alâkalı olarak şu kıssa ne kadar ibretlidir:

İbrâhîm Ethem hazretleri anlatır:

Birgün **Beyt-i Makdis** mescidinde, hasıra sarınıp yatmıştım. Gece yarısı olunca mescidin kapısı açıldı, içeri bir pîr girdi. İki rekât namaz kıldıktan sonra arkasını mihrâba dönerek oturdu. Oraya kırk kişi daha geldi. İçlerinden biri:

"–Burada bir kişi yatıyor." dedi. Pîr gülümseyerek:

"–O İbrâhîm Ethem'dir. Kırk gündür, kıldığı namazın tadını bulamıyor!" dedi. O sözü işitince dayanamayıp pîrin huzûruna geldim. Selam verip:

"–Allâh aşkına, benim bu hâlimin sebebi nedir?" diye sordum. Şöyle dedi:

"–Falan gün, Basra'da hurma satın almıştın. Farkında olmadan yere düşen hurmaları kendinin zannederek heybene koydun. Hâlbuki onlar satıcıya âitti. Bu sebeple mâneviyattan bir miktar uzak düştün." dedi.

Hemen gidip hurma aldığım kimseyle helâlleştim. Bu durum, satıcıya da çok tesir etti ve infâk sâhibi sâlih kimselerden birisi oldu. (Feridüddin Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ,* 122-123)

İbâdetler, rûhu besleyen mânevî gıdâların yanısıra, bir de vücûdun maddî gıdâlardan aldığı güç ve kuvvetle îfâ edilebilmektedir. Bünyeye helâl gıdâdan rûhâniyet ve feyz aksederken, haram ve şüpheli gıdâlardan ise kasvet, sıklet ve gaflet sirâyet eder.

Kul, husûsiyle seher vakitlerini tevbe, istiğfâr ve zikir ile ihyâ ederek, ayrıca seherin bereketini gündüzüne yayarak bu nevî mânevî sıkletlerden gönlünü arındırmalı, Yüce Rabbi'nin huzur tecellîleriyle rûhânî bir dirilik içinde semereli bir hayat sürmelidir.

Cenâb-ı Hak, cümlemizi ihlâs, takvâ ve rızâ-i ilâhî istikâmetinde kulluk eden, ibâdetlerinden lezzet alan bahtiyarlardan eylesin!.. Üzerimizdeki gaflet, sıklet, atâlet ve kasvetleri kaldırıp, gönlümüze inşirâh ve huzûr hâli ihsan eylesin!.

Âmin!..

Mesnevî'ye Göre

Kalbdeki Güzellikleri Yok Eden Hased

Mesnevî: *"Ey hasedçi! Aklını başına al da, sen de bir olgunluk, bir kemâl, bir yücelik elde et!.. Böylece başkalarının olgunluğunu kıskanmayarak; kendini gam ve kederin pençesinden kurtar!"*

"Allâh'tan, hasedden kurtulmayı, hasedi gidermesini niyâz et de, Allâh; seni bu bedenden, yâni hasedçilik huyundan kurtarsın!"

"Sana içten içe bir oyalanma, bir gönül meşgûliyeti versin de, bundan sonra dışarıdaki insanlarla uğraşmaktan ve herkesin ayıbını görmekten seni çekip kurtarsın!" (c.4, 2680-2682)

İlâhî güzellikler manzûmesi hâlinde dünyaya gelen insan, nefsinde gizlenen fısk u fücûr (şer temâyüller) ve takvâ temâyülleri ile başbaşa bırakılmıştır. Yani, insanoğlunun iç dünyası hayır ve şer temâyülleri arasında bir çatışma ve çarpışma meydanı hâlindedir. İç dünyamızdaki bu harp meydanında, en güç bertaraf edilecek olan menfî temâyülün en şerlisi "hased"dir. Kökü çok derinlerde olan bu menfî temâyülü söküp atmak güç olduğu gibi, o bir defa kök salıp yerleşince de insanı dâimî bir huzursuzluğa mahkûm eder. Hâlbuki dinin gâyesi, beşer hayatını, önce dünya, sonra da ukbâ îtibariyle huzurla doldurmaktır. Huzurun en büyük düşmanı ise **"kıskanma"** ve onun netîcesi olan **"hased"**dir.

Kişideki hased duygusu, menfaatleri üzerinde toplamak için başkalarını yaşatmamak hırsındandır. Böyle hastalıklarla dolu kendi iç dünyasından habersiz olan kimse, ruh âfetlerinin en fecîsine dûçâr olmuştur. Samimiyetsiz insan, samimi olmadığını bilseydi belki kurtulurdu. Fakat o, kendi iç âleminden şaşırtılmıştır. Ona pusu kuran gerçek düşman, kendi içindeki ham nefsidir.

Hasedin nefislerdeki menfî tezâhürleri çok çeşitlidir. Hased, ferdin fıtratındaki selîm temâyülleri felç eder, mantığı da zaafa uğratır. Rivâyet olunur ki, Hazret-i Mûsâ, Tûr-i Sînâ'ya çıkarken, dağdan sırtında odun taşıyarak geçimini sağlayan bir ihtiyarla karşılaşmış. O zât, Hazret-i Mûsâ'ya:

"–Falan komşumun eşeği var. Odunları onunla taşıyor. Bense bu ihtiyar hâlimle sırtımda taşıyorum. Ne olur, Cenâb-ı Hakk'a benim için niyaz etsen, bana da bir merkeb ihsan etse bu çileli hayattan kurtulsam!" diye yalvarmış. Hazret-i Mûsâ, ihtiyarın "Komşunun eşeği var." diyerek söze başlamasından do-

layı bir hased ve kıskançlık kokusu almış ve Tur dağından dönüşte adamın talebini şöyle cevaplandırmış:

"–Cenâb-ı Hak, sana bir merkeb ihsan edecek. Fakat komşuna bir merkeb daha verecek!.."

Bu sözü duyan ihtiyar:

"–Hayır, istemem!.. Bana da vermesin; ona da..."

Hasedin ne kadar huzur bozucu ve köklü bir menfî temâyül olduğunu gösteren bu hikâyenin emsâlleri pek çoktur.

Hasedin barınıp geliştiği zemin **"egoistlik: bencillik"**tir. Daha doğru bir tabirle hodgâmlaşmadır. Hâlbuki dinin asıl gayesi, insanı benliğinden arındırmak ve diğergâmlaştırmaktır. Bunu temin etmek için, îmânın kemâl noktasına doğru yükseltilmesi gâyesiyle emredilmiş olan ibâdetlere, dikkat ve hassasiyetle yönelmek lâzımdır. Bilindiği üzere îmânın, insanoğlunda ilk meyvesi **"merhamet"** ve bütün varlıklara **"muhabbet"**le yönelmektir. İnsanoğlu, sevdiğine sevdiği ölçüde ikramda bulunmak meylini kazandığı gibi sevdiklerinin nâiliyetlerinden de haz almaya başlar. İşte bu haz ne kadar yüksekse, insanoğlundaki fıtrî temâyül, o derecede zaafa uğrar ve ortadan kalkar.

Muhabbet ve merhametin varlık sebebi, îmânda kemâle doğru yükselmektir. Kâmil îmân sahipleri gitgide genişleyerek bütün mahlûkâtı şümûlüne alan bir merhamet duygusuna sahip olurlar ki, böyle bir insanda kin, hased ve kıskançlık gibi temâyüller dumûra uğrayıp yok olmaya mahkûm olur. Bu demektir ki, hased, bir mü'minde îmânın lâyık olan kıvama yükselememiş bulunduğunun göstergesidir.

Diğer bir ifâdeyle "hased", kendisine takdir olunan ilâhî taksime râzı olmamaktır. Mâlumdur ki, ilk cinayet Kaabil'in Hâbil'e olan hasedi netîcesinde işlenmiştir.

Öyleyse başkalarının saâdet ve nâiliyetlerinden, kendi saâdet ve nâiliyetimiz gibi haz alıp onlarla mesrûr olup olamadığımıza dikkat ederek kendimizi ölçmeliyiz. Yoksa îmân prensiplerini, sadece dil ile **"ikrar"** yeterli olmayıp onların kalpte kökleşmesine çalışmak gerektir. Bu gayretin istenilen seviyeye ulaşıp ulaşmadığını, hased belâsından ne kadar kurtulabildiğimize bakarak anlayabiliriz.

Kötü ahlâkın en tehlikelilerinden olan hırs ve hasedin yegâne tedâvîsi, ancak kanaatin huzurlu rûhâniyetine bürünmekle mümkündür. Çünkü kâinâtın gönle verdiği ilâhî hazîneler, ne biter, ne de tükenir. Nitekim Allâh Rasûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem-:

"Kanaat, bitmez tükenmez bir hazinedir." (Deylemî, Müsned, III, 236 Hadis no: 4699) buyurmaktadır. Dolayısıyla zenginliğin gerçek ölçüsü, kanaattir.

Mesnevî: *"Hak yolunda yürürken, hased gelir çatar da gırtlağına yapışırsa, bil ki, bu hasedde şeytanın azgınlığı var."* (c.1, 783)

"Şeytan, Hazret-i Âdem'e hased ettiği için, ona secde etmeğe utandı. Hasedden ötürü, kendini saâdetten mahrûm kıldı."

"Hak yolunda hasedden daha zor, daha tehlikeli bir geçit yoktur. Gönlüne hasedi sokmayan kişi, ne mutlu kişidir."

"Şunu iyi bil ki; bu beden, hased evidir. Ev halkı, bedene âit bütün duygular, idrâk, işitme, görme, takdîr etme duyguları, hased yüzünden kirlenir, pis bir hâle gelirler."

"Beden, hased evidir, ama, Allâh, kâmil insanların bedenlerini tertemiz etmiş, arındırmıştır."

*"«**Evimi temizleyin!**» (el-Bakara, 125) âyet-i kerîmesi, vücud ve rûh temizliğini emreder. Gerçi, vücud topraktan yaratılmıştır. Fakat, hakîkatte vücud bir nûr hazinesidir."*

"İçinde hased bulaşığı olmayan kimseye hased edersen, hile yaparsan, hased yüzünden gönlüne karartılar çöker, lekelenir." (c.1, 430-435)

Hazret-i Mevlânâ, yukarıdaki beyitlerine "Hak yolunda yürürken…" ibâresiyle başlamak sûretiyle hasedin, mü'minde de bulunabileceğine işaret etmektedir. Bu demektir ki, îmân sahibi olmak, "İnandım!" demekle hased bertaraf edilemez.

Hased, ilk defa şeytanda görülmüştür. Mâlum olduğu üzere, şeytanın Hazret-i Âdem'e secde etmek husûsundaki emr-i ilâhîyi dinlemesine mâni olup onu ilk isyana götüren, **"benlik"**ti. Ateşten yaratılan kendisini; topraktan yaratılmış olan Âdem'e nazaran daha üstün görmüş ve bu sebeple Cenâb-ı Hakk'a âsî olmuştur. Şeytan, cin soyundan olduğu için insanlar gibi **"benlik"**le mücehhezdir. Bu demektir ki, her insanda şeytânî bir veche vardır. Bununsa en dehşetli tezâhürü, kıskançlık ve haseddir.

Beden, -Cenâb-ı Hakk'ın da tavsîfi vechile- bir ev gibidir. Bu evin temizliği ise hasedden arındırılmasıyla mümkündür. İçinde hased barınan bir ev, zehirli gaz atılmış bir mekâna benzer. Orada her zerre varlık, bu zehirli gazdan bir nasib alır. Bu demektir ki, yüreğinde hased taşıyan bir kişi, bütün güzel amellerine hasedle zehir saçar ve bunlar kemâl vasfını kaybeder. O hâlde memur bulunduğumuz beşerî arınma ve temizlenmede seviye elde edebilmek için hasedden kurtulmak şarttır. Bu ise

diğergâmlaşma sürecini tamamlamakla mümkündür. Diğergâmlaşmanın zemin ve vâsıtası ise muhabbettir. Çünkü yukarıda da söylediğimiz gibi sevgi ile teveccüh edilen her varlıktaki nâiliyetler, bizi kendi nâiliyetlerimiz kadar memnun eder. O hâlde işin başı, muhabbeti şümûllendirmektir. Bu ise, îmânın şekil ve sûretten sıyrılarak, ruh ve öze intikaliyle mümkündür. Ruh incelip zarifleştikçe, dünyaya ait bütün hasedler ortadan kalkar, îmânın lezzeti bütün lezzet ve neşelerin zirvesi hâlini alır. Ruh, hasedden kurtulup seviye kazanmaya başlayınca, malın kalplerdeki telakkîsi de değişir. Şöyle ki:

Şeriatte "Senin malın senin, benimki ise benim." iken,

Tarikatte "Senin malın senin, benimki de senin." olur.

Hakikatte ise "Ne seninki senin, ne de benimki benim, hepsi Allâh'ındır!" telakkîsine ulaşılır.

Mesnevî: *"Hazret-i Mûsâ, Firavun'ın sarayında rahatça yaşadığı hâlde, Firavun boş yere çocukları öldürüyordu."*

"Firavun, hislerine uyarak tenini besleyen en büyük düşman (olan kendi) nefsini kuvvetlendirdiği hâlde; «Dışarıda bir kimsenin bana düşmanlığı vardır. Bana hased ediyor.» diye vehme kapılan bir kişiye benziyordu."

"«Bu adam benim düşmanımdır, bana hased etmektedir.» der. Hâlbuki, kendisine asıl hased eden, asıl düşman olan, o beslediği bedendir. Yani nefsidir.

"O benlik, o nefis sahibi olan kişi Firavun'a, bedeni de Mûsâ'ya benzer. Firavun; «Düşman nerede?» diye dışarılarda dolaşır durur. Dışarılarda düşman arar."

"Duygularının esiri olan kişinin nefsi, beden evinde nazla çeşitli nimetlerle beslenmektedir. Hâlbuki, kendisi başkalarına, kendi dışında bulunan kimselere kin güderek elini ısırmaktadır." (c.2, 771-775)

Yukarıdaki beyitlerde ifâde edildiği üzere, insanoğlunun asıl düşmanı nefsi olduğu hâlde bunu kavrayamayanlar, Firavun gibi düşmanlarını hâriçte aramaya koyulurlar. Hâlbuki dışarıda bir düşman mevcut olsa bile bunun bir kimseye yapabileceği kötülük mahdud olduğu hâlde, nefsin azgınlığından mâruz kalınan felaketler, hâriçteki düşmanın yapabilecekleriyle mukâyese edilemeyecek kadar büyüktür. Mevlânâ, bu hakikati müşahhaslaştırarak şöyle ifâde eder:

"Ey Hak yolcusu! Gerçeği öğrenmek istiyorsan; Mûsâ da, Firavun da ölmediler; bugün senin içinde yaşıyorlar, senin varlığına gizlenmişler, senin gönlünde savaşlarına devam ediyorlar! Bu sebeple birbirine düşman bu iki kişiyi kendinde araman gerekir!"

Bu husûsta Edebali -kuddise sirruh- hazretlerinin, Osman Gazi'ye olan nasihatlerinin bir kısmı şöyledir:

"–Ey Oğul! En büyük zafer, nefsini tanımandır. Düşman, insanın kendisi, yani ham nefsidir. Dost ise, nefsini tanıyan; yani nefsini terbiye etmiş, nefsinin menfî temayüllerini tanımış ve onu bertaraf etme yolunda olan kişidir."

İnsanın, içindeki nefsi düşman bilmek husûsunda berrak bir görüş ve kavrayış sahibi olabilmesi çok güçtür. Hatta ham nefs, râm olunduğu ölçüde dost zannedilir. Hâriçteki düşmanı tanımak ve onun düşmanlığına karşı tedbir almak, nefsin düş-

manlığını anlamaktan çok daha kolaydır. Çünkü nefs, benliğimize dâhil olduğundan onun kötülüklerini bile yakınlık sebebiyle müsâmaha ile karşılarız. Bu keyfiyet, tıpkı şuna benzer: Bir insan, kendi evlâdında gördüğü kötü bir hâli, aynı kötü hâli müşâhede ettiği komşu çocuğuna nazaran daha hafif kabul eder. Bunun sebebi, kendi çocuğuna duyduğu yakınlık hissidir. Kendi nefsimiz de başkalarının nefislerine karşı aynı durumdadır.

İşte nefisle mücâdelenin bir güçlüğü de bu husûstur. Çünkü o, benliğimizin bir parçasıdır. Bu vasfıyla onu benimseyip kabullenmek, fıtrî bir temâyüldür. Fıtratın zıddına yürümek ise, en güç bir ameldir. Hâriçteki düşman, kolayca tedbir alınıp mukabele edilebilecek ve korunulabilecek bir varlık olduğu hâlde, nefse karşı böyle bir keyfiyet mevzu-bahis değildir. O, menfî ve müsbet temâyüllerin fıtrattaki dengesi ve beraberliği sebebiyle mücâdele edilebilecek, karşı konulabilecek en azılı bir düşmandır. Bu düşmanın mağlûbiyetine ise, ancak ve ancak hased his ve temâyülünün yok edilmesiyle hükmedilebilir.

Sırr-ı Sakatî -kuddise sirruh-, dersinde talebelerine; *"Mü'minlerin dertleriyle dertlenmeyen, onlardan değildir."* (Hâkim, Müstedrek, IV, 352; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, I, 87) hadîsini îzâh ederken, bir talebesi heyecanla içeri girer ve:

"–Üstadım! Sizin mahalle yandı, kül oldu. Yalnız sizin ev kurtuldu." der.

Sırr-ı Sakatî sevinç içinde "Elhamdülillâh!.." der.

Otuz sene sonra bir dostuna:

"–Ben o vakit, «Elhamdülillâh!..» demekle, bir anlık da olsa sırf kendimi düşünmüş, felâkete uğrayanların ızdırâbından uzak kalmış oldum. İşte, otuz senedir o hâlimin tevbesi içindeyim!.." der.

Bu misal de gösteriyor ki, velâyete kadar yükselmiş insanda bile bu hisler, hâlâ barınabilmekte ve fırsat bulduğunda sahibinin en küçük bir gafletinden istifâde ile ortaya çıkabilmektedir. Sırf bu misal bile nefisle uğraşmanın ve ondaki en menfî temâyül olan hasedi yok etmenin güçlüğünü göstermektedir.

Mesnevî: *"Şeytan da aşağılıktan utandığı, yani Hazret-i Âdem'e secde etmenin ve onu üstün görmenin kendisini küçük düşüreceğini sandığı için, alçaldı; yüzlerce kötülüğe düştü."*

"O, topraktan yaratılan Âdem'in ilâhî halife olmasına hased ederek, ona secde etmedi de, böylece kendisini yüceltmek istedi. Fakat yücelik nerede kaldı? Gözlerinden kanlı yaşlar boşaldı."

"Ebû Cehil de asil, fakat yetim ve servetsiz bulunan Hazret-i Muhammed'in, Allâh'ın elçisi olmasına hased etti de, hasedi yüzünden, kendisini aziz Peygamberimizden üstün tutmaya kalkıştı." (c.2, 806-808)

Hased ve bunun netîcesi olarak hased edilende kusur arama, kendi nefsini ondan üstün görme ve bu sûretle o üstünlüğü ortaya koyma husûsunda bir zan ve vehmin eseridir. Hâlbuki hakîkatte böyle bir düşünüş ve davranış, sahibini muhâtabları nezdinde yüceltmediği gibi, Allâh katında da rütbe tenziline sebep olur. Bunun da en büyük misâli, şeytanın, Hazret-i Âdem'e secde etmekten ictinab etme tavrıdır.

Bir diğer gerçek de şudur ki, Allâh Teâlâ nimetlerini bütün mahlûkâtına eşit bir sûrette tevzî buyurmamıştır. Bilhassa toplumda bu yöndeki farklılık, içtimâî hayatı mümkün kılan bir esas-

tır. İlâhî nimetlerden çok veya az bir nasibe nâil olmaktan daha ehemmiyetli olan husus bir kimsenin üzerinde gerçekleşen nîmetler kadar mes'ûliyet ve ilâhî hesaba tâbî tutulması keyfiyetidir. Bu ölçü dâhilinde bakıldığında bütün mahlûkât -mes'ûliyet nokta-i nazarından- eşit demektir. Çok nimete nâil olanın mükellefiyeti çok, buna mukabil, az nimete nâil olanın mes'ûliyeti de az ve binnetîce hesâbı kolay demektir. Zîrâ âyet-i kerîmede buyrulur:

"Nihâyet o gün verdiğimiz nîmetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz!" (et-Tekâsür, 8)

Hased, ilâhî nimetlerin bu sûretle tevzîine bir itiraz mânâsını taşır ki, bu da Allâh'a karşı en büyük küstahlıktır. Bu küstahlıktan da öte, ilâhî nimetlerin eşit bir sûrette tevzî edilmemiş bulunmasındaki hikmeti kavramamaktır. Hâlbuki bir misal olmak üzere akıl nimeti, bütün insanlara eşit bir sûrette verilmiş olsaydı, cemiyet hayatındaki sıradan ve basit işleri, mesela bir sokak çöpçülüğünü yapmaya râzı olacak kimse bulunamazdı. Şu mantığı, bütün varlıklara şümullendirmeyi düşünürsek görürüz ki, şu nîmetlerin farklı sûrette yaratılışı dünya hayatını mümkün kılan en esaslı bir müessirdir. Bu ilâhî taksimin maksadını Kur'ân-ı Kerim şöyle izah eder:

"...Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık!.." (ez-Zuhrûf, 32)

Binâenaleyh hased, Allâh'ın tasarrufundaki hikmeti kavrayamamak ve onun âmil ve fâil olduğu bir işte küstahça itirazda bulunmaktan ibarettir. Bu ise, insanın üstün yaratılışına zıd en menfî bir tavırdır. Şu hâlde böyle hatalı bir his ve davranış, yani hased ve kıskançlık, tek başına küfürden sonra, insanı Allâh katında alçaltmaya medâr olan en menfî tavırdır.

Mesnevî: *"Yûsuflar, çirkinlerin hasedlerinden, kıskançlıklarından gizlenirler. Güzeller de düşman şerrinden âdeta ateş içinde yaşarlar."*

"Yusûflar, kardeşlerinin hilesi yüzünden kuyu içindedirler. Çünkü o kardeşler hased yüzünden Yûsuf'u kurtlara verirler." (c.2, 1405-1406)

(…)

"Çok yumuşak huylu olan Yâkup -aleyhisselâm-, bu hased kurdundan ötürü Yûsuf'un üstüne titrerdi."

"Zâhirî, gözle görülen kurt, Yûsuf'un etrafında dönüp dolaşmadı, fakat kardeşlerinin hasedi, yaptıkları kötülükler ve vicdansızlıklarla kurtları da geçti."

"Bu hased kurdu, Yûsuf'u parçaladı da; «Biz, onu elbiselerimizin yanına bırakmış gitmiştik. Onu kurt kapmış.» diye kardeşleri için babalarından tatlı sözlerle özür dilediler."

"Yüz binlerce kurtta bu hile, bu düzen yoktur. Bu hased kurdu, sonunda rüsvâ olacaktır." (c.2, 1408-1411)

Hazret-i Yûsuf hakkındaki Kur'ânî kıssadan çıkarabileceğimiz en mühim netîcelerden biri de hased edenlerin hased edilen karşısında, bilâhare utanılacak bir mevkiye düşerek hatalarının îtirafına müncer olmasıdır.

Gerçekten bu kıssada kardeşler, sonunda hasedin fecâatini yaşıyarak:

"Dediler ki: Allâh'a andolsun, hakîkaten Allâh seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz." (Yûsuf, 91) îtirafına mecbûr kalmışlardır. Bu demektir ki, hased eden, hased

edilene bir zarar veremediği gibi kendisinin alçalmasına ve bazen de dönüp dolaşıp bir nedâmete mecbûr kalmasına sebep olmaktadır.

Bu kıssadan yola çıkarak varacağımız bir husûs da hasedin tedâvî şeklidir ki, Hazret-i Yûsuf, hasedden mânen helâk olmanın eşiğine gelmiş kardeşlerine acıdı. Kıtlık zamanında onların müşkil durumda kalmaması için kendilerine devamlı ihsan ve ikramda bulundu. Kardeşleri de hasedlerinden utanarak:

"–Sen Yûsuf'sun!" dediler. Yusuf -aleyhisselâm-, onların mahcûbiyetlerini izâle ederek onları kendisine daha çok bend etti ve:

"(Yûsuf) **Dedi ki: «Bugün size kınama yok, Allâh sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.»"** (Yûsuf, 92) Böylece onları mânen içten içe kemiren "hased" hastalığını kalplerinden tamamen silip attı.

Mesnevî: *"Âlemde muradına ermiş, mânâ güneşine hased eden kişiye sen acı, şefkat göster, onu bağışla!"*

"Bir adam, gözlerden güneşin ışığını gizleyebilir mi? Onun her günkü tazeliğini pörsüdüp, soldurabilir mi?"

"Yahut onun hadsiz, hesapsız nûrunu eksiltmeye ve bulunduğu yüksek mevkîden onu düşürmeye gücü yeter mi?"

"Mânevî büyüklere hased ederek, onları küçültmek isteyenlerin hasedi, kendileri için ebedî, sonsuz bir ölüm olmaz mı? Bu yüzdendir ki; «Her hased edenin hasedi, onun yaptığı iyilikleri, ibâdeti yakar.» denmiştir." (c.5, 11-14)

İnsan hayatını alçaltıp yükseltmede en temel müessirlerden biri de husûmet ve muhabbeti doğru hedeflere tevcih edebilmektir. Bir Allâh dostuna muhabbetle yönelmek, hayatı ulvîleştirirken; aksine böyle birisine husûmet ve hased duymak, dehşetli bir sûrette âdîleşip alçalmaya müncer olur. Böyle bir hased, sıradan bir kimseye hasedden çok daha büyük zararlı netîceler doğurur. Zîrâ Allâh'a sevgili olan bir kula karşı duyulan hased, Rabbin daha büyük ölçüde bir gadabını doğurur. Bu mevzûda, yine Mevlânâ hazretleri şöyle buyurur:

"Allâh'ın makbûlü olan kullara, gönüllerin beğendiği ruhlara hased ettiği, onları kıskandığı için şeytanları gökyüzünden baş aşağı atarlar!"

Hasedin bile diğer bütün günahlar gibi muhâtabına göre derecelendiğini kabul etmek gerektir. Bu derecede yakışıksız bir hasedin pençesine aldığı insana acımak lâzımdır. Çünkü o, kendi eliyle kendisini olabildiğince alçalttığı hâlde, bu durumun farkında bile değildir. Lâkin bir günahkâra, "kendini sürüklendiği günahtan koruyamadı" diye acımak ve bu hissi, öfke ve gadaba gâlib getirmek bir olgunluk ve diğergâmlıkta zirve ifâdesi taşır ki, bu herkesin harcı değildir.

Kalbdeki Güzellikleri Yok Eden

Hased

Hased, ilâhî taksîm netîcesinde, başkalarına lutfedilen nîmetlere kalben îtirazdır. Kalblerde, nîmet sahiplerine karşı duyulan kıskançlıklar, hased hastalığının başladığını, hattâ ilerlediğini belirten ilk alâmetlerdendir ve aynı zamanda kadere isyândır.

Kalbdeki Güzellikleri Yok Eden
HASED

Cenâb-ı Hak, insanı **"ahsen-i takvîm"**, yâni en güzel bir yaratılış ile halketmiş, onu "kulluk" ile mükellef kılmıştır. Bu kulluk vazîfesini gerçekleştirebileceği vasıfları da lûtfetmiştir. Fakat dünyâ hayatındaki **"imtihan"** sırrından dolayı, insana bu rahmânî vasıflarla birlikte, kulluk vazîfesine mânî olacak nefsânî temâyüller de vermiştir. Bu ilâhî imtihanda muvaffak olmak isteyen bir kul, nefsânî menfîlikleri, tıpkı buza gömülen bir yılan gibi hareketsizliğe mahkûm ederek, bütün hâl ve davranışlarına rahmânî temâyülleri gâlip kılmak mecbûriyetindedir.

İnsanın dünyâ imtihanında bertaraf etmesi gereken en mel'un menfîliklerden biri de, kalbdeki bütün güzellikleri yakıp yok eden **"hased"** hastalığıdır.

Hased, ilâhî taksîm netîcesinde, başkalarına lutfedilen nîmetlere kalben îtirazdır. Kalblerde, nîmet sahiplerine karşı duyulan kıskançlıklar, hased hastalığının başladığını, hattâ ilerlediğini belirten ilk alâmetlerdendir ve aynı zamanda kadere isyândır.

Hasedi, bir binâya benzetecek olursak onun en mühim yapı malzemeleri fesad ve nifaktır. Temelinde ise bencillik, baş olma sevdâsı, menfaat, ihtiraslar, kendini gösterme arzusu, kibir ve ucub gibi kaba ahlâksızlıklar yatar.

Hasedin kökleri, insanın iç âleminin derinliklerinde gizli olduğundan bazı nefsine esîr olmuş kişiler, -hasedin içinde yüz-

dükleri hâlde- kendilerinde hased olmadığını sanırlar; uçurumların anaforunda dolandıklarının farkında bile değillerdir.

Kişide, hased illetinin mevcûdiyetini gösteren ilk alâmet, hased ettiği kimseden nîmetin zevâlini arzu etmek, nîmetin zevâlini gördüğünde ise kalb rahatlığı ve sevinç duyarak bir bayram havası içinde yaşamaktır.

Hasedci, hased ettiği kimseye karşı, kin, hâinlik, intikam, hîle, ayıplama ve kötüleme gibi aşağılık hisler içinde çırpınır durur. Fânî ömrünü hülyâlar ve kuruntular içinde ziyân eder. Etrâfına zehir saçar.

Hazret-i Mevlânâ, insanın iç âlemindeki bu iğrenç ve helâk edici vasfı, müşahhas bir misâl ile şöyle hikâye eder:

Bir padişah, iki köle satın almıştı. Onların hâlet-i rûhiyelerini anlayabilmek için ilk önce birinci köle ile sohbete başladı. Padişahın sorularına, köle, öyle cevaplar veriyordu ki, başkaları bu cevapları ancak uzun uzun düşündükten sonra verebilirdi. Padişah bu hizmetkârı anlayışlı, zeki ve tatlı dilli görünce memnûn oldu. Diğer köleyi de yanına çağırdı.

İkinci köle, padişahın huzuruna geldi. Kölenin rahatsızlıktan ağzı kokuyordu ve dişleri de bakımsızlıktan kapkara idi. Padişah, bu kölenin zâhirî durumundan pek hoşlanmadıysa da yine de onun hakkında bilmediği hâl ve vasıfları öğrenmek ve onun sırlarına vâkıf olmak için kendisiyle sohbete başladı:

"–Bu kılıkla, bu rahatsız ağızla uzakta dur, fakat pek de uzağa gitme. Önce ağzının derdine bir şifâ bulalım; sen sevimli bir kişisin, biz de hünerli bir hekîmiz. Seni hor görmek ve gözden düşürmek bize yakışmaz. Şöyle otur, bir-iki hikâye söyle de aklının derecesini anlayayım." dedi.

Padişah, daha önce konuştuğu ilk köleye dönerek:

"–Hadi! Sen de hamama git, bir güzelce yıkan." dedi.

Arkadaşı gittikten sonra, konuşturmak istediği ikinci köleye hitâben, onu denemek için:

"–Senden önce sohbet ettiğim arkadaşın, senin hakkında kötü şeyler söyledi. Görüyorum ki, sen onun söylediği gibi değilsin. O hasedci, neredeyse bizi senden soğutuyordu. Arkadaşın senin hakkında «O hırsızdır, doğru adam değildir, kötülerle düşer kalkar, iffetsizdir.» dedi. Sen onun hakkında ne dersin?"

İkinci köle bu sözler üzerine padişaha:

"–İyi düşünen, doğru söyleyen o arkadaşa, eğri diyemem. Bilakis onun sözleri sebebiyle, kendimde böyle kusurların olabileceğini düşünüp hâlimi ıslâha çalışırım. Padişahım! Belki de o, bende bir çok ayıplar görmüştür ki, ben o ayıpların farkında bile değilim." diye cevap verdi.

Padişah köleye:

"–O senin kusurlarını anlattığı gibi, şimdi sen de onun kusurlarını anlat." deyince, köle, padişaha şunları söyledi:

"–Padişahım! O benim gerçekten hoş bir arkadaşım olmakla beraber kusurlarını söylememe benim gönül dünyam mânîdir. Onun için, ancak ben şunları söyleyebilirim ki; Onun kusûru, bence kusur değil, fazîlettir. O, sevgi, vefâ ve insanlık numûnesidir. Onun hâli; doğruluktur, zekâdır, dostluktur. Onun bir sıfatı da; cömertliktir, düşkünlere yardımda bulunuştur. O öyle cömerttir ki, gerekirse canını bile verir. Kader arkadaşımın bir vasfı da, kendini beğenen bir kişi olmamasıdır. O herkesle iyidir, fakat kendi nefsine karşı kötüdür."

Padişah, bu cevap karşısında köleye:

"–Arkadaşını methetmede pek ileri gitme, onu överken de kendini övmeye kalkışma. Çünkü, ben onu imtihana çekerim de, sonra sen utanırsın." dedi.

Köle bunun üzerine:

"–Hayır! Onu övmekte ileri gitmedim. O dostumun bütün huyları, söylediklerimden kat kat daha fazladır. Kader arkadaşımın vasıfları hakkında, bildiklerimi söyledim. Fakat, ey kerem sâhibi padişahım! Söylediklerime inanmıyorsan, ben ne yapayım? İç dünyam, benim böyle söylememi îcâb ettiriyor." dedi.

Öbür köle hamamdan dönünce, padişah onu huzûruna çağırttı. Ona:

"–Sıhhatler olsun; eksilmeyen nîmetlere erişesin. Fakat, arkadaşının söylediği kötü huylar sende olmasaydı ne güzel olurdu? O zaman güzel yüzünü gören sevinir, neşelenirdi. Seni görmek, bütün dünya mülküne değerdi." dedi.

Köle dedi ki:

"–Padişahım! O densizin benim hakkımda anlattıklarından birazcığını lütfen söyle!.."

Padişah:

"–O, önce senin iki yüzlülüğünü anlattı. Senin görünüşte devâ, hakîkatte belâ olduğundan bahsetti."

Arkadaşının kendi hakkındaki kötü sözlerini padişahtan dinleyen kölenin, öfke denizi kabardı, ağzı köpürdü, yüzü kızardı. Köle arkadaşını çekiştirme dalgası sınırı aştı. Dedi ki:

"–O önceden bana dost idi, fakat ağzı bozuktu. Kıtlıkta kalmış köpek gibi, pek çok zaman pislik yerdi."

Arkadaşını çekiştirmek için, köle böyle çan çan ötmeye ve iç âlemindeki çirkinlikleri saklayamayıp ortaya dökmeye başladı. Bunun üzerine padişah; "Artık yetişir!" diyerek, elini onun ağzına götürdü ve ona hitâben şöyle dedi:

"–Bu imtihan sayesinde, ikinizin arasındaki farkı görmüş oldum. Onun, sadece maddî bir rahatsızlıktan dolayı ağzı kokuyor. Fakat senin ise rûhun kokmuş! Ey rûhu kokmuş kişi, sen uzakta dur. Arkadaşın sana âmir olacak, sen de onun emrinde bulunacaksın. Ondan edeb, insanlık ve konuşmayı öğren! Onun fazîletinden ibret al. Hasedi terk et. Sen bu hased ile, beline taş bağlanmış bir zavallı kişisin; bu taşla ne yüzebilir, ne de yürüyebilirsin."

Görüldüğü üzere davranışlar, kişinin iç dünyasını ve şahsiyetini yansıtan bir ayna hükmündedir. Bir menfaat avcılığı veya hased sebebiyle kişinin sürüklendiği menfî davranışlar, bir kalb grafiği gibi onun gönül âlemini sergiler.

Mevlânâ Hazretleri, bu kıssadan lâyıkıyla hisse alabilmemizi arzulayarak şu nasihatlerde bulunur:

"İnsanın asıl hüviyeti, dilinin altında gizlidir. Şu dil, insanın iç âleminin sergisidir.

Bir rüzgâr perdeyi kaldırınca, evin içerisi görünür. Yâni, tanımadığımız bir kimse, durum îcâbı bir iki söz söyleyince, rûhunu örtmüş olan perde açılır da, onun iç yüzü, gönül âlemi âşikar olur ve onun nasıl bir şahsiyet ve karakter sâhibi olduğu sergilenir. O gönül âlemi inci ile mi, yoksa buğdayla mı dolu? Orası, gönle ferahlık bahşeden bir gülistan mı, yoksa sadece bir enkaz mezbeleliği mi? Orası bir

mücevher hazînesi mi, yoksa yılan ve akrep yuvası mı, meydana çıkar."

"Ey bu dünyaya râm olan, iç dünyasını ziyân eden gâfil! Bilmiyor musun ki, ölüm gününde bu duyguların hiç birisini düşünemezsin. O anda hasedlikten vazgeçsen bile bir işe yaramaz. Mezarda bu gözlere toprak dolar. Ancak sen, temiz bir rûha sahip isen, gönlün sana yoldaş olur. Onun için kendine bir bak! Mezarını aydınlatacak rûhanî bir nûrun, feyiz taşan bir gönül gözün var mı? Sen, sana emanet edilen cevheri, yâni o ölümsüz rûhun cevherini elde etmeye çalış. Onun için fazîlet sahibi olmaya gayret edip ihtiras ve hasedden uzakta dur. Yine çokça hayır-hasenâtta ve amel-i sâlihlerde bulun ki, o güzelliklerle Hakk'ın huzuruna varasın."

"Şunu iyi bil ki; gösterişli, güzel, iyi bir yüz, kötü huyla bir araya gelirse bir değer ifâde etmez. Yâni kötü bir iç dünya, yapmacık hareketlerle saklanamaz. O sîret, o sûretin bir maske olduğunu ortaya koyar.

Bir kimsenin sûretine değil sîretine, yâni gönül âlemine nazar et. Zîrâ, bir kimseyi zirveleştiren, ancak onun güzel huyu ve yüksek ahlâkıdır.

Bilmiş ol ki, bu görülen maddî şekil, yâni beden yapısı, fânîlik deryasında kaybolacak, güzelliği yok olup gidecektir. Fakat, mânâ âlemi ebedî kalır; ölümsüzdür. O, rûhunu terbiye etmiş fazîletli kişinin fânî cesedi, toprak olduktan sonra da, o güzel hayatının hatıraları ile gönüllerde hayâtiyeti devam eder. Onlar mâzî de olmazlar."

"Ey insan, hasedinden dolayı başkalarına isnâd ettiğin huylar, aslında senin kendi kötü huyunun aksetmesidir. O

sensin, kendi aynanda gördüklerini karşısındakine izâfe ediyor, sen kendini anlatıyor ve yaralıyorsun; lânet ipliğini, kendine, kendin dokuyorsun."

Hakîkaten hased, hased edilenden çok hased edene zarar veren mânevî bir hastalıktır. Hattâ bu zarar, kişinin dînine taalluk edecek derecede fecî bir âkıbetle netîcelenebilir. Nitekim ilk zamanlar, Mûsâ -aleyhisselâm-'dan sonra Tevrat'ı en iyi okuyan ve sâlih bir mü'min olan Kârun, âhir ömründe hasedi sebebiyle îmânını dahî kaybederek bu felâketin bâriz bir misâli olmuştur. Zîrâ o sâhib olduğu servet ve saltanata mağrûr olup şımararak, Hazret-i Mûsâ'nın mevkîine duyduğu hased netîcesinde ilâhî intikâma dûçâr oldu. O, güvendiği, sığındığı, dayandığı saray ve hazîneleriyle birlikte yerin dibine geçti. Ebedî âlemin fukarâsından oldu.

Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz, hased musîbet ve illetinin netîcesini bir hadîs-i şerîflerinde şöyle ifâde buyurmuşlardır:

"Size eski ümmetlerin hastalığı sirâyet etti: Bu, hased ve buğzdur. Bu kazıyıcıdır (yok edicidir). Bilesiniz; kazıyıcı (yok edici) derken saçı kazır demiyorum. O dîni kazıyıcıdır (yok eder)…" (Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme, 57)

Mevlânâ Hazretleri devamla der ki:

"O kötülüğü sen, kendi iç dünyanda göremiyorsun. Görecek olsaydın başkalarına değil, kendi nefsine candan ve gönülden düşman kesilirdin.

Eğer sen, Allâh nûru ile baksaydın, kötülük husûsunda başkasını ayıplar, başkasının kusurlarını görür de gaflete düşer mi idin?

Ey hüzün ve keder sahibi zavallı kişi, yavaş yavaş, azar azar, nûra yaklaş ki, nâr, yâni ateş olan nazarın nûra çevrilsin, başkalarında ayıp ve noksan göreceğin yerde, kendi iç âlemini seyret. Kendini ihyâ et ki, gönlün mezbeleliklerden temizlensin."

Hasedin başlangıç tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Ne kadar ibretlidir ki, en kıymetli kimseler, tarih boyunca hasedcilerin hedefi olmuştur.

İlk hased ve kibir, şeytanın Âdem -aleyhisselâm- karşısında benliğe kapılıp Allâh'ın emrini icrâ etmemesiyle vukû bulmuştur. Ondan sonra, Âdem -aleyhisselâm-'ın âsî oğlu Kaabil'in, takvâ sâhibi olan sâlih kardeşi Hâbil'i katletmesi, Yâ'kûb -aleyhisselâm-'ın kanlı gözyaşları dökmesine sebep olan Hazret-i Yûsuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması ve buna benzer hadiseler, gönüllerde alevlenen hasedin bir netîcesi olmuştur.

Mahvolan âileler, toplumlar ve memleketlerin harâbeleri, hased sahneleri ile doludur. Hased, fertlerden başlayarak kademe kademe bütün bir millete kadar yayılan, yakan, yıkan, kurutan bir felâket ve musîbet sebebidir.

Hadîs-i şerîflerde:

"Sakın hased etmeyiniz! Zîrâ hased, ateşin odunu yediği gibi sevapları ve iyilikleri yer bitirir." (Ebû Dâvûd, Edeb, 44; İbni Mâce, Zühd, 22)

"İnsanlar, birbirlerine hased etmedikçe dâimî bir feyz ü bereket içinde bulunurlar."

"Birbirinize kin tutmayınız, hased etmeyiniz, sırt dönmeyiniz ve ilginizi kesmeyiniz. Ey Allâh'ın kulları, kardeş olunuz." (Buhârî, Edeb, 57) buyrulur.

Diğer taraftan, hasede mâruz kalan bir kimse de, kötülüğe kötülükle mukâbele etmemeli, üzülüp kızmak yerine, asıl hased edenin hâline acımalıdır. Ayrıca kendi mağdûriyet ve mazlûmiyetini, sabır, müsâmaha ve tahammül ile ecir kazanmaya vesîle addetmeli, bu durumdan bile kârlı çıkmaya çalışmalıdır.

Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh-, bu nükteyi bir teşbîh ile ne güzel ifâde buyurur:

"Gül, o güzel kokuyu diken ile hoş geçindiği için kazandı. Bu hakîkati gülden de işit. Bak, o ne diyor:

«Dikenle beraber bulunduğum için neden gama düşeyim, neden kendimi kedere salayım? Ben ki gülmeyi, o kötü huylu dikenin beraberliğine katlandığım için elde ettim. Onun vesîlesiyle âleme güzellikler ve hoş kokular sunma imkânına kavuştum...»"

Cenâb-ı Hak, lutfettiği nîmetlere kanaat ederek hâline râzı olan, yüksek ahlâk sâhibi kullarının güzel hâllerinden gönüllerimize hisseler nasîb eylesin! Başkalarının elindeki nîmetlere göz dikerek, dünyânın yaldızlı oyuncaklarına, gelgeç sevdâlarına, avutan neşeli görüntülerine, ihtiras ve hasedin aldatıcı ikbâllerine gönül kaptıranların âkıbetinden ve hasedcilerin hasedinden bizleri muhâfaza buyursun!

Âmîn!..

Mesnevî'ye Göre

Hazret-i Mûsâ ve Firavun

Hazret-i Mevlânâ, Mûsâ -aleyhisselâm-'ın firâsetteki derinliğini, buna mukâbil Firavun'un ise nefsânî bir hayatın içinde nasıl ahmaklaştığını beşerî idraklerin anlayabileceği bir şekilde şöyle müşahhaslaştırarak sergilemektedir:

"Hazret-i Mûsâ, Firavun'u Hakk'a dâvet ederken tevâzû ve mahviyet göstermişti. Zîrâ Cenâb-ı Hak, Hazret-i Mûsâ'ya, Firavun'a teblîğde bulunmasını bunu da "leyyin", yani yumuşak bir lisân kullanarak yapmasını istemişti. Firavun ona; "Kimsin, kimin nesisin, eski adın ne?" diye sorunca Hazret-i Mûsâ:

"Ben Allâh'ın elçisiyim; insanı sapıklıktan kurtarırım! Aslım balçıktandır. Topraktan yaratılan şu bedenimin dö-

nüp varacağı yer de topraktır! Lâkin Allâh balçığa can verdi, gönül ihsân etti! Asıl adım da; «Allâh'ın âciz kulu Mûsâ'dır! Allâh'ın bir kulunun da oğluyum!»" dedi.

Firavun bu sefer: "Sen 'Firavun'un kulusun, çünkü senin bedenin, Firavun'un nimetleri ile beslendi, gelişti. Şimdi ise sen, hak tanımaz bir kul, beni inkâr ettiğin için bir nankör ve kâfir oldun." dedi. Cevâben Hazret-i Mûsâ:

"Hâşâ! Allâh birdir. O'nun şerîki yoktur. Kulların O'ndan başka sahibi olamaz. Helâk olacak bir kişiden başkası O'nunla ortaklık dâvâsına girişmez! Zîrâ tevhid inancının kalpte ortaklığa tahammülü yoktur!

Ey Firavun! Senin, benim kaşımı ve hatta bir sineğin kanadını bile yapmaya gücün yetmez; nasıl olur da beni yarattığını söyleyebilirsin? Sen çok gaddar birisin! Çünkü, Allâh'a şirk koşuyorsun! Eğer ben yanlışlıkla bir kıptîyi öldürdüysem, onu nefsim için öldürmedim! Ben ona bir yumruk vurdum. Zaten kendisinde ilâhî bir rûh bulunmayan, hakîkat mahrûmu, canlı bir cenâze olan o zavallı kişi de can verdi." dedi.

Firavun: "Hiç şüphe yok ki, benim sende hakkım var. Lâkin hak bu mudur ki, beni halkın önünde horlayasın, benim ilahlığıma karşı çıkasın, gönlümün aydınlık gününü kara bir güne çeviresin?" deyince Hazret-i Mûsâ buna cevâben:

"Îmâna gelerek, hayrı işleyip şerri terk etmekte beni dinlemezsen, kıyâmetteki hâlin bundan çok daha beter olacaktır!

Görünüşte ben, senin ilâhlık dâvânı baltalıyorum ama; aslında senin gibi bir küfür dikenini, gül bahçesi hâline çevirmeye çalışıyorum." dedi.

Firavun: "Hakîkaten usta bir sihirbazsın. Gönlü bana âid olan Mısır halkını sen, ikiye ayırdın!" deyince Hazret-i Mûsâ:

"Büyücülüğün temelinde gaflet ve küfür varken, ben ise ilâhî vahyin içindeyim. Rûhum din meş'alesidir! Mesih bile nefesime gıbta eder! Kitaplar bile benim rûhumdan nûr alır!

Sen, ancak zan içerisindesin! Rabbimin beni, sana göndermesi de, her şeyden haberi olan bir gönderenin bulunduğuna delil değil midir? Hem benim mûcizem, küfür yarasını iyileştirmek için en uygun ilaçtır!

Sen bundan önce birtakım rüyalar görmüştün. Elime asâyı alacağımı, elimden nûrlar görüneceğini ve senin o küstah boynuzunu kıracağımı bilmiştin! Rüyanı anlattığın hakîm ve yıldız bilginleri, gerçeği anladılar fakat hakîkati sen anlayıp da idrâk edemedin!

Halkı idâre edenin, Allâh'ın ahlâkı ile ahlâklanması gerek! Hâlbuki sen, gönlünü şeytan evi hâline sokmuşsun; ihtirâsını kendine kıble edinmişsin!"

"Dünyâda sadece nefsinin kölesi olarak bedenleri ile yaşamakta olan sizler ve avâneleriniz, dâimâ rûhânî hayat yaşayanların din ve îmân kalelerine saldırırsınız! Ey kötü huylu Firavun, ey îmânsız kişi! Gayb gâzileri olan mü'minler; hilmleri, yumuşak tabiatları yüzünden sana hücum etmediler!

Sen; Allâh'ın nesillerin üremesi için açtığı yolu, yâni ana rahmini nasıl kapatabilirsin? Binlerce mâsumun cellatlığını yaptın. Zâlimlerin en bedbahtı oldun. Sen, güyâ gayb âleminin geçitlerini kapattın, lâkin sana körlük vermek için

yine de bir yiğit er çıktı! İşte o çıkan yiğit benim; senin dileğini kırıp dökeceğim, senin adını, şânını yok edeceğim!

Ey düşman adam! Bilmiş ol ki, her şeyden haberi olan bir kudret sâhibi var. O, her şeye lâyık olanı verir! Ne vakit gökyüzüne, yâni Allâh'a iyi bir amel gönderdin de arkasından O'nun gibi bir iyilik görmedin?

Belâlar, sana, aptallığından ve ahmaklığından ötürü gelir çatar. Kötülükten gönlün kararır ve bulanırsa, onun bir azap başlangıcı olduğunu anla! İşlediğin şirk, zulüm ve günahlardan tövbe ve istiğfar et! Eğer günah cezasının oku sana değmediyse, Allâh'ın lutuf ve keremi ile müsâmaha buyurmasındandır!" dedi.

Hazret-i Mûsâ, Firavun'a devamla dedi ki: "Benden bir öğüt duy ve öğüt gereğince hareket et de, karşılığında dört fazîlet, dört iyi huy sâhibi ol!"

Firavun sordu: "Ey Mûsâ! O öğütler nelerdir, bu inanca karşılık bana vereceğin nedir, söyle de o güzel vaadin yüzünden kâfirliğimin çarmıhı gevşesin!"

Hazret-i Mûsâ cevap verdi: "O öğüt şudur: «Allâh'tan başka mâbud yoktur!» diye açık olarak Hakk'ın birliğini kabul et! O tek olan, O eşsiz olan Allâh, göklerin, göklerdeki yıldızların, yeryüzünde insanların, şeytanların, perilerin, cinlerin, kuşların yaratıcısıdır! Denizin, ovanın, dağın, çölün yaratıcısı da O'dur; mülkünün sınırı, zâtının benzeri yoktur!

Bu inanca karşılık olarak alacağın dört fazîlet ve lutuf ise şunlardır:

Birincisi; bedenin daimî bir sağlık ve afiyet, yani feyz ve rûhâniyet içinde olur!

İkincisi; öyle uzun bir ömür elde edersin ki, ecel bile senin ömrünün uzunluğundan çekinir, sana yaklaşamaz! Ölümü, sen, beden evinin harabesinde bir define gördüğün için istersin! Yani ilâhî aşka nâil olup, O Rabb'e yani "Hüsn-i Mutlak"a kavuşmak istersin. Çünkü bedeninin yüzlerce mânâ harmanına engel olduğunu açıkça anlarsın!

O ebedî nîmete ulaşmak için o beden tanesini yakarsın. Böylece Allâh adamlarının yaptıkları işe uyarsın; bedenden kurtulursun. Ebedî olarak diri kalırsın. Cesedin toprak olduktan sonra da ömrün devâm eder!

Üçüncüsü; dünyada ve âhirette teslîmiyetin emniyeti içinde yaşarsın!

O kerem sâhibi Allâh, senin cefâna karşı, bunları ihsân etti; vefâlı olunca, seni nasıl görüp gözeteceğini artık sen hesab et!

Dördüncüsü; mânen genç kaldığın gibi saçların da katran gibi simsiyah durur, yüzün ise nûrdan erguvan gibi pespembe kalır. Gönlün de O'nun zikri ile dâimâ huzur hâlinde bulunur."

Îmâna gelmesi hâlinde elde edeceği ilâhî ikramları duyan Firavun dedi ki:

"Yâ Mûsâ; müsaade et, ben bunları iyi bir dosta danışayım!"

Firavun, Hazret-i Mûsâ'nın sözlerini karısı Asiye'ye açtı. Asiye de;

"Ey gönlü kararmış kişi; bu vaadleri canla başla kabul et! Ne mutlu sana; güneş, senin başına taç oluyor!

Hiç bilmiyor musun ki, bu sözler ne vaaddir, ne lutuftur; Allâh'ın şeytanı affetmesi, onu gözetmesi gibi bir şeydir! O kerem sâhibi Allâh, seni öyle bir lutfa çağırdı ki, şaşılacak şey?! Hayret doğrusu, nasıl oldu da neşenden yüreğin erimedi?!" dedi.

"Gaflet sebebi ile bu kör oluşunda da bir hikmet var! Ama bu ne vakte kadar sürecek? Onulmaz bir illet hâline gelecek kadar aşırı bir gaflet, rûha, akla zehir olacak kadar da olmamalı!

Bir dâneye karşılık yüzlerce bahçe ve habbe, bir altına karşılık sana yüzlerce altın madeni veriliyor!

«Kim Allâh ile beraber ise Allâh onunla beraberdir» (Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, II, 272) hadîsindeki «Kim Allâh'ın olursa» o habbeyi vermek; «Allâh da onun olur!» ise karşılığını almaktır!"

Çünkü fânî bir varlık, kendisini bâkî bir varlığa teslim edince, o da bâkî ve ölümsüz olur!

Rüzgâr ve topraktan korkan ve bu ikisi yüzünden helâk olan katre; aslı olan denize sıçrayabilse, güneşin hararetinden de kurtulur, toprağın kendisini emmesinden de... O katrenin görünen varlığı deniz içinde erir ama, zâtı ve hakîkati dâimî bir şekilde denizin bir parçası olarak ebediyyet kazanır!

Bu alış-veriş; aşağılık, süflî bir mahlûkun yedinci kat göğe çıkması gibidir; bu lutuf içinde lutuftur! Hattâ bu lutuf ile, lutuf bile kaybolur gider!"

Asiye'nin bu teşvikleri üzerine Firavun dedi ki: "Bunu, Hâmân ile de konuşayım, ondan da bir akıl alayım. Çünkü pâdişahın, vezirlerin reyini de alması gerek!"

Hâmân, Firavun'un cinsinden ve cibilliyetinden idi. Firavun, Hâmân'ı yalnız görünce, Hazret-i Mûsâ'nın kendisine söylediklerini bir bir anlattı.

Rahmetten uzaklaştırılmış Hak mahrûmu Hâmân, Firavun'un anlattıklarını duyunca feryat etti, ağladı; külahını, sarığını yerlere vurdu.

"Ey pek büyük pâdişah; şimdiye kadar herkesin mâbudu idin, herkes sana secde ediyordu. Bundan sonra kulların en değersizi, en hakîri mi olacaksın?

Bir hükümdar, tutsun da bir kulunun kölesi olsun. Yeryüzü gökyüzü olacak, gökyüzü de yerlere döşenecek; şimdiye kadar böyle bir şey olmamıştır; şimdiden sonra da olmasın ve görülmesin!" diyordu.

Devlet ve mutluluk lokması Firavun'un ağzına kadar gelmiş iken, Hâmân bu kötü ve sapık sözleri ile Firavun'un îmân ve hakîkat yolunun önünü kesti. Böylece Firavun'u imâna gelmekten mahrum bıraktı. Hiç bir pâdişahın böyle bir menfûr veziri olmasın.

Hazret-i Mûsâ; "Ben, lutuflar ettim, cömertlikte bulundum, fakat Allâh sana bunları nasib etmemiş!" dedi.

Halkın verdiği pâdişahlığı halk, borç para gibi yine senden geri alır! Ey ahmak! İğreti ve fânî pâdişahlığı mülkün sâhibine, yani Allâh'a ver ki, O, sana gerçek pâdişahlık ihsân etsin! Seni, kendine bir dost ve sırdaş edinsin!

Hazret-i Mûsâ ve Firavun

"Ey Hak yolcusu! Gerçeği öğrenmek istiyorsan; Mûsâ da, Firavun da ölmediler; bugün senin içinde yaşıyorlar, senin varlığında gizlenmişler, senin gönlünde savaşlarına devam ediyorlar!"

HAZRET-İ MÛSÂ VE FİRAVUN

Cenâb-ı Hak, Şems sûresinde yedi yemînle, insanın iç âlemine **"fücûr"** ve **"takvâ"**nın ilham edildiğini; içindeki fücûru bertaraf edip takvâya ulaşanların kurtuluşa ereceğini; aksine o nefsânî, süflî arzularına râm olanların ve iç âlemlerini günahlarla karartanların da ziyâna uğrayacaklarını haber vermiştir.

Bu zâviyeden bakınca, insan gönlünün iki ciheti keşfedilir. Zîrâ ondaki hayır ve şer gibi iki zıt temâyül, dâimâ bir arada bulunup bunlar, birbirlerini bertaraf etmek üzere mücadele hâlindedirler. Hazret-i Mevlânâ, insanın iç dünyasındaki bu keşmekeşi şu mısrâlarıyla dile getirir:

"İnsanın iç dünyası bir ormana benzer. Orada, en vahşî ve yırtıcısından, en mûnis ve sevimlisine kadar bütün hayvanlar sergilenmektedir. **"...Rûhumdan ona üfürdüm!.."** (el-Hicr, 29) *âyetinden haberin varsa, bu ilâhî nefesten feyz alıyorsan, insanın bu karışık ve acâyip iç âlemine nazar et!*

İnsan varlığında, binlerce kurt, sayısız domuz; temiz, pis, güzel, çirkin, sevimli, sıcak ve soğuk binlerce huy vardır.

İnsan varlığında, hangi huy gâlipse, şahsiyet ona göre teşekkül eder. Bir mâden karışımında da altın, bakırdan fazla ise o karışım artık altın sayılır.

Senin varlığında hangi huy hâkim ise, o huy sahibi hayvanın şeklinde haşr edilmen gerekmektedir. Zîrâ duyguların, mahlûklarla beraberlik hâlindedir.

İnsanda, ân olur kurtluk zuhûr eder. Bir ân gelir melekleşir, sanki ay gibi Yûsuf yüzlü bir güzel olur.

Hayırlar da, şerler de gizli bir yoldan, gönüllerden gönüllere sirâyet eder.

Azgın serkeş at, rahvan yürümeye başlar. Ayı oyun oynar, keçi selâm verir.

İnsanlardan köpeğe bir hissiyat akseder de, bunun netîcesinde, o duygu ve terbiye ile köpek ya av avlar, yâhut çoban olur koyun güder, bekçilik eder. İnsana âmâde olur.

«Ashab-ı Kehf»in köpeğine o sâlih gençlerden öyle bir huy geçti ki, sonunda yürüdü gitti, Allâh'ı arar oldu da Kur'ânî bir ifâde kazandı.

İnsanın gönlünde zaman zaman değişik temâyüller baş gösterir. Rûhâniyet onu âdeta melekleştirirken, buna mukâbil nefsâniyetin girdâbına dûçâr olan kişi şeytan kesilir, canavarlaşır. Hak tanımaz olur.

Mânâ arslanlarının, yani velîlerin, çok iyi bildikleri o hakîkatler ormanından, gönüller tuzağına giden gizli bir yol vardır. Velîler ise, o tuzakları tanır ve bertaraf etmek sûretiyle gönülleri, nefsin şer ve endişelerinden kurtararak onları Hakk'a vâsıl ederler.

Ey iç âlemi köpekten de aşağı olan kişi! Durumundan ümitsizliğe kapılma, hakîkatler ormanında sen de mânevî zevkler almak istiyorsan, gönül yoluna gir de ârîflerin can mercanından, yâni onların irfân incilerinden bir miktar nasiplen.

Mâdemki hayırsızsın, bâri o değerli inciden nasiplen de, taşıyacaksan öyle mübârek bir yükü taşı."

Bu mısralarda da dile getirildiği gibi insan âdeta kâinâtın küçültülmüş bir modeli gibidir. Dış âlemde var olan bütün hakîkatlerden, insanın iç âleminde de bir tecellî dâimâ mevcuttur. Nasıl ki, bir tohumda ondan meydana gelecek ağaçlar ve ormanların bütün husûsiyetleri saklı ise, insanda da kâinâttaki bütün hakîkatlerin öz îtibariyle meknûz olduğu söylenebilir. Kur'ân ise insan ve kâinâtın temel kanun ve kâidelerinin en mükemmel ve en doğru tercümânıdır. Kıymeti, tariflere sığmayacak kadar ulvî ve büyük bir nimettir. Kur'ânlaşan mü'min yürekler ise, kâinâtın Hâlık'ının tecellî mekânıdır.

Tarihin sayfalarındaki nice Hak dostlarının veya zıddı durumundaki hakîkat mahrumlarının vasıfları, aslında iç âlemimizde hâlen yaşamakta ve birbiriyle mücâdele etmektedir. Bu mücâdelede galip gelen taraf ise insanın hâl ve davranışlarına hâkim olmaktadır. Hazret-i Mevlânâ bu husûsu, Mûsâ ve Firavun misâliyle gözümüzde şöyle canlandırır:

"Ey Hak yolcusu! Gerçeği öğrenmek istiyorsan; Mûsâ da, Firavun da ölmediler; bugün senin içinde yaşıyorlar, senin varlığında gizlenmişler, senin gönlünde savaşlarına devam ediyorlar!"

Aynı hususta Muhyiddîn-i Arabî hazretleri de şöyle buyurmaktadır:

"–Benim rûhum Mûsâ; aklım ise Hârun'dur. Nefsim Firavun ve nefsimin hevâ ve hevesi, Firavun'un veziri olan Hâmân'dır."

Madem insanın iç âleminde hem Hazret-i Mûsâ ve hem de Firavun bulunmaktadır; o hâlde kendimizi tanımak için tarihte

sâbit olmuş hakikatleri ile hayrın ve şerrin bu iki temsilcisini hatırlamak faydalı olacaktır.

Mâlum olduğu üzere Firavun, yoğun nefsâniyetinin esîri olarak kendisini ilâh ilan etmiş ve hâkimiyetini zulümle tesis etmişti.

Zulüm, insanın bilerek veya isteyerek başkasının ruh ve bedenine ıstırap vermesidir. Zulüm, merhamet mahrûmu kalplerde yerini bulur. Kaynağı ise hırs, hased, kin ve menfaat duygusu gibi süflî hayvânî ihtiraslardır. İnsanlığın tarihi, zâlimlerin binlerce, ürpertici kıyım tablosuyla doludur.

İşte bunlardan zulüm ve gaddarlığıyla vicdanını yitirmiş olan bedbaht Firavun, gördüğü bir rüya üzerine, tahtının yıkılmasından korkarak İsrailoğullarının doğan bütün erkek çocuklarının katledilmesini emretmişti. Bu, çok ağır bir zulüm ve kıyıma dönüşmüştür. Muhyiddîn İbn-i Arabî -kuddise sirruh- *Fusûsu'l-Hikem* isimli eserinde bu durumu şöyle anlatır:

"Firavun, zuhûr edecek olan Hazret-i Mûsâ'yı imhâ için 980.000 mâsumu katletmiştir. Bu çocukların hepsi, Hazret-i Mûsâ'ya hayâtında imdâd olmak, onun rûhâniyetini güçlendirmek için öldürülüyorlardı. Çünkü Firavun ve Firavun âilesi, Mûsâ'yı henüz bilmiyorlarsa da Hak Teâlâ biliyordu. Elbette bunların her birinin alınan hayâtı, Mûsâ'ya âit olacaktı. Zîrâ gâye, O idi."

Firavun yeni doğan mâsumları katlederken, yani zulmünün zirvesindeyken Hak Teâlâ, yanı başında, kendi sarayında nazlı bir fidan büyütmekteydi: Hazret-i Mûsâ!..

Hazret-i Mûsâ küçüklüğünden îtibâren Firavun'un sarayında, Allâh'ın sıyâneti altında yetişti. Hazret-i Mûsâ büyüyüp

gençlik yıllarına geldiğinde, İsrailoğullarından bir sıbtîyi, Firavun'un fırıncısı ve zâlim biri olan bir kıbtînin elinden kurtarmak isterken, yanlışlıkla kıbtînin ölümüne sebep oldu. Bunun üzerine korkarak Mısır'ı terk etti. Bu kaçışı esnasında Medyen'e gelen Hazret-i Mûsâ, Hazret-i Şuayb'la karşılaştı. Mehir olarak sekiz sene Hazret-i Şuayb'a hizmet mukâbilinde onun kızlarından biriyle evlendi. Daha sonra tekrar Mısır'a dönmek için yola çıkan Hazret-i Mûsâ'ya, mukaddes Tûvâ vâdîsinde peygamberlik verildi. Ve burada kendisine Firavun'u îmâna dâvet etmesi emredildi.

Kur'ân-ı Kerîm'de, Hazret-i Mûsâ'nın Firavun'u îmâna davet etmesi anlatılırken, takib etmesi gereken teblîğ metodu da Allâh Teâlâ tarafından öğretilmişti:

"Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar." (Tâhâ, 44)

Böylece muhatab azılı bir kâfir bile olmuş olsa tebliğde **"kavl-i leyyin"** (yumuşak, tatlı bir ifâde) kullanılması gerektiği ifâde edilmiştir. Ayrıca:

"Sen ve kardeşin, birlikte âyetlerimi (mûcizelerimi) **götürün. Zikrimden de uzak kalmayın!"** (Tâhâ, 42) buyrularak böyle bir tebliğ faaliyetine nasıl hazırlanılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Cenâb-ı Hak, Mûsâ ve Hârûn -aleyhimesselâm-'a peygamber oldukları hâlde, kendisini zikretmelerini emrettiğine göre; bu ilâhî emrin, bizler için ne kadar ehemmiyet arz ettiği âşikârdır. Kalbî eğitim, her mü'min için zarûrîdir. Îman cevherinin merkezi kalb olduğu gibi, zikir cevherinin merkezi de kalbdir. Zikir kalbde mekân bulduğu zaman hakîkî huzur hâline kavuşulur. Âyet-i kerîmede buyrulur:

"...İyi bilin ki, gönüller ancak Allah'ın zikriyle huzur bulur." (er-Ra'd, 28)

Yâ Rabbi!.. Göz açıp kapayıncaya kadar nefsimizin esiri olmaktan Sana sığınırız. Bizi Sen'in zikrinle huzur bulan, kalbine takvayı ikâme edip fücurdan uzak duran kullarından eyle!.. İlâhî, içimizdeki Firavun'u, kudret ve rahmetinle yok ederek, ruhumuzu günah kirlerinden arındır.

Âmin!..

LÜGATÇE

-A-

abus: Somurtkan, ekşi, asık (çehre veya böyle çehreli kimse).

acz, acziyet: 1. Gücü yetmeme hâli, güçsüzlük, iktidarsızlık. 2. Beceriksizlik.

ağyâr: 1. Yabancılar, bîgâneler. 2. Tasavvufî hayâta âşinâ olmayanlar.

ahkâm: Hükümler, emirler.

aleyhisselâm: Allâh'ın selâmı onun üzerine olsun!

âmil: Sebep, işleyen.

arş: 1. Taht, çatı, çadır. 2. Yüksekliği sebebiyle bütün cisimleri içine alan ve Allâh'ın istivâ ettiği şey. 3. Allâh'ın kudret ve azametinin göründüğü dokuzuncu kat gök, göğün en yüksek katı.

-B-

bâtın: 1. İç. 2. İç yüz. 3. Gizli, görünmeyen nesne.

berî: 1. Kurtulmuş, âzâde, sâlim. 2. Kusursuz, kabahatsiz.

beyhûde: Boşuna, faydasız, netîcesiz, mânâsız.

bi'set: 1. Gönderme. 2. Allâh Teâlâ'nın insanları hak dîne dâvet maksadıyla peygamber göndermesi.

bîgâne: 1. Tanıdık olmayan, yabancı. 2. İlgisiz. Tasavvufta: Dünya ile ilgisini kesmiş olan.

-C-

câmiu'l-ezdâd: Zıd şeyleri cem eden, düzenli ve âhenkli bir şekilde bir araya getiren.

celâlî: 1. Allâh'ın celâl sıfatlarına âit. 2. Celâlli (mizaç), sertlik, büyüklük.

cemâlî: 1. Allâh'ın cemâl sıfatlarına âit. 2. Mizaç îtibariyle cemâl sâhibi, güzel, lutufkâr, merhametli.

cevher: 1. Öz, esas, maya. 2. Başlı başına, kendiliğinden var olan, olması için başka bir şeye ihtiyaç olmayan, asıl varlık. 3. Tıynet, cibilliyet, soydan gelen haslet, tabiî istîdât. 4. Kıymetli taş. 5.

Varlık kazandırıcı ilâhî nefes.

-Ç-

çalap: Mevlâ, Allâh Teâlâ.

-D-

dereke: En aşağı kat.

diğergâm: Başkalarını düşünen.

dûçâr: Giriftâr olmuş, mübtelâ olmuş, tutulmuş.

-E-

esfel-i sâfilîn: Aşağıların en aşağısı, cehennem.

esmâ: İsimler. **esmâü'l-hüsnâ:** Allâh'ın güzel isimleri.

eşref-i mahlûkât: Yaratılmışların en şereflisi (İnsan).

-F-

Fahr-i Kâinât: Varlıkların iftihâr kaynağı; Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz.

fârik: Ayıran, fark eden.

fem-i muhsin: İhsan ve bağış menbaı mübârek ağız.

fenâ-fillâh: Maddî varlık ve benlikten sıyrılıp rûhen Allâh Teâlâ'ya vararak O'nun varlığında yok olma.

feyz: 1. Mânevî haz; gönül huzûru. 2. Bolluk, verimlilik. 3. Olgunlaşma ve ilerleme. 4. Suyun taşıp akması.

fıtrat: Yaratılış, tabiat.

-G-

gayyâ: Cehennemde bulunan bir kuyu veya bir dere.

-H-

hamâkat: Ahmaklık, anlayış kıtlığı.

hançere: Gırtlağın üst kısmı, gırtlak.

havass: 1. Haslar, üstün olanlar, üst tabaka. 2. Bilgili kimseler, münevverler. 3. Tarikat mensupları.

hodgâm: Bencil, hodbin, sırf kendini düşünen.

-İ-

içtinab: Çekinme, sakınmak, uzak durma.

imtizâc: 1. Karışabilme. 2. Birbirini tutma, uygunluk. 3. İyi geçinme, uyuşma.

in'ikas: Akislenme, yansıma.

inhiraf: Doğru yoldan çıkma.

istihkâk: 1. Hak etme, hak kazanma. 2. Hizmet karşılığı

istenen ücret.

istihkar: Hor ve hakîr görme.

istinâd: 1. Dayanma. 2. Güvenme. 3. Sened, delîl, hüccet.

istinâdgâh: Dayanacak, güvenecek, sığınılacak yer.

iştiha: 1. Meyil, istek. 2. İştah, yemek yeme isteği.

iştiyak: Çok arzu etme, özleme, tahassür.

iz'âç: Tâciz etme, can sıkma, bunaltma, tedirgin etme.

-L-

liyâkat: Lâyık olma, uygun bulunma, ehliyet.

-M-

mahcûb: 1. Utanma, hicâb etme huyu olan; utangaç. 2. Örtülü.

mahfiyet: Gizlilik, saklılık.

maslahat: 1. Yerine göre îcâb eden iş, söz, davranış. 2. İyilik, düzen, âsâyiş, barış yolu. 3. Uygun, kârlı iş.

matlûb: 1. Taleb edilen, aranılan şey. 2. Alacak.

mazhar: 1. Nâil olmuş, erişmiş, kavuşmuş; nâil olan, kavuşan, erişen, şereflenen. 2. Bir şeyin zuhûr ettiği yer, eşyâ ve madde.

meclûb: 1. Celbolunmuş, başka yerden getirilmiş olan. 2. Taraftarlığı kazanılmış bulunan. 3. Tutkun, âşık.

medâr: 1. Vâsıta, vesîle, fayda. 2. Dönerek hareket eden bir cismin dayandığı nokta.

med-cezir: 1. Denizin ay çekimi tesîri ile alçalıp yükselmesi, gel-git. 2. İniş-çıkış.

meftun: 1. Gönül vermiş, vurgun, müptelâ, düşkün. 2. Şaşkınlık derecesinde beğenmiş, hayran ve şaşkın.

meknûz: Gömülü, hazînede saklı.

melce': Sığınılacak yer, iltica edilecek yer, barınak.

minvâl: Tarz, yol, sûret, şekil.

mukâvemet: 1. Karşı durma, direnme, karşı tarafın irâdesine boyun eğmeme. 2. Bir gücün tesirine karşı koyan güç, direnç.

mübtezel: Hakir, îtibarsız, haysiyetsiz; elden ele, dilden dile düşmüş.

mücehhez: Donanmış, donatılmış, noksanlıkları giderilmek sûretiyle hazır hâle getirilmiş.

müessir: 1. Tesir eden, eser bırakan. 2. Hüzün veren, kederlendiren, dokunaklı. 3. Sözü geçen, hükmü yürüyen.

mükellef: Üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye mecbur olan, yükümlü.

münbit: Verimli.

müncer: 1. Bir tarafa çekilip sürüklenen. 2. Netîcelenen.

münezzeh: 1. Bir şeye ihtiyacı bulunmayan, muhtaç olmayan. 2. Arınmış, temiz, berî, sâlim.

müstahak: 1. İstihkâkı olan, lâyık, hak etmiş. 2. Lâyık olunan, hak edilen şey.

müşahhas: 1. Şahıslandırılmış, cisimlendirilmiş, şekillendirilmiş. 2. Gözle görülüp, elle tutulur hâlde bulunan.

müteveccih: Teveccüh eden, yönelen, bir yere gitmeye hazırlanan, yollanan.

müyesser: 1. Kolay olan, kolaylıkla gerçekleşen. 2. Nasib olan. 3. Kolaylaştırılmış.

-N-

nâdân: 1. Bilmez. 2. Kaba, terbiyesi kıt. 3. Dost olmayan.

nedâmet: Nâdim olma, yapılan bir işten dolayı üzüntüye kapılma, pişman olma.

neşv ü nemâ: Yetişip büyüme.

-R-

rakîk: 1. Çok ince, yufka, nâzik, nârin. 2. Yumuşak kalpli, yufka yürekli, hisli.

revaç: Rağbet, îtibar, kıymet, baha.

rüçhâniyet: Üstün olma.

-S-

silüet: Yalnız kenar çizgileri belli olan görüntü veya bu şekilde yapılmış resim.

siper-i sâika: Yıldırımları çekerek toprağa aktaran cihâz, yıldırımsavar, yıldırımkıran, paratoner.

-Ş-

şâhika: Dağın doruğu, zirve.

-T-

tabâbet: Tabiplik, hekimlik, tıb ilmi.

tahassüs: Hislenme, duygulanma.

tahavvül: Hâlden hâle geçme, hâl değiştirme.

tahkim: Muhkem hâle getirme, sağlamlaştırma.

tanzim: 1. Nizâma koyma, düzenleme, tertipleme. 2. Düzeltme, ıslah etme.

tebârüz: Belirme, görünme, bârizleşme.

techiz etmek: Lüzumlu şeyleri tamamlama, donatma.

tedâi: Hatıra getirmek, çağrıştırmak.

tedrîcen: Derece derece, azar azar ilerleme.

tekrîm: Saygı gösterme, yüceltme, ululama.

telkin: 1. Fikrini kabul ettirme, aşılama. 2. Ölmek üzere olan kimsenin başında kelime-i şehâdet getirerek tekrarlamasını sağlamaya çalışma.

tenzil: Aşağılatma, indirme, düşürme.

tevdî: 1. Emânet etme. 2. Teslîm etme. 3. Vedâ etme.

tevessül: 1. Vesîle sayma. 2. Başvurma, girişme. 3. Sarılma. 4. İnanma.

tevzî: 1. Dağıtma, dağıtılma. 2. Herkese payına düşeni dağıtma.

teyakkuz: Uyanık, uyanık bulunma.

tezyin: Zînetlendirme, süsleme.

tuğyan: Taşma, çoşma.

-Ü-

ünsiyet: Ülfet, dostluk.

-V-

vüs'at: 1. Genişlik, bolluk. 2. Zenginlik, kuvvetlilik. 3.[mec.] Fırsat, imkân.

-Y-

yeknesak: Hep aynı şekilde, monoton.

-Z-

zerk: Sıvı maddeyi şırınga ile verme, iğne yapma.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

Ney'in Hikâyesi 13

(Mesnevî'ye Göre) İnsan-ı Kâmilin Gönül Sadâsı -Ney'in Feryâdı- 19

İnsan-ı Kâmilin Gönül Sadâsı -Ney'in Feryâdı- 31

(Mesnevî'ye Göre) Dostluğun Hakîkati 40

Dostluğun Hakîkati 57

(Mesnevî'ye Göre) Ezelî Muhabbet ve Varlık Nûru 69

Ezelî Muhabbet ve Varlık Nûru 83

(Mesnevî'ye Göre) Peygamber Ahlâkı 91

Peygamber Ahlâkı 103

(Mesnevî'ye Göre) İncitmemek ve İncinmemek 114

İncitmemek ve İncinmemek 133

(Mesnevî'ye Göre) Kibir Şaşkınlığı 146

Kibir Şaşkınlığı 161

Kalbdeki Çıban Kibir ve Ucub 171

(Mesnevî'ye Göre) Gafletten Kurtuluş 184

Gafletten Kurtuluş 199

(Mesnevî'ye Göre) Kalbdeki Güzellikleri Yok Eden Hased 212

Kalbdeki Güzellikleri Yok Eden Hased 225

(Mesnevî'ye Göre) Hazret-i Mûsâ ve Firavun 236

Hazret-i Mûsâ ve Firavun 243

Lügatçe 251

"Gönül nasıl toprak altında çürümez ise, gönül mahsûlü olan eserler de aynı şekilde ebedileşir. Gönül erleri, hizmetlerini berzah âleminde de devam ettirerek aramızda yaşarlar. Onların ömürleri, yaşayanlardan daha uzundur."

Hazret-i Mevlânâ (k.s.)

Ferd, âile ve toplumları; ilim, irfan ve fazilet ile yoğuracak ruh, kalın hacimli kitapların üzerine kapanan hodgam, menfaat esiri bilgiçlerin ruhu değil, Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet-i Seniyyenin hikmetleriyle gönlünü derinleştiren, insanlığa merhamet, huzur ve saadet güneşi olan Mevlânâ'lar ve emsâli Hak dostlarının ruhlarıdır.